

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

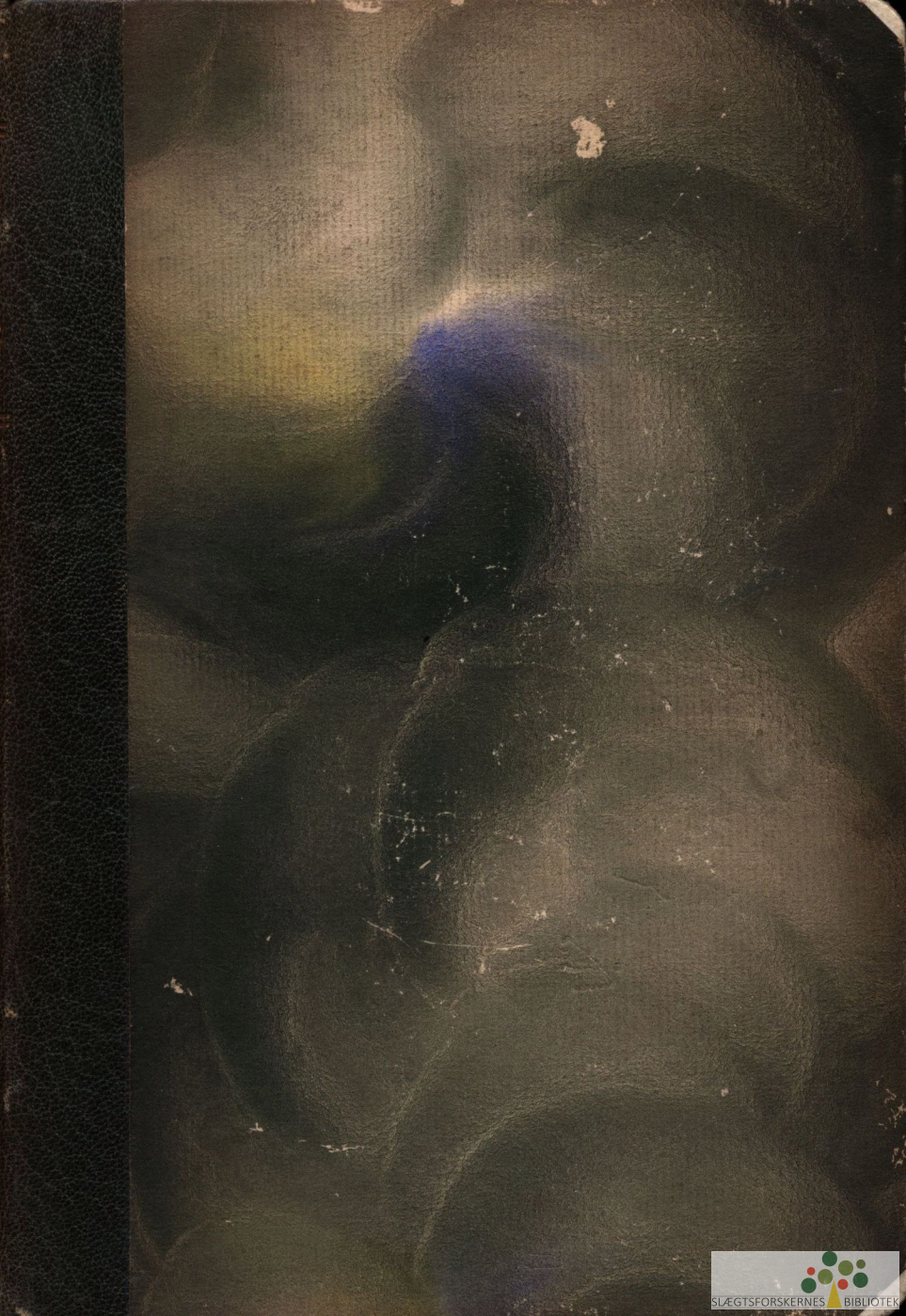
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

N. F. S. GRUNDTVIG

NICOLAJ FREDERIK SEVERIN
GRUNDTVIG

ET LIVSBILLEDE

AF

H. ROSENDAL

MED ILLUSTRATIONER

H. HAGERUP'S FORLAG
KØBENHAVN

TRÆRS BODTRYKKERI
• LINDS HOFMÆ FÆRME
• KØBENHAVN •

1913

I.

Grundtvigs Slægt og Børneaar i Udby.

I den efterfølgende Skildring af Grundtvigs Liv og Virksomhed skal han selv komme til Orde saa tit og saa vidt, det er muligt. Derved vil man bedre faa en Forestilling om hans ejendommelige Maade at tale og skrive paa, og derved vil der fremkomme flere Henvisninger til de virkelige Kildeskrifter, ligesom man vil have brugt den historiske Fremstillingsmaade, Grundtvig satte saa megen Pris paa: »Selv at tie og lade de hensovne tale og færdes livligt.«

Grundtvig hører til en Slægt, der — saa langt tilbage, som den kendes — har været bosat paa Sjælland. I flere Slægtled har hans Forfædre været Borgmestre og Byfogeder i den lille By Nykøbing i Odsherred; men baade hans Fader, Farfader og Oldefader har været sjællandske Præster. Af disse skal blot nævnes Bedstefaderen og Faderen.

Den første, Otto Grundtvig, der var født 1706, blev forældreløs allerede 1712, men gode Folk tog sig af ham i den Overbevisning, at

»af lidet Føl kan blive en Hest,
af liden Pebling og en Præst.«

De satte ham i Roskilde Skole, hvor han, der havde »synderlig Nemme til Strengelig«, tit stjal sig ud af Byen med dens Spillemand og spillede til Dans ved Bøndergilder, medens han dog ellers læste sin Bog med de bedste. Hans berømte Sønnesøn har med Hensyn til ham i »Roskilde Rim« skrevet:

»Gamle Otto, tung og trang
var dig vist din Skolegang:
moderløs og uden Fader
vandred du paa disse Gader;

Arven i din Præsteslægt
 tynged ej paa Verdens Vægt;
 mægtede da Skolebogen
 end at føde Skolepogen!
 Arme Pebling! med din Spand
 ser jeg aarle dig og silde
 klart af Hellig-Korses Kilde
 kummerlig at hente Vand.
 Korsets Kilde maa dig nære,
 Vand du maa for Brødet bære;
 underligt, at under Aag
 ej du glemte rent din Bog.
 Stundom vel fra Bog og Kilde
 vandred du til lystigt Gilde;
 mens dit Rum var tomt i Skolen,
 sørgede for dig Fiolen;
 men fra Strengelig du drog
 altid hjem til Spand og Bog.
 Arven i din Præsteslægt
 tynged ej paa Verdens Vægt,
 men paa hans, som, rig til alle,
 hjælper dem, som ham paakalde.

Otto Grundtvig blev 1732 Præst paa Sejerø, hvilken lille Øs Indbyggere den Gang var berygtede for Haardhed, Drikfældighed og Umedgørlighed. De forsøgte ogsaa paa bogstavelig at sætte ham Kniven for Brystet, da han skarpt revsede deres Udyd; men han sejrede. — Saaledes er det fortalt, at en Søndag, før han gik i Kirke, sad en Flok af dem allerede i Kroen og drak. Præsten gik da ind og vilde tale dem til Rette, men en af dem truede ham med sin Kniv. Da rev han Præstekjolen til Side, blottede sit Bryst og sagde: »Ja, stød til, om du tør!« Men han turde ikke, og Præsten rev da Kniven fra ham og kastede den paa Gulvet med en saadan Kraft, at den gik i Stykker, mens han raabte: »Din Kryster, som nok tør true, men ikke stikke til!« Han greb derpaa Slagsbroderen med fast Haand og kastede ham ud ad det aabne Vindue. Men efter dette fik Sejrerne Agtelse for deres Præst, og han var i de senere Aar æret som en Konge derovre og af de gudfrygtige elsket som en Fader. Ja, hans berømte Sønnesøn har, sagtens efter egen Erfaring, fortalt, at endnu henimod 1814 rejste Oldinger fra Sejerø sig i Baaden og tog Huen af, naar hans Navn blev nævnt. Sine sidste 12 Aar (1760—72) tilbragte denne Kæmpe som en Patriark i Vallekilde og Hørve, hvor han 1771 bortgiftede to Døtre, Frederikke Severine

og Anna Katrine, til de to Præster N. E. Balle og H. C. From, ved hvilket Bryllup han selv forrettede Præstetjenesten, og hans yngste Søn Kristian, der var hans Kapellan, gjorde Tjeneste som Degn, medens de to andre Sønner: Jørgen Grundtvig, der var Præst paa Sejerø, og Johan Grundtvig, Præst paa Sjællands Odde, var Forlovere.

Denne sidste, Johan Grundtvig, født 1734, der blev Kapellan i Egebjerg 1760, Præst paa Odden 1766, i Udby og Ørslev ved Vordingborg 1776 og døde 1813, er vor Grundtvigs Fader: »Hans Levned var ærbart og stille, han var ærlig i Ord og retscaffen i Gerning, bekendte aabenbarlig Troen paa Guds hellige Ord og den korsfæstede i det halve Hundrebaar, han gennemvandrede som Ordets Tjener — hemmeligt og aabenbart spottet for hans enfoldige og gammeldags Tro. I Fattigdom og Trængsel slog han sin Lid til Gud, retsindig underviste han gamle og unge, straffede, formanede og trøstede med det sande, det stærke Guds Ord. Han erkendte ydmygelig sin Ringhed og udbrød af Hjertens Fylde: »Ikke os, Herre, ikke os, men dit Navn Ære. Dig hører Æren til, men os vore Ansigtets Blusel!« Det var Sønnens Vidnesbyrd om ham i Ligtalen. Og i 1866, da denne Søn selv var bleven en Olding paa 83 Aar, sagde han om sin Fader i en Prædiken: »Jeg havde en gammel Fader, der var Præst i over 50 Aar og alle sine Dage bevarede Barnetroen, som vi alle ved Daaben bekender, og han var en af de faa, som sørgede over den rædsomme Vantro, der i hans Tid under Navn af Oplysning oversvømmede Verden, saa han havde Ret til at vente det Eftermæle, som han ønskede sig, og som jeg stræbte at give ham med Apostelen Pauli Ord: »Dette er vor Ros, vor Samvittigheds Vidnesbyrd, at vi har vandret gennem Verden i gudelig Enfoldighed og Oprigtighed, ikke med kødelig Visdom, men med Guds Naade.« 1810 sendte han Faderen sin Dimisprædiken med en Tilegnelse, hvori det om denne hedder:

•Hans nok og alt var Jesu Kristi Tro,
dog blev han ej i Gerningen til Skamme;
for ham var Tro og Gerning aldrig to,
thi Livet lyste af den indre Flamme.
O, gid enhver, som spotter frækt med Tro,
hans Idræt skued og den høje Ro,
hvormed han Livets Aftenbøn kan holde.«

Og i 1844 skrev han efter et Besøg ved sin Faders Grav:

»En troende Taler var Fader Johan,
 en glødende Kæmpe i luthersk Forstand,
 med Øre for Salmer, som Kingoer sjunge,
 med Barnet i Hjerte og Skriften paa Tunge,
 paa Gerninger gode saa rige var faa,
 thi ingen var bedre end han mod de smaa;
 og hvordan her nede han gjorde sin Bøn,
 det han vil forklare, som saa det i Løn.»

Men har end Grundtvig meget af sin Kæmpenatur efter sin Farfader og Bogormenaturen efter sin Fader, der i høj Grad var et Studerekammer-Menneske, saa lignede han dog mest Moderen, Katrine Marie Bang, født 1748, Datter af kongelig Godsinspektør, Kammerraad Niels Kristian Bang, der — har man ment — hørte til en Gren af de mægtige Hviders Slægt, som i Middelalderen havde saa meget at sige her i Danmark, og som i Absalon skænkede vort Folk maaske dets største Personlighed. — Grundtvigs Moder var en klog og viljestærk Kvinde med stor Kærlighed til sin Mand og sine Børn, venlig og jævn mod alle, med en aaben og kærlig Haand over for Fattigfolk, dygtig til at styre sit Hus og opdrage sine Børn, en fintfølelse og dannet Kvinde. Men hun var fast i sine Beslutninger indtil Stædighed. En Gang i Høstens Tid, er der fortalt, havde hun besluttet, at Folkene skulde i Haven, men Avlskarlen forestillede hende, at det saa ud til Regn, og at det vist var bedst at køre Rugen hjem, og han kom til at anføre, at Degnen var i Færd med at hente deres Rug. »Aa! hvad bryder vi os om, hvad Degnen gør!« svarede hun. Men det blev Regn i 14 Dage, og Præstens Rug blev fordærvet. — Hun var bleg og svagelig og fik af sin Broder, den bekendte Læge F. L. Bang, det Raad, at hun skulde ryge Tobak, og uden at ænse, hvad Folk vilde sige, tog hun fat derpaa. Grundtvig har sikkert nok arvet mest af Moderens Natur, og hun var ligeledes den, der i hans Børneaar ubetinget var mest om ham og for ham.

I Sommeren 1783 var N. E. Balle, der i dette Aar var bleven Sjællands Biskop paa Visitats hos sin første Hustrus, Frederikke Severine Grundtvigs Broder i Udby. Og ved denne Lejlighed fandt et Optrin Sted, hvorom Grundtvig senere mindede sin Moder i et Digt fra 1815:

»Det var i den Præstebolig
under Lind med Ruder smaa;
under Moderhjertet rolig
og usynlig end jeg laa.
Der var Gilde, der var Gæster,
der og over bredden Bord
alt for Bispen mellem Præster
faldt om mig det første Ord.

Spottefuglen tog til Orde:
»Det betvivles vel omsonst,
hvis en Søn det skulde vorde,
er han født til boglig Kunst.
Ikke sandt! det er den fjerde?
Moderhjertet ham vel glad
tæller alt iblandt de lærde;
fuldt er Lykkens Kløverblad.«

Moder! du det selv bekender,
hed og harmefuld du blev,
alt som dine gamle Frænder,
naar med Slægten Spot man drev.
Over Bord du fluks lod klinge,
kæk i Tro, men og lidt stolt:
»Skal min sidste Trøje springe,
bli'r han dog til Bogen holdt!«

Dette raske Løfte begyndte saa Moderen at indfri, da den Søn, hun havde født den 8. September s. A., og som blev kaldt Nikolaj efter Biskoppen og Frederik Severin efter Fastereñ, Balles afdøde Hustru, blev saa stor, at han skulde til at læse; men det blev ikke let:

»Stavene du lærte Pogen
under Graad og Hjerteve;
at han dued ej til Bogen,
tyktes dig var klart at se;
men du bad og sagde Amen,
Herren hød, og fluks din Pog
staved ej, men lagde sammen,
lærte som en Leg sin Bog.«

Hvad hans Moder videre var for ham i Barndomsaarene, giver han os et Indblik i, naar han i samme Digt fortæller, hvorledes de tilbragte deres Aftener:

»O, det var et Aftensæde,
som vi glemmer ej paa Jord,
naar din Pusling sad med Glæde
ved det vakre, lille Bord,

læste om de gamle Dage,
rent og klart med højen Røst,
fulgte gennem Kirkens Sage
Frelseren med Liv og Lyst.

Naar da fra sin Præstecelle
gamle Fader til os kom,
lod sig Læsningen fortælle,
retted den med Kristendom,
gav Besked om, hvad vi gemte,
til han kom, forstandig, blid, —
o, hvad var vi, hvis vi glemte
slig en hellig Gammens-Tid!«

Men det er noget langt mere end disse fornøjelige, indholdsrige Aftener, han mente at skyldte sin fromme Moder:

•Baaret har du under Hjerter
alt mit Syn og al min Sang,
født til Verden den med Smerte,
Skjalden af dit Skød udsprang.
I de gamle Heltedage
gennem dig han har sin Rod,
Sans for Sang og Syn for Sage
fik han med dit Adelsblod.

Dog det vilde lidt ham gavnet,
havde som et Hjertes kud
du ej fromt med Adelsnavnet
gemt den gamle Tro paa Gud,
Tro paa ham, som fra sin Trone
kom til Jord og sank i Grav
for vor Vanart at udsone,
skænke os sit Adelskab.

Fo'r jeg vild i Ungdoms-Dage,
vild fra Gud og fra hans Ord,
fo'r jeg vild med Asa-Brage,
fandt jeg sent min Frelser Spor,
jeg, hvem dog for Vugge sunget
var saa mangen Salme sød;
hvad om jeg da var udsprunget
af en vantro Moders Skød!«

Ved hendes Død i hans Hus i Præstø i Aaret 1822 skrev han:

•Saa holdt nu Hjertet op at slaa,
hvorunder jeg har hvilet,
ej mer i Moderøjne blaa

jeg skuer Taaresmilet!
i dybe Suk fra klemte Bryst
hendøde kvalt min Moders Røst.

Nu er hun lagt i Ormegaard,
nu er den Læbe tavnet
som kærlig i de spæde Aar
mig lærte Fadernavnet,
mig lærte paa den mørke Jord
at finde Lys i Herrens Ord.

O, Moderstøv, o, Moderaand!
mit Hjertes Tak du have,
som lærte mig i Ledebaand
paa Herrens Ord at stave,
at stave, grunde, bygge paa
det Ord, som aldrig skal forgaa!«

Han maatte derfor ogsaa, da han 22 Aar efter besøgte
sin Moders Grav, riste hende følgende Minderune:

»Min Moder, Katrine Marie Bang,
hvis Hjerte genlød af Guds Engles Sang,
hvis Øje var klart, og hvis Tro var stor,
som takked for Smuler fra Herrens Bord,
hun troende lagde i Støvet sig ned;
af Støvet opstaar hun i Herlighed.
Vil nogen slynge en Krans om min Stav,
han plante den paa min Moders Grav!«

Et Par Breve fra Moderen til Grundtvig vil gøre hendes
Billede endnu klarere for os. Den 5. Juli 1815 skrev hun,
efter at have modtaget hans Digtsamling »Kvædlinger«, hvori
det tidligere her anførte Digt staar som Indledning og Til-
egnelse:

»Min inderlig elskede Søn!

Med megen Glæde har jeg læst dit sidste Brev og den
dermed følgende Bog, som du har tilkendt mig, og takker
min Gud og dig paa det kærligste. Den algode høre mine
Bønner og velsigne dig og din Sæd og lade dig bo trygge-
lig under sine Vingers Skygge. Jeg har læst dine Vers
til mig og har været meget rørt derved. Gud belønne
dig her og formentlig hisset, hvor vi visselig for vor Frel-
sers Skyld samles for evig at blive sammen og der at
takke ham og bede til ham, som vi ikke kan i dette døde-
lige gøre, som vi bør . . . . .«

Hun sendte ham af og til Penge, mens han var uden Embede: 1815 en Gang 20 Rigsdaler, 1817 30 Rigsdaler og den 28. Januar 1818 30 Rigsdaler. Tit kom der fra hende Opmuntringer og gode Raad, som da Grundtvig næsten var træt af forgæves at søge Præstekald, skrev hun den 4. November 1815: »Da din Fader blev forflyttet til Odden, var det det 17de Kald, han havde søgt.« — Stor var hendes Glæde, da han 1821 var bleven Præst i Præstø, hvor hun boede i sin Enkestand:

»De gladeste Følelser«, skriver hun den 9. Februar 1821, »og Tak til den algode Gud opsteg til ham for den store Godhed imod mig og mine, som jeg aldrig her i Livet eller hisset kan nok takke den almægtige Gud og Fader for.«

Der var i Præstegaarden en gammel værkbruden Kvinde, der havde været Barnepige saa vel for hans 6 Søskende som for ham; hende betegner han som sin »Sprogmeisterinde« og mener, at han skylder hende mange af de fyndige Ord-sprog og Talemaader, han var i Nød for, men fandt frem for sin Erindring, da han var i Arbejde med at oversætte Saksens mange latinske Fyndsprog og Sentenser paa Dansk, ligesom han ogsaa mener, at det er hende, der fremfor nogen har bidraget til at vække den Kærlighed til vore gamle Salmer, der alt spores hos ham i Børneaaarene og senere i saa høj Grad udmærkede ham, og derigennem skærpet hans Øre, saa han selv kunde blive en Salmesanger for sit Folk, og givet ham en Maalestok for, hvad han som saadan maatte naa til. I Digtet »Nyaarsmorgen« taler han herom saaledes:

En Pusling fuldliden
det var jeg dengang,
har aldrig dog siden
hørt Mage til Sang.

Oh saa maa jeg røre
med Salmen et Bryst,
at Tonen jeg høre
kan atter med Lyst.
Den Tone, den Stemme
kan Manden ej glemme,
om end han blev hundrede Aar.

Jeg tumled som Pogen,
 mig sidder paa Skød,
 men tav, naar fra Krogen :
 »O, Jesu!« det lød:
 »Forlad for din Pine
 mig Synderne mine,
 frels mig fra den evige Død!«

Med Hjertet paa Tunge,
 med Bogen paa Skød,
 med Trang til at sjunge,
 som Ordene lød,
 med værkende Lænder
 i Svaghedens Baand,
 med rystende Hænder
 i Fædrenes Aand
 sang højt Magdalene
 med Toner fuldrene
 med Taarer den Salme saa skøn.

Den gamle i Gaarde
 fuldgod mod de smaa,
 hvem ej med det haarde
 man fik over Straa,
 som, før man det troede,
 fra bister blev mild
 og gik med det gode
 da gerne i Ild,
 saa trofast som Guldet,
 Goldammen til Kuldet,
 hvoraf jeg med Asken kom sidst.

Min Fader, Gud glæde
 hans Sjæl i sit Kor!
 Han ingen lod græde
 for Brød ved sit Bord;
 ej døde Moraler
 sin Afkom han gav,
 men levende Taler,
 naar Krøbling ved Stav,
 naar Flokken om Bænken,
 naar Hunden i Lænken
 rundhaandet han selv kom i Hu.

Der døde den gamle,
 da alt jeg var stor,
 for stor til at samle
 de fyndige Ord,
 de Vendinger snilde,
 de mange Bække smaa

fra Valdemars Kilde,
 som gøre Susaa.
 Dog hjalp hun for Føden
 mig Stodder af Nøden,
 den Gang jeg blev lille igen.

Da lavt jeg mig satte
 i Fædrenes Grav
 og ledte om Skatte,
 hun styred min Stav ;
 jeg ledte med Møde
 om Maalet i Lund,
 for alle de døde
 da svarede hun ;
 hos hende for Styre
 sad end Dronning Tyre,
 for Tungebaand skaaret hun var.

Ja, naar man betragter
 en Gang som en Skat,
 hvad nu man foragter
 og finder for plat,
 da havde jeg Skammen,
 som Broge har nu,
 hvis ikke Goldammen
 jeg her kom i Hu
 og med en Kærminde
 min Sprogmeisterinde
 saa takkede i hendes Grav.

Grundtvig har nævnt to andre Mennesker i Udby, der i hans Barneaar fik en Slags Indflydelse paa ham, ved at de bidrog til at vække hans historiske Sans. Dem har han ikke takket; thi det var ligesom mere tilfældigt, de fik noget at betyde for ham; det var Degnen og Skolemesteren.

Disse to Embeder var den Gang i Reglen adskilte, idet Degnen var en gejstlig Person, tit en Student, der ikke var naaet frem til sin Embedseksamen, og Skolemesteren meget tit en forhenværende Tjener paa Herregaarden, der var bleven stivbenet, eller en Kusk, der var bleven upaalidelig. Degnen skulde blandt andet prædike i Præstens Fraværelse; men da dette ofte mislykkedes, fik man Ordsproget: »Det skilles ad ligesom Degnens Prædiken.« Til Præsten sagde man dengang »Hr.« og Fornavnet, Degnen kaldtes »Mossjø«, Skolemesteren kom ikke i Betragtning.

Degnen i Udby kom gerne Lørdag Aften over i Præstegaarden for at læse »Berlingske Tidende«; og saa skete det

en Gang i den strenge Vinter 1788, at han under Læsningen braliede op: »Russen har taget Oksakov og vil inden Paaske være i Konstantinopel!« Ved disse Ord vaktes hos den 4—5 Aars Præstesøn en Forestilling om et sejrrikt Indtog og en glædelig Fest i de vantros Hovedstad, »en Forestilling«, siger han, »som ved at bade sig i Livets Flod, der findes i Barneparadiset, blev paa en Maade udødelig«.

Den nærmeste Følge blev den, at han fra nu af havde et lille udenlandsk Departement i sin Hjerne; men da Degnens Spaadom ikke slog til, vendtes Øjet snart til den snævrere Kreds, indtil en Bevægelse ude igen kaldte det til det store Verdensliv. Samme Aar fik Landsbyen en ny Skolemester, der ikke blot var Student, men havde taget Embeds-eksamen. Han havde i mange Aar været fransk Sprogmaster i København og var »en saa komplet Franskmand, som fødes kan i en fynsk Selvejergaard, en hel Jakobiner paa Huen nær, der var grøn i Steden for rød«. Han blev »Hr.« lige paa Stedet, uden at Mossjø Degn vovede at mukke, naar han ikke vilde høre, at han trods sin første Eksamen var en Idiot og Sinke. Degnen læste da heller aldrig andet end Aviser og gjorde ikke mindste Fordring paa at være »studeret«, undtagen naar hans Sønner blev kaldte til Session, saa fik han dem fri, fordi han var en »studeret« Mand.

Det var den nye Skolemesters Stolthed, at han havde skældt baade Grever og Baroner ud og kaldt en Professor, der oven i Købet var Prokansler, »en kalket Væg«. Denne Udskælden har sagtens bevirket, at han ikke fik Præstekald, og denne Modgang havde gjort ham dobbelt ivrig til at hylde Jakobinernes Tankegang, som hans Syssel med franske Bøger havde næret hos ham i Forvejen. Han var saaledes en lige saa ivrig Tilhænger af Robespierre og den franske Republik, som Degnen var det af de nedarvede Myndigheder. Det kom en Gang til en stor Strid mellem de to om Udfaldet af den Krig, Evropa var ved at begynde mod Frankrig; den 9aarige Præstesøn sluttede af deres Ivrighed, at Verden var i Oprør og Ulave.

Et indenlandsk Departement havde han allerede 1790 — 7 Aar gammel — faaet i sit Hoved ved at høre om Frederik den Sjettes Indtog med sin Brud, og Thaarups »Høstgildet«, hvis Sange dengang lød over det hele Land. Mange Aar efter skrev han om Frederik den Sjette:

»Jeg syngte vil og sige,
 da som en lille Pog
 i Danekongens Rige
 jeg staved slet i Bog,
 da hørte grant jeg tale
 om ham i Kongesale,
 der da var ung og vis.

Han holdt i hine Dage
 et Indtog med sin Brud,
 da maatte Øren brage
 af høje Æreskud
 og mest fra Pigemunde,
 som sang i Mark og Lunde
 hans favre Brudevers.«

Men var hans Interesse levende for, hvad han hørte, saa var den det ikke mindre for, hvad han læste. — Var han end en drømmende Dreng, saa var han endnu mere en ivrigt læsende, »en Bogorm fra Barnsbens«.

I et Digt fra 1811, »Udby Have«, giver han os yderligere Besked om sine Børneaar, sine Drømme og sin Læsning. Han laa i Haven:

»Saa til Himlen, grundet paa,
 hvordan Gud dog kunde gaa
 oppe paa de tynde Skyer.
 Det var mig en Lyst at se,
 hvor de Skyer kunde drive
 og saa underlig sig te,
 ret som de var i Live.«

Og saa læste han historiske Læsebøger af Baden og Kall. Badens Historie fra 1773 havde han gennemtrukket med hvide Blade, hvortil han fra sit 10de Aar har føjet Bemærkninger om Rigernes Grænseforandringer, af hvilke der var mange i de franske Revolutionskriges og Napoleons Tid.

Om denne Bog siger han:

»Det var mig saa haardt imod,
 naar saa tørt hos Baden stod:
 Hvad der om de gamle Dage
 er af Krønike tilbage,
 er opfyldt af Digt og Fabel
 saasom om Deukalion,
 Argonauter, Herkules
 og om Bacchi Eventyr.

Ved mig selv jeg sagde tit:
 Herregud, han kunde dog
 sagtens la' os høre lidt
 om den Flod og om det Tog,
 om de vakre Eventyr —
 det dog morsomt var at høre.◄

Kalls Verdenhistorie var mere efter hans Smag:

►Kall jeg grumme morsom fandt.
 I hans Bog er mange Ting
 sagt med saadant artigt Sving
 at jeg kunde ret fornemme
 noget, Sjælen gennemfo'r;
 jeg var bange for at glemme
 af den Tale mindste Ord;
 tit jeg inde i min Sjæl
 læste højt dem for mig selv.◄

Saa var det fremdeles ►Suhms den vakre Bog om Nord◄,
 der greb ham, især Slutningsordene, som han gengiver
 saaledes:

►Unge, det er jer, jeg vil
 som en Fader tale til,
 I er Landets Haab og Trøst.
 Naar I eders Old betragte,
 rives da af den ej hen
 til Guds Ord at ringeagte,
 til at svige Drot og Ven!
 Vogter jer, at I ej taber,
 mens I dyrke Videnskaber,
 eders Tro og eders Dyd!
 Elsker altid Fædrelandet.
 Mellem eder skiller Vandet;
 Sproget har adskillig Lyd,
 eder alle lige godt
 kan dog samme Gud forstaa;
 til jer alle samme Drot
 lader samme Bud udgaa:
 Ærer Kongen, frygter Gud!
 Det er Herrens eget Bud.

Denne Bog vakte hans Lyst til at læse mere af Dan-
 marks Historie, og han fandt Suhms Bog

— — — alt for knap paa Ord.
 Med sin Ramus og Lyskander
 maatte Fader rykke frem.
 Knap jeg kunde bære dem.

Men det var en Hjertensglæde
 naar jeg først kom ret til Sæde;
 saa det danske Kongeblood
 springe af sin dybe Rod
 midt i Adams Paradis,
 saa det rinde, saa det bruse
 rundt i alle Kongehuse.

De Bøger, her sigtes til, er Jonas Ramus: »Norske Kongers Historie« (1719) og Lyskanders: »Danske Kongers Slægtebog« (1622).

Saa læste han Holbergs Kirkehistorie højt for sin Moder, og den interesserede ham meget levende og vakte navnlig hans Uvilje mod Paverne:

•Hvordan Frederik den Anden
 turde trodse Kirkebanden,
 hvordan Nogaret i Stads
 trak den gamle Bonifas
 paa et Æsel ud og ind,
 klappede ham under Kind
 med det kolde haarde Staal —
 det var noget, jeg gad set.
 Harmefuld jeg saa paa Baal
 Johan Huss som Martyr segne,
 glad for Ziskas Navn og Staal
 saa jeg Kardinaler blegne.
 Men da siden »Svanen« kom,
 tænkte jeg: nu ret vor Gammen
 skal vi se paa ham i Rom;
 men nu Holberg gik sin Vej,
 ene og forladt stod jeg,«

Holbergs Kirkehistorie ender, som bekendt, med den lutherske Reformation. Imidlertid kunde hans Fader, som trods sin Fattigdom havde en betydelig Bogsamling, nok hjælpe ham i denne Nød:

»Fader smiled ad min Jammer,
 hented ovre fra sit Kammer
 end en Bog, hvori der stod
 Luther baade først og sidst.
 Det jeg aldrig havde vidst,
 at man gjorde hele Bøger
 om en saadan enstig Mand.
 Aldrig jeg det glemme kan,
 hvor jeg Pusling blev henrevet,
 som jeg næppe før var blevet,

ved den gæve Mands Bedrift.
 Inde i vor Dagligstue
 paa det brune Bord jeg sad,
 stirred i den Bog saa stivt,
 glemte baade Øl og Mad,
 hen til Maden man mig drev,
 men min Sjæl hos Luther blev,
 hvad jeg saa end fik at høre,
 altid klang det i mit Øre:
 »Til Worms jeg vil, om i den Stad
 end paa hver Sten en Djævel sad!«
 Det var mig en grumme Mand,
 dog mig tyktes nok, jeg gad
 fulgt med ham til slig en Stad.«

Grundtvigs Barneidyl i Udby sluttede allerede 1792, da han var 9 Aar gammel; men den efterlod hos ham et aldrig udslukt Minde om Glæde og Lykke, en Erkendelse af, at Barnemindet er langt, at Barndomsindtryk er bestemmende for hele Livet, og at Børns Drømme, Lege og Beskæftigelser ofte er Udtryk for, hvad der ligger dybest i deres Sjæle, og derfor mangan Gang kan lære os, hvad der er Barnets Bestemmelse; at det derfor maa være en Hovedopgave for dem, der har med Børn at gøre, at agte nøje paa Livsyttringerne hos Børnene, saavel som at skaffe dem gode og lyse Barndomsminder.

II.

Drengaar i Tyregod og „Lømmelaar“ i Aarhus.

Efter de ni drømmerige, idylliske Barndomsaar i sit fromme, sjællandske Præstegaardshjem tilbragte Grundtvig seks Drengaar i Tyregod Præstegaard, 4 $\frac{1}{2}$ Mil nordvest for Vejle, og derefter to »Lømmelaar« i Aarhus som Elev i Latinskolen.

Præsten Laurids Feld i Tyregod havde været Lærer for hans ældre Brødre, og til ham havde Grundtvigs Forældre saa megen Tillid, at de gerne betroede ham deres yngste Søns Undervisning, da Moderen ikke længere kunde besørge den.

Sammen med Grundtvig var i det første Aar hans Fætter, Peder Hansen Balle, en Søn af Biskoppen, og siden Rasmus Stjernholm, Søn af en Præst i Salling. Samlivet med disse Kammerater synes ikke at have haft synderligt at betyde for Grundtvig, der var saa stærkt optaget af Bøgerne, at Degnekonen i Tyregod sagde om ham: »Enten er han gal, eller ogsaa er han klogere end andre Folk.«

De Bøger, der særlig optog ham, var efter hans eget Sigende Holbergs Komedier og Niels Klim, Hvidtfeldt Krønike og »Danske Magasin«, et Pulterskrin, hvori

— — — der laa
Præst Johan og Tyge Brahe,
gamle Skøder ovenpaa,
Dronning Dorthe, Tage Thott,
Messedøden, stort og smaat.«

Ja, han maa nok sige:

»Tærskersult og Tærskermave
man til saadan Kost maa have.«

Ogsaa syslede han med Israels Historie efter Bibelen og Josefus's »Jødiske Historie«. Imidlertid klagede han siden over, at han alt den Gang var bleven en selvkløgt Person, der hellere vilde grunde over Ordet end barnlig tro derpaa:

»Tit det barnlige forgaar,
mens man er et Barn i Aar.«

Dog fulgte han med levende Interesse og Glæde sin Onkels, Biskop Balles, Kamp med Fritænkerne i disse Aar. Fritænkertidsskrifterne »Jesus og Fornuften« og »Repertorium for Fædrelandets Religionslærere« samt Balles »Bibelen forsvarer sig selv«, fik Præsten gennem et Læseselskab i Vejle; og Grundtvig læste alt med saadan Iver, at hans Kinder glødede, og han ønskede, at han var stor, saa han som Vaabendrager kunde stille sig ved Balles Side.

Ikke alene de kirkelige, men ogsaa de historiske Begivenheder fulgte han med levende Interesse, navnlig Napoleons Tog til Ægypten og Slaget ved Abukir.

Ogsaa for Naturen havde han Blik, og navnlig morede det ham at betragte Præstens Bier, fra hvis Liv han hentede mange Billeder; vi behøver blot at tænke paa hans Digte »Sværmeriet«, »Hønningduggen«, »Bidronningen og Fuglekongen« o. fl.

Den ugifte Præst færdedes meget blandt sine Sognefolk, og Plejesønnerne har tit været med, saa Grundtvig blev i disse Drengaar meget fortrolig med den jyske Almue og dens Levevis.

Foruden den aarlige Rejse, han i de 6 Aar gjorde til sit Hjem, og hvor Feld mere end een Gang ledsagede ham, gjorde han med denne en Del Rejser i Jylland: til Salling, hvor Felds Broder var Præst (i Jebjerg), og hvor Rasmus Stjernholm havde hjemme (i Roslev); til Vonsild og til Raarup, hvor Feld havde Præstevener og Trosfæller. Saadanne Rejser, mente Grundtvig, er særlig at anbefale for Drengene i den Alder, da de paa en sund Maade udvider Blikket. »Jeg ønsker,« siger han, »alle Drengene i Opvæksten saadanne Rejser baade til Lands og til Vands, som det bedste Hjælpemiddel til den Universalisme i Hjemmet og Modersmaalet, der er alt, hvad man i den Alder efter min Anskuelse skulde enten kræve af dem eller ønske hos dem.«

Den Undervisning, Præsten gav ham, synes at have været god og forsvarlig, om den end, hvad Grundtvig siger, var gammeldags. Og der var ogsaa hos Præsten gammeldags Guds frygt; han holdt Husandagt i sit Hjem med Drengene og sine Husfolk, og de gamle Salmer kunde endnu tiltale Plejesønnen saaledes, at han mange Aar efter — som han siger — i stille Timer kunde høre dem hviske til Hjertet, som Engle hilser fra Barkedage og hviske aldrig forgæves: »Nu velan, vær frisk til Mode«. Dette havde stor Betydning for Grundtvig, der sikkert vilde have haft langt sværere ved at komme tilbage til Barnetro og Barnesind, hvis han 9 Aar gammel var kommen i et Hjem og en Skole, hvor man var fremmed for levende Kristendom, end han nu fik, efter at han i seks Aar var bleven undervist af den fromme Præst i hans Hjem.

Der var et smukt og godt Forhold imellem dem. Feld bestemte i sit Testamente, at Grundtvig og hans Broder skulde arve, hvad han efterlod sig, men Felds Søster nyde Renten af Kapitalen, saa længe hun levede. Arven svandt imidlertid mellem Skifterettens Hænder ind til 12 Rigsdaler, 4 Mark og 9 Skilling; men Bestemmelsen viser jo dog Felds Sindelag overfor Grundtvig og Familien i Udby.

Grundtvig har paa sin Side i det store Digt »Udby Have« udtalt sig om Feld saaledes:

•Elskte Lærer, takket vær
for de mange svundne Dage!
Som en Søn jeg var dig kær,
hvis jeg noget har at klage,
er det, at mit lette Nemme
og dit faderlige Sind
gjorde alt for tit dig blind,
lod dig alt for ofte glemme,
at hos Drengen Overmod
er en ond og bitter Rod. •

I Slutningen af September 1798 fulgte Feld sin Elev til Aarhus Latinskole, hvor han blev optagen i Mesterlektions mellemste Afdeling, og hvor han var i to Aar.

Under sin Skolegang her fik han Erfaring for, hvor lidt den Alder i Livet (15—17 Aar), da Legemets Vækst og Udvikling synes at have lagt Beslag paa al Livskraften, eigner sig til aandeligt Arbejde, saa selv om Latinskolerne var meget bedre end de i alt Fald den Gang var, vilde det efter Grundtvigs Pædagogik være langt rigtigere at sætte de unge i den Alder til legemligt Arbejde end til en Syssel, der giver dem den Tro, at de er i Færd med at blive Videnskabsmænd, altsaa gør dem vigtige, kritiske, selvkloge og undertiden blaserte. Han ansaa de Aar, han tilbragte i Aarhus, som spildte; men siden gav han undertiden Skolen og undertiden sig selv Skyld derfor.

»Skønt jeg,« sagde han 1838, »til jeg var fulde 15 Aar, i en Krog paa den jyske Hede havde nogenlunde bevaret den levende Sans for det store som for det hjemlige og i det hele for det naturlige og levende, saa havde dog Latinskolen paa mindre end to Aar forvandlet mig til saa kold, lavstammet og selvklog en Person, at jeg ikke en Gang brød mig om den store Kamp, som jeg dog havde fulgt med levende Interesse bogstavelig lige til den Dag, jeg satte min Fod i den forheksede Latinskole; thi Slaget ved Abukir, som stod et Par Maaneder i Forvejen, husker jeg grant, var mig højst mærkværdigt; men paa den klassiske Jordbund mærkede jeg næppe det mindste til Napoleons Hjemkomst eller en Gang til Slaget ved Marengo, saa i min Hukommelse sammensmelter Nelsons Bedrifter ved Abukir og København, som om jeg havde sovet Mellemtiden bort. Det havde jeg i Grunden ogsaa; thi hvordan vore Latinskoler end nu kan være, saa var den, jeg gik i, saa aandløs, tom og kedelig, at enten maatte jeg have løbet ud af den Dagen efter min

Ankomst eller lære at skamme mig ved min Forkærlighed for Historien i Almindelighed og Danmarks i Særdeleshed, ja, ved hver Gnist af hellig Ild og hvert Glimt af Aand, der end fandtes hos mig; og skønt det altid er min egen Skam, at jeg valgte det sidste, saa var det dog en gruelig Blindhed hos vore troskyldige Fædre, som i den farligste Alder kastede os ind i en Kreds saa fjendtlig mod alt i en højere Forstand naturligt og levende og saa blottet for alt, hvad der adler, saa fuld af alt, hvad der kan nedværdige, sløve og fordærve Mennesket. — — — Jeg behøver vel ikke at sige, at det ikke er Klassikerne og ej Beskæftigelsen med Aandens ypperste Mindesmærker, jeg hermed laster, men kun vore Latinskoler, som jeg har kendt dem, og Drengvidenskabeligheden, som er Aandens Pestilens, fordi Drengeforstanden umulig kan fatte noget af det, der hører Aanden til, og maa derfor, naar den vinder Selvtillid, forkaste det altsammen og kry sig af en Hundeklogskab som den, man i det 18de Aarhundrede kaldte Oplysning.«

Rektoren i Aarhus kunde ikke holde Styr paa Drengene; og han greb en Gang til den triste Udvej grædende at paa kalde Drengenes Medlidenhed ved at sige: »Hvad har jeg gamle Mand da gjort Dem, at De vil behandle mig paa denne skammelige Maade!« Konrektoren, Stougaard, kunde derimod baade styre dem og lære dem noget, ligesom han med stor Omhu tog sig af dem. Til ham skrev Grundtvig senere:

»Gæve Stougaard! til mig hen
tit du saa med ædel Smerte,
bød som Fader, bad som Ven;
men selvraadig var mit Hjerte,
lukkede sig fluks igen.
Dog, hvordan jeg end mig skabte,
Haabet du dog aldrig tabte.
Dine Ønsker og den Taare,
hvormed du mig unge Daare
sagde faderlig Farvel, —
de mig rørte, dem jeg gemte,
og hvor meget end jeg glemte,
dem har jeg dog aldrig glemte.
Taaren staar mig klar i Øje.
Tak, vor Fader i det høje!
Stougaard, brave Lærer, Tak!«

I sin Skoletid var Grundtvig undertiden om Aftenen Forelæser paa et Skomagerværksted for Mesteren og hans

Svende; og det var da navnlig de gamle Folkebøger om Kejser Karl og hans Jævnninger, om Holger Danske o. fl. Dette kedede ham dog efter nogen Tids Forløb, og saa gik Tiden for ham med Kortspil, Tobakspiben og Driveri.

I Slutningen af September 1800 forlod han Aarhus med Smakken, der førte ham til Kallundborg, hvorfra han rejste til Udby paa et kort Besøg, inden han i Oktober, ledsaget af sin Faders og Moders Velsignelse og Forbønner, men selv kold og dorsk, drog til København for at underkaste sig Studentereksamen. Den tog han den 27. Oktober med Udmærkelse i Latin og første Karakter i alle de andre Fag undtagen Hebraisk. I samme Maaned blev ogsaa Øhlenschläger Student.

III.

Ungdomsaar i København.

I Grundtvigs Studentertid fik han ikke mange Penge hjemme fra; det kneb altid for hans Forældre. Men han fik »tør Kost« tilsendt fra sin Moder, og Middagsmaden fik han hos hendes Broder, Overlæge F. L. Bang, Direktøren for Frederiks Hospital. Denne noget pietistiske Mand havde for Skik at krydre Maaltidet med lange, bitre Straffetaler til de unge; og disse var det lige saa svært for Grundtvig at døje som for Bangs Stifsønner, Brødrene O. H. og J. P. Mynster. — Hos andre Familier kom Grundtvig sjælden, hverken hans Klædedragt eller hans klodsede Væsen egnede sig for Selskabslivet.

I Kirke gik han heller ikke. I de tre Studenteraar var han kun een Gang i Kirke, og det var, da han paa Familieskabets Vegne i April 1802 gav Møde ved Bispinde Balles Begravelse.

Paa Universitetet kom han heller ikke meget; og der var heller ikke meget at komme efter. De filosofiske Professorer, Riisbrigh og Gamborg, mægtede ikke at tænde Flamme i de unges Sind, og Teologerne Hornemann, Moldenhawer og Münster lige saa lidt. Det var Kedsommelighed og Rationalisme i større eller mindre Grad paa hele Linjen. — Riisbrigh var saa fortvivlet grundig, at han begyndte sin Vejledning i Logik med en Definition af, hvad en Definition

er. I en Forelæsning sagde han en Gang: »For ikke at fælde nogen urigtig Dom, maa man undertiden suspendere sit Judicium. Raad: For ikke altid at suspendere sit Judicium, maa man primo erhverve sig et Forraad af Kundskaber, secundo Klarhed udi samme.« — Gamborg er bekendt baade for sine Angreb paa Mosebøgenes Beretning om Syndefaldet og for sit Forslag til Forbedring af Fuglesangen i vore Skove: Man skulde lade Spurveæg udruge af Kanarie-fugle, og naar saa disse havde lært Ungerne at synge, skulde de slippes ud til de andre vilde Fugle og der lære fra sig. — Den ældste teologiske Professor, C. F. Hornemann, gjorde tit Løjer med det hele. Ved Forklaringen af Stedet i første Mosebog 4, 15, at Gud satte et Tegn paa Kajn, at ingen skulde dræbe ham, sagde Hornemann: »Om det nu var et blaat Baand (Elefantordenen) eller et hvidt Baand (Dannebrogordenen), kan jeg ikke sige; men vist er det, at fra den Tid turde ingen gøre ham noget.« Om Abraham sagde han, at han tingede med Gud som en Sjakerjøde, den Gang han bad for Sodoma. Ved en teologisk Embedseksamen lod han uden Modsigelse en Kandidat udvikle, at den jødiske Religion var den bedste, og at Muhamed havde forkyndt den sande Religion. En anden Gang sagde han ved en Eksamen: »Galt er det, hvad Apostelen siger; men De gør det da ti Gange værre.« Grundtvig hørte kun een Forelæsning af ham — over Romerbrevet —, hvor han udviklede, 1) hvad Pavlus havde tænkt, 2) hvad han burde have tænkt. J. P. Mynster, der ogsaa havde haft Hornemann til Lærer, siger, at han den Gang troede, han lærte noget Hebraisk hos ham, senere erfarede han, det var en Vildfarelse. — D. G. Moldenhawer, der altid talte sirligt Latin, og som ikke spottede, gjorde intet Indtryk paa Grundtvig. »Vi kaldte ham Jesuiten,« siger Grundtvig, »fordi han vel aldrig nægtede, men stadig gik uden om de kristelige Sandheder.« »Han havde studeret i sin Ungdom,« siger Mynster, »men læste nu blot Aviser.« — Fr. Münter var lige saa bekendt for sin uhyre Lærdom som for sit store Vilderede. Hans kirkehistoriske Forelæsninger var uden Aand og uden Overblik, har hans Svigersøn J. P. Mynster sagt. Endelig var der en helt ny Professor, P. E. Müller, men han var uden bestemt Mening og uden Indflydelse.

Grundtvig havde saaledes intet ud af Universitetsforelæsningerne, hørte dem heller ikke, men lod sig Svarene

paa de velkendte Eksamensspørgsmaal indbanke af Manuduktører, og det med saa megen Frugt, at han allerede 1803 kunde tage teologisk Embedseksamen med første Karakter. Hans akademiske Løbebane endte uden Aand og uden Tro.

Noget havde han imidlertid oplevet i sin Studentertid. Det engelske Angreb paa København og den hæderlige Kamp den 2. April 1801 havde kun en forbigaaende Indflydelse paa ham; men i det Studenterkorps, som blev dannet under Indtrykket af den truende Fare, traf Grundtvig sammen med en ung juridisk Student fra Bornholm, Peter Nikolaj Skovgaard, og Bekendtskabet med denne, som han kaldte sin »tidligere Ungdoms eneste Ven«, blev følgerigt for Grundtvig; thi Skovgaard var en videnskabeligt anlagt Natur, der allerede havde saa omfattende historiske Kundskaber, at Grundtvig, der i Aarhus var bleven haanet for og selv havde skammet sig ved sin historiske Viden, nu skammede sig ved sin Uvidenhed. Han vakte Grundtvigs Interesse for vore historiske Kildeskrifter, Sakse, Snorre og de andre islandske Sagaer, Bøger, som Grundtvig kun kendte af Navn, men hvor Skovgaard bevægede sig som i sin Hjemstavn. Skovgaard var ham en »Napoleon i Bogverdenen«, og — siger han — »aldrig har jeg beundret noget Menneske, som jeg beundrede ham; og hans Bekendtskab maa jeg da ikke blot takke for mit forholdsvis tidlige Bekendtskab med Nordens Oldtid, men i det hele for den levende Følelse: at uden for Eksamens kredsen laa der en Verden af Kundskaber, som det godt lønnede sig Umagen at berejse. Derved var jeg reddet fra en Dovenskabs og Kedsommeligheds Afgrund, hvori Skolefukseri og Eksamensslendrian paa et hængende Haar nær havde styrtet mig.«

Det var ogsaa i Grundtvigs Studenteraar, han ved sin Fætters, Henrik Steffens's Hjælp fik det Møde med den tyske Romantik, der blev saa følgerigt for ham.

Denne Retning vil, som det er sagt, kæmpe mod den Filisteragtighed og Spidsborgerlighed, der kun tager Sigte paa det nyttige; mod den Snusfornuft, der kun vil erkende, hvad den kan tage og føle paa; mod den Middelmadighed, der er født Fjende af alt højere. Derfor hævder den i Digtningen Fantasiens Ret, fremhæver Eventyr og Sagn, sværmer for Midalderen, denne sælsomme Tid med de store Skygger og det stærke Lys, de vældige Lidenskaber og de store Opførelser.

Den betegner i Modsætning til den tørre Rationalisme Længsel og det hellige Vemod som den egentlige religiøse Grundstemning. »Den vil,« siger Grundtvig, »en Revolution i Aandens Verden, ikke mindre betydningsfuld end den franske i den politiske.« Fra Romantiken udgaar en ny Digtning, en ny Kunst, en Reformation i Sprogforskningen — i mange Maader nye Former for Livet.

Og denne Bevægelse fik i Grundtvigs Studenteraar sin ildfulde Talsmand i hans Fætter Henrik Steffens (1773—1845). De havde set hinanden før i Grundtvigs Hjem, hvor Steffens kom paa Besøg og viste Grundtvig Billeder i en Perspektivkasse; nu traf de hinanden igen i København i deres Morbroders, Professor Bangs Hus. Og som Steffens havde været den overlegne, da han viste Drengen sin Perspektivkasse, saa var han det ikke mindre nu overfor den gammeldags klædte, noget træge Student, som var bundet i det fattige Aandsliv, der da levedes i Danmark.

Hvor meget imidlertid end Steffens saa Grundtvig over Hovedet, og hvor lidt Grundtvig forstod eller følte sig tiltalt af Fætteren, saa gik han dog hen og hørte de Foredrag, Steffens fra den 11. November 1802 holdt paa Ehlers Kollegium. Han havde aldrig før erfaret, at man kunde tale fra et Kateder uden at kede sine Tilhørere, men maatte sande det, saa snart Steffens lukkede Munden op. I Grundtvigs senere Aar var det særlig det, han fremhævede, at Steffens havde givet ham Beviset for, hvilken Magt der kan være i et virkelig aandeligt, mundtligt, »levende« Ord. Det er ogsaa, hvad han betoner i sin berømte Mindesang over Steffens ved dennes Død 1845:

Lynildsmand, som for vort Øje
i det aarle Morgengry
lig en Engel fra det høje
vælted Stenen bort paa ny,
Stenen, som i Blomsterhaven
dækked, spærred' Livsordsgraven,
ogsaa du sank under Muld.
— — —

Naar det knitrer, naar det dønner,
naar det runger dybt i Fjæld,
naar I lytter, Nordens Sønnen,
muntre end i Tidens Kvæld,
husk da, det var ham, som blunder,
der i Nord til stort Vidunder
stødte først i Hejmdals Lur.

Ved mange Lejligheder har Grundtvig udtalt sig om, hvad Steffens var for ham.

I sin Dagbog fra 31. December 1806 siger han, at Steffens vakte ham af hans vaagne Slummer. — Og i Verdenskrøniken af 1812 hedder det, at der efter 1801 »lød en kraftig Røst, der forkyndte Tidens Vanart. Henrik Steffens . . . kom til Moderlandet og opslug sin Lærestol paa den halvvaagne Højskole og førte i Sandhed ej søvning Tale. Nysgerrige Ungersvende flokkedes om ham, og vel forstod kun faa noget sammenhængende af hans med mange Kunstord udstafferede Tale; men det var godt at forstaa, at han lod haant om den Oplysning, der hidtil var udbasunet, at han talte med en forbavsende Ærbødighed om Kristus og hans guddommelige Rang, at han haanede den danske Læseverdens Afguder, Kotzebue og Lafontaine, at han priste Shakespeare og Goethe som ganske anderledes Digtere end den Flok, man nævnte saa; og dette var godt. Han kom og svandt som et Luftsyn; og det var ogsaa godt; ellers havde han forrykket mange Hjerner. Nu vakte han kun Eftertanke, og mangt et Frøkorn, som han udsaaede, er vist i Stilhed groet op til at bære god og velsignet Frugt. Steffens gjorde mig opmærksom paa, at Historien har noget at betyde. Jeg troede ikke et Ord af, hvad han sagde; men Ideen om Tidernes Sammenhæng og Kristus som deres Midtpunkt var dog kommen i min Sjæl; og den blev oplivet, da jeg efter Aars Forløb fandt lignende Tanker hos den mig saa kære Schiller.«

Endvidere har han sagt, at Steffens brød Isen til alt, det poetiske, han havde oplevet. Ganske vist havde han, før han hørte Steffens, forsøgt sig som Digter i den foregaaende Tids Smag; han havde forsøgt at skrive komiske Fortællinger, hvori han efterlignede Wessel, Baggesen og T. C. Brun; han havde skrevet Viser til Pris for »Pigen«, »Vennen« og »Glasset«; ja, han havde endog skrevet en Komedie — nærmest en Satire over de nye Seminarister —, som han indleverede til det kongelige Teater, men fik forkastet. Efter at han havde hørt Steffens, slog han ind paa en ny Retning: den historiske Fortælling og den historiske Tragedie; men det egentlige poetiske Gennembrud skete ikke endnu. Han maatte opleve mere, før det kom.

IV.

Grundtvig som teologisk Kandidat.

Grundtvig havde ønsket at kunne blive i København efter sin teologiske Eksamen, navnlig for at lægge sig efter Islandske og nordiske Oldsager; men det lykkedes ham ikke at finde nogen passelig Virksomhed, og maatte han derfor søge hjem til Udby indtil videre.

Herfra besøgte han sin Broder Otto i Torkilstrup paa Falster, og med hans Familie besøgte han gentagne Gange Provst Blicher i Gunslev, ligesom Familien Blicher aflagde Genbesøg i Torkilstrup. Dette var Grundtvig særlig kært, da han under Besøg der ovre i sin Studentertid havde forelsket sig i Provstens Datter Marie. Hun forlovede sig imidlertid med teologisk Kandidat Povl Egede Glahn; men hvor ulykkelig end Grundtvig troede at være derover, saa var hans Tilfælde dog ikke sværere, end at han saa sig i Stand til ret snart at overføre sine Følelser paa hendes Søster Elisabet (Lise), en syttenaarig, from, bly og smuk Pige. Hun »interesserede« ham — han bruger selv dette Ord — straks, og under et fornyet Besøg hos Broderen samme Efteraar (1804) blev det ham af forskellige Smaating klart, at han ikke var hende ligegyldig; og han kunde ved hendes Side tænke sig lykkelig, selv med Armod, »naar den ikke var alt for trykkende«. Naar han var hos hende, bankede hans Hjerte, og han kunde med berusende Fryd have sluttet hende i sine Arme; men kom han til at tænke nærmere derover, forekom det ham Daarskab at forlove sig med de Udsigter, han dengang havde. Disse ret snusfornuftige Bemærkninger, tagne af hans Dagbog fra 1804, fortsættes med Betragtninger over de økonomiske Følger af en mulig Forlovelse med hende nu.

I dette Aar begyndte han ogsaa sin offentlige Skribentvirksomhed med et Stykke i »Politivennen«, skrevet i Tidens rationalistisk humanistiske Sprog, og handlende om »et skoleholderløst Sogn paa Falster«. Det er kun mærkeligt ved, at man ser, hvor ondt han som Tor havde ved »at sidde stille, naar noget var uklart«, og hvor naturligt det var ham at »kæmpe med aaben Pande«. Det var nemlig underskrevet med hans fulde Navn.

Under et Besøg i København samme Aar tumlede han med en Mængde Planer til nordiske Fortællinger, som der imidlertid ikke kom noget videre ud af. Derimod fik han en Plads som Huslærer hos Kaptajn C. F. de Steensen-Leth paa Egelykke paa Langeland. Han skulde have en aarlig Løn af 150 Rigsdaler og læse med Kaptajnens 8-aarige Søn.

Tiden, til han næste Foraar skulde rejse til Langeland, benyttede han bl. a. til et længere Besøg paa Falster, hvor han blev klar nok over Lise Blichers Følelser for ham, men ikke over sine egne for hende. Og han rejste (i Marts 1805) uden med rene Ord at have talt til hende om Kærlighed. —

Siden anvender han dog paa sig selv den islandske Skjald Gunløg Ormstunges Forhold over for Helga den Fagre, hvem han i Spøg fæstede, før han gav sig paa Udenlandsrejse til Norge, Sverige, Irland og England.

•Ogsaa jeg min Helga tidlig fandt,
alt som Gunløg udi Vennesale,
som for Skæmt jeg hende til mig bandt
udi Tanke, om end ej i Tale,
ogsaa jeg var dengang stiv og raa,
ogsaa jeg helt gerne vilde naa
Hædersnavnet af en Ormetunge.

Ogsaa jeg i trende Somre drog
udenlands for fremmed Sæd at skue,
ogsaa mig en sælsom Lyst betog
til at bo i Højelofts Stue;
sikkerlig det faldt min Helga ind,
at maaske hun var mig rent af Sind,
da med Vintre end de Somre skrede.◀

De tre Aars Udenlandsrejse, han her sigter til, er hans treaarige Ophold paa Langeland (1805—8), et Ophold, der fik en afgørende Indflydelse for hele hans Udvikling og senere Liv.

Det var paa et af de dejligste Steder i Danmark, han kom til at bo. Gaarden ligger nogle Hundrede Alen fra Stranden, omgivet af Skov; i denne var der en Aabning, hvorigennem man kunde se Stranden, og fra en Bakke nær ved Stranden var der en herlig Udsigt, som Grundtvig smukt har beskrevet:

•Herlig mangfoldige Syn
ud over spejklare Flade!
Turø og Torseng og Fyn

skuer jeg her fra mit Stade
 bag mig den venlige Gaard,
 med sine Mure saa hvide,
 kranset af Skovene staar
 lunt under Bakkernes Side:
 lys mod det bølgende Hav
 mellem de Lande saa skønne
 flyder det rolige Vand,
 dejlig sig Øerne grønne
 løfte i blaalige Strand;
 Træerne stande saa stille,
 Fuglene tie saa kvær,
 dog monne Smaabølger trille,
 afbilde Tidernes Færd.◄

I kirkelige Henseende var det paa Langeland som i det
 ovrigt Land: rationalistiske Præster og tomme Kirker.
 Grundtvig var selv ikke videre; naar han prædikede for sin
 Ven, Pastor Graae i Bøstrup, talte han efter sin egen Er-
 klæring nok saa dejligt om Dyder og Laster, Fugle og
 Blomster; men Kristendom i strengere Forstand var der ikke
 i hans Taler. Han siger om sig selv, at han var en Fari-
 sæer af den strengeste Slags.

Med de strenge Begreber, han havde om Sædelighed,
 maatte det være ham i højeste Grad ydmygende og pinligt,
 at han maatte tilstaa for sig selv, at han havde fattet Kær-
 lighed af almindelig menneskelig Art til den unge, smukke
 og livlige Frue i Huset, Konstance de Steensen-Leth, med
 hvem han læste ældre og nyere Digteres Værker: Shake-
 speares, Goethes, Schillers og Øhlenschlægers, og med hvem
 han havde en Mængde aandrige, livliglette og alvorlige Sam-
 taler, hvori den unge Præstekone, Fru Graae, tit var tredje
 Deltager. At Grundtvig var sig bevidst, at den unge Præste-
 datter paa Falster med Længsel og Spænding ventede paa
 ham, gjorde naturligvis dette Forhold endnu tungere for
 hans Samvittighed.

I et Brev til sin Ven C. Molbech skrev Grundtvig i
 Maj 1808 hérom: »Jeg saa en Kvinde, og jeg, Kærlighedens
 koldeste, bitreste Spotter, elskede i første Nu saa dybt, saa
 glødende, som det er en dødelig muligt. Oldtiden svandt
 bort for mit Øje eller rettere sammenvokste med den Nutid,
 der fremtraadte i min elskede. Ja, jeg har levet, levet i
 denne Verden og omfattet alt omkring mig med Kærlighed,
 fordi alt synes at være til for den enes Skyld og dreje sig

om det ene Punkt, hvori mine Ideer og Følelser forenede sig. Dog, kort var denne Salighed; thi jeg behøvede blot at vide, jeg elskede, for at blive saa ulykkelig, jeg kunde blive. De borgerlige Forhold stod som en uoverstigelig Mur imellem os, og Naturen havde desuden befæstet et svælgende Dyb mellem vore Væsener. — O, hvor har jeg ikke kæmpet mod denne frembrydende, voksende Lidenskab! Med hvilken Magt har jeg ikke nedtvunget min Sjæl i de mest anstrengende Sysler for at dæmpe Stormen, der raser i mit Indre! Dog, alt var forgæves, det var som om Mennesket med sin Haand vilde dæmme for den susende Bjergstrøm. Aar henrandt, og svag hensank jeg i det mørkeste Tungsind! Ak, jeg vandrede mørke, vildsomme Stier; thi jeg havde intet Hjem. Denne Verden var lukket for mig, og min Aand manglede Kraft, ja — hvad mere er — Lyst til at skabe sig en ny.«

I sin Dagbog talte han fortroligt med sig selv derom: »Jeg kom her. Jeg læste i den hulde Kvindes Øje, og hvad var al Verdens Bøger imod det? Hvad kunde jeg i dem faa at vide, der var mig saa kært som Synet af hendes paa mig med Ømhed hvilende Blik? Hvad var Læsning og Tale mod tavs Stirren paa den hulde? Det, som den matte Lampe er mod den straalende Sol.«

»Hvad var min højeste Triumf selv som Forfatteres ypperste mod et sagte Tryk af hendes Haand, ved hvilket hver min Gliedel (!) bævede af Fryd, ved hvilket en Himmel af Salighed syntes at gyde sig fra hver hendes Fingerspidse i mit aabne, svælgende Bryst!«

Han var, som han selv senere skrev, »bleven saaret paa det ømme Sted, hvormed alt det kommer op, der ligger dybest i os«. Og hans ulykkelige, forbudne og ubesvarede Kærlighed blev for ham en Indvielse til hans Digtergerning, der — som det er sagt med Rette — i alt Fald for en Del fik baade sin ejendommelige Styrke, sin Rækkevidde og sit Særpræg ved det rige Poesiens Væld, der brød frem fra den saarede Ungersvends Hjerte. Derom udtalte han sig mange Aar efter, da han efter Tilskyndelse af Molbech var kommen til at se tilbage paa sit svundne Liv: »Saa blandede nu end Minderne er fra Langeland og Egelykke, hvor jeg endog til Dels følte mig meget ulykkelig, saa er de dog saa rige og eventyrlige, at et Billede af dette Tidsrum i mit Liv, da alle Strenge berørtes, alle Kræfter vaagnede, og den old-

nordiske Livsanskuelse sammengærede med den kristelige, vilde være det mest poetiske, jeg kunde frembringe.«

Han føjer hertil: »Hvad der virker mest til en saadan Vaartid, lader sig vel ikke let bestemme; men til det virksomste hørte aabenbart Øhlenschlägers »Poetiske Skrifter« og det engelske Overfald; thi ved hine gik der et Lys op for mig over Oldnordens Skatte, dem, jeg hidtil kun rugede over som en Drage, og ved dette vaagnede min Fædrelandskærlighed.«

Han var bleven Formand for et Læseselskab paa Lange-land, og til dette havde han bl. a. købt Øhlenschlägers »Poetiske Skrifter« og mange tyske Bøger. »Øhlenschlägers Skrifter«, siger han, »fandt hos mig et Øre, der var fortroligt med nordiske Toner, og et Øje, der just begyndte at oplade sig for Kristendommens Herlighed og alle Livets store Gestalter (!), samt et Hjerte, som ved et Tordenskrald nys var vaagnet« —

Det har sin store Interesse at følge Grundtvigs Optegnelser i Dagbogen om, hvad han læste i de Dage. Fichtes Bog om Menneskets Bestemmelse har aabenbart virket paa hans gærende, brusende Sind som en fast, ledende Haand. Schellings »Bruno«, der udvikler, at Sandhed og Skønhed i Virkeligheden er og bør være eet, at vil man Sandhed uden Skønhed, ender man i den raa Virkelighed, og vil man Skønhed uden Sandhed, ender man i det tomme Skin, gav ham sikkert ogsaa frugtbare Tanker. Han har ligeledes udtalt sig om sin Glæde over »den ham saa kære Schiller«; efter hans Mening til Eks. har Schiller gjort en stor og god Gerning ved at tilbageerobre for Tragedien flere historiske Skikkelser, som det 18de Aarhundrede havde udleveret til komisk Behandling, saaledes »Jomfruen fra Orleans«.

Den samme Udlevering af alvorlige Emner til komisk Behandling traf Grundtvig i de Dage i et Stykke, der var optaget i Rahbeks Tidskrift »Minerva« for Maj 1806: »Skirners Rejse, eller Kærlighed, Gudernes Straf«, en Fortælling af Jens Møller, Lærer ved Slagelse Skole (den senere teologiske Professor). Heri havde Møller forsøgt at behandle et af de gamle Gudekvad som humoristisk Fortælling; og for Grundtvig stod dette som Helligbrøde, hvorfor han straks gav sig i Lag med at paatale det. Dette skete i hans Afhandling »Lidt om Sangene i Edda«, der blev optagen i

»Minerva's« Septemberhefte. Denne Afhandling har ikke mindst sin Betydning ved, at den indleder en hel Side af Grundtvigs Forfattervirksomhed: det, han har skrevet om Nordens Oldtid. Han ser i Frejs Elskov til Jættekvinden Gerda en Slags Fald for Guden og i den Omstændighed, at han for denne Elskovs Skyld gør sig selv vaabenløs, et Led i den Række Forsyndelser fra Gudernes Side, der fører til deres Undergang i Ragnarok. Saaledes »svævede dette Oldkvad for hans Øje med høj Betydning«; og derfor maa han gøre Indsigelse imod, at det forflades og udleveres til Grinet. —

Grundtvig havde vel ogsaa undertiden en Følelse af, at han ved sit Forhold til Fru Leth lignede Frej i Forholdet til Gerda. Fru Leth stod sikkert til Tider for ham som den, der kunde drage ham nedad, gøre ham vaabenløs og volde hans Undergang.

I samme Maaned, som Afhandlingen om Sangene i Edda udkom, udarbejdede Grundtvig en Afhandling »Om Religion og Liturgi«, der blev trykt i Fallesens teologiske Maanedsskrift i Begyndelsen af 1807. — Der herskede paa den Tid en vis liturgisk Frihed og en stor liturgisk Mangfoldighed i den danske Statskirke; den Alterbog, der var bleven forordnet i Kristian den Femtes Tid, passede ikke for den nu raadende Rationalisme, og enhver gjorde, som det passede ham bedst. Et Forslag til at rationalisere Gudstjenesten, som Chr. Bastholm var kommen frem med 1783, var blevet henlagt, og juridisk bestod det gamle. Da imidlertid Sansen for og Deltagelsen i den offentlige Gudstjeneste Aar for Aar blev slappere og ringere, troede en og anden, at det maatte kunne hjælpe, hvis man fik en ny Alterbog. Flere kom frem med Tanken derom og Forslag dertil, og den virksomme, livlige Biskop paa Lolland, P. O. Bojsen, udarbejdede i Hast en Del Betænkninger og Forslag, som Kirkekollegiet fandt Behag i, og som — hvor snurrige de end var — havde en Del Udsigt til at gaa igennem. Formodentlig vilde det Bojsen'ske Forslag nu aldrig blive nævnt, hvis det ikke havde fremkaldt to teologiske Førstearbejder af de to Mænd, der snart skulde blive Redskaber til en ny Vækkelse, et nyt Liv i den danske Kirke: Mynster og Grundtvig. Mynsters klare, rolige og overlegne Tilintetgørelse af de Bojsen'ske Forslag vedkommer os ikke i denne Forbindelse, men derimod Grundtvigs »deklamatoriske« Afhandling, som han selv har kaldt den. Mynster kaldte den et halvt fordøjet Virvar af

andres fornuftige og ufornuftige Tanker, medens Professor, senere Biskop P. E. Müller fandt den lovende med Hensyn til Grundtvigs Fremtid som »Religionens Lærer«.

Hvad ellers Afhandlingen angaar, da er navnlig dens første Del om »Religion« skreven i et saa filosofisk Sprog, at den paa mange Steder falder os dunkel — Gangen i den er omtrent følgende: Vi trænger til Religion. Vi lever her i en Dal, begrænset af et uoverskueligt Hav, paa hvis anden Side vi aner, der maa være et Land med herligere Vækster og renere Luft end her. Vi stirrer derefter og stræber i vort Aandedrag at indaande Luften derfra; men herved bliver mange staaende, enten fordi de ikke kan se ud over denne Jord eller er berusede af dens Druer. Men de, der ikke kan nøjes med den dunkle Anelse, søger at skaffe sig Vished ved Hjælp af de to Sendebud: Poesien og Filosofien; den første svinger sig i Sky ud over Havet for at bringe Bud fra Landet hinsides, den anden søger at udfinde, hvorfra hin Anelse udspringer. Men lige saa lidt som den første skaffer fuld Vished, skaffer den anden fuld Klarhed. I bedste Tilfælde hjælper de til i os at skabe Trang til Belæring fra den anden Side af Havet ∴ til Aabenbaring, til Religion, som er »det endeliges Samfund med det evige«.

De hedenske Religioner er Udtryk for en Stræben mod et saadant Samfund; men med Jesus kom det i Stand; hans Religion er »det endeliges Forsoning med det evige«.

Siden har Katolicismen villet gøre Religionen til Poesi, og Rationalismen vil nu gøre den til Filosofi. Katolicismen har derfor udviklet sig en straalende, pragtfuld Liturgi, mens man nu vil gøre den fattig, gøre det hele til en Skolesag.

Han gør saa videre med Hensyn til Liturgien gældende, at som Kristendommens to Hovedpunkter er Daab og Nadver, saa maa ogsaa Liturgiens være det. Ved Daaben antages et Menneske til Kristi Discipel, i Nadveren berører Mennesket det højeste og helligste, mod hvilket han stræber. Daab og Nadver »bør lige saa lidt forandres som Religionen selv«. Med Hensyn til Prædikenen gælder det at vogte sig baade for den dogmatiserende Ensidedighed, der foredrager Systemet uden Frugtbarhed for Livet og uden ret Sigte paa det evige, og den moraliserende, der er paa Vej til at gøre Kristendommen til en Iagttagelse af en Række moralske Forskrifter i Stil med »Knigges Omgang med Menne-

sker«. Prædikenen skal være en personlig Erfaring oplødet Forkyndelse af Menneskets dybe Trang til Himlens Vejledning og Trøst, Guds evige Raadslutning til vort Held og vor Frelse, Jesu Komme i Tidens Fylde, varm Kærlighed til ham, saa vi føler med Pavlus, at det var langt bedre at fare her fra og være med Herren. Bønnerne i vort Ritual kan godt trænge til Forbedring, men kun en sand Digter, der veed at forherlige Poesiens Flamme ved Religionens hellige Ild, kan forandre dem til det bedre. Falder de i Hænderne paa Systematikere og Prosaister, vil vi enten se Skriftsprogene sanseløst sammenslyngede (Balle?), eller Moralens Kapitler afhandlede (P. O. Bojsen?), eller betydningsløs Sentimentalitet bejle til en Taare (Adler-Bastholm?), der ej kan udtrykke Længsleu efter det evige, men kun Medynk med Tilværelsens Usselhed i sin skønneste Form. Det er en Selvfølge, at den vordende Salmedigter maatte udtale sig stærkt mod den udvandede Prosa i den saakaldte evangelisk kristelige Salmebog.

Hvor meget rigtigt der end kan være i denne Afhandling, saa Grundtvig dog snart selv ret kritisk paa den; den er jo ogsaa meget mere en gærende Ynglings Antydninger end en moden Mands Forslag. Og han bekender, at »Digteren her var adskillige Aar forud for Mennesket«. Han havde nemlig ikke i sit eget Hjerte overvundet den Rationalisme, han i Afhandlingen bekæmpede. Det var i Grunden kun en poetisk Opvækkelse, han selv havde oplevet. Men en saadan var timedes ham:

»Naadig lod Gud sig forbarme
over mig, usle og arme.
Han mig det lærte med Smerte,
at jeg og havde et Hjerte,
at jeg til Klogskab og Vid
satte som Daare min Lid.
Aanden oplukked sit Øje,
saa sig paa Afgrundens Kant,
stirred saa fast og saa nøje
rundt om en Frelser og fandt —
fandt, hvor det faldt,
Gud overalt;
fandt ham i Digterens Sang,
fandt ham i Vismandens Ord,
fandt ham i Myter fra Nord,
fandt ham i Tidernes Gang.
Synligst og vissest den dog
fandt ham i Bøgenes Bog.»

Lige saa vel som Grundtvig ifølge sin Natur maatte ud-tale sig om Tidens kirkelige Spørgsmaal, maatte han sige sin Mening om Spørgsmaal, der vedrørte andre Sider af det aandelige Liv. Derfor sendte han Rahbek en ny Afhandling til »Minerva«, der findes i Marts-Hæftet for 1807 og hedder: »Om Videnskabelighed og dens Fremme«. Ved Videnskabelighed forstaar han »Sans for den menneskelige Aands-harmoniske Udvikling uden Hensyn til Hverdagslivet«. Efter denne Forklaring, der jo lægger en noget anden Møning ind i Ordet end den nu gængse, maa Afhandlingen bedømmes. Kun Videnskabelighed, siger han, kan give Individerne og Slægterne den sande Storhed. Men i den Henseende ser det mørkt ud hos os som i de andre Lande; vor Litteratur er som en druknende, der raaber om Hjælp; men Strandbredden er næsten tom, og et Folk, hos hvilket gode Bøger bliver sjældne, vil snart tabe sin Videnskabelighed.

Aarsagerne hertil kan søges i forskellige Forhold:

1. Lovene. Forordningen af 27. September 1799 forbyder Anonymitet og nøder derved navnlig den unge undselige Skribent til en Forsigtighed, der ikke er grundet i Sagens Natur. Desuden er det tvivlsomt, om det er tilladt at dadle en afdød Konge, hvorved Historieskriveren kan komme i stor Vanskelighed. (Grundtvig havde her et nærliggende Eksempel, idet hans Ven P. N. Skovgaard 1804 var bleven dømt til 14 Dages Fængsel, fordi han i en Beskrivelse af Bornholm havde lastet Kong Frederik den Tredjes Haardhed mod Korfits Udfeldt og Leonora Kristina.) Paa dette Punkt maatte der skaffes Klarhed.

2. Den ringe Afsætning, der ikke har sin Grund i, at Landet er saa lille, men i, at Læsningen i Hjemmet er bleven blot Tidsfordriv, saa at Bøger, der forudsætter Tænkning og dybere Følelse, er blevne upassende.

3. Foragten for Modersmaalet. Den Begejstring for dette, der vakttes ved Holberg, er næsten forsvunden. Der er mange Huse i Danmark, hvor Dansk kun er Tjenersproget; mange, for hvem en dansk Bog og en dum Bog er enstyldige Ord; mange, der sætter Kendskab til fremmede Sprog som Dannelsens Kendetegn.

4. Voksende Irreligiøsitet og Usædelighed hos den studerende Ungdom. Virkelig Videnskabelighed forudsætter nemlig et religiøst Sind, Tro paa det himmelske og Anelse om dets Herlighed. Og det er Mangelen herpaa,

der gør, at Danmarks Studenter ej kan skrive Dansk, ikke kan anden Historie end den, hvoraf de i Skolen lærte nogle Brokker, ikke har andet Begreb om Filosofi, end at det er noget slemt tørt noget, som man skal have til 2den Eksamen, ej veed andet om Poesi, end at det er noget (som oftest Løgn), der rimer sig; ej har højere Maal for deres Studer-inger end i det højeste bedste Karakter til Embedseksamen og derefter et godt Embede. —

De Raad, han giver mod denne Tingenes Tilstand, har mindre Interesse for os, undtagen for saa vidt som han gør gældende, at Børneskolen og Drengeskolen ikke kan frem-bringe Videnskabelighed hos Disciplene; det er alene Ung-domslivet, det kommer an paa, og at Universitetet kan give sine Fostersønner Kærlighed til Videnskab og Kunst, er Be-tingelsen for en lykkelig Fremtid. Der er imidlertid ogsaa i Ungdommens modtagelige Tid store Hindringer at over-vinde. Den unge Student »føler sig hendiragen til det andet Køn og fastsætter let Blodets varme Strømmen ved Kvindens Smil og egen Nyden som Idealet for jordisk Lyksalighed«. Og bliver det hans Maal at vinde Kvindegunst, vil han maaske snarere lide Videnskaberne skadelige end gavnlige.

For Geniet vil imidlertid Kvinden vel næppe blive far-lig; den dyriske Nydelse vel kan lokke, men aldrig fastholde ham, idet den ikke kan omfatte hans Væsen; og Kærlighed kan vel fængsle, men ikke standse ham, idet den ikke helt kan lukke hans Øjne.

Elsker han lykkeligt, flyver han ad en kortere Vej til Maalet, han burde nærme sig med stadige Fjed. og vel vil denne overnaturlige Kraftanstrengelse, denne Rus ophøre, men han vil beholde et Minde, der ansporer ham til Stræben mod den Herlighed, han kun anede, da han troede at eje den.

»Elsker han ulykkeligt, da er han ikke mere sin egen, men Skæbnens, og han kan ikke vide, om hans Muskler vil tabe Spændkraften i den uhyre Kamp mellem alt og intet, og han nedsegne som en visnet Blomst paa Werthers Grav-høj eller ikke. Men overlever han Krisen og vender lig Lazarus tilbage fra Graven, hvor han stræbte at skjule sig for sig selv, da vil han føle dobbelt Trang til at stunde did, hvorhen der kun flyves paa det dobbelte Væsens Vinger.«

At han ved det sidste har tænkt paa sine egne Forhold, fremgaar af en Bemærkning i Slutningen af Artiklen. Han veed godt, hvor store Mangler hans Afhandling har, men alle fornuftige veed ogsaa, »hvor megen Visdom man bør vente af en umyndig teologisk Kandidat, der prøver Penne i en Afkrog for at glemme sig selv.«

Men hvor meget han end ønskede at glemme sig selv, og hvor meget han end kæmpede mod sin ulykkelige, forbudne og ubesvarede Kærlighed, saa maatte han dog sige:

— — — jeg stedes i Vaande,
naar ej den susende Vind
køler den koglende Aande,
før den omvifter min Kind.
Da er der Fare paa Færde:
men jeg vil Barmen omgærde
dybt udi Norden med Is,
kæk vil jeg røre min Tunge
og mellem Fjælde udsjunge
Asers og Kæmpernes Pris«

Han vilde altsaa vende sig bort fra sin Samtid og gøre et langt Ophold i Nordens Oldtid. —

Det var maaske et Par Breve fra hans Ungdomsven P. N. Skovgaard, der virkede til, at han tog denne Beslutning. I det første spurgte Skovgaard, hvorledes gik med hans oldnordiske Studier, og i det andet fortalte han, at Universitetsbibliotekaren, Professor R. Nyerup, havde været glad over hans Afhandling om Sangene i Edda og havde sin Opmærksomhed henvendt paa ham. Dette gav Grundtvig Mod til at bede Nyerup om Laan af Universitetsbibliotekets sjældnere Bøger; og da han fik dem, blev det muligt for ham at skrive en mærkelig Afhandling »Om Asalæren«, som han sendte Nyerup, og som blev indrykket i »Minerva« 1807. I denne ligger allerede i Svøb den selvstændige og nye Opfattelse af Asalæren, han siden gjorde gældende i større Arbejder, hvorfor den her forbigaas med den Bemærkning, at den her hjemme ikke blev synderlig ænset, men at Tysklands største mytekyndige paa den Tid, Professor Grüter i et Brev til Nyerup siger, at det har glædet ham overordentlig. »Sig ham« (Grundtvig), skriver han, »at jeg omfatter ham med en broderlig og venlig Aand, og at alt fra hans Haand skal være mig overordentlig velkommen. Kan jeg paa nogen Maade faa Tid dertil, vil jeg visselig forsøge med Grundighed

og Deltagelse at nedskrive en Redegørelse for hans nye Undersøgelser Fortjeneste.« Han beder i Slutningen af Brevet Nyerup om at advare Grundtvig mod det tyske Romantiks Afgrund.

I Sommeren 1807 synes Stemninger at være komne til Live hos Grundtvig, som fik Udtryk i Slutningen af Digtet »Strandbakken ved »Egelykke« :

»Solen er gangen til Hvile,
Stjernerne lyser paa Ø,
nu vil jeg gaa, jeg vil ile
rask over Land, over Sø.
Hisset fra Østen
hører jeg Røsten
Faderen kalder sin Søn.
Hviskende Stemme
kan jeg fornemme:
Moderen kalder i Løn.«

Han rejste derfor i Juli over Lolland og Falster hjem til Udby. I Maribo mindedes han Provst Blicher fra Gundslev, som pludselig var død ved Landemodet 1805 og begravet i Maribo. Fra Blicher gled Tanken let over paa hans Datter Elisabet, Broderen i Torkilstrup og i det hele taget Vennekredsen der. Han maatte erkende :

»Var i denne Kreds jeg blevet,
gladere jeg havde levet,
derfor klager jeg dog ej;
mindre tabte jeg end vandt;
thi min Gud igen jeg fandt
paa den tornefulde Vej.«

»Ja, han havde tabt den Ro, som følger med aandelig Død, og havde vundet den Uro, som er Livets uadskillige Rejsefælle,« siger hans nyeste Biograf, Professor Rønning. I Hjemmet fandt han alt ved det gamle paa det nær, at hans Søster var død kort efter, at han rejste til Lange-land. —

Kort efter hans Tilbagekomst til Egelykke udbrød Krigen, som naturligvis helt igennem gjorde Krav paa Grundtvigs Opmærksomhed. Hans Sorg over Hovedstadens Brand og Flaadens Tab blev vel endnu mere levende for ham ved, at han paa Tranekær, hvortil Familien for en Tid var flyttet, gjorde Bekendtskab med Peter Willemoes, der havde sit

Kvarter der paa Slottet, og hvem han som bekendt har sat det skønneste Mindesmærke dels i Verset paa Willemoes's og de andre Søheltes Grav paa Oddens Kirkegaard og dels i Sangen: »Kommer hid, I Piger smaa!»

Krigen og Mødet med Willemoes havde for en kort Tid kaldt Grundtvig tilbage til Samtiden fra hans Arbejde med Nordens Oldtid; og en Efterretning, der kom i Slutningen af Vinteren, gjorde det igen. Man havde i København holdt offentlige Maskerader til Forargelse for mange, medens andre tog dem i Forsvar. Grundtvig skrev i glødende Harmes herover »Maskeradeballet i Danmark«, et uklart, formløst, men hensynsløs kraftigt Digt, hvor man imidlertid savner den Overlegenhed og aandelige Myndighed, der skulde give de voldsomme Ord deres rette Klang og Vægt.

Flere Gange havde Grundtvig tænkt paa at forlade Ege-lykke, hvor han led saa meget; men han havde ikke kunnet — ogsaa fordi han holdt meget af sin unge Elev. I April Maaned 1808 rejste han dog over Torkilstrup og Udby til København. Her lykkedes det ham allerede i Maj at faa en Plads paa Valkendorfs Kollegium, og her tog han atter fat paa sine oldnordiske Studier, som han foreløbig afsluttede med Udgivelsen af »Nordens Mytologi, en Udsigt over Eddalæren for dannede Mænd, som ej er Mytologer«. — Det var Nyerup, der havde opfordret ham til at udarbejde eller medarbejde ved en ny Fremstilling af Asalæren, der kunde tjene til Haandbog for almindelige Læsere, hvis Sans for Oldtidens Minder var vakt ved Øhlenschlægers Digtning, og vel havde Grundtvig efter en søvnløs Nat sagt sig Opgaven fra, fordi Tiden var for kort, men havde vidtløftig udviklet sine Tanker om en saadan mytologisk Læsebog i et Brev til Nyerup af 6. Januar 1808, og saa havde han alligevel paa sin egen Maade og for sin egen Regning taget fat paa Udarbejdelsen af sin Udsigt over Eddalæren. Dette Værk betegner Begtrup i Forordet til sin Udgave deraf med Rette som et videnskabeligt Arbejde af stor Betydning, dels ved, at Grundtvig indfører en skarp Kildesondring og fremhæver den ældre Eddas store Fortrin for den yngre, dels ved, at han stræber at opfatte Myterne i deres egen Aand som folkelig Digtning, medens tidligere Forskere havde betragtet og behandlet dem som forvansket Historie. — Ligeledes har han Ret i at betragte Mytologien som et poetisk Værk af høj Rang.

Mange begavede Mænd baade hjemme og ude glædede sig i høj Grad over Bogen. Fr. Schlegel oversatte den delvis paa Tysk, og Geijer roste den meget. To Gange (1818 og 1839) er den bleven udgivet paa Svensk —

Endnu større Opmærksomhed her hjemme vakte hans »Optrin af Kæmpelivets Undergang i Norden«, hvor han i en Række dramatiske Optrin skildrer den store Kamp mellem det gamle og det nye, mellem Hedenskab og Kristendom, og skildrer denne Kamp med lige saa stor Kraft og en større historisk Sandhed end Øhlenschläger havde gjort det i »Hakon Jarl« og »Palnatoke«. Disse »Optrin« maa i det hele regnes for noget af det ypperste, det mest storslaaede, den danske Digtekunst har frembragt. Øhlenschläger forbavsedes over den Ild og Kraft i Sproget og den Fortrolighed med de gamle Sagn, der havde beriget Grundtvig med saa mange Ord og Udtryk og mange karakteristiske Træk i Skildringen. Grundtvig var, skrev han, »sejlet Historien adskillige Streger nærmere paa det poetiske Kompas« end han selv.

Her skal ikke nærmere gøres Rede for Indholdet af disse Optrin, der samler sig om »Gorm hin Gamle«, »Harald Blaaland og Palnatoke« og »Vagn Aagesen eller Jomsborgs Undergang«. Det maa tilraades alle at læse disse prægtige »Samtaler«, der er let tilgængelige i en ny Udgave fra 1861.

Grundtvig kunde under sit Ophold i København 1808—1810 ikke klage over Mangel paa Anerkendelse. Han var for Brødets Skyld Lærer i Historie og Geografi ved det Schouboe'ske Institut, en den Gang fordelagtig bekendt Latinskole. Drengene mente, da de fik at høre, at han skulde være deres Lærer, den underlige Kandidat Grundtvig, med det lange, mørkegule Haar, som de havde set pile ned ad Gaden i den graa Frakke, at det nok blev en, de kunde drive Løjer med. Men han beherskede dem fuldstændig ved sit Blik og fængslede dem ved sin Undervisning, saa han kom til at staa i det bedste Forhold til dem.

Af hans Elever har den senere Professor og Minister David omtalt hans Historieundervisning med Beundring, og de Homeriske Digtes mesterlige Oversætter, Chr. Wilster, har udtalt, at han havde Grundtvig at takke for, at »den indre

begrundede, fremadstræbende Higen i hans Sjæl fik Vinger«, og at Grundtvig lærte ham »nøje at beregne Anvendelsen af Tiden i hans Discipelaar«. Han sendte derfor siden Grundtvig sin Oversættelse af »Iliaden« med Tilskriften: »Digteren og Videnskabsmanden, Pastor N. F. S. Grundtvig med fortrinlig Højagtelse fra hans fordums Discipel Chr. Wilster«. I et andet Brev taler Wilster om den Højagtelse, han lige fra Drengæarene har næret for sin aandrige Lærer, af hvis Skrifter han blandt andet har lært meget Dansk.

Han færdedes i disse Aar i en Kreds af gode Venner, og han var søgt i »Selskabet«.

Povel Dons, den ranke Ungersvend, der var »lutter Oje, lutter Øre, lutter Liv med Efterklang, vilde alting se og høre, alt i Barmen eftersang«, nærede en sværmerisk, inderlig Kærlighed til den stærke Digternatur. Chr. Mølbech, den jævnaaldrende Historiker, var knyttet til ham ved fælles Studier og fælles Sorgers stærke Baand. De senere berømte Professorer, Normanden S. B. Hersleb og Danskeren F. C. Sibbern, var hans Hjertensvenner. De berømte Brødre Ørsted søgte hans Omgang. H. C. Ørsted skrev saaledes den 19. December 1808 til Sibbern: »Min Broder kommer til mig i Morgen Klokken 6 til Te. Dersom De vil komme dertil, skal det være mig kært. Jeg ønskede tillige, at De i mit Navn vilde bede Hr. Grundtvig om at komme med, da det vilde være min Broder og mig kært at gøre hans Bekendtskab.« Og den 14. Februar 1809 skrev Ørsted til Sibbern: »I Morgen ønskede jeg at faa »Axel og Valborg« forelæst for et Selskab af Venner. Jeg tager mig den Frihed hertil at indbyde Dem og Hr. Grundtvig . . . .«

Det var et Par højst tiltalende Aftenselskaber; og ikke mindre tiltalende var Sammenkomsterne paa det bekendte »Bakkehus«, hvor K. L. Rahbek og hans Kamma stræbte at samle Blomsten af den studerende Ungdom om sig, eller Sammenkomsterne hos Professor Niels Treschow, hvor Grundtvig ogsaa kom tit.

En Del kritiske Opsatser, han skrev i »Københavnns Skilderi«, blev næsten beundrede af hans Venner og stærkt anerkendte af mange Læsere. Han kritiserede saaledes ubarmhjertigt den uheldige Digter L. C. Sander, »Niels Ebbesens utrolige Forfatter«, som Baggesen havde kaldt ham, fordi han troede, at Sørgespillet »Niels Ebbesen«, som Sander havde udgivet under sit Navn 1798, egentlig var skrevet af

Til sin Kuffert

usubaltig-

for

for

Giv mig, skuldens klammende
 Menner jeg aldrig kendte,
 Giv mig saa sin fidele Ninge
 Bilde loden sigt sig fringes,
 Og et Nyssemaal sigt fringes
 Med sin julemunde Lidske
 Men den er blandt Fremme
 sigt
 Aghet, faaent som en Ugle
 Og, frist Under, en og sigt
 Lidske det for sigt
 Saa den og det sigt sigt
 Sin den sigt som Ingen
 kendte!

(Af et Tillegnesdigt med Heimdal 1816).

hans afdøde Ven O. J. Samsøe. Da Sander nu 1808 udgav det maadelige Sørgespil »Knud Lavard«, faldt Grundtvig over ham med et Baggensesk Rimbrev, der viser, at han havde store Evner i den Retning. Han siger til Eksempel til Sander:

»Jeg holder mig ikkun til Bøger:
thi naar jeg ogsaa stundom spøger,
jeg holder mig til Mandens Bog
og holder mig fra Bogens Mand
undtagen der, hvor Bog og Mand
ej længere adskilles kan.
Jeg tror gerne, det er Brost
paa Klogskab og paa klar Forstand;
men jeg har dog den lille Trøst,
at det gik mig, som det gik andre:
Vi kan ej alle være Sandre.«

Derefter fulgte det bidende Epigram »Til Knud Lavard«:

»Visselig ikke for Skæmt du hellige nævnes en Martyr;
thi uden Grund og Skyld tre Gange dræbte man dig:
Deler man rettelig Død i timelig, aandlig og evig,
nys du i filede Vers døde den evige Død.«

Iøvrigt gav denne Strid Grundtvig Anledning til at skrive sit prægtige Digt »Knud Lavard«. (I Haraldsted sad Hertug Knud).

En daarlig Digter, N. Fürst, og en daarlig Kritiker, F. C. Gundelach, var komne i Haarene paa hinanden, fordi Gundelach havde recenseret Fürst's Digte. Grundtvig lignede saa den ene ved en Papegøje og den anden ved en Skade. Saa faldt de begge over ham; den ene kaldte ham et Fugleskræmsel og den anden en litterær Stridshane. Grundtvigs galdesyge Natur forledede ham til at overspy Godtfolk med Insolencer, Grovheder og Pøbelagtigheder, sagde Fürst. Grundtvig svarede, men der er ingen Grund til at anføre videre af hans Svar. Lige saa lidt har en Strid med Dr. G. L. Baden nogen Betydning for Nutidslæsere.

Grundtvig var i disse kritisk-satiriske Arbejder ikke i bedste Forstand sig selv. Han var hverken let eller behændig nok til at slaa ind paa Baggenses Veje.

Imidlertid høstede Grundtvig al ønskelig Anerkendelse saavel for sine videnskabelige som sine digteriske Arbejder; og det var hans Ønske altid at blive i København. Men saa kom der Brev hjemme fra, at hans Fader var meget svag, men kunde af økonomiske Grunde ikke godt tage sin Afsked, hvorfor han ikke ret vidste, hvad han skulde gøre. Sønnen svarede, at hvis hans Fader ikke kunde have sit Udkomme, naar han tog sin Afsked, eller hvis han ikke kunde skilles fra det Hus og den Menighed, hvor han havde levet og arbejdet saa længe, burde han tage sig en Medhjælper. Troede den gamle ikke, han kunde være tjent med en fremmed, vilde hans Søn ikke unddrage sig fra den hellige Pligt at staa en ærværdig Fader bi i Alderdommen.

Faderen gik med Glæde ind paa dette Tilbud og bad ham om at komme straks; men da Grundtvig stod lige foran Afgørelsen, blev det ham meget svært at opgive de Sysler, han nu var kommen ind i, for at blive Landsbypræst. Han lagde imidlertid Afgørelsen i sin Faders Haand, og for alle Tilfældes Skyld bestemte han sig til at holde Dimisprædiken.

Til den fik han af sin Censor, Professor P. E. Müller, opgivet som Tekst Math. 5, 16—17:

»Lader saa eders Lys skinne for Menneskene, at de ser eders gode Gerninger og ærer eders Fader, som er i Himlene! Mener ikke, at jeg er kommen for at opløse Moses og Profeterne! Jeg er ikke kommen for at opløse, men for at fuldkomme dem.«

Den Prædiken, han udarbejdede herover, sendte han Professor Müller med en Bemærkning om, at den ikke var, som han vilde holde den i en blandet Forsamling, men som han kunde holde den i Regenskirken i Overværelse af nogle faa kyndige. Det var ham umuligt og syntes ham upassende der at tale, som om han stod for en Menighed, der samledes til fælles Andagt og Opbyggelse.

Han holdt saa, henvendt til Censor og de faa teologiske Tilhørere, en Prædiken, hvori han stillede det Spørgsmaal: »Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?« en klagende og anklagende Tale over Tilstanden i Statskirken, som »Maskeradeballet« var en Klage over og Anklage mod den følelige Tilstand. Men Prædikenen vakte anderledes Opsigt end »Maskeradeballet«. Prædikenen var saa godt udarbejdet og blev saa vel holdt, at han fik Karakteren

»Laudabilis et quidem egregie« (Udmærkelse) for den, og for saa vidt var alt godt; men da han saa udgav den i Trykken, fordi »unge Forfattere hellere gemmer smaat i Litteraturen end i Pulten«, brød der en Storm løs imod ham.

Prædikenens Indhold kan bedst antydes ved følgende korte Afsnit: » . . . Herrens Evangelium gik fra Slægt til Slægt, Tiderne førte det med sig, og selv vi, som bygger saa højt i Nord, vi, der fødtes over 1700 Aar, efter at de Læber blegned, der første Gang fjernt i Østen forkyndte det glade Budskab, selv vi har anammet det af vore Fædre og skulde gennem Børn og Børnebørn nedsende det til de sildigste Slægter. Vi skulde, men gør vi det ogsaa? Trænger Jesu hellige Navn fra den bedende Faders og Moders Læbe ind i Barnets Øre og Sjæl? Fremstilles og prises Frelseren i vore Forsamlinger som Guds Herligheds Glans og Jorderigs Sol? Sønderknusende er det at maatte nægte det. Som en Lyd uden Betydning hører de yngre af os almindelig Jesu Navn at nævnes, og det er stort, naar det ej kommer til os, svøbt i Bespottelse og Haan. Og nu vore Kirker? Jeg siger vore; thi Kristi er de ikke længere, hvad høres vel der? Hel ofte forfængelig Snak om alskens Smaating paa Jord, og kommer det højt, da brammende Ord og kløgtige Taler, men idel Lærdomme, som kun er Menneskebud. Herrens Ord er forsvundet af hans Hus; thi naar det og lyder, er det ikke det, som høres, som udlægges og indskærpes; det maa lade sig forvende og bruge til hos de enfoldige at bestyrke Menneskemening . . . Lad os dog gange ind i de Kristnes Forsamlinger og dømme, hvad det er, der skal være stærkere end Guds Ord, lad os dømme, om disse enkelte Dyder og Laster, udtværende i Sprogets Vand, om disse opløftende Betragtninger over Livets Sysler og disse Klogskabens Raad kan gribe et Menneske i hans Inderste, virke Afsky for Synden og opvarme Hjertet til hellig Idræt! . . . .«

Denne Prædiken, som æggede ved sin Titel og ikke mindre ved de anførte Ord, gav, som Mynster udtrykte sig, Københavns Gejstlighed Lejlighed til at prostituere sig. 6 Præster med Stiftsprovst H. G. Clausen i Spidsen henvendte sig til Kancelliet med en Klage, hvis Hensigt var at faa Grundtvig slettet af Listen over de teologiske Kandidater, saa han aldrig skulde kunne blive Præst. Til en Begyndelse nægtedes det hans Fader at faa ham til Kapellan. Man angav den Grund, at der var 6—7 tjenstledige Kapellaner i Stiftet.

Der blev saa i Løbet af næsten et Aar skrevet frem og tilbage om Sagen mellem alle mulige Avtoriteter, og til sidst resolveredes der den 5. Januar 1811: »Kandidat N. F. S. Grundtvig bliver for Konsistorium at indkalde, hvor ham af Rektor Magnifikus gives en Advarsel og Irettesættelse, fordi han i Trykken har udgivet indbemeldte Dimisprædiken.« For Prædikenen havde han jo faaet Udmærkelse, saa det kunde alene blive for Udgivelsen, han skulde straffes. Han havde derved »røbet en forfængelig Lyst til at gøre Opsigt«.

Han mødte saa for Konsistorium den 12. Januar og fik Irettesættelsen. Han var bleg og saa i høj Grad lidende ud, saa at Professor Hornemann gik hen og trøstede ham med, at ogsaa Langebek, vor store Historieforsker, havde faaet en Irettesættelse. Og Kancellipræsident Kaas lod ham vide, at baade han og Kongen mente, at Grundtvig havde Ret. Man kappedes i Elskværdighed over for ham, »alt sammen«, siger han, »fordi man troede, det var over denne latterlige Sag, jeg var nær ved at synke i Jorden.« Men der var noget helt andet i Vejen.

Det var ikke just det, at han havde en Brevveksling med sine Forældre, der havde gjort stærkt Indtryk paa ham. Da Biskop Münster havde nægtet at indstille ham til at blive Faderens Kapellan, blev han halvvejs glad derved; thi han havde i Virkeligheden fortrudt, at han havde givet Løfte om at give Slip paa glimrende Udsigter i Hovedstaden for at blive Kapellan i Udby; og dette lagde han i et Brev til sin Fader ingen Dølgemaal paa. Men herover blev hans Moder vred og behjædede ham i stærke Ord »Utaknemmelighed, Ustadighed og det fejge Sindelag, der foretrækker Lyst for Pligt«. Og hertil svarede han, at han følte det som sit Kald gennem Videnskaben at virke til Faderens Forherligelse, og denne Gerning turde han ikke opgive for at opfylde endog en af sine kæresteres Ønsker.

Hans forpinte Udseende den Dag, han fik Irettesættelsen, stod i nærmere Forbindelse med et Par Oplevelser fra Oktober og December 1810.

Han havde faaet en uimodstaaelig Trang til at læse Historie og sad den 9. Oktober og læste i Kotzebues Prøjsens Historie, skønt han dybt foragtede baade Bogen og Manden. Han læste da følgende Ord af Kotzebue: »Omendskønt Omvendelsesiver som Ild paa Stepperne greb selv Kongerne af Danmark og Norge, omendskønt fire af Polens

Herskere stræbte at forplante den nye Tro, skønt Naboerne hyldede den, og det visne Kors stadig rykkede nærmere til den grønne Eg, saa blev Prøjerne dog faste ved deres Fædres Tro.«

Denne »Giftblomst« bragte Grundtvig til at kaste Bogen fra sig, og han blev greben af Nidkærlighed og Kamplyst; han vilde tvinge dem i Knæ for det Kors, de haanligt kaldte »det visne«. Og der fulgte nu et Par Maaneder, hvori han gik i et »stille, stolt Sværmeri«, læste Bibelen, især Profeterne, Luthers Skrifter, Kingos Salmer, studerede Korstogene, skrev aandelige »Vækkersange« i bunden og ubunden Stil. Samlingen »Nytaarsnat« er den Frugt, dette »Sværmerliv« har sat i Litteraturen. Bogen er tilegnet hans Fader med et Digt, henvendt til Faderen og formodentlig sendt ham paa hans Hatvtredsindstyveaarsdag som Præst den 5. December 1810, hvori følgende Selvbekendelse fremkommer:

»Lavrærkransen har jeg bejlet til,
men ej mer jeg tragter den at vinde;
hvad er vel et broget Farvespil,
hvad en Krans, som Mennesker kan binde?
Hvad er Kløgt, og hvad er alt paa Jord
mod det rene, klare Guddomsord?
Derfor skal min Sang nu ene tone
til hans Ros, som steg fra Himlen ned,
som os vilde med vor Gud forsoner,
skænke os en salig Evighed.«

Og han beder sin Fader, mens denne endnu kan tale Herrens Ord, at lyse Velsignelsen over ham, saa hans Tro maa komme til at ligne helliges i Himmerig:

»Himlens Herre det alene veed,
hvad sig i min Sjæl saa stærkt bevæger;
det dog veed du, Fader, Herrens Fred
er det eneste paa Jord, som kvæger.
Lys den over mig i Jesu Navn!
Rolig da mod Himlens sikre Havn
skal jeg stævne over Livets Bølger;
lad dem løfte sig med Skum og Brag!
Tryk er jeg, naar mig min Jesus følger;
Lys og Kraft han er endnu i Dag!«

Ellers indeholder Bogen foruden en til Oplysning om hans Levned og Udvikling særdeles vigtig Fortale 3 Digte: »Livets Æbler«, »Sorø Kirke« og »Julesang«. Det første

hævder, at den saakaldte »Oplysning« har narret Menigheden for Paradisæblerne, og maner til Korstog mod Jætter og Trolde for at vinde dem tilbage. Det andet, der dvæler ved Sorøkirkenes Minder, er en Kirkegang, ej til Opbyggelse, men kun et Besøg ved Heltegravene, en Vandring gennem Kirkens Vaabenhus, som han den Gang kaldte Kirke, da han endnu troede at komme Herren nær ved stolte Kæmpeskridt og ej ved ydmygt Knæfald. Den »Julesang«, hvormed Bogen slutter, dømmer han selv siden meget haardt: »Den har hartad ingen Spor af den Aand og Salvelse, der glæder vort Hjerte ved Luthers og Kingos Højtidssalmer.«

I disse hans stolte Sværmeris Dage var det, man vilde have ham slettet af Kandidatlisten; og ser man paa, hvilke Planer han havde, forstaar man, hvilket Indtryk Faren herfor maatte gøre paa ham. Mange Aar efter (1828) skildrede han, hvordan han vaagnede i Gru, i Forfærdelse, ja i glødende Harme, da det ikke maatte være ham tilladt, naar han i Drømme besøgte den faldefærdige Kirke med sine Fædres Grave, at ofre den en Taare, »som«, siger han, »jeg mindes grant, randt uvilkaarlig og faldt paa Papiret, da i min Drømmeprædiken Øjet faldt paa disse. Denne Taare, den første ret fromme, jeg i mange Aar havde grædt, kunde jeg umulig angre, og nu efter 18 Aars Forløb, da kun den almægtige kan tælle Taarerne, der i disse Aar er rundne ned ad mine furede Kinder, nu er jeg lige saa langt fra at angre den; thi den blev Indgangen til disse.«

Det synes at have været, mens han i sit »Sværmeris« Tid hengav sig til begejstret Læsning af Bibelen — især Davids Salmer —, at det hændtes ham, som han paa sine gamle Dage fortalte saaledes: »Dette (Sværmerliv) endtes pludselig, da jeg med eet blev sønderknust ved de Spørgsmaal: Er du selv en Kristen? og har du dine Synders Forladelse? — Samvittighedsspørgsmaal, der faldt mig som Stene, ja som Klipper paa Hjertet. Da lukkede jeg alle Bøgerne, lod alle stolte Planer fare og skyndte mig hjem til min gamle Fader . . . Nu havde jeg netop Mod paa at blive Kapellan, naar blot Vorherre vilde antage mig til sit Ords Tjener.« —

Dette Samvittighedsspørgsmaal: Er du selv en Kristen? voldte ham en Anfægtelse, der sluttelig gjorde ham helt sindssyg, saa hans trofaste Venner, Molbech, Dons, Sibbern og Hersleb, blev stærkt grebne deraf og maatte skiftes til at

vaage over ham, ja, naar Anfaldene kom over ham, ligefrem kæmpe med ham, til han udmattet faldt tilbage i Sengen.

Molbech har i et Brev til Fru Leth beskrevet hans Tilstand saaledes: »En langvarig Anstrengelse og en til det yderste dreven Nattevaagen udholdt hans Konstitution ikke. En betydelig Nervesvækkelse blev Følgen af hine forsættelige Brud paa hans svagelige Helbred, og en med hin Svagthed forenet dyb Grublen over Ideer, som Mennesket aldrig udtømmer, og hvis Dybde kun bliver rædsom for den, som vil styrte sig i Afgrunden i Steden for at hæve sig over den, gav ikke blot hans Tænkning en hel forandret Retning, men berøvede hans Aand en stor Del af dens Kraft, forstyrrede hans Sindsro og nedsænkede ham i den mørkeste Tungvindighed. Jeg har set den ædle, som jeg elsker og agter saa højt, i den sørgeligste Tilstand, hvori jeg har set noget Menneske . . . jeg maatte gyse ved at se en saadan Natur saaledes bøjet.«

I det store Digt »Nyaars-Morgen« har Grundtvig selv i et Tilbageblik paa sit Liv skrevet om denne Krise:

»Jeg følte, at slaget
af Marken, paa Fjæld,
af Skygger bedraget
jeg raved i Kvæld;
bortblæst var min Styrke,
og myrdet min Ro,
det tordned i Mørke:
Og havde du Tro
til Bjerge at flytte,
det kan ikke nytte,
naar stenhaardt er Hjertet og koldt.

Mig tyktes, at Staven
var over mig brudt,
til værre end Graven
af Herren forskudt;
mit Støv jeg foragted,
min Sjæl var mig alt,
jeg Døden betragted
i aandig Gestalt,
med Døden i Hjerte
jeg følte ej Smerte,
men blegned og gøs for mig selv.

Da lærte jeg arme
 i Midvinter sval,
 at Lys uden Varme
 er Helvedes Kval;
 ej græde jeg kunde
 for Gud eller Ven,
 kun grue og grunde
 og grue igen;
 jeg kæmpe mig vilde
 til Kærligheds Kilde,
 omskabe jeg vilde mig selv!«

Opmærksomme Læsere vil paa mange Steder i Grundtvigs Prædikener opdage Erindringer fra hine tunge Dage, og mellem hans utrykte Papirer findes mere end eet Blad med Vidnesbyrd derom.

Hans Venner besluttede da — ogsaa efter hans eget Ønske — at faa ham hjem til Forældrene i Udby; og den 20. December forlod han København, ledsaget af Sibbern. Rejsen kunde den Gang ikke gøres paa een Dag, og den Nat, de tilbragte i en Kro undervejs, var meget streng for Grundtvig. Han følte, at han ikke kunde sove, og blev derfor oppe, efter at Sibbern var gaaet i Seng. Denne vaagnede om Natten og saa da Grundtvig knælende i Hjørne af Stuen og hørte ham raabe til Gud i sin Nød. Han havde, forklarede han Sibbern, følt Djævelen som en Slange sno sig om hans Krop. Sibbern var stærkt bevæget og søgte at trøste ham; men det varede længe, inden han kunde faa ham til Sengs.

Da de den næste Dag kom til Udby, og Sibbern havde givet Grundtvigs Fader Forklaring om hans Tilstand, udbrød denne: »Gud ske Lov! saa lider han af Anfægtelser.« Dem kendte han af egen Erfaring som Indøvelse i Korsets Ridderorden, som Dragelser fra Gud.

Under Hjemmets Tag og i Samfundet med sine fromme Forældre kom Grundtvig meget snart til saa megen Ro og Fred, at han den 23. December kunde samle sig og skrive et Brev til sine Venner i København, der »gød en skøn Straale af Haab i deres Hjerter,« som Molbech siger.

Allerede den 29. December var Grundtvig igen i København, hvor han paa Aarets sidste Dag indgav en Ansøgning til Kongen om, at han i Sagen angaaende hans Dimisprædiken maatte blive tiltalt og dømt efter Loven i Steden for at modtage en efter hans Mening ugrundet Tilrettevisning. Det

blev ham ikke tilstaaet. Derimod fik hans Fader Embedet tilbage, som han havde søgt og faaet Afsked fra, og det blev ved den afgaaede Biskop Balles Mellekomst bevilget, at Grundtvig maatte blive Faderens Kapellan.

Den 29. Maj blev han ordineret af Biskop Münter, og 1ste Søndag efter Trinitatis blev han indsat i Embedet af sin ældste Broder, Provst Otto Grundtvig i Torkilstrup.

Den 21. September s. A. meddeler han i et Brev denne Broder, at han »i Guds Navn har forlovet sig med Lise Blicher.« Han føjer til: »Vore Forældre er vel tilfredse med min Forlovelse, og underlig har Gud ført det. For 8 Aar siden var det stærkt i mine Tanker, flere Gange har det været aldeles ude af dem, som jeg mente; men det kom altid igen, og til sidst lod det endda, som der slet intet skulde blive af. Jeg kunde fortælle dig grumme meget om, hvor herligt jeg mener, mit Valg er, osv.«

V.

Grundtvigs første Præsteaar.

De to Aar fra 1811 til 1813, da Grundtvig var Kapellan hos sin Fader, var to rige Udviklingsaar for ham. De sidste Skygger af Sindssygdommen svandt efterhaanden i Løbet af Sommeren 1811, men endnu saa sent som 3 Juli klager han i et Brev til Molbech over slemme Levninger af Tankeforstyrrelser. »Dog,« føjer han til, »Gud være lovet! Jeg gaar ligesom Dagen, naar den begynder at længes, hvert Døgn et Hanefjed fremad og haaber snart at naa den Tid, da Gud og jeg skal være mine Tankers Herre.« — Han var lykkelig ved sin Forlovelse med Elisabeth Blicher, der var smuk, indtagende og hjertensgod, en trofast Sjæl, som ogsaa Grundtvigs Venner var meget glade ved. — Og han var lykkelig i sin Præstegerning. Kirkerne fyldtes, og Virkningen af hans Forkyndelse sporedes endog længe efter.

Hans Maade at tale paa lignede kun lidt hans Fremtræden i Vartov paa hans gamle Dage. Da stod han fuldkommen rolig paa Prædikestolen, og hans Ord flød som en

sagte rindende Strøm, eller — som det en Gang træffende blev sagt af den svenske Provst Ahnfelt: »I sine yngre dagar mera utmanande, bestormande och polemisk är han nu på sin ålderdom egentligen blott tetisk. Han synes fullkomligt stilla och orubblig i besittningen af trons verklighet. Det förekommer, som hade han för all evighet indtagit en fast position i den osynliga värld, som bär den synliga . . . Med Johanneisk vänlighet tillbjuder han menniskor sitt goda: »Her er Tingen!« säger han ∴ här är visdomen, i denna riktning går lifvet — i den Apostoliska bekännelsen ligger Kristendommens quinta essentia — . . . låt oss fasthålla den bekännelsen, låt oss lefva och dö i den.« I sin Ungdom talte Grundtvig med meget høj Røst og med saa stærke Bevægelser, at hans Ven Povel Dons indstændigt advarede ham derimod.

Og streng var den unge Kapellan. Før Skriftemaalet hørte han Altergæsterne over i deres Børnelærdom, og kunde de ikke sige ham, hvorfor de vilde til Alters, tog han dem ikke med. Der er fortalt, at da Konfirmanderne sidste Gang var hos ham før Konfirmationen 1811 eller 1812, talte han med dem i flere Timer, og derefter faldt han paa Knæ midt i deres Kreds og bad for dem med høj Røst og under mange Taarer, at Herren vilde bevare dem, saa de blev i Pagten. Derefter stod han op, dybt bevæget, og gik ind i et Sideværelse, hvor han — kunde man høre — blev ved at bede i Enrum. Paa selve Konfirmationsdagen gik han glad op og ned paa Gulvet blandt de unge, mens Salmen: »Op, Sjæl, bryd Søvnens af« blev sunget. Men under Talen blev han saa bevæget, at han faldt paa Knæ og bad grædende højt for Børnene. — En Gang havde en gammel Kone i Annekset brækket sit Ben. Grundtvig red straks der hen og spurgte hende, om hun nu havde takket Gud for det, der var sket — et Spørgsmaal, der satte hende i Forundring, men gav ham Lejlighed til at vise, at det, der i Øjeblikket behager os mindst, tit bliver det, der baader os mest.

Han var de fattiges gode Ven, saa han endog en Gang havde hortgivet Sædekornet. Da Avlskarlen saa kom og forlangte Penge til Sædekorn af den gamle Præst, og denne spurgte Sønnen, hvorledes det forholdt sig, svarede han: »Ja, Fader, hvad prædiker vi om?« I det sidste Brev, han som Kapellan i Udby skrev til Provsten, beder han denne »for Guds Skyld« at betænke den fattige Skoleholder i Udby

med lidt Korn; det vilde forbitre ham Skilsmissen fra Fædrehuset, om han skulde tænke, at denne fattige Mand led Nød.

Et lærerigt Afsnit af hans Liv i Udby 1811—13 er hans Forhold til J. P. Mynster, der paa den Tid var Præst i Spjellerup, nogle faa Mil derfra. Mynster var Stif søn af Grundtvigs Morbroder, havde levet et rigt Ungdomsliv sammen med mange af de bedste unge i Tiden, bl. a. deres Fætter Henrik Steffens, var i en ung Alder bleven Præst, havde oplevet baade Sjælekvide og et bestemt kristeligt Gennembrud. Grundtvig saa i ham en bestemt kristelig Præst, med hvem han gerne vilde i Samfund og Forstaaelse, og derfor besøgte han en Gang Mynster i Spjellerup, men blev grusomt skuffet ved Besøget. Mynster fortæller derom: »Der kom fremmede til mig, men jeg fik dog Lejlighed til et Par Timers Samtale, der aldeles ikke opbyggede mig. Samtalen gik mest om Poesi og græske Tragedier, og jeg havde rig Anledning til at forundre mig over den Kækhed, hvormed Grundtvig udtalte sig om Ting, som han ikke kendte. Det var naturligt, at Grundtvig fandt mig kold og ikke aaben imod ham. Jeg havde virkelig ikke mindste Lyst til en nærmere Forbindelse.«

Dette er skrevet, da Mynster var en gammel Biskop, og gør ikke hans Hjerter Ære. Og det gør ikke hans Forstand Ære, at han paa samme Sted gør et Forsøg paa at skildre Grundtvig som en uoriginal Aand, der blot kunde efterabe andre: Øhlenschläger havde faaet sin nordiske Harpe; saa skulde Grundtvig ogsaa have en. Mynster havde skrevet om Religion og Liturgi; saa skulde Grundtvig ogsaa gøre det. Mynster udgav sine Prædikener; saa skulde Grundtvig ogsaa udgive sine.

Grundtvig opgav ikke Haabet om en Forstaaelse med Mynster, fordi Besøget i Spjellerup mislykkedes. Den 1. December 1812, efter at Mynster var bleven Præst i København, skrev han et langt Brev til ham af omtrent følgende Indhold:

Mynsters Afhandling mod Biskop Bojsen havde vakt hans Opmærksomhed, og Mynsters Prædikener havde rørt ham dybt. Derfor bød hans Hjerter ham at søge Mynsters Bekendtskab; men han fandt ham forunderlig kold, mere grundende end troende. Og han havde forgæves grundet over, om det var saa, eller det kun var Mynsters Overflade eller maaske Utilbøjelighed over for ham (Grundtvig) og Util-

fredshed med hans Færd. — Nu har Venner i København berettet ham om Prædikener af Mynster — til Eksempel Langfredag og særlig Kristi Himmelfartsdag — holdte i en opløftende Stemning og ægte kristelige. Over dem har Grundtvig i Aanden glædet sig og tænkt: »Dig maa han i Guds Navn støde fra sig, naar han lærer Guds Ord rent og purt med hjertelig Tro og Varme.« Men han har ogsaa hørt om Prædikener af Mynster, der nærmest var skolerette moralske Afhandlinger, som hverken glædede eller opløftede troende Kristne. Grundtvig maatte da tænke: »Hvordan kan en troende Kristen adskille Moral og Dogmatik?« Skulde det virkelig være, som en af hans Venner havde udtalt, at Mynster kun havde poetisk Ærbødighed for de kristelige Trossandheder? Ord, som han havde læst og hørt af Mynster, havde gjort ham betænkelig. En Prædiken fandt han ikke en Gang kristelig. Mynster vilde tale om Troens Nødvendighed og talte kun om en Tro, som har været til og kan være til uden den skrevne Aabenbaring. Imidlertid har han, naar han saaledes alvorlig tænkte paa Mynster, maattet huske paa nogle Ord i Fortalen til Mynsters Prædikener, som han har forstaaet saaledes, at Mynster vilde prædike anderledes for kristelige Folk, men mener at skulle lede den vantro Slægt skridtvis tilbage til Kristendommen, saa den ikke skal kaste sig enten til Pietisme eller ugudeligt Spil med den saliggørende Tro paa Kristus. Grundtvig er selv overbevist om, at dette er urigtigt, at Guds Ord skal høres helt og utilhyllet; men »ingen maa dømme sin Broder i saadant«.

Han skylder Mynster Regnskab, naar han gør ham det Spørgsmaal: »Hvad er Deres Hjertensmening om Bibelen og Troen paa Kristus?« Han har gjort alt for at faa det besvaret uden at stille det ligefrem.

Han slutter Brevet saaledes: »Kære Hr. Mynster! — thi det er De, om De end slet ikke har mig kær — skulde der i Brevet være indløbet Ord, som ikke er tilbørlige, de maa ikke støde Dem, jeg skriver, som det er mig om Hjertet, og skønt mig synes, at jeg ikke griber Ordene i Flæng, kan jeg dog heller ikke med at vælge længe, mindst i Breve, og andre end de, jeg ikke maa bryde mig om, siger, at de ikke er vejede nok. Er det nu saa, da regn mig det ikke til onde, men tro, at jeg ikke har ment det ilde! Og det kan De jo nok tro; thi hvorfor skulde jeg skrive Dem et saa-

dant Brev til, naar jeg mente det ilde, ja, hvad skulde givet mig Mod dertil, naar jeg ikke havde følt mig drevet af noget højere end uværdig Nysgerrighed.

Nu, Guds Fred, som overgaar al Forstand, forvare vore Hjerter og Tanker i Kristo Jesu, Vorherre!«

Da Mynster ikke forstod det dybe Suk i Grundtvigs Brev og slet ikke saa andet deri end en personlig Fornærmelse, svarede han koldt og overlegent: For 7 Aar siden stod hans Navn under et Digt til Øhlensehlæger, der havde anslaaet Toner, som han ansaa for kristelige. Saa bekendte han sig 1806 med stærke, umiskendelige Ord som Kristen, da han skrev mod Biskop Bojsen. Siden har han udgivet Prædikener og teologiske Afhandlinger og virket ti Maaneder som Prædikant i Hovedstaden, og saa spørger man, om det ikke er Gøgleværk, Modesprog, Hykleri og Løgn, eller om det er hans Hjertensmening. Grundtvig har ikke fundet ham aaben; han ej heller Grundtvig. De »betænelige« Udtryk, Grundtvig har fundet i hans Prædikener, er misforstaaede. Grundtvigs Venner har indberettet om Prædikener, der var skolerette moralske Afhandlinger. Grundtvig holder altsaa Spioner i hans Kirke, hvilket vilde have formindsket hans Glæde i sin Gerning, hvis han ikke længe havde vidst, hvor meget Sektvæsnet griber om sig. — Mange Kristne har adskilt Tro og Moral mere end han. Han ærer Bibelen som Menneskeslægtens ypperste Klenodie, hvori alle Visdoms og Kundskabs bedste Rigdomme er gemte, men har ikke i Sinde at bortkaste Filosofien, der har Korn saavel som Avner. — Der kunde være meget at tilføje; men han har hverken Tid eller Lyst. Grundtvig har altid sine Meninger fuldt færdige, men saa følger Fortrydelsen bagefter. Hans Udtryk er halvt hovmodige, halvt mismodige og helt umodne; og han (Mynster) har ingen Lyst til nogen Samvirken med Grundtvig.

Den 22. December svarer Grundtvig paa dette Brev. Ingen Prøve skal være ham for tung, naar det gælder om at vinde en Kristens grundede Velvilje, og en Kristen anser han Mynster for at være. Hykler veed dog Mynster, han ikke er, og naar han nu svarer venligt paa Mynsters haarde Ord, maa denne da forstaa, at Fredens og Kærlighedens Aand dog har nogen Magt i ham. Mynsters haarde Ord stak ham; thi det gjorde ham ondt at miskendes af en Mand, hvis gode Om-dømme han inderlig ønskede og ikke troede sig uværdig til;

og det krænkede ham at blive behandlet som en næsvis, uforstandig og letsindig Dreng af en Mand, hvem han vel i Kundskab, men hverken i Alder, Retsindighed eller Aands-gaver kan erkende at staa højt over ham. Imidlertid har han beraadt sig med Gud i Himlen, og Følgen er bleven, at han skal tale venligt eller tie. Det første vilde i Begyndelsen ikke gaa, og »halvt hovmodig og halvt mismodig« besluttede han da at tie; men dette Forsæt var »helt umodent«; thi ved at læse i Mynsters Prædikener kom han til at forstaa, at Mynster dreves af Guds Aand, og derved kom han til at haabe, at Mynster en Gang vilde fortryde at have været haard mod en Broder. Mynster var bleven vred, fordi Grundtvig spurgte, om han var en Kristen; men Grundtvig vilde ikke blive ved med at være vred, fordi Mynster havde sagt om ham, at han var en Bogstavens Træl, der ikke var iført Kristus. Johannes Døber tvivlede, skønt han havde set Aanden, og sendte Bud; men Herren vrededes ikke. Han havde ikke spurgt af Nysgerrighed, men fordi han anfægtedes af Tvivl; og han havde ikke ladet Mynster udspejde. —

Brevet slutter med en Henstilling til Mynster, om der ikke kan være saa vidt Fred imellem dem, at de ikke offentlig skriver mod hinanden, hvorved Fjenden glædes, og Menigheden forarges.

Mynster svarede ikke paa Brevet; men han tog Henstillingen til Følge og rettede i 13 Aar intet offentlig Angreb paa Grundtvig. Derimod nægtede han sig ikke noget i private Udtalelser.

For ikke at blive uretfærdig mod Mynster for den kolde og afvisende Holdning, han indtog overfor Grundtvig, maa man ikke alene huske paa den store Forskel i deres Personlighed, men ogsaa paa Grundtvigs Skribentvirksomhed i disse Aar. Kampbulderet stod om ham, og skarpe Grænser drog han, mens Mynster alt for gerne gik uden om Kampen og ingen Ven var af de skarpe Grænser.

Grundtvig havde 1812 udgivet en Prædiken: »Hvorfor kaldes vi Lutheranere?« Som Indledning til den findes det lange Digt: »I Wittenberg, i Saksenland«, hvoraf seks Vers er blevne en kendt Mindesang om Luther. Saavel Digtet som Talen gaar ud paa at vise, at de nymodens Præster ingen Ret har til at kalde sig Lutheranere, knap

nok Kristne. Og hans bidende Svar paa Spørgsmaalet i Prædikenens Titel er da det: »Vi kaldes Lutheranere, fordi vore Fædre var det.« Denne Prædiken vakte Opsigt ikke alene her hjemme, men ogsaa i Tyskland. De jydske »opvakte« skrev Breve til Grundtvig, hvori de klagede over Forfølgelserne, de var udsatte for, og hvori de bad Grundtvig om at besøge dem. Og den bekendte Jung Stilling skrev om den: »Det er igen en Kærneprædiken og tillige en alvorlig Dadel mod den Tænkemaade, der nu hersker alle Vegne. Man har rynket paa Næsen, fordi et ungt Menneske træder saa dristig frem; men naar de gamle tier, og de unge har Mod, saa maa disse skrige. Herren sagde til Jeremja: »Sig ikke: jeg er for ung!« — Og den, hvis Læber han har berørt som Grundtvigs, han maa nok have Lov til at tale.«

Et Par Aar tidligere havde Jung Stilling i Anledning af Grundtvigs Dimisprædiken skrevet: »Denne fortræffelige unge Mand gad jeg kende og trykke til mit Hjerte . . . Herren velsigne denne fortræffelige unge Mand og bevare ham paa Sandhedens Vej! Saadanne Mænd trænger vi til.«

Men vakte Prædikenen paa sine Steder Anerkendelse, saa vakte den paa andre Forargelse, dog ikke i det Omfang som »Verdens Krønike« (af 1812). Denne Bog havde han begyndt at skrive paa, mens han var Historielærer i det Schouboe'ske Institut, og dens første Tredjedel (indtil Reformationen) er en i mange Maader god og træffende Oversigt over Historiens Hovedbegivenhed i Oldtid og Middelalder; men fra Reformationen bliver Fremstillingen bredere, og Dommene falder skarpt; særlig vidtløftig er Fremstillingen af Samtiden, og særlig skarp Dommen over dens Mænd. Den er saaledes langt fra at være noget harmonisk, helstøbt Arbejde; den er langt fra at være præget af kritisk Granskning og historisk Kunst, men den vidner om brændende kristelig Nidkærlighed.

H. C. Ørsted skrev om den, at det var den eneste Verdenshistorie, han kendte, der forbigik Perikles og medtog Pastor Rørbye. — At den vakte saa megen Opsigt og saa stor Forargelse, skyldes vel især de mange »Skudsmaal paa graat Papir«, som Bogen med Navns Nævnelser giver saa mange af Samtidens Mænd: Om T. C. Brun hedder det, at han har besudlet mange Blade med ugudelig og liderlig Skæmt og skammelig misbrugt Vittighed og velklingende Vers til at forgifte Troens og Dydens Kilde i sit hellige Ud-

spring. Om J. Baggesen, at han var et opvakt Hoved med spillende Vittighed, let Nemme, løs Følelse og et sjældent Herredømme over Tungemaalet. »Bløde maa Hjertet ved at beskue den Skjald; til en herlig Fugl blev han skabt, og vilde han have svunget sig kæk mod sit Fædreland, da skulde det have tonet saa lifligt i Danmarks Skove til Vederkvægelser for Aander og Hjerter, mens Seklerne skrider; men han vilde hellere med farvede Vinger flagre i Kreds om Jordens Blomster.« Om Chr. Bastholm gøres til en Begyndelse den betegnende Bemærkning, at han begyndte med en Lovtale om Messias og endte med en Anbefaling af den stoiske Filosofi. Han førte Krig mod den gamle Enfoldighed i Tro og Tale saavel som mod de gamle Kirkeskikke, vilde, at Præsterne skulde sørge mere for deres Menigheders Legemer end for deres Sjæle.

Saadanne Domme maatte, hvor træffende og rimelige end Eftertiden kan finde dem, forarge og forbitre mange i Samtiden; gamle Venner bedrøvedes og faldt fra ham, og Modstandere forbitredes end yderligere. Hans Ven, Povl Dons, bad ham være beredt paa mindst en halv Snes Injurieprocesser. De blev dog ikke til noget, da Statsbankerotten og den deraf følgende økonomiske Forstyrrelse gav Folk andet at tænke paa. — Hans trofaste Velynder, Biskop Balle, skrev til ham om Bogen: »Den gør megen Opsigt, købes og læses fra Haand til Haand; men Bitterhed, Spot og Trusler giver Genlyd fra Mund til Mund. I Sandhed, ærlige Mænd! Saadanne Rystelser synes mig at være tilovers, fordi de forvolder kun Skade paa mere end een Maade. Jeg faar lidet at høre. Imidlertid hedder det, at Dr. Hornemann*) vil anlægge Sag, og at Jurister opfordrer ham dertil. Flere Modstandere laver sig til — om blot med Pennen, véd jeg ikke. Fordums Venner skærer Tænder, fordi deres Navne er forbigaaede. En vis Digter har sagt: »Det gør mig ondt, at et saa ypperligt Hoved er gaaet fra Forstanden.« Og hvad lider ikke Deres Venner, Deres Familie, Deres Forlovede? I Særdeleshed lider jeg — for ubesindig Ros «

Hvad der i denne Sag gjorde Grundtvig mest ondt, var sikkert nok Bruddet med hans Ven, Chr. Molbech. Molbech hævdede, at Verdens Krønike ikke skal skrives fra en positiv

---

*) Der var sagt om ham, at han antastede Bibelen, som han var sat til at vogte.

Religions Standpunkt; derfor vilde Bogen fra Videnskabens Standpunkt være at betragte som forfejlet, partisk. Den Aand, der raadede i Bogen og i Grundtvigs senere Skrifter, var ikke Kærlighedens Aand; Grundtvig vil dømme hele Verden og synes mere og mere at tabe Kærligheden; og han gør sig til Latter ved sine Domme, f. Eks. over Kant og Schelling. Men hvad der falder Molbech tungest at sige ham, er, at Grundtvigs Djærvhed ikke er ens mod alle. »Du har« — skriver han — »uden Skaansel krænket mange i Fædrelandet; men du er tavs overfor de mægtige.« Som i dette Brev brød ogsaa Molbech offentlig Staven over Grundtvigs Verdenskrønike og over hans Behandling af Historien i det hele. Og Grundtvig gav Svar paa Tiltale i et dygtigt Skrift: »Krønikens Genmæle«, hvori han med stor Styrke hævder sit bibelske Standpunkt som det eneste, en Kristen kan indtage. »Skal en Kristen skrive Historie, da maa han skrive den bibelsk, kalde al Lærdom, der strider mod Bibelen, ligefrem og uden Bevis Løgn og Vildfarelse, lade Bibelen dømme, thi ene den har Ret dertil; den er Kristi Statholder paa Jorden.« Til Slutning erklærer han, at han mere end nogen Sinde er Molbechs Ven, hvortil denne vredt svarede, at han mindre end nogen Sinde er Grundtvigs.

12—13 Aar efter fandt de gamle Venner dog igen hinanden i deres fælles Kærlighed til dansk Historie, Sprog og Litteratur, og Grundtvig kom til at konfirmere Molbechs Søn, den senere bekendte Forfatter Chr. K. F. Molbech.

Fra Udby var det ogsaa, at Grundtvig i Juni 1812 skrev det Brev til Øhlenschlæger, der blev et Forbud paa de stærke Angreb, den store Digter siden skulde blive Genstand for. Han havde 1809 i stærke Ord prist Øhlenschlæger, »der kvad om Hakon og Vaulunder«, som Nordens største Skjald; men siden den Tid var Grundtvigs Standpunkt blevet et andet, og Øhlenschlægers Digtning bleven en anden. Nu bad han Øhlenschlæger, om han kunde genføde hos sig selv den Stemning, under hvilken han digtede sine »poetiske Skrifter«, og tænke sig denne Stemning som en fast, rolig Overbevisning, hvorfra alt var udskilt, der ikke havde sin Rod i Kristendommen. Saa vilde han føle, hvorledes Grundtvig maatte betragte den nye Digterbane, han var slaadet ind paa efter at have fuldendt Mindesmærket for Hakon Jarl. Grundtvig var ikke blind for hans senere Dignings formelle Fortrin, men inderlig bedrøvet over, at den religiøse Alvor i den var for-

trængt af en vis Leg med det aandelige; mest bedrøvet over, at en saadan Omskiftning maa have sin Grund i Digterens inderste Væsen, maa følge af, at han forsager den alvorlige Eftertanke over sit eget aandelige Forhold til Gud, lægger mere Vægt paa at glimre end at opløfte sine Brødre til Guds Tilbedelse i Aand og Sandhed. Øhlenschlæger maa ikke tro, han er nogen Sværmer eller Fanatiker. Han er vis i sin Sag og beder til Gud, at Digteren var det samme, saa skulde en renere og stadigere Glæde fylde hans Hjerte, en højere Aand besjæle hans Sang, og han ved sine sjældne Evner blive et skinnende Lys for sine Brødre.

Øhlenschlæger, der beundrede Grundtvigs Ild, Begejstring og Veltalenhed og var overbevist om hans gode Vilje, men ikke kunde se, at der var nogen Mulighed for en nærmere Forstaaelse mellem dem, gav Grundtvig et Slags Svar paa Brevet, men indlod sig ikke nærmere med ham.

Under sit Ophold i Udby var Grundtvig stadig Gæst ved de halvaarlige Landemoder, der holdtes i Roskilde, og hvor der efter Biskop Münters Ønske i Regelen blev oplæst et Par videnskabelige Afhandlinger, forfattede af Præster. Her læste Grundtvig 1811 en Afhandling om Gejstlighedens Videnskabelighed og 1812 Udkast til sit store Digt »Roskilde Rim«. Han fortæller om det Indtryk, Læsningen gjorde: »Hjertes rørtes under Præstekjoler, og Taarer randt paa Præstekinder til Vidnesbyrd, at over Kirken glimted Lys endnu fra Riddersalen, til Varsel om, at Rosenkilden aldrig tørredes, men stemte ikkun sine Bølger, fordi saa længe Isen raader og værger sig mod Solen, kan ingen Rose gro, og vil igen i Herrens Time udstrømme over Daners Mark til Vederkvægelse og Grøde.«

Det er helt pudsigt ved Siden af disse højtstemte Ord at høre, hvad Grundtvigs Ven og Vært i Roskilde, Adjunkt, senere Provst Daniel Smith fortæller derom: »De andre Forhandlinger var endte, og de gode Provster havde holdt et dygtigt Maaltid og faaet en Pibe til Kaffen; men, ak! ingen Siesta. De maatte atter op i Landemodesalen, og Klokkeren 9 begyndte vor Poet og Kapellan. Han sad ved Siden af den gode Amtsprovst Bøgh, vor fælles Patron, som med en Engels Taalmodighed tændte Lysene igen, hver Gang Grundtvigs Begejstring spyttede dem ud. Münter var mindre taalmodig, rejste sig og gik omkring og bladede i Bibliotekets Bøger. Men hos de øvrige Amtsprovster gik Naturen over

Optugtelsen; de sov, og blandt andre snorkede Provst Hammond fælt. Men da løftede Grundtvig sin Tordenrøst, da han kom paa sin poetiske Vandring til Kirkesvalen, hvor han saa Lys, tog Mod til sig og traadte ind og til sin Forundring ser Ridderkors paa Præstekjoler og alle Bispers Portrætter paa Væggen. Saa raabte han overlydt: »Siddervel, I Bisper alle, fra Palladius til Balle!« Og saa tiltalte han Biskoppen som »gamle Baltzers Søn«. Bispemunden tabte Bogen af Haanden, Provsterne vaagnede, og dersom Hammond havde haft nogle Haar, saa havde de rejst sig af Skræk over hans stirrende Øjne. Det gik ud paa Aftenen, og det var nær Midnat, da Grundtvig puttede sit Manuskript i Lommen, og vi skulde til at gaa i Halvskumring langs med Omgangen til den store Vindeltrappe, inden vi kunde naa Kirken, hvor Billederne i Maanelys bevægede sig som opvaagnede af Trolldmanden Grundtvig. Den forunderlige Hast, hvormed Provsterne trængte sig forbi hverandre, tydede virkelig paa nogen Hjerteklappen, saa jeg og Grundtvig gik allerbagest, og jeg kunde ikke bare mig for at hviske til ham: »De har gjort de gode Prælater bange, og de tænker: »Den, der kommer allersidst, skal i den sorte Gryde.«

Kort Tid efter dette Landemode blev Grundtvigs gamle Fader syg, og der forefaldt ved hans Sygeleje et gribende Optrin mellem Fader og Søn. Den gamle spurgte, om Evangeliet til Gaarsdagen ikke talte om Johannes Døbers Sendebud til Frelseren. Derefter fortsatte han: »Jeg hedder ogsaa Johannes, og Fængsler er mange Slags, og jeg er i Fængsel.« Da kom Grundtvig i Tanker om, at Faderen mod Sædvane ikke havde hørt noget af hans nu færdige Digt; han hentede det og læste, og den gamle lyttede begejstret og betaget. Han bøjede sig derefter hen over Sønnen, gav ham sin Velsignelse og sagde: »Saa skal Herren trøste dig i din sidste Time, som du har trøstet mig; thi du sang Israels Gud Salmer.«

Den 5. Januar 1813 døde Faderen. Grundtvig søgte Embedet, men kunde ikke faa det, og rejste saa igen til København.

Grundtvig i København.

(1813—1821).

I Løbet af Sommeren 1813 blev den nye Sognepræst i Udby, Sandal, udnævnt, og Grundtvig rejste da ind til København, hvor han i 8 Aar levede et »Eremitliv mellem Bøgerne og nogle faa gode Venner«. Verdenskrøniken og den Strid, den havde affødt, havde lukket mange af de gamle Huse for ham, og han attraæede heller ikke selv det selvkæbelige Liv, han havde levet forrige Gang, han var i København; men prædike vilde han gerne, og han tilbød flere Præster sin Hjælp, prædikede ogsaa tit, indtil snart alle Prædikestole lukkedes for ham efter det, han kalder »det farlige Sammenstød paa Roskilde Landemøde 1814«. Han brændte af Iver for at komme til at tale et vækkende Ord til Præsterne og havde derfor om Sommeren 1814 ved en Præstesammenkomst i Maribo talt om Udsigterne for Kristi Kirke. Og den 6. Oktober s. A. gav han Møde ved Landemødet i Roskilde og foredrog en Afhandling »om Polemik og Tolerance eller om Tvist og Taal«. Heri bekæmper han med stærke Ord den Opfattelse, at Tolerance skulde være det samme som Neutralitet i Aandens Verden eller Ligegyldighed for Meninger, som angaar Menneskets højeste Anliggender. En saadan Tolerance skal bekæmpes, og til Sandhedens Modstandere skal vi sige: du er fordømt, hvis du bliver i din Modsigelse; og vi maa ikke glemme, at Troens Savn skyldes Menneskets frie Vilje; de vantro vil ikke tro. Men vi skal vogte os for at forveksle vore Fjender med Sandhedens og kun kæmpe med aandelige Vaaben. »Et skinnende Eksempel paa en saadan Kamp mod Løgnen og Foragt for kødelige Vaaben og Tillid til det gamle, men ej brystne Sværd har vi set iblandt os i den Sandheds Tjener, der sidst steg ned af Sjællands Bispestol.« Og saa fortsætter han: »Ja, jeg erklærer højtideligt, og Efterslægten, ja, vor Overhyrde selv skal stadfæste mine Ord, at dersom ej det danske Præsteskab oprejser sig til Kamp for Ordet og Troen, da er der ingen kristen Kirke mere i Danmark, da er dens Alter nedbrudt, dens Kor van-

helliget af vantro Skarer, af utro Hyrder, som opæder Hjorden, da haver Lunkenhed og Kærlighed til Verden og Frygt for Korset betaget dem, der end forgæves trøster sig ved Jesum Kristus, forgæves, siger jeg; thi i disse Ting siger den, der hedder Amen, det trofaste og sande Vidne, som er Guds Skabnings Begyndelse: »Jeg veed af dine Gerninger, at du hverken er kold eller varm, men efterdi du er lunken, vil jeg udspy dig af min Mund!« — Inden Stiftamtmanden og Biskoppen denne Aften gik til Ro, sendte de Grundtvig en Skrivelse, hvori de »i Landemødets Navn« af-fordrede ham hans Afhandling; og den 13. November fik han en overmaade skarp Irettesættelse af Biskoppen, ligesom ikke alene Præsterne lukkede deres Prædikestole for ham, men han tabte al Udsigt til for det første at faa Præstekald i Sjællands Stift.

Saa var der et Øjeblik, da det saa ud til, at han skulde faa sin Livsgerning uden for Danmark. Der var nemlig Tale om at gøre ham til Professor ved det nye Universitet i Kristiania, og baade hans Ven, Hersleb, og hans gode Venner blandt de norske Haugianere drog ham. Han blev jo imidlertid her hjemme og var snart optaget af litterære Kampe og videnskabeligt Arbejde.

Inden disse Kampe begyndte, havde han den mærkelige Oplevelse, han har beskrevet i sit lille Skrift: »Helligtrekongerlyset«. En Ven af ham, den jyske teologiske Kandidat Kr. Olsen, kom til ham og fortalte, at der var udgaaet Opfordring til Menigmand i Jylland om endrægtelig at rejse og væbne sig mod Bernadotte og de Skarer af Russere og Svenskere, hvormed han var falden ind paa Halvøen for at tvinge Danmark til at afstaa Norge til Sverige. Han mente, at mange Studenter vilde med, og at der burde holdes et Møde derom. Grundtvig raadede til Varsomhed, og de gik sammen til Frederiks Hospital, hvor de hos Grundtvigs Morbroder, Overlæge F. L. Bang, efter Raadførsel og i Forening med flere affattede og udsendte en Indbydelse til et almindeligt Studentermøde næste Aften paa Ehlers' Kollegium. Her holdt Grundtvig en flammende Tale, hvori han bl. a. sagde: »Hvo er blandt os saa ublu, saa fræk og forvoven, at han turde løfte sit Hoved, løfte sin Haand og sige: Jeg er dansk, men det rager mig ikke, hvad Fædrene gjorde, hvad Landet maa lide, hvad Herrerne hedder, naar jeg kun i Ro kan opæde mine Dage. Hvo er den Ungersvend med Levning af

Aand og Hjerte, som ikke med blussende Kind og rullende Øje vilde love at vandre i Fædrenes Spor, at væрге det gamle, det herlige Land eller falde derover? Ingen, ingen! Det er glædeligt at kunne sige dette med Sandhed.« Men dette var — sagde han — ikke nok: »Kun ved Tro paa det evige Liv kan Folket oprejses, ved Tro, en urokkelig, levende Tro, der holder fast ved den usynlige, som den saa ham . . . Lad os betænke, om vi selv har denne Tro . . . hvad hjælper ellers de store Ord og de dyre Løfter? . . . Saa prøve da enhver sig alvorlig som for den alvidende Guds Aasyn, om han har den faste Tro og Tillid til den levende, almægtige Gud, om det er i hans Navn, han vil udgaa at tale og virke og staa og falde, som Herren det vil. Hvo, som ej har denne Tro og denne Tillid, han røre sig ikke, før de er vundne.«

Herom var dog adskillige uenige med ham; man kunde vel nok slaas for Fædrelandet uden den Tro paa Gud, som Grundtvig fordrede. Men han blev ved sit og opfordrede dem, der var enige med ham, til at komme igen næste Aften.

Han havde ikke ventet ret mange den anden Aften, men Forsamlingen var endnu større end den første. Grundtvig holdt en Prædiken i Lighed med den fra Aftenen før og oplæste dernæst en Henvendelse til Kongen, der skulde underskrives af dem, der var enige med ham. Han gik saa bort med sine Meningsfæller, og de holdt en snævrere Møde, hvori han bad dem betænke, at de ved at skrive under indviede hele deres Liv til at arbejde for Udbredelse af Guds og Sandhedens Rige.

Tredje Aften, den 7. Januar, skulde der afsluttes. Henvendelsen til Kongen lød paa, at Underskriverne var rede, naar Herren kaldte dem, og at de vilde anse det for hans Kald, naar Kongen opbød Jyllands Mænd til at værne om Landet. Hvorledes de skulde bruges, overlod de trygt til Kongen at bestemme. De, der følte Kald til at tale til Folket i Guds Navn, skulde helst som Præster drage omkring, tale Guds og Kongens Ord og siden følge Hæren. De andre kunde maaske tjene som Underbefalingsmænd. Han spurgte derpaa hver enkelt, om han af Kærlighed til Brødrene vilde vove Livet, om han vidste, at det var umuligt uden fast og levende Tro paa den levende Gud, om han vilde trachte efter at stadfæstes og bevares i denne Tro. Højtidelig Alvor, ja, stærk Bevægelse var der over hele denne Forhandling. Der

var 42, som skrev under, deriblandt Povl Møller, den senere Biskop Fogtmann og N. M. Spandet.

Gennem Overhofmarskal Hauch fik de et Svar fra Kongen, der udtrykte hans Tilfredshed og udtalte, at han med Glæde vilde benytte sig af deres gode Vilje, hvis Omstændighederne maatte udkræve det. Kongens Svar er dateret 11. Januar, og den 14. sluttede Freden i Kiel. Der blev altsaa ingen Brug for dem.

Grundtvig blev paa denne Tid indviklet i en hidsig Kamp med H. C. Ørsted.

I Verdenskrøniken af 1812 havde han skrevet, at umiddelbart før Revolutionen dyrkedes i Frankrig kun tre Videnskaber: Kemi, Astronomi og Matematik, og der behøves intet andet Vidnesbyrd, end at disse trives, om, at det aandelige Liv er sin Undergang nær. Han havde føjet nogle Ord til om »Matematikens idéløse Tydelighed«. Dette havde i høj Grad forarget Ørsted. — Nu 1814 udgav Grundtvig et noget forvirret Skrift, han havde fundet mellem sin afdøde Faders Papirer, hvori en tidligere Præst i Udby havde samlet Bibelens Spaadomme om Antikrist og anvendt dem paa Frederik den Anden af Prøjsen, medens Grundtvigs Fader havde anvendt dem paa Napoleon. Den Blottelse, Grundtvig gav sig ved at udgive denne meningsløse »Gammel Spaadom«, benyttede Ørsted til et heftigt Angreb paa ham i »Literaturtidende«. En falsk Betragtning af Videnskaberne, skrev han, havde forarsaget, at de en Tid lang lod sig bruge til at svække Følelsen for Religionens dybe Sandheder. Dette var sørgeligt for Videnskaben og Religionen, men nu er det heldigvis anderledes: der er genvakt en Stræben mod det guddommelige, som kun behøver at ledes for at bringe herlige Frugter.

Men nu indblander sig forskruede Hoveder i den almindelig optændte Virksomhed. De nyere Tænkernes Protest mod Hverdagsfornuftens Dommerret i Religionssager har saaledes givet Grundtvig Anledning til i alle Videnskabsmændenes Forhandlinger at se Misbrug af Forstanden. Hans tankeløse Deklamationer mod Videnskaber, om hvilke han ingen Idé har, og hans skammelige Beskyldninger mod de største Tænkere har udslukt al Kærlighed og Ydmyghed af hans Værker, selv om han endnu skulde bære nogen Spire dertil i sin Sjæl. — Han og hans Tilhængere er fuldstændig

forvirrede, hvilket bedst kan ses af den udgivne »Spaadom« (der saa udførlig gennemgaaes).

Den Ørsted'ske Recension besvarede Grundtvig i et meget heftigt Skrift: »Hvem er den falske Profet?« Heri opfordrer han Ørsted til at møde ham med Bibelen, Luthers Katekismus og den Augsburg'ske Bekendelse, hvis han vil stemple hans Ord som ulutherske Vildfarelser; thi om de stemmer med Ørsteds Begreber om Fornuft, Oplysning og Videnskab, har jo intet at sige, naar — som Ørsted selv indrømmer — Bibelen er Prøvestenen. Han slutter med de forskrækkelige Ord, at een af dem (Ørsted eller han) er Sandhedens og den anden Løgnens vitterlige Tjener.

Herimod skrev saa Ørsted et ganske omfangsrigt Skrift: »Imod den store Anklager«, der for en stor Del handler om Grundtvigs formentlige Miskendelse og Misforstaaelse af Schelling og Naturfilosofien. Dernæst angriber han Grundtvigs Blindhed over for de matematiske Videnskabers Betydning.

Ved Frans Baco, siger han, er den Aand bleven almindelig i Naturvidenskaben, at man virkelig betragter Guds Værker i Steden for at beundre dem som Guds Visdoms fromme Hjernefostre. Baco førte Menneskene til med egne Øjne at betragte Guds Aabenbaring i Naturen som Luther i Bibelen. Han forsvarer derpaa vidtløftigt Schelling mod Grundtvigs Angreb baade i Verdenskrøniken og »Krønikens Gemæle«, bl. a. mod, at Schelling skulde ville gøre den hellige Historie til Billede for Naturlivet i Steden for omvendt. Og han hævder, at Gud har aabenbaret sig paa en mere umiddelbar Maade i Naturen end i Bibelen, at det ingenlunde er blandt Naturforskerne, man fortrinsvis finder Gudsfor nægttere og Spottere.

Grundtvig har talt om »Matematikkens idéløse Tydelighed«, sagt, at de fysisk-matematiske Videnskaber langt mere end de historiske er skikkede til at forlyste dem, der ønsker at glemme Gud, at der ingen Forbindelse er mellem Religion og Matematik, der dog er Sjælen, som gør Fysik og Astro nomi til Videnskaber. Han (Ørsted) mener, at dersom man kunde bibringe Grundtvig saa megen Indsigt, at han kunde forstaa, hvad han selv har skrevet, vilde han give hele sin Forfatterberømmelse for ej at have skrevet det.

Ørsted fortsætter med en ganske morsom, men meget grov Sammenligning mellem Grundtvig og Don Quixote.

Det var langt fra, at dette Angreb bragte Grundtvig til Tavshed. Hans Svar kom snart under Titlen: »Imod den lille Anklager, Bevis for, at Schellings Filosofi er ugudeligt, ukristelig og løgnagtig.« Undertitlen siger os, hvad der for ham er Stridens Kærne; og han hævder, at den Schelling'ske Naturfilosofi er et panteistisk System, der opløser Guds Personlighed, gør ham til eet med Skabningen, til Verdens usynlige Sjæl, at den gør Grænserne flydende mellem de evig uforligelige Modsætninger: Lys og Mørke, Sandhed og Løgn, ondt og godt. Hvem der imidlertid her siger, at »Grundtilværelsen« er ligegyldig, neutral, han lyver; thi enten maa Grundtilværelsen ligne sig selv og være Sandhed, eller ogsaa maa den nægte sig selv og være Løgn, hvilket er umuligt, da Løgnen ingen Tilværelse har uden som Sandhedens Nægtelse. Det er altsaa Løgn, hvad Schelling siger om Indifferencen og det ideale som det første.

Schellings Filosofi er saa meget farligere, som den er i Pagt men Tidsaanden og har Strømmen paa sin Side. Over for den gælder det om at fæste sit Blik paa Historien, som er den eneste Videnskab, Bibelen har helliget saaledes, at den selv i sine fornemste Dele er guddommelig Krønike.

Med dette Skrift af Grundtvig døde Striden med Ørsted hen; og det er værd at lægge Mærke til, at da Grundtvig 1829 skulde rejse til England, var han stor nok til at bede Ørsted om en Anbefaling til de engelske lærde, og Ørsted stor nok til at give ham en saadan, der — som Grundtvig skrev til ham fra London — var den bedste, han kunde ønske sig, og virkede i Cambridge mere end rede Penge.

I Grundtvigs sidst nævnte Stridsskrift findes der en varmt skreven Omtale af den tyske Digter Novalis (Hardenberg 1772—1801), hvori han siger, at »Længselens «blaa Blomst«, Paradisets Kærminde, den vilde Novalis finde og favne, ej som en Grædemø, men som Livets Dronning, og som paa en Skyvogn svæve med hende evig over alle Verdener i vemodig Vellyst. Lys og Mørke, Sandhed og Løgn skulde kærlig favne hinanden i den evig lyse Nat. En

dyb Længsel efter Hvile og Harmoni, et dybt Blik i Naturens Indre, en brændende Kærlighed til det store og skønne — disse Ting var hos Novalis som hos faa. Men Kærligheden udartede til uren Elskov, der besmittede hans Længsler og forvirrede hans Syner, og Forvirringen stræbte han at retfærdiggøre ved Sofismer; det var hans sørgelige Lod, og derfor stod han smertefuld, derfor tonede kun afbrudte Lyde fra hans Harpe, derfor maatte Strengene briste. Og nu, Gud tilgive ham! Hvo der ej fælder en Taare ved hans Kiste, kendte ej ham eller kender ej Kærlighed; men Sandhed maa elskes højt over ham, thi den er den sande Kærligheds evige Ord)«

Og han fortsætter: »Det er en Glæde for Danmark, at hun har fostret en Søn i »De sorte Ridderses« kærlige Skjald, som er Broder til Novalis, men som i Guds frygt frelstes fra hans Vildfarelse og synes beskikket til at afbilde det Naturens gaadefulde Tempel, Novalis stirrede paa, afbilde det som en sand Guds Kirke, hvor Morgenstjernens Sang genlyder i hellige Toner, hvor bag det flygtende Mørke Morgenrøden forkynder det evige Lys, som brødes paa Korset, men sprængte Dybets Lænker, fordunkler Solens Skin og funkler evig i det nye Jerusalem. Ja, et Omrids har han alt i Havkirken tegnet, hvis Mage endnu ingen saa fra Skjaldskabs Pensel. Gud bevare ham i Ydmyghed og barnlig Hengivenhed og stadfæste ham i Jesu Kristi Tro! Da skal han se større Ting end disse, og vorde den kommende Tids Seer i Naturens Spejl, som han alt var dens Herold . . . .«

Som det fremgaar af disse Ord, havde Grundtvig store Tanker om, hvad den danske Digter, han her sammenstiller med Novalis: Ingemann, vilde faa at betyde for sit Folk.

Grundtvig havde ikke alene med Begejstring læst Ingemanns »De sorte Riddere«; men de havde gjort personligt Bekendtskab og sluttet et nøje Venskab med hinanden. Grundtvigs Broder var bleven Ingemanns Faders Eftermand som Præst i Torkilstrup. Grundtvigs Fæstemø var Ingemanns Barndomsveninde, begge havde de boet paa Valkendorfs Kollegium, saa der var mange Berøringspunkter; men det afgørende var dog det, at Grundtvig i Ingemanns Digtning fandt noget af det, han da altid søgte: et kristeligt Vidnesbyrd. Ingemann kunde jo ikke, blev der sagt ved hans Grav, fortælle et Eventyr, uden at der tonede noget deri til den korsfæstedes Ære.

Venskabet imellem dem blev af største Betydning for dem begge. Grundtvig, den ældre, stærkere og afgjort oprindelige Personlighed, paavirkedes vel ikke i sine Synsmaader af Ingemann og fik ingen ligefrem Støtte af ham i sin altid standende Strid; men jo mere man dømte ham at være hjerteløs, desto større Trøst var det ham, at den milde, elskelige Ingemann »aldrig ophørte at være hans Ven«; og jo ensommere han stod i sine Kampdage, desto større Betydning havde det for ham, at han i sin Brevveksling og sine Samtaler med Ingemann kunde veksle Tanker og skifte Ord med en Mand, der var ham jævnbyrdig i Dannelse, og med hvem han havde saa meget tilfælles. For Ingemann havde dette Venskab endnu mere at betyde end for Grundtvig. Han raadførte sig med Grundtvig, længtes altid efter at høre hans Mening om sine Arbejder, følte sig støttet og oplivet ved Grundtvigs Venskab og ved hans levende Deltagelse for hans Digtning, og han fulgte den Opfordring, Grundtvig rettede til ham om at tage Emner fra Riddertiden frem til poetisk Behandling.

Der er den Forskel paa Venskabets Ytringer, at medens Ingemann næsten altid kun gav det Udtryk i deres lange Brevveksling og i Digte, som ikke blev trykte, saa udtalte Grundtvig sig offentlig i de varmeste Ord om Ingemann og hans Digtning, og han brød mere end een Gang en Lanse for Ingemann, naar denne blev angreben. Der var, som bekendt, ved Siden af alt det smukke og lovende i Ingemanns første Digtning baade noget, der var sjusket med Hensyn til Formen, og noget, der var sygeligt, taaget, uklart, ja usundt, og hertil kom, at Ingemanns tidligere Lærer, Prof. theol. Jens Møller i sine Anmeldelser skamroste ham og sammenstillede ham afvekslende med Shakespeare og Øhlenschlæger. Dette æggede Kritikken, der saa kom over Ingemann ved hans Modsætning i dansk Litteratur, den kølige, skarpsindige, klare og formkære J. L. Heiberg. Han slap i 1816 Latteren løs over Ingemann ved at spotte over hans forgudede Tragedie »Blanca«. I sit kaade »Julespøg og Nytaarsløjer« søgte han at gøre Ingemann og hans hyperromantiske Retning latterlig.

Ingemann led meget derved, og Grundtvig forargedes. Han rykkede da i sit Tidsskrift »Dannevirke« frem med et »Rimbrev til Ingemann«, hvori han først taler om den grumme Taage, der gør det vanskeligt at skille Mænd

fra Poge, af hvilken Grund der da ogsaa er en og anden,
der tager for Mænd de Poge,

•der gaar paa Jagt ej efter Ræv og Ravn,
men efter Vittighed og Skyttenavn . . .
og skyder saa til Maals som Helte,
helst paa det brede og det bløde . . .
Saa løfter strunk sig paa sin Taa
den Dukkemand i Aabenraa*)
og skyder løs, saa godt han kan,
paa hvad han kalder ingen Mand.

Lad dem kun skyde, snadre, kække
op ad Stolper, ned ad Vægge,
raabe, hvad du vidste længe,
du er ingen Mand for Drengene! . . .
Send mig kun de Snyltøgester,
jeg skal dem paa dine Vegne
med et Saltmadsfad beegne . . .«

Denne haanlige Omtale besvarede Heiberg med »Ny ABC i en Times Undervisning til Ære, Nytte og Fornøjelse for den unge Grundtvig, et pædagogisk Forsøg af J. L. Heiberg.« Denne Bog, der er udstyret fuldstændig som en ABC med Hane og det hele, begynder med en »Forberedelse«, hvori Heiberg erklærer at ville give Grundtvig en Times højest fornøden Undervisning, dog uden Hensyn til de pyntelige Talemaader (»den københavnske Bengel« o. l.), som Grundtvig i Rimbrevet har brugt om ham. Saa følger en »Læseøvelse i Prosa«, hvori Grundtvig tiltales saaledes: »Unge Menneske! jeg har intet imod, at du leger; men Børn maa ikke være voksne Folk til Byrde eller være impertinente imod dem. Men betænk, min Søn, om du altid iagttager dette. Hovmesterlegen er din kæreste Leg, og deri var intet ondt, naar du legede den med andre Drengene paa din Alder, men du er saa ilde opdragen, at du giver dig i Kast med voksne Mennesker, som er myndige og har bedre Forstand end du, kalder dem for Drengene og leger Skolemester for dem . . . Sligt passer sig ikke for dig, der endnu aldrig har gjort andet end Stiløvelser fulde af de groveste ortografiske, etymologiske og syntaktiske Bommerter, for hvilke du har faaet de læsterligste Prygl . . .«

*) »: Heiberg, der jo havde udgivet »Marionetteater«.

Hovedstykket er imidlertid »Moralsk Læseøvelse i Vers, bestaaende for største Delen af den gamle ABC-Bogs Rim, omarbejdede og forbedrede«.

Heraf kan fremhæves:

- A. a.** En Abekat blandt Præsterne
mindst findes lig Apostlene.
- F. f.** Naar Fanden gaar i Præsteklæder,
han allersnarest Folk opæder.
- G. g.** G * * er en af de Præste,
som Satiren ser til Bedste.
- H. h.** En Himmelstud, en Kirketyr
er et ubændigt, voldsom Dyr.
- K. k.** En Kapellan kan gammel blive
og holde sig ved Haab i Live.
- L. l.** Stort Mod og Styrke har en Luther;
men Smaadyr ej og Substitutter.
- M. m.** En arrig Marekat i Rænker
er større, end du mulig tænker.
- O. o.** Orakler findes og hos os;
man kalder deres Præst en Klods.
- P. p.** Din Poesi har smukke Fjere,
dens Ben af Saar dog fulde ere
- Q. q.** Det meget Qvæg, du har paa Stalde,
vi Qvæglinge*) og Smaaqvæg kalde.
- T. t.** En Tosse skriver paa hver Side,
en halv Snes Skældsord, maa I vide.

Grundtvig betalte straks for denne ABC med en »Pegepind til den ny ABC af Skolemester J. L. Heiberg, 24 Aar gammel.« Han tager flere af Heibergs Rim op til Behandling. Det om Abekatten blandt Præsterne finder han at være et tomt Skældsord, som kun en arrig Dreng kan bruge, og angaaende det om Kapellanen, der holder sig i Live ved Haab, siger han: at naar det hverken er Dovenskab

*) Grundtvigs Digtsamling »Kvædlinger« fra 1815.

eller den Karakter, man har taget med sig fra Akademiet og sit Embede, der er Skyld i, at man er bleven gammel Kapellan, saa er det al Ære værd at kunne holde sig i Live ved Haab og endda have Munterhed nok til at tage sig af de smaas Opdragelse. Og han haaber, at:

•De smaa det vist ej vidt skal drive,
mens Kapellanen er i Live;
thi imod dem er han en Luther,
og de Smaadyr, Substitutter.
Trods alle Mærkattes Rænker
hveranden dratter, før han tænker,
hveranden synker, som han flyder,
som døde Sild og tørre Jyder.
Det er en Præsts Orakelsprog
til hver en mundkaad Skolepog,
som Sandhed selv tør byde Trods
og arrig kalde den en Klods,
som før end Pogen kunde væve,
sig did opsvang, hvor Aander svæve.◄

Heibergs Svar herpaa: »Pegefingrer mod Pegepind«, er kun lidet mærkeligt, og da Grundtvig derefter i en »Erklæring« giver alle »litterære Drengene« Lov til at række Tunge og pege Fingrer ad ham, naar de blot lader Ingemann være i Fred, saa forlod Heiberg, der vist ikke var sikker paa at have Læseverdenen med sig, Kamppladsen med en smuk Hilsen »Vaaren og Freden«, og siden holdt de to Fred med hinanden.

Selv om Grundtvig her varmt forsvarede Ingemann, saa mente han, at Ingemann var inde paa en Afvej ved at ville være Tragedieskriver. Han sendte derfor gennem »Nyeste Skilderi af København« i Marts 1816 et Brev »Til Bernhard Ingemann«, og deri siger han:

•Ingemann, o hør mig, Frænde!
visselig du farer vild
ved paa Pinebænk at spænde
Hjertet til et Sørgespil.
Lader du det længe bløde,
sørger det sig brat til Døde.

O, gid jeg dig standse kunde
i det dyre Væddeløb;
Vende dig til Bøgelunde
og til Rosen i sit Svøb!
Men ak! end i Blod du kvæder,
Skaren klapper, Barnet græder.◄

Ingemann svarede herpaa i et længere Digt, der først blev offentliggjort efter hans Død; heri siger han:

»Søg du ej mig at afvriste
Sorg-Kamørens blanke Staal!
Om det Runerne kan riste,
ser vi først ved Livets Maal.

Frygt ej, Staalet BARNET saarer,
som du elsker i mit Bryst!
Vel det græder, men dets Taarer
smelter hen i salig Lyst.«

Han holdt imidlertid snart efter op med Tragediefabrikationen, rejste fra Foraaret 1818 til Efteraaret 1819 udenlands og kom hjem styrket og forfrisket paa Sjæl og Legeme. Grundtvig havde under hans Rejse sendt ham et 68 Vers langt Digt »Kærnem indebladet«, og ved Hjemkomsten, da en større Vennekreds samledes med Ingemann, holdt Grundtvig en smuk Tale til ham og overrakte ham første Del af sin Oversættelse af Saksens Danmarkshistorie. Heri var en Tilskrift til »De sorte Ridders Skjald«, hvori han stillede Ingemann den Opgave, denne siden løste ved at skrive sine historiske Digte og Romaner:

»Her kommer Torkel Dane
med Skaren, du har meldt,
for paa hans Heltebane
at følge Viduvelt.
Jeg smedded, som jeg kunde,
dem Sværd med Sagamalm;
jeg skæfted nogenlunde
de gamled Spyd med Alm;
jeg stræbte paa det bedste
at blanke Hjelm og Skjold:
jeg udtog Rytterheste
af Syvs og Laales Fold.

En Hvirvel jeg paa Trommen
med mine Stikker slaar
for Kæmpe-Alderdommen
med Relfærds Sølvhaar.
Ej har til Ridderkapper
jeg Tøj, som kan forslaa,
og sammenstukne Lapper
maa hele Mænd forsmaa.
Ej Guld og grønne Skove
jeg har til Maj og mer;

til Hjelmens Busk for vove
er mine Pennefjer.
Til Anskrig fik jeg Bringe,
men intet Bryst til Sang;
en Klokke kan jeg ringe,
men Lut ej give Klang.

Oplad du Gemmer dine
for Danmarks bedste Kuld!
Giv du dem Kapper fine
med Kors af røden Guld!
Giv du dem Fugleffjere,
som vaje kan i Sky!
Giv du dem Maj og mere,
som gror i Bøgely!
O, mød dem under Lide
med liflig Sang og Klang!
Da vil vi Sommer ride
ad By i Danevang!«

Venskabet mellem de de to Digtere bestod til deres Død; og de Breve, de i 38 Aar (1821—1859) vekslede, og som er udgivne af Svend Grundtvig, er en af de bedste og mærkelige litteraturhistoriske Bøger i vort Tungemaal.

Grundtvig var vel den ældste af de to; men han overlevede jo Vennen og skrev ved hans Død (Februar 1862):

»Mellem Nordens Hovedskjalde,
som jeg hilsed fjern og nær,
ingen turde Ven jeg kalde
uden ham, som daaned her;
mellem Højolds Bavtastene
staar med Luren jeg alene.

Intet dog jeg har at klage;
I halvtredsindstyve Aar
med de mange tusind Dage
jeg i Vinter som i Vaar
fandt hos Ingemann en Broder,
Søn af samme Skjaldemoder.

Prise maa jeg da min Lykke,
vel som Danmarks Lykke stor;
thi som mer en Skin og Skygge
dyrt er V e n s k a b trindt paa Jord.
sjældnest vel imellem Skjalde,
som ej Muser e n s paakalde.

Derfor skal paa vore Grave
Venskabsblomsten yndefuld,
runden op i Frejas Have,
længe dufte over Muld,
vidne, at i Danevangen
Blomsterduft har Fuglesangen.

Hjertets Sanger der oplives
ved de boldes Vaabenbrag:
Daadsherolden der henrives
ved det ømme Hjertes Slag;
her jævnsides Løbebaner
har med Aser altid Vaner.◊

Ingemanns bedst kendte offentlige Udtalelse om Grundtvig er vel nok, hvad han skrev under Grundtvigs Portræt:

◊ Med Sagastav og Pedersssværd i Haand
han arved Saksos Blik og Kingos Aand;
fra gamle Nord hans Øje saa mod Østen,
og Aander har han vakt ved Kæmperøsten.◊

Grundtvig tog ogsaa levende Del i den store litterære Strid, der i disse Aar førtes mellem Baggesen og begejstrede Tilhængere af Øhlenschläger. Han havde, som før fortalt, i Verdenskrøniken af 1812 varmt anerkendt Baggesens Talent, men dybt beklaget hans Mangel paa Alvor og hans Leflen med det hellige. Derover var Baggesen bleven vred og havde kaldt Grundtvig en nymodens, dels selvgjort, dels eftergjort »Gammeldagssværmer, hvis hellige Vanvids Ægthed Hjertekenderen maa bedømme«, en Sværmer, der »forsøger at opbygge paa ny et den hellige kristelige Kirke vanærende Munkekapel af Dumhed og Overtro, som sand Oplysning forlængst har nedbrudt — en bagvendt Morten Luther.« Heraf opstod saa en Holmgang mellem Baggesen og Grundtvig, der paa een Gang trætter ved sin Bredde og tiltaler ved det Vid, hvormed den fra begge Sider blev ført. Den er fra Grundtvigs Side mærkelig ved den urokkelige Sikkerhed, hvormed han helt igennem fastholder den Betragtning af Baggesen, som Historien nu maa siges at have godkendt.

Trods Modsætningen i Baggesens og Grundtvigs Natur og Livsbetragtning kunde de tit mødes i deres Syn paa litterære Fremtoninger.

Den skidenfærdige Forfatter T. C. Brun f. Eks., hvem Grundtvig i Verdenskrøniken havde bedømt saa skarpt, var ikke mindre vederstyggelig i Baggesens Øjne, og mod ham rettede Baggesen et fuldstændig tilintetgørende Skud. Brun havde i Fortalen til »Bethuliaden« (»det liderligste Smuds-digt, der nogen Sinde i vort Sprog er smurt sammen,« siger Baggesen) skrevet:

•Om midlertid en Jesu Kristi Køter,
 en Grundtvig nok saa bister ad mig gø'r,
 hvad siger det? Før var det Jøter, Gøter,
 nu færdes han blandt Pavlus, Svin og Køer.
 Fra dem han næst i Daarekisten vandrer,
 hvor alt en Plads man burde ham udse,
 forinden med sit Vaas han helt forandrer
 sin hele Hjord til fromme, gale Kræ. —
 At attisk Salt paa sligt et Væsen spille,
 var netop, som om nogen med en Pind
 en Elefant, en Bøffel prikke vilde —
 det bider ej paa sligt et skabet Skind.◀

Baggesen foreslog Grundtvig at give Brun dette tilbage paa følgende Maade:

•Om midlertid en Gergesener-Orne,
 en Brun og grynter ad mig nok saa vildt,
 hvad siger det? Før paa de uomskaarne,
 nu paa de skaarne han sit Grynt har spildt.
 Fra dem han næst i Svinepølen farer,
 hvor alt en Plads ham nylig blev udset,
 og hvor, ifald han ej paa Græsk sig varer,
 af sit Produkt han blive vil belet.
 At Luthers Skænd paa sligt et Væsen spille,
 var netop, som om en med attisk Salt
 til Mad i Musers Suppe sylte vilde
 en skoldet, gammel, tintet sjællandsk Galt.◀

Paa et andet Punkt kunde Grundtvig og Baggesen mødes, nemlig i Betragtning af Øhlenschlægers Tilbagegang som Digter siden hans Hjemkomst fra den store Udenlandsrejse. Herom havde Grundtvig tilskrevet Digteren selv det bekendte Brev af 1812, og herom havde Baggesen udtalt sig ved forskellige Lejligheder før det store Hovedslag. Dette fandt Sted, da Baggesen havde rettet den mest ødelæggende Kritik mod Øhlenschlægers »Røverborgen«, »Ludlams Hule« og »Rejse, fortalt i Breve til mit Hjem«. Denne Kritik bragte Øhlenschlægers yngre Venner i et saadant Raseri, at 12 af dem

sendte Baggesen en latinsk Udfordring til en Disputats med dem om Digtekunsten og i øvrigt ikke levnedede ham Ære for to Skilling. Da Baggesen stod ene over for den hidsige »Tylft«, rykkede Grundtvig ham til Undsætning, og Baggesen blev jublende glad over, at »Bibelens ensomme Kæmpe« drog i Leding med ham.

Grundtvigs første »Erklæring«, der fremtræder som Udtalelse »fra et Antal Videnskabsdyrkere ved Københavns Universitet«, gør gældende, at hele Baggesens Kritik drejer sig om den Paastand, at der i Bogverdenen er saa at sige to Øhlenschlægere: en, som har skænket Danmark »Vaulundur«, »Aladdin«, »Hakon Jarl« og hvad dertil hører, og en anden, der har skrevet »Ludlams Hule«, »Rejsen« og hvad dermed hænger sammen. Denne Paastand gør Grundtvig til sin, og den udviklede han nærmere i en fortræffelig Afhandling i sit Tidsskrift »Danevirke«, »Om Digterne Baggesen og Øhlenschlæger«. De er begge, hævder han, virkelige Magter i dansk Litteratur; kun Uforstand kan nægte det. Men lægger man Baggesens »Komiske Fortællinger«, »Ungdomsarbejder« og »Labyrinthen« ved Siden af Øhlenschlægers »Poetiske Skrifter« og »Nordiske Digte«, saa ser man let, der er en stor Forskel mellem dem, ikke mellem Skæmt og Alvor, komisk og tragisk, men en Grundforskel i Tankegangen. Baggesen betragter nemlig Øjeblikket som det eneste, hvori et fornuftigt Menneske kan sætte sin Glæde og søge sit Liv og sin Lykke, da et tykt Mørke ruger over baade Fortid og Fremtid. Han forguder vel ikke Øjeblikket, som det timelig kan nydes, men som det kan nydes med Aand. Øhlenschlæger søger derimod af al Magt at se ud over den Taage, der dækker Øjeblikket. Liv og Lys sætter han der, hvor Baggesen saa idel Mørke: i det forbigangne og det tilkommende.

Mellem disse Synsmaader maatte det vel derfor komme til Kamp; men deraf fulgte ikke, at Digterne selv skulde komme i aaben, personlig Fejde. De er nemlig bedre skikkede til at besyngne en levende Kamp end til at føre den.

Det saa jo ogsaa en Gang ud til, at de villig vilde erkende hinandens Fortrin. Saavel i »Gengangeren« som i det herlige Rimbrev fra Nouredin-Baggesen til Aladdin-Øhlenschlæger, erkendte Baggesen Øhlenschlæger for en Kæmpebøg paa Parnasset, der kun behøvede at skyde sin Krone i Vejret for at fordunkle selv William Shakespeare. Ganske vist var

Øhlenschlægers Svar herpaa mere fornemt end poetisk, men han erkendte dog Baggesen for en aandelig Magt, hvis Ros ej var ham lige gyldig.

Nu var imidlertid Kampen kommen, og den førtes ufor-svarligt fra Tylftens Side, naar den frakendte Baggesen Digter-navnet og udnævnte alle Øhlenschlægers Arbejder til Mester-værker. Det er uværdigt for Øhlenschlægers herlige Aand, at han ikke offentlig erklærer sin højeste Mishag med dette litterære Gadeopløb.

Er Baggesens Paastand, at der i Grunden er to Digtere Øhlenschlæger, rigtig, saa bør den gøres; og saa skulde saavel Øhlenschlæger selv som Læseverdenen være Baggesen taknemmelig for den.

Mange mente nu, at dermed var Sagen afgjort, at dette var Historiens Dom. Saaledes skrev den bekendte Rektor S. N. J. Bloch den 21. November til sin »kære, højtagede Ven« Grundtvig:

» . . . . Desuden kan det jo være Dem ligegyldigt at faa Underskrifter under Deres Mening paa Prent, da De sagtens kan være overbevist om at have dem i alle ubestukne og æstetisk-retsindige Læseres Hjerter. Den Trumf staar, det er en Force, som selv Tylften og alt, hvad der tænker tylft-mæssigt, nok skal lade være at stikke. Jeg har derfor det stadige Haab, at den — vel læst — skal gøre Ende paa hele Striden, om ikke — hvilket den synes mig at maatte kunne, hvis Blodet blot havde afkogt hos dem — endog bringe de tolv, blandt hvilke der er Hoveder, som er for gode til at burde have gjort dette Skridt, til Syndens Erkendelse. Sker dette ikke, frygter jeg, de er inkurable.«

Striden fortsattes i »Skilderiet« og »Litteraturtidende« med drøje Knubs fra begge Sider; men i Almindelighed kan det siges, at det i den, der har Interesse for Nutidslæsere, er, foruden Grundtvigs overlegne og retfærdige Bedømmelse af de stridende Parter, kun Poul Møllers Parodi om Jens's Lidenhed og hans »Himmelbrev i Grundtvigs nye historiske Smag«, hvori han med stor Kunstfærdighed og meget morsomt parodierer Svulst og Underligheder i Grundtvigs Stil.

Grundtvig vedblev altid at regne Øhlenschlæger for Nordens største Digter; og det var da i sin Orden, at da Danmark 1849 paa Øhlenschlægers 70-Aarsdag vilde føje sin Lavrbærkrans til den, Sverige havde skænket ham 20 Aar i

Forvejen, valgte man Grundtvig til at overrække ham den, hvad han gjorde med følgende Ord: »Selskabet har ønsket, at jeg skulde overrække Dem Lavrbærkransen fra danske Kvinder; og Selskabet ønsker det, fordi alt 40 Vintre er ledne, siden jeg hilste Dem som den Hovedskjald i Norden, De nu af alle erkendes for at være. Men det følger af sig selv, at denne Krans faar ej sit Værd fra den, der overrækker, men fra dem, som bandt den; og Dem behøver jeg ikke at sige, hvad der gør Kransen fra Danekvindens Hænder dyrebar for Skjalden! Derfor vil jeg kun bemærke, at Danekvindens Æreskrans til Skjalden har en egen, en mageløs Glans, fordi det kun er i Danmark, man har det Oldsagn, at Folket, da deres gamle Kongestamme var uddød, virkelig rakte Kronen til Hovedskjalden Hjarne. Gid De da længe maa bære Kransen med Kroneglans, som vi véd skal omstraale Navnet, mens Bøgen har Løv og Danekvinden har Hjerte!«

Og da Øhlenschläger døde godt to Maaneder efter denne Festdag, talte Grundtvig ved hans Grav over det Ord, der er sagt om en gammel Ypperstepræst i Israel: »De begrov ham hos Kongerne, fordi han havde gjort vel imod Folket.«

Det var, sagde han, en kongelig Begravelse, Adam Øhlenschläger fik. Vor Hovedstad genlød af Klagesange ved hans Død, dens Hovedkirke bar Sorg, og alle Rigets ypperste kappedes om at vise deres Deltagelse; og dog var denne udvortes Æresbevisning kun et Skyggebillede af den kongelige Begravelse, der vil blive Skjaldekongen iblandt os, Adam Øhlenschläger, til Del; thi der er en Grav, hvori Danemænd og Danekvinder begraver deres livsalige Konger, som gjorde vel imod Folket; det er den højlovlige Ihukommelse og den kærlige Amindelse, hvori det danske Folk ej blot begraver sine Konger og Helte, men ogsaa sine Hovedskjalde og alle dem, der kendelig gjorde vel imod Folket. I dette kongelige Hvilested skal han hvile, der med Rette kaldtes Skjaldekongen, salvet af Aanden selv til at øve Størværk til Folkegavn i Slægt efter Slægt, som vidt overgaar, hvad denne Verdens Kejsere og Konger kan udrette; thi om dem hedder det med Rette:

•Gik alle Konger frem i Rad
i deres Magt og Vælde,
de mægted' ej det mindste Blad
at sætte paa en Nælde.•

Men han skabte et Rosenflor om vort yndige Fædreland, bragte Liv og Grøde i vort Modersmaal og Folkeliv. Og fortsætter vi i det Spor, han har villet føre os, rejser der sig et levende Mindesmærke paa Kongegraven for ham, som gjorde vel imod Folket, langt mere, end vi kan beskrive, men dog ikke anderledes, end det kan føles, hvor Dane-kvinden har Hjerte.

Mens Grundtvig saaledes tog levende Del i Forhandlingerne om de andre Digtene og deres Arbejder, udsendte han selv ypperlige Digtninger. Ved Nytaarstid 1816 udkom hans Nytaarsgave »Hejmdal«, hvori findes Norne-Gæst-Saga og de udmærkede Digte »Til Dana«, »Fædreneaaret«, »Freden«, »Høstgildet« og »Et Blad af Jyllands Rimkrønike«. Dette sidste er nærmest et Sidestykke til »Roskilde Rim«. Som han der historisk-poetisk gør en Vandring gennem Roskildes rige Minder, saa søger han her at give Udtryk i Sang ej alene for Jyllands storladne Natur (»Der er et Land saa kosteligt«), men for dets historiske Minder. Navnlig er det jo da Minderne fra Jelling om Vermund og Uffe (»Kong Vermund sad paa Ejderbro«), og Thyra Danebod og Mindet om Ansgar (»Hos Fyrsterne sad tæt i Ring«), han dvæler ved.

I 1816 døde de to fromme, gammeldagstænkende Biskopper Balle og Johan Nordal-Brun (i Bergen). Og dem satte han et smukt Mindesmærke i Digtene til Balles og Bruns Amin-delse. Her kommer han til at kaste Blikket frem mod den Jubelfest, der skulde fejres 1817 til Minde om Trehundred-aarsdagen for Begyndelsen til Luthers Kamp mod Pave-dømmet, og han finder, at Tilstanden i den danske Kirke er i høj Grad sørgelig. Det var godt for Brun og Balle,

»at de sov hen
før Jubelfestens Dage!
Her tegner kun til slig en Fest,
hvor Graad er bedst,
hvor Sang er Suk og Klage.«

Han slutter dog saaledes:

»Dog, Aand, hvi bølger, bruser du
saa mod i Hu?
Lad ikkun Herren raade!
Ej gælder Tegn, ej værger Magt
imod hans Agt,
og evig er hans Naade!«

Som sit Bidrag til Jubelfesten udgav han sin Verdenskrønike af 1817 og sit herlige Digt »Paaskeliljen«.

Verdenskrøniken er helliget Morten Luthers Minde og behandler særlig Tysklands Historie og aandelige Liv efter Reformationen; den er rig paa aandfulde Enkeltheder og træffende Domme, og dens Fortale indeholder (i Lighed med saa mange af Grundtvigs Fortaler) mange Oplysninger om hans Udvikling og daværende religiøse Standpunkt.

Om »Paaskeliljen« siger Baggesen, der jo baade forstod sig paa Digtning og paaskønnede sin egen: »Det eneste himmelske Digt af Danevirkes aandelige Opbygger har ikke blot for mit Hoved og Hjerte mere Værd end alle Øhenschlægers Skuespil og Sange; men jeg har Øjeblikke, hvor jeg hellere gad skrevet dette dybe, aandrige, tankefulde, ved intet andet lignelige Kvad end alle mine egne samtlige paa min Kritiks Guldvægt deraf opvippede danske Digte.« — Grundtvig synes, da han skrev »Paaskeliljen«, at have haft Tanke om en Trilogi til de tre store Højtider; men kun »Paaskeliljen« blev udgivet, mens et Udkast til »Julenatten« laa ufuldendt efter ham.

I hans Tidsskrift »Danevirke« (1816—1819) findes mange, ogsaa for Nutidslæsere mærkelige Afhandlinger og smukke Digte. Der udkom ialt 4 Binde.

Grundtvig paatog sig i 1815 at oversætte Bjowulfs Drape fra Angelsaksisk, Snorres Kongesagaer fra Oldnordisk og Saksens Danesaga fra Latin til Dansk. »Og hvad Efterslægten end vil dømme om Udførelsen,« sagde han, »vil man dog finde, at Løftet var kæmpemæssigt.« Ja, det vil man sikkert; thi alle tre Oversættelser frembyder, og frembød navnlig den Gang store Vanskeligheder.

Bjowulfs Drape, som man har kaldt Sveriges Bidrag til Nordens Fælleslitteratur, er en Række Kvad, der besynger Begivenheder i Sydsverige og Danmark i det 5te Hundredaar og rimeligvis digtedes i det 6te, fulgte med Udvandrere til England og blev der i det 8de Hundredaar sammen-smeltede til et Kunstdigt — det ældste i gotisk-germanisk Literatur. Det var udgivet i Grundsproget med vedføjet latinsk Oversættelse af den lærde Islænder Thorkelin; men

denne Oversættelse kritiserede Grundtvig skarpt som helt vildledende, hvilket gav Thorkelin Anledning til at betegne Grundtvig som uvidende i Sproget. Derom veksledes 27.—28. August 1815 et Par ejendommelige Breve mellem dem, og det endte i smuk Forstaaelse, saa Thorkelin endog tilbød Grundtvig at hjælpe ham med den Oversættelse af Digtet til Dansk, som Grundtvig efter Tilskyndelse af den ædle Mæcen Johan Bülow den Gang havde for. I et Brev til Grundtvig fra Rask (17. August 1815) udtaler denne, at efter hans Mening har Grundtvig taget fejl i et bestemt Tilfælde i sin Anmeldelse. »I adskillige andre Tilfælde har Thorkelin omtrent antaget Deres Mening.« Johan Bülow tilsagde den 26. August 1815 Grundtvig 600 Rigsdaler til Udgivelsen af denne Oversættelse, og den 9. September forøgede han Summen til 800 Rigsdaler. Han var meget glad ved de Prøver af Oversættelsen, han Tid efter anden fik at se, men ligefrem utaalmodig efter at se Bogen udgivet. Og da den saa endelig kom 1820 med en Tilegnelse til Bülow, takkede denne Grundtvig med varme Ord:

»Nu ligger da Bjowulfs Drape for mig, og glad, inderlig glad, er jeg derover. De har forøget Deres literære Fortjenester og vor danske Literatur med en herlig Tilvækst. Nu kommer det mig til ærbødigst og erkendtligst at takke Dem, fordi De har hædret mit Navn ved paa en saa udmærket Maade at sætte det foran Deres skønne Værk. Vel har Ønsket stundom været levende hos mig, at Omstændighederne havde tilladt, at Bjowulfs Drape før var skænket vort Fædreland, men aldrig har Tanken opstaaet hos mig at klage over Udsættelsen, da jeg vel vidste, at det, De havde lovet, vilde De og holde, naar Tid var, og at Værket ikke vilde tabe ved Udsættelsen. Nu da Enden er god, saa er alt godt.«

Snorres norske Kongesagaer, Norges Bidrag til Fælleslitteraturen, frembød ganske vist, naar da enkelte af Kvadene undtages, ikke den sproglige Vanskelighed som Bjowulfs Drape; her var en respektabel Forgænger, Præsten Peder Claussøn, der i det 17de Hundreaar havde oversat den, og her var ordentlige Tekstugaver. Men her maatte stilles en dobbelt Fordring til Oversætteren, dels, at han skulde lægge noget af hine Tidens Præg over Gengivelsen, og dels, at han skulde yde en livlig, for Menigmand tiltalende Læsning. Grundtvig valgte fortrinsvis at tage det sidste Hensyn; og der er ganske vist kun lidt af de gamle

Tiders Præg over hans Oversættelse. Den er imidlertid højst fornøjelig at læse.

Det samme gælder om Sakses Bog, hvor Vanskelighederne for Oversætteren var langt større, navnlig med Hensyn til de gamle Kvad og den store Mængde gamle Ordsprog, Sakse har benyttet og oversat paa Latin, og som nu skulde gengives paa Dansk med Digte og Fyndsprog. Sakses Oversætter i det 16de Hundrebaar, Anders Vedel, var gaaet uden om denne Vanskelighed, dels ved at udelade, dels ved at omskrive alt dette; men det tillod Grundtvigs historisk-poetiske Samvittighed ikke ham, og han gjorde det da, som han kunde: gengav Sakses Vers med Digte, som maa siges at være Grundtvigs egne, og Sakses fyndige Talemaader med Ordsprog og Fyndord fra nuværende Dansk. Her var det, Erindringen om hans gamle Barnepiges fyndige Tale var ham til god Hjælp.

Han arbejdede i disse Aar, som om det gjaldt Livet. I Maaneder var han tit ikke i Seng, blundede blot et Par Timer i sin Lænestol for saa at tage fat igen. Flere Gange havde han i disse Aar søgt Præstekald og et Par Gange haft Udsigt til at faa et.

I Begyndelsen af Aaret 1818 skrev hans Svoger P. E. Glahn, da Præst i Ulsø og Braaby ved Næstved, at Grev Danneskjold-Samsø havde gjort ham opmærksom paa, at Baron og Baronesse Reedtz-Thott paa Gaunø var villige til at kalde Grundtvig til Præst i Vejlø, hvis de kunde faa Præsten der forflyttet til Sverborg, som var ledigt. — Glahn havde samtidig skrevet til Baronesse Reedtz-Thott om Sagen, og Baron søgte sig i den Anledning løst fra et tidligere Løfte med Hensyn til Sverborg Kald. Da dette var sket, skrev Baronessen til Pastor Glahn, om han ikke vilde træde i Underhandling med den Vejlø Præst, da det snarest kunde gaa paa den Maade. »Han har drillet sin Patron og Patronesse paa en lumpen Maade,« skrev Glahn til Grundtvig. Der blev da heller ikke noget af det. Præsten blev siddende i Vejlø til 1846.

Der var saa Tale om Vartov i København, der ogsaa var ledigt, og i den Anledning skrev Fru Marie Glahn, Grundtvigs Svigerinde, den 14. September til ham, at hun hos Grevinden paa Gisselfeld har set et Brev fra sin Søster, Grundtvigs Hustru, der udtaler Haab om, at de skal komme til Aalborg. Saa langt vilde hverken Grevinden eller Fru

Marie have dem bort, og Grevinden bad da gennem hende Grundtvig om endelig at gaa til Kongen og bede ham om at maatte faa Vartov Kald.

Grundtvig har maaske ikke gjort det, da Kancellipræsident Kaas havde lovet ham at blive residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i Aalborg. Dette var saa sikkert, at der endog var indbudt til Gilde hos en af dem, der var mest interesserede sig for denne Sag, og der skulde Grundtvigs Skaal som Præst i Aalborg drikkes, naar der kom Bud fra »Kabinetet« om hans Udnævnelse. Men der kom intet Bud; thi i det afgørende Øjeblik gjorde Kongen Opstand imod Kancelliet og erklærede, at Grundtvig af Hensyn til Krønikernes Oversættelse ikke skulde bort fra København.

Grundtvig havde tidligere paa Aaret faaet Løfte om en Understøttelse af 600 Rigsdaler aarlig af Kongens Kasse. Paa denne Indtægt havde han giftet sig, da han var 35 Aar, hans Brud 31 Aar, og efter at de havde været forlovede i 7 Aar. Det blev knappe Kaar; han siger siden, at han skammede sig ved at tale om sligt »som noget, der ikke maatte koste en Digter og dertil en kristelig Præst et eneste Suk eller uroligt Øjeblik; men« — siger han — »det kostede mig desuagtet baade da og siden alt for mange.«

Imidlertid lyser Glæden ud af det Brev, Grundtvig 10 Dage efter Brylluppet skrev til sin Svigermoder:

København, den 22. August 1818.

Kære Moder!

Gud ske Lov! Lykkelig og vel kom vi her ind, uagtet det blev silde i Torsdags Aftes, og vel klager Lise over, at endnu ingen Ting er i Orden, men dog synes mig, det lider ganske godt; thi Bøger og mere, ikke blot vores, men nok en hel Del af Deres, har vi faaet slæbt herop, og paa Gardiner nær synes mig, her er saa net, at, som sagt, ingen Etatsraadinde behøvede at skamme sig ved det. Hertil har det spejlblanke, stadselige Thebord, hvormed Smith*) har fortjent Lises hele Bevaagenhed, mægtig bidraget. Hidindtil har imidlertid vor Nethed ikke stukket mange i Øjnene, hvorover jeg dog maa tilstaa, Lise ikke klager; thi her har ingen været uden Andersens og den fremmede Mand, som

*) Grosserer Smith, Grundtvigs Svoger, gift med hans Kones Søster.

havde lagt sammen til 6 store, pæne Sølvskeer, hvorfor de fik to Gange Tak og tre syltede Kirsebær.

Nu, kære Moder, véd De, hvad Nyt her er passeret, og som jeg ikke kunde dølge, da Lise paastaar, hun har slet ingen Tid til at skrive, og Moder véd jo nok, at mine Indvendinger i slige Tilfælde gælder til Vandsbæk. Det være sagt uden at ville dermed fornærme forrige Lise Blicher paa gode Navn og Rygte, om det ellers er Vanrygte for en Kone at have Ben i Næsen og Næser paa Tøflerne. Jeg vil ikke klage, dels fordi det ikke er vidst, at dette Brev faar Lov til at gaa ud uden Censur, og dels fordi jeg, efter som Koner er i vore oplyste Tider, har al Aarsag til at være glad, jeg slipper saa godt, som jeg endnu har Grund til at formode.

Dog, det lød vel kønnere, at jeg ret for ramme Alvor takkede for den lille, velsignede Kone, De, kære Moder, har født og skænket mig, og dertil er jeg heller ikke utilbøjelig, naar De kun ikke vil sige hende det igen, da jeg nødig vilde saare hendes Beskedenhed.

Ja, kære Moder! Hjertelig Tak for den ærbare, gudfrygtige og elskværdige Pige, De gav mig til Hustru, og Gud unde mig at leve saa med hende i Medgang og Modgang, i hvad Lykke Gud almægtigste vil os tilføje, at vi begge daglig faar ny Anledning til at takke den Gud, der sammenføjede os, og faa stedse mere inderlig Trøst og Glæde af hinandens Selskab! Tak ogsaa, kære Moder! for al den Godhed og Moderømhed, De i fem samfulde Aar lod mig vederfares. Det er ikke efter mit Sind at tale tit eller meget om saadant, men, Gud ske Lov, dog at komme det i Hu og tænke derpaa. Mangen Gang har det smertet mig ej at kunne gøre Dem det Vederlag, De vel ikke agtede for det højeste, men dog kunde behøvet; men jeg har det Haab til Gud, at han dog en Gang i sin behagelige Time vil give mig Lejlighed til at vise, at hvad jeg end ellers er, utaknemmelig er jeg ikke.

Nu velsigne Dem Gud! Jeg maa slutte med kærligst Hilsen til Poulina og Jane fra

Deres hengivne Søn

N. F. S. Grundtvig.

Fra 1816 var Grundtvig traadt i et nærmere, meget venligt Forhold til det berømte Bakkehus; baade Rahbek og

Fru Rahbek satte megen Pris paa ham, hvor nøje de end var knyttede til hans Modstander J. P. Mynster.

Der findes mellem Grundtvigs Papirer navnlig et meget smukt Brev fra Fru Rahbek og ikke faa hjertelig-fornøjelige Epistler fra Rahbek. Af en saadan, trykt i Rahbeks »Tilskueren«, fremgaar det, at de har talt sammen om vore gamle Salmer, og at Rahbek og Grundtvig begge to — hvor utroligt det end lyder — lige til 1816 har været uvidende om, hvem der har forfattet Salmen: »Den yndigste Rose er funden«.

Endelig den 2. Februar 1821 slog Grundtvigs Time. Oversættelsen af Krønikerne var færdige, og Kongen udnævnte ham da uden Ansøgning til Præst i Præstø. Embedet havde han gjort ledigt samme Dag ved at kalde Formanden til København.

VII.

Grundtvig i Præstø og København 1821—1826.

Det var ikke alene uden Ansøgning fra Grundtvig, men ogsaa imod hans Ønske, at Kongen kaldede ham til Præst i Præstø. Men kan erkendte snart, at det var til hans Bedste.

»Mellem venlige Mennesker i den venligste Egn, mit Øje har set, levede jeg igen op baade aandeligt og hjerteligt,« har han siden sagt.

Der var imidlertid en, der var rigtig glad ved hans Kaldelse til Præstø, og det var hans Moder, der havde sit Enkesæde i Præstø.

Det tidligere anførte glade Brev fra hende var Grundtvigs Velkomsthilsen fra Præstø; og bedre kunde den da ikke være.

Han begyndte sin Præstegerning dernede Palmesøndag 1821 med en Prædiken over de Ord: »Det er godt og vel-signet at komme i Herrens Navn.« Paaskedag holdt han en Prædiken om, at vi saa meget mindre kan tvivle om Herrens Opstandelse, som den gentager sig i Kirkens Historie, da hans Evangelium saa tit er opstaaet fra de døde, opstod ret

klarlig i Luthers Dage, opstaar atter overalt, hvor Troen, der — som det syntes — begroves med Fædrene, atter forkyndes med Liv og Kraft.

Fjerde Søndag efter Paaske gjorde han gældende, at Ordets Tjener skal snart forkynde Ordet som i en kristen Menighed til Oplysning, Trøst og Opbyggelse for de troende, snart bestride Vantro og Vildfarelser, men endelig ikke som noget stort, men som noget smaat, der vel praler med Skin af Visdom, men henvejres ved et Aandepust af Herrens Mund.

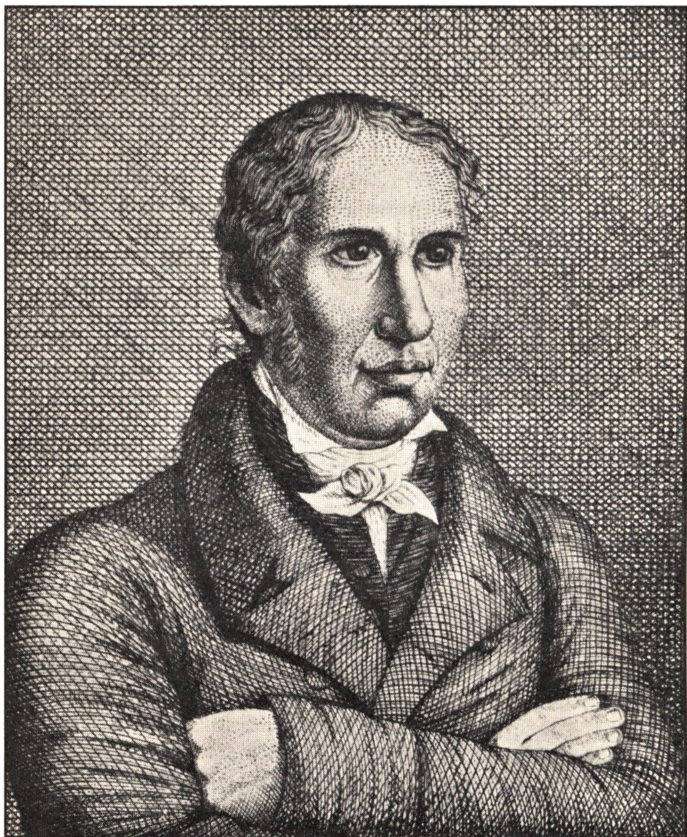
Pinsedag stillede han overfor hinanden Babelsunderet og Pinseunderet. Da Menneskene i Hovmod og Vantro vilde bygge et himmelhøjt Taarn i en Verdensstad, da nedfo'r Gud i Vrede, forstyrrede deres Værk, blandede deres Tunge-maal og spredte dem overalt paa Jorden. Da Herren derimod vilde bygge sit Navn et Hus, sit Folk en Stad, de kunde bo i som Klippeborgen, et Kirketaarn, hvis Spidse i Aanden naar til Himlen, da nedfo'r han i Kærlighed, da samlede han Tungemaalene paa sine Medarbejderes Tunger og udsendte dem til at samle hans adspredte Børn af alle Stammer og Tungemaal til den levende Guds Stad. Tungemaalenes Enhed er en stor Velgerning, naar Menneskene er gode, en Ulykke, naar de er onde. En vidunderlig Lykke er det at høre Guds Ord paa sit Modersmaal! Prædiken med levende Røst bliver altid det første og ypperste, Skriften mest til Ihukommelse og Forsikring.

Tiende Søndag efter Trefoldighed holdt han en Prædiken om de to Gange, det fortælles, at Jesus græd. Ved Lasari Grav fældede han Vemodstaarer, fordi Døden er kommen ind i Verden som Syndens Sold. Disse Taarer forkynder hans Barmhjertighed; det er som Frelser, han græder. Ved Synet af Jerusalem græd han over Folkets Forhærdelse, som ej vilde se, hvad der tjente til dets Fred. Det er som Dommer, han græder.

Disse enkelte Prøver af hans Prædiken anføres for at antyde Tonen og Præget over hans Forkyndelse i Præstø.

Kirken var altid fyldt, naar han prædikede, han selv tit heftig bevæget, saa Taarerne trillede ned ad hans Kinder. Undertiden prædikede han meget længe, saa Degnen efter Aftale maatte minde ham om at holde op, ved at han sagte gik ad Kirkegulvet.

Kun een Gang holdt Grundtvig Konfirmation i Præstø

Grundtvig 1822.

med 24 Konfirmander. Dem havde han i Vinterhalvaaret hos sig tre Gange ugentlig — gerne fra Klokken 9 til 3, og dog blev de ikke trætte og følte hverken Sult eller Tørst. Først sang de en Salme, saa holdt han en Bøn, og derefter læste hvert Barn henne ved hans Bord et Stykke af Bibelen. Saa fulgte Overhøring, Forklaring og Fortælling om de Ting, der hører til Guds Rige, og til Slutning en Salme. De lærte mange Salmer udenad, men mest efter Kingos Salmebog, som de laante af gamle Koner i Hospitalet. Saa længe han læste med Konfirmander, vilde han ikke afbrydes, enten det saa var høje eller lave, der kom. Det gjorde Indtryk paa Børnene, at endog Baron Stampe fra Nysø maatte køre bort uden at faa talt med Grundtvig, da han en Dag kom i Undervisningstiden. Ligeledes var der mange, der huskede, at paa Konfirmationsdagen maatte alle de fornemme Folk: Baron Stampedes, Grev Danneskjold-Samsøes, med hvem Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Nør fulgte, forlade Koret, hvor de sad, for at Børnene kunde komme op til Alteret og knælende aflægge Bekendelsen. Grundtvigs første Tale til Konfirmanderne var saa gribende, at han maatte bede dem berolige sig, ja, standse i Talen paa Grund af deres Hulken.

Grundtvig blev ikke længe i Præstø. Bogskattene drog ham til København; desuden siger han: »Det er fornemmelig i Hovedstæderne selv, det onde skal bekæmpes, der udgaar fra dem.«

Han havde en Tid haft sine Øjne henvendt paa Frelsers Kirke paa Christianshavn, og 1819 havde han henvendt sig til den gamle Sognepræst Fabricius med Tilbud om at være hans Kapellan uden Løn. Nu var Fabricius død (1822), og den residerende Kapellan Rasmus Fenger, Grundtvigs Ven, bleven Sognepræst, og Grundtvig ønskede da meget gerne at blive Fengers Eftermand som residerende Kapellan. Men Biskop Münters Søn, den senere Provst ved Holmens Kirke, B. Münter, ønskede ogsaa dette Embede; og da Kancelliet havde foretaget sin Indstilling og indstillet: 1) Tryde (den senere Stiftsprovst), 2) Grundtvig, 3) B. Münter, gik Biskoppen til Kongen og bad som en særlig Naade mod ham, om at hans Søn maatte faa Embedet. Kongen gav ham vel intet Løfte, men han havde dog Haab om, at Sønnen vilde faa Embedet; men saa gik Grundtvigs gamle Modstander, Stiftsprovst H. G. Clausen op til Kongen og frabad sig Grundtvig.

Dette Skridt oprørte Kongens Retfærdighedsfølelse, og — skriver Biskop Münster i sin Dagbog — »faa Timer efter havde Grundtvig Embedet« (6. November 1822).

Der fortælles, at da saa Grundtvig var hos Kongen for at takke, sagde Kongen til ham: »Lad mig nu se, at De ikke forfølger de andre Præster her inde,« hvortil Grundtvig svarede: »Det er nok snarere dem, der forfølger mig, Deres Majestæt.« »Aa, ja, der er noget i det,« sagde Kongen.

Første Søndag i Advent skulde Grundtvig indsættes i sit Embede af Stiftsprovst Clausen, og den Dag valfartede Folk i Hobetal til Frelsers Kirke, fordi man ventede sig noget i Retning af Skandale. »Men,« siger Grundtvig, »baade Clausen og jeg havde Takt nok til at holde ren Mund med vore bekendte Tanker om hinanden, hvad vel faldt Stiftsprovsten lidt vanskeligt, men lykkedes dog temmelig godt ved den Vending, at Grundtvig, som han tørt bemærkede, havde baade mundtlig og skriftlig gjort sig noksom bekendt.«

Her staar vi nu ved det Afsnit af Grundtvigs Liv, hvori han fik største Betydning for vor Kirkes Historie baade med Hensyn til hans Tale og hans Skrift. Et Begreb om hans Prædiken i København giver hans »Kristelige Prædikener eller Søndagsbøger«, som udkom 1827; det er sikkert den rigeste og mærkeligste Samling af Prædikener, der findes i vort Sporg, og den lader os forstaa, hvorfor Mænd som G. P. Brammer (siden Biskop i Aarhus), O. Laub (siden Biskop i Viborg), F. L. Zeuthen (sidst Præst i Fredericia) søgte Frelsers Kirke sammen med de ældre af dem, der siden blev Grundtvigs Disciple og Medkæmpere som Brødrene Fenger, J. C. Lindberg o. fl. Ja, selv Mynster gik ud for at høre ham og har skrevet nogle for ham selv betegnende Ord derom i sin Dagbog: »I Dag (☉: den 5. Januar 1823) har jeg hørt Grundtvig prædike. En begejstret Tale bedre udarbejdet end hos ham sædvanlig — dog ikke med tilstrækkelig Grundighed — holdt for en talrig Forsamling i den dejlige Kirke — maatte ogsaa være opbyggelig. Men i det hele prædiker han dog Evangeliet som en Lovens Tjener, forkyn-der det under Torden fra Sinai, bruger Troen som en Byrde mere at lægge paa Menneskene for da at sige: ve den, som ikke bliver i alt det, som skrevet staar, saa han tror det. Prædikenen sigter mere til at vække Had mod de vantro end Kærlighed til Troen.«

Opskriften til denne Prædiken er trykt i »Dansk Kirke-

tidende« 1875, og det er sikkert ikke mange Læsere, der vil godkende Mynsters Dom om den, som var den en Torden-tale fra Sinai.

Om Virkningen af Grundtvigs Prædikener i Hovedstaden siger han selv, efter at han havde været der godt 1 $\frac{1}{2}$ Aar, at han har en urokelig Grund til at tro, at han har udrettet noget dermed, og det er den, at han har prædikeret Guds Ord, hvorom der staa skrevet, at det ikke skal vende tomt tilbage, men som Sneen og Regnen udrette det, hvortil det udsendes. Han vil imidlertid bekende, at det ogsaa er den eneste Grund, hvormed han maa trodse meget, der synes at vidne om det modsatte.

Det forekom ham, at alt saa saa trøsteløst ud — ikke mindst Literaturen —, og derfor brød han sit Hoved med at udgrunde en Maade, hvorpaa han kunde frembringe en Smule Bevægelse paa Literaturens døde Hav. Han arbejdede da paa et Forsvarsskrift for Kristendommen, der skulde vise baade, hvor forsvarlig den er, og hvor uforsvarlig Lige-gyldigheden over for den og Indvendingerne imod den er. Dette Arbejde var ganske vist ikke forgæves, da det afslørede ham Lunkenheden i han eget Bryst og gav den sit Banesaar; men han kunde aldrig faa det efter Ønske, thi hvor tørt han end begyndte, blev det dog snart saa poetisk, at han fandt det uskikket til at vise sig paa det døde Hav; og filede han saa derpaa, til det blev blankt og klart, saa var Aanden borte.

Han følte imidlertid med Glæde, at han under dette Arbejde var bleven levende igen, at Natten var ved at ud-rinde, og Morgenen at oprinde. Og i denne Stemning modtog han Ingemanns »Valdemar den Store og hans Mænd«, der voldte ham en stor Glæde som et dansk histo-risk Ord, hvortil der i mange Tider ikke havde lydt Mage, en Helteopstandelse, Begyndelsen til en ny Række af det danske Hjertes Heltegerninger. Vel havde Grundtvig sine Indvendinger mod Digtet, navnlig da mod Skildringen af Sakse, der jo var skildret som en »naragtig Pedant«, og han bebrejdede Ingemann denne Skildring i stærke Ord og hæv-dede, at Ingemann skyldte Sakse den Æresoprejsning, som han ogsaa gav ham i »Valdemar Sejr«. Men da Molbech i »Nyt Aftenblad« havde skrevet en meget nedsættende An-meldelse af Ingemanns Digt, skrev Grundtvig et bidende ironisk »Trøstebrev i Sorgen over Kong Valdemar

og hans Mænd«. Heri takker han Molbech, fordi denne selv intet Epos har skrevet, og fordi han har heglet løs paa Ingemann, uagtet han jo veed, at det ikke nytter det aller-mindste, idet Ingemann jo vil le ad den velgrundede Kritik og sige, at han med sit Digt har naaet, hvad han vilde: skrevet en episk Idyl, som de lærde kunde give hvad Navn de vilde; thi

•hvad rager mig en Smule Navn.
Jeg sjunger kun til Lyst og Gavn
for dem, der føler med de smaa,
at Navnet gør kun lidt til Kvadet,
saa naar man Bogen kan forstaa.
man blæser kun ad Titelbladet.◀

Foruden Ingemanns »Valdemar den store« udkom der i disse Aar en Bog, der mægtig bidrog til at rejse Grundtvigs Haab, og det var »Om den falske Teologi og den sande Tro«, en Stemme fra Menigheden af Henrik Steffens. I dette Skrift bekender den berømte Professor, Grundtvigs Fætter, sig som troende luthersk Kristen, hvad der voldte Grundtvig stor Glæde, men Rationalisterne i Tyskland og Danmark stor Harme. Denne blev rigelig udgydt over Steffens's Hoved af forskellige Tyskere, og et af de mest utiltalende Angreb paa ham, der blev oversat og indrykket i »Dagen«, gav Grundtvig Anledning til at skrive et varmt Indlæg for Steffens i »Skilderiet« for 24. April 1824.

Under disse Omstændigheder glædede han sig dobbelt til at tale med Steffens, da denne i Efteraaret 1824 besøgte Danmark; men han blev skuffet. De traf vel sammen nogle Gange, men uden at det kom til nogen indgaaende Samtale; og da Steffens endelig en Søndag Aften silde besøgte Grundtvig efter et Middagsselskab hos Grev Schimmelmann, var Besøget kun til liden Glæde for Grundtvig. Steffens var, skriver Grundtvig til Ingemann, nærmest kommen for at dutte ham (Grundtvig) paa, at hele hans literære Virksomhed var en stor Vildfarelse med en flov patriotisk og forkastelig egoistisk Tendens, og kunde Grundtvig ikke forandre sig, burde han tie. Til sin egen Forundring hørte Grundtvig rolig herpaa og afbrød Samtalen med at spørge Steffens, om han ikke vilde høre den Prædiken, han havde meldt sig til, men var udebleven fra om Formiddagen. Han læste da Prædiken højt for Steffens, der med megen Patos faldt ham om Halsen og »lovede Præsten højlig, naar han vilde blive

ved sin Læst«. De gik derefter ind til Grundtvigs Hustru, og Steffens morede dem begge ved Fortælling om sine Oplevelser.

Imidlertid pinte det Grundtvig, at Steffens saa lidt forstod ham, og den 6. Oktober sendte han Steffens et langt, indholdsrigt Brev, der baade kaster Lys over deres mislykkede Samtale og over deres Forhold i det hele. Steffens svarede ikke herpaa, og de saa saa ikke hinanden, før de næsten en Snes Aar efter venskabelig mødtes hos Baron Stampes paa Nysø ved Præstø.

Under Arbejdet paa det Forsvarsskrift for Kristendommen, der ikke vilde lykkes for Grundtvig, men som afslørede ham Lunkenheden i hans egen Barm, gærede ogsaa i hans Sind de Tanker og Følelser, der fandt et skønt, om end paa mange Steder dunkelt Udtryk i hans herlige, store Digt »Nyaars-Morgen«, som han selv har betegnet som Udtryk for en Kamp mellem den sorteste Fortvivlelse og det mest majgrønne Haab, hvori dog Haabet vandt Sejrr.

Kritikeren S. H. Vodskov har en Gang udtalt, at dette Digt i dansk Literatur maa sammenlignes med »Aladin« og »Adam Homo«, og at den Tid maa komme, da alle »dannede« vil kunne Stykker af det udenad. Denne Tid er dog ganske vist ikke kommen endnu.

Digtet indeholder efter den storstilede Morgenhilsen med Ønsket om Guds Fred for Brødre og Frænder i Nord et aandfuldt, om end paa sine Steder dunkelt Tilbageblik paa hans Liv og Gerning og maa læses og eftertænkes af alle, der vil forstaa Grundtvigs Stilling, Liv og Gerning. For at faa et saa meget rigere Udbytte deraf bør man have enten J. H. Monrads Afhandling derom eller H. Begtrup's Noter dertil ved Haanden under Læsningen, helst begge Dele.

I et af »Nyaars Morgen's« jublende Indledningsvers siger han:

»At Natten er svunden
med Skyggenes Hær,
og Dagen oprunden
til heltelig Færd;
at glødende Voven
har favnet dens Glans,
at straalende Skoven
den byder sin Krans;
at liflig min Tunge
har Lyst til at sjunge —
det ingen aftrætte mig skal.

Ja, Lyst til at sjunge
 jeg har nu om alt,
 hvad Øren og Tunge
 man værd haver kaldt:
 om Moses og Mimer,
 om Himmel og Jord,
 om alt, hvad sig rimer
 med Aand og med Ord,
 om Lys fra det høje,
 om Glimt i vort Øje,
 om Gnisten i Staal og i Flint.◊

Han blev imidlertid kaldet til Kamp, ikke til Sang. To unge, kamplystne Mænd: den lærde Kirkehistoriker A. G. Rudelbach (1792—1862) og den lærde Hebræer J. C. Lindberg (1797—1857), der i den Øhlenschlæger-Baggesen'ske Fejde begge havde været med, men hver paa sin Side, havde 1824 aftalt, at de vilde udgive et teologisk Maanedsskrift, der skulde bekæmpe den Rationalisme, der nu nærmest optraadte som Skrifteologi, og de haabede paa, at de om dette Maanedsskrift kunde samle de fleste af dem, der stod paa den gamle Kirkegrund. De kom til Grundtvig og bad ham være Medudgiver; men han svarede, at hans Navn havde ingen samlende Evne, og henviste dem til Mynster. Denne, der som oftest hellere vilde lempe end kæmpe sig frem og desuden var optagen af en anden Strid, gav Afslag, og de kom igen til Grundtvig.

Efter mange Betæneligheder gik da Grundtvig med og søgte med Iver at vinde sine norske Venner Stenersen og Hersleb for Sagen. Tidsskriftets første Hæfte udkom i April 1825 og aabnedes med et Digt af Grundtvig, hvori hans Betæneligheder afspejler sig:

◊Skal jeg tie, eller skal jeg tale,
 skal jeg kvæle Ordet i mit Bryst,
 eller skal paa Nordens Kirkesvale
 end jeg laane det min Skjaldørøst
 frit forkynde, hvad mit Øje skuer,
 hvad der svæver over Kirkens Buer,
 hvad der stiger af dens Klippegrav?◊

Desuden var der i Maanedsskriftets første Hæfte af ham en Afhandling »Om det 18de Aarhundredes Oplysning i Salighedens Sag«, der fortsattes med »Natur og Aabenbaring«, begge Fejdeskrifter mod Rationalismen.

Tidsskriftets andet Bind indleledes med hans Digt »Korsbanneret«, et fornyet Opraab til Kampen: Korsbanneret, Fanen over alle Faner, den enbaarnes Mærke, kan ingen syndig Mand, men kun Herren selv, bære; og den, der drømmer om, at han kan selv, drømmer som en Daare:

»Kun naar levende vi føle,
det er Himlens Kongesøn,
som højt over alle Køle
løfter Banneret i Løn,
og at fæstet Bannerstagen
har sig selv paa Herrens Bud,
saa den løsnes først, naar Dragen
gør sit sidste Muldvarpskud —
ikkun da med Mod og Lykke,
som en himmelfalden Skygge
vi kan tone Danmarks Flag.«

Men er det vor Lyst at lægge os som Støv i Herrens Haand, da gør han os til sine Redskaber, da indvier han vort Banner, og da kan vi

». . . hæve Danebrog med Lyst
som det store Banners Skygge
med dets Billed dybt i Bryst.«

Grundtvigs fredsæle Ven Ingemann blev helt bange, da han mærkede, at Vennen vilde gaa paa Korstog, og advarede ham indtrængende mod at krænke Frihedens Lov, naar han rykkede frem til Angreb. Hertil svarede Grundtvig, at han var vis paa, det skulde blive erkendt, at ingen havde tjent Frihedens Sag bedre end han trods Modstandernes Snak om hans Intolerance. Men han mener, at naar man vil taale Præsternes selvtagne Frihed til at lære, som de lyster, maa man ogsaa give fromme Lægfolk Lov til at søge Opbyggelse, hvor de kan finde den. Han agter ikke at rejse Klage mod Præsterne, fordi de har en anden Tro end han, men fordi de lærer tvært imod Loven og deres Embedsed, mens Menighederne er bundne til dem som til eneberettigede Lærere; og Menighederne bliver straffede, naar de søger Opbyggelse andetsteds.

Dette Synspunkt maa man have for Øje, naar man vil dømme retfærdigt om den kirkelige Kamp, Grundtvig kom til at føre i 1825.

Som før fortalt, havde han arbejdet paa et Forsvarsskrift for Kristendommen, der ikke ret vilde føje sig for ham,

og det var blandt andet, fordi han savnede et fast, urokkeligt, for alle vitterligt og af alle anerkendt Udtryk for, hvad Kristendom er. Søgte han et saadant i Bibelen, satte hans rationalistiske Modstandere deres Fortolkninger mod hans; og fandt han et bestemt Udtryk for sin Tro i et Bibelsted, vilde de kunne komme med et andet som Udtryk for deres.

Saa læste, grublede, bad og græd han og ledte med Smerte efter det uimodsigelige Udtryk for, hvad der er Kristentro til Salighed, indtil det blev ham klart, at al vor Tale om Bibelen har Herrens egen til Forudsætning, og at han maa selv endnu være til Stede som Lyset og Livet, hvem det derfor gælder at vise alle hen til. Men hvor er han til Stede, og hvor finder vi ham uden i hans egne Indstiftelser Daab og Nadvere, hvor han skaber og nærer det nye Liv, Kristus-Livet, i os?

Saadan gik hans Tanker, og en Dag læste han i Kirkefaderen Irenæus's Skrift mod Kætterne bl. a. følgende:

›Ligesom Kirken, spredt over al Verden indtil Jordens Grænser, har af Apostlene og disses Disciple modtaget sin Tro paa een Gud Fader almægtigste, som har skabt Himlen og Jorden og Havet og alt deri, og paa een Jesus Kristus, der til vor Frelse er bleven Kød, og paa den Helligaand, der ved Profeterne har forkyndt Guds elskelige Søns, Vorherres Jesu Kristi Komme, baade hans Fødsel af Jomfruen, hans Lidelse, Opvækkelse af Døde, Optagelse i Himlene, saa og hans Genkomst derfra i Faderens Herlighed til Indlemmelse af alt i sig som Hovedet, til Oprejsning af hele Menneskehedens Kød — ligesom Kirken har annammet denne Forkyndelse og denne Tro, saa passer den paa den med en Omhu, som om den kunde være bosat under eet Tag, fortrøster sig til den med en Endrægtighed som af een Sjæl og eet Hjerter forplanter den med en Enstemmighed som af een Mund. Thi uagtet Tungemaalenes verdslige Forskellighed, saa er denne Meddelelse efter sit Indhold een og den samme. Saaledes og ikke anderledes er Troen bleven annammet, og saaledes bliver den forkyndt saavel i Tysklands, Galliens, Spaniens som i Østerlands, Ægyptens og Libyens Menigheder. Ja, ligesom Solen, denne Guds Skabning, er overalt i Verden een og den samme, saaledes skinner alle Vegne denne Sandhedsforkyndelse. Og saa lidt som den vældigste Ordfører i Menigheden vilde ændre eller øge den (thi ingen er sin Mesters Overmand), saa lidt vilde den svagere svække den.

Den lader sig hverken udvide af den, der har meget, eller indskrænke af den, der har lidet at sige om den. Den større eller mindre Fatteevne gør her ingen Forskel.«

Den Stilling, Irenæus her øjensynlig tillægger vor kristne Trosbekendelse, som den lyder ved Daaben den Dag i Dag, fandt han bevidnet hos andre Kirkefædre og forudsat i det nye Testamente; og jo mere han grublede derover under Bøn og Paakaldelse, des klarere blev det ham, at det, han nu havde at gøre over for dem, der i det ydre vedkendte sig Bibelens Lære, men i Virkeligheden bortfortolkede dens Kærne, var at fremhæve Trosbekendelsen som Salighedsvilkaaret i Vorherres Jesu Kristi Menighed.

I Troen paa, at det var Vorherres Vilje, at det skulde være saaledes, bestyrkedes ved en Drøm, han paa den Tid havde. Det forekom ham, at han spillede Skak, og at hans Modstander havde bragt ham saa vidt, at Udfaldet afhang af et eneste Træk. Paa samme Tid, dette blev ham klart, saa han, at hans Modstander var Djævelen; og nu turde han ikke trække. Men da stod der bag ved ham en lys Skikkelse, der pegede paa en Brik, som han da trak, og derved vandt han Spillet.

»Grundtvigs mageløse Opdagelse« har man baade for Alvor og i Spot kaldt denne Opfattelse af Menighedens Trosbekendelse ved Daaben. Selv blev han, som Aarene gik, mere og mere sikker paa, at han ved sin Betragtning af Trosbekendelsen som Salighedsvilkaaret ikke alene var i Overensstemmelse med Morten Luther, der i sin lille Katekismus ikke blot betegner den som »Troen«, men vil have den bekendt af kristne Mennesker baade Morgen og Aften; men han mente sig ogsaa i god Overensstemmelse med det nye Testamente, hvis Hovedforfattere efter hans Opfattelse klarlig forudsætter et saadant Ord, ældre end de hellige Skrifter (Rom. 10, 6—7; 2det Thess. 2, 15; 2det Tim. 3, 14—17; Peders første Brev helt igennem; Joh. 3, 5; 1ste Joh. 2, 20).

Af de bevarede Opskrifter til Grundtvigs Prædikener synes det at fremgaa, at det var i den sidste Uge af Juli Maaned 1825, han gjorde den store »Opdagelse«. Og fra den Stund ønskede han, at en af Rationalismens Ordførere vilde træde frem, saa han kunde møde ham i Kamp ud fra dette Standpunkt.

Han skulde ikke vente længe; thi den 20. August udgav Universitetets yngste teologiske Professor, Stiftsprovst Clau-

sens Søn, H. N. Clausen et omfangsrigt (844 Sider) Skrift: »Katholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus«, som Grundtvig følte sig forpligtet til at angribe, baade af Hensyn til Forfatterens Personlighed og af Hensyn til Bogens Indhold.

Professor H. N. Clausen (1793—1877) var en højst tiltalende Personlighed: en fin Skikkelse med en værdig og smuk Optræden, en smagfuld om end lidt kølig Fremstilling. Han var blandt de teologiske Professorer den, der havde størst Indflydelse paa Studenterne, og netop derfor ansaa Grundtvig hans Virksomhed som særlig farlig, da han ikke kunde se rettere, end at det var den gamle Rationalisme i en let skrifteologisk Forklædning, Clausen var Ordfører for, ikke mindst i den nævnte Bog.

Clausen søger her at forklare Modsætningen mellem Katholicisme og Protestantisme saaledes, at den katolske Kirke nærmest slutter sig til Kristus ikke ved noget aandigt, indre Baand, men ved et historisk udvortes, idet den ikke udleder sin Avtoritet af sin Kristelighed, men sin Kristelighed af sin Avtoritet; den hviler altsaa paa et historisk Grundlag, paa en given Avtoritet. »Den protestantiske erkender ingen saadan given Avtoritet; ingen Avtoritet undtagen den hellige Skrift kan gælde for Kristne som Troskilde, og intet kirkeligt Samfund ifølge Arveret opstille sig selv som den sande Kirke.«

Kunde det her synes, at Clausen er Skrifteolog, maa vi lægge Mærke til hans Betragtning af den hellige Skrift. »Ligesom Protestantismen kun erklærer dem for Teologer, som er i Stand til at tolke Skriften i Skriftens Aand, saaledes erklærer den kun een Fremgangsmaade for den sande: den, som udgaar fra Skriftens Fortolkning og derefter bringer dens Lære i Samklang med Fornuftens Udsagn.« — »Den protestantiske Kirke,« siger han videre, »henholder sig med Rette udelukkende til den hellige Skrift. . . som den eneste Trosnorm . . . ; den er det tilstrækkelige, fuldstændige Vehikel (∴ Hjælpemiddel) for Læren, hvortil intet kan føjes, som intet kan tages derfra; og den er sig selv nok, sin egen Tolk, ved sig selv klar og indlysende for ethvert seende Øje.«

Men »Protestanten, som idelig færdes og sysler med de hellige Bøger, kan ikke dølge det for sig selv, at Gentagelser, der synes at kunne være undgaaede, er lige saa hyppige som Huller, der synes at burde være udfyldte; at Skriften

tier, hvor man helst lyttede til dens Tale; at den taler dunkelt og ubestemt, hvor Øjet begærligst søger et ledende Lys; at et Slør hviler over enkelte Steder og enkelte Bøger med Hensyn til Avtenti, til Tekst og Fortolkning, som ingen Tid synes at skulle hæves. . . . Naar vi betænker den hele Økonomi af vor hellige Skrift, betænker, at intet Ord er os umiddelbart overleveret af Jesus selv, heller intet Ord udtrykkelig besejlet ved hans højeste Avtoritet; at Jesu Taler og Bedrifter ikke i nogen fortløbende fuldstændig Beretning er os optegnede; at de tvende af hans Biografer ej en Gang henhører til de apostoliske Øjenvidner; at de fire evangeliske Beretninger kun med Vanskelighed lader sig bringe i kronologisk Harmoni, hvor meget bliver vaklende, ja endog mangen aabenbar Forskellighed og Modsigelser bliver tilbage; at den langt overvejende dogmatiske Del af vore hellige Bøger har den af Apostlene til Forfatter, der ikke med egne Øjne havde set eller med egne Øren hørt sin Lærer og Mester; naar vi betænker, at det dogmatiske og moralske, det egentlige og det allegorisk uegentlige, det bogstavelige og det billedlige, det almengyldige og det lokale og temporelle, det kristelige og det jødiske helt igennem er blandet med hinanden; at Apostlenes Individualitet umiskendelig skinner igennem ved Behandling af de kristelige Dogmer og allerede giver os Billedet paa den teologiske Forskellighed, som siden har karakteriseret den kristelige Kirke; at det kun ved filologisk Lærdom og filosofisk Kritik bliver muligt at udfylde det manglende, oplyse det dunkle, bestemme det vage og bringe den højere Enhed til Veje mellem de forskellige Læretyper og Forestillingsmaader; naar vi endelig betænker, at Beviset for de hellige Bøgers Avtenti (Ægthed) ikke lader sig føre paa anden Maade end for enhver anden Bog; at dette Bevis ved flere af dem ikke fører os videre end til en højere eller mindre Grad af Sandsynlighed; at selv Teksten i disse Bøger ikke har undgaaet den Skæbne, enhver anden Bog i Tidens Løb er underkastet, og at den bibelske Kritik og Hermenevtik opviser Problemer, som næppe nogen Sinde vil ophøre at være Stridspunkter i den kristelige Verden — da paatvinger sig her en Sandhed, som aabner os dybe Blik i Guds Husholdning i sin Kirke . . . at Skriften er beregnet paa Væsener, som har, og som bruger Fornuftens Lys: ved historisk Kritik skal dens Ægthed bevises, ved filosofisk Kritik dens Indhold prøves og udvikles; og først ved dens

videnskabelige Behandling kommer der Enhed og Holdning, Lys og Klarhed ind i Lærens Mangfoldighed.«

Af andre Enkeltheder i det Clausen'ske Skrift kan fremhæves, at han angriber Talen om »Forsoning«, fordi Forsoning forudsætter Vrede, sanselig Affekt hos det højeste Væsen, og Tilregnelse af fremmed Fortjeneste er det samme som Uretfærdighed; at han forklarer Begrebet Synd som Ufuldkommenhed; Tro som det dydige Sindelag, hvoraf gode Gerninger udspringer — saaledes tilegner han sig Ordet om Retfærdighed og Tro. Han retter stærke Angreb paa Luther for »rabbinsk Bogstavkløgt«, blind Iver mod Fornuftens Brug, bestandig Misforstaaelse og Fordrejelse af Modstandernes Grunde. Derimod roser han Kalvin (der dog brændte sin Modstander M. Servet) for Sindighed, videnskabelig Aand, Frihed og Klarhed.

I det hele staar Clausen i denne Bog den prøjsiske uenrede Kirkeopfattelse nærmere, end han staar den lutherske.

Det er paavist, at Grundtvig har faaet Clausens Bog (844 Sider) den 20. August, læst den, skrevet Uddrag deraf og skrevet en Anmeldelse til Maanedsskriftet i Dagene 20.—22. August, men at han lagde denne Anmeldelse til Side og skrev i Dagene 23.—26. August sit »Kirkens Genmæle« (X + 45 Sider). Det er værd at lægge Mærke til disse Datoer og Tal, da de giver et Begreb om Grundtvigs uhyre Arbejdskraft.

I Fortalen til »Kirkens Genmæle« erklærer Grundtvig, at han træder op mod Professor Clausen ikke som videnskabelig Recensent, men som kirkelig Modstander; thi Professor Clausen har ved sin Bog stillet sig i Spidsen for den kristelige Kirkes Fjender og Guds Ords Foragtere her i Landet. Professor Clausen maa derfor eet af to: enten nedlægge sit Embede og aflægge sit kristne Navn, eller ogsaa maa han gøre Kirken Afbigt for sin ukristelige og forargelige Lærdom. Vil Professoren ingen af Delene, erklærer Grundtvig ham paa Kirkens Vegne for en falsk Lærer, der misbruger sit kristelige Navn til at forvirre og forføre Menigheden, stræber at undergrave den Kirke, han udgiver sig for at ville tjene og befæste.

Han veed godt, at det Skridt, han gør med denne Erklæring, er usædvanligt, i manges Øjne latterligt og i manges uforsvarligt; men han kan ikke andet; han vilde føle sig som en Forræder mod sit Embede, hvis han ikke gjorde det.

Efter disse voldsomme Ord i Indledningen eftergaar han saa navnlig Professor Clausens Kirkebegreb og Bibelteori.

Kristi Kirke, siger han, er en historisk Kendsgerning, et Trossamfund med en bestemt Trosbekendelse, som den forelægger alle dem, der vil optages deri; indlemmer dem kun ved Daab og Nadvere, naar de tilegner sig Bekendelsen; og betragter dem som frafaldne, naar de vrager Troen eller vægrer sig ved Bekendelsen; erklærer dem for Kættere, naar de siden — vitterligt afvegne fra Bekendelsen — haardnakket paastaar sig Ret til lige fuldt at hedde Kristne. — Kirkens Tilværelse har godt nok vist sig i Historien og kan ikke drages i Tvivl uden aabenbar Selvmodsigelse; den skal altsaa ikke nu blive til ved Teologernes Betragtninger, hvad Clausen synes at mene. Hans protestantiske Kirke er kun et Luftslet.

Om Bibelen har, siger han, Professor Clausen hævdet, at den er den eneste Kundskabsskilde og Trosregel, og lige saa bestemt, at den er usikker og selvmodsigende. Dette er jo imidlertid umuligt; den kan ikke paa een Gang være sine Læseseres Trosregel og Skovisk, ægte og uægte, klar og dunkel, fuldstændig og mangelfuld, bestemt og ubestemt, guddommeligt sand og aabenbar falsk, saa det er lutter Løgn, hvad Apostlene fortæller om Jesu Forsikring, at Sandhedens Aand skulde minde dem om alle hans Ord; lutter Løgn, hvad Apostelen Pavlus højtideligt vidner: at han har hørt og set Jesus.

Grundtvig kan ikke se andet, end at Professor Clausen gør Kristus til et guddommeligt Navn paa sin egen Fornuft, og at han arbejder paa at indføre et Selvklogskabens Pavedømme værre end det i Rom. Han kan ikke se, at det har nogen Gyldighed for Clausen, det Ord: »Jeg priser dig, Fader, Himlens og Jordens Herre, at du har aabenbaret for de umyndige, hvad der er skjult for de vise og forstandige.«

»Kirkens Genmæle« vakte en overordentlig Opsigt. I Løbet af en Uge maatte der trykkes tre Oplag, og den var Genstand for Samtaler i alle Samfundslag. Stemningen var i det hele paa Clausens Side. »Clausen,« skriver Orla Lehmann i sine »Erindringer«, »var ubetinget den populæreste af Universitetets Professorer; man ærede i ham ikke blot den højt begavede og rigt udviklede Lærer, men tillige den uforfædede Repræsentant for Frihed i Videnskab, Kirke og

Stat. Derimod havde Grundtvigs Navn ingen god Klang uden for hans Tilhængeres den Gang temmelig snævre Kreds. Ikke blot Fritænkerne saa en Obskurantist i ham, men ogsaa de oprigtigste Kristne brød Staven over hans forvirrede Besærker gang.« Hvad Lehmann her siger, er vist i det væsentlige et Udtryk for Samtidens Opfattelse. Saaledes hører vi, at 88 Studenter sendte Clausen en Adresse med Forsikringen om deres Højagtelse og Hengivenhed og deres mest levende Uvilje mod Grundtvigs Udtalelser.

Der var imidlertid alvorlige Kristne som Dr. Rudelbach og Provst Dr. W. F. Engelbreth, der gav Grundtvig Ret i Hovedsagen. Rudelbach hævdede i Maanedsskriftet den historiske Kristendom over for Clausens Spekulationer. Han gik endog saa vidt, at han gjorde gældende, at den, der er uvidende eller lærer vrangt om disse Hovedstykker: »Syn-dens Magt, Lovens og Naaden (det vil sige i denne Sammenhæng hele Forløsningsværket) ham ser jeg [Rudelbach] ikke, at jeg kunde kalde ham en Kristen.«

Provst Engelbreth tvivlede om, at det var den historiske Kristus, ham, Luther bekendte, som Clausen troede paa. I det hele mente han at maatte tage Luther i Forsvar over for Clausen, der »tager Hjertet ud af Luthers aandelige Liv, ja idet han betragter Luthers Tro som en Daarlighed, en blind Tro, ligesom aftapper Blodet af hans aandelige Legeme«. Clausen mente ikke, at han »mod en Angriber af den Art behøvede at forsvare sig«.

Derimod tog han til Genmæle over for et Angreb af Dr. R. Møller, Digteren Poul Møllers Fader, siden Biskop paa Lolland; men ogsaa ham svarede han noget affejende.

Der var imidlertid et Spørgsmaal, der i disse Dage gik gennem alles Sind og var fremme paa mange Læber, det Spørgsmaal: hvad siger Mynster? Og ikke mindst var Grundtvig spændt paa, hvad Mynster vilde sige. I de 13 Aar, der var forløbne, siden de vekslede Breve, var Mynsters Stilling i Landet og i Kirken bleven stærkt befæstet; han var vel endnu kun residerende Kapellan ved Frue Kirke, men han var paa en vis Maade Kirkens indflydelsesrigeste Mand. Man tillagde ham omtrent alle gode Egenskaber og sammenlignede ham med baade Pavlus og Johannes. Intet Under, at man var spændt paa, hvad Mynster vilde sige. Han holdt ikke længe deres Sind i Tvivl; thi 20de Søndag efter Trinitatis

holdt han i Trinitatis*) Kirke en Prædiken om »Den kristelige Visdom«, hvori han omtaler Grundtvig som den, der farer frem i Blinde, følger sit svage, saa tit bedragne Hjertes Tilskyndelse, uden at bruge sin Forstand, og som derfor den ene Dag med Hefthighed antager, hvad han den anden forkaster, den ene Dag foretager, hvad han den anden fortryder, gør alt til ubelejlig Tid og paa ubelejlig Maade og derved gør ikke blot sig selv, men det hellige, han vil forsvare, til Spot for Daarer og ildesindede. »Thi sandelig,« siger han, »ligesom saadanne Mennesker i ethvert Forhold afstedkommer Forstyrrelse, saa bliver de tit, uden at ville det, Kristi Korses Fjender; de giver en Forargelse, de ikke kan læge, vækker en Tvedragt, de ikke kan stille.« Om Clausen taler han med meget blidere Ord: Vejen til Sandheds Erkendelse er lang og trang; derfor vi hjælpe hverandre, og naar nogen tilbyder os noget, der skal tjene os til Fremgang i Visdom, saa lad os prøve det og beholde det gode.

Clausens store Bog havde i øvrigt ikke tiltalt Mynster. Privat skrev han om den: »Den tykke Bog er en temmelig tynd Bog, fuld af urigtige Paastande, af utilgivelige Inkonsekvenser og megen Superklogskab, og naar man slaar paa de fleste af dens højtravende Fraser, klinger de hult « — Clausen selv havde han tidligere i et Privatbrev betegnet som »en flittig, men temmelig aandløs Natur, intet andet end en ferm Student med en hel Del fordringsfuld Hverdagsagtighed.«

Han havde altsaa haft Opfordring nok til at skrive imod den, men han vilde for ingen Pris »høre til det modbydelige Parti af Grundtvig og Konsorter«.

Grundtvig blev bittert skuffet over Mynsters Optræden. »Dr. Mynster,« skrev han, behøvede kun lidt før at have givet mig det offentlige Vink om, at han vilde behandle Professor Clausen som en vildfarende Broder og mig som en af Kristi Fjender, blot et saadant offentligt Vink som det, alle Læsere har fundet i hans Prædiken om den kristelige Visdom, saa vilde jeg straks have skønnet, at en Fristad i Israel tjente baade mig og mine bedst, saa længe den Ypperstepræst levede, og den danske Statskirke kunde da næppe være mig saa dyrebar, at jeg for dens Skyld vilde opofre min borgerlige Rolighed — saa vilde »Kirkens Gemæle«

*) Frue Kirke var endnu ikke færdig efter Branden. Den blev først indviet 1829.

aldrig være bleven skrevet; thi saa var den en Ubesindighed, der ikke passede sig for en Mand med min dyrekøbte Erfaring.«

I øvrigt gav Grundtvig allerede næste Søndag Mynster Svar fra sin Prædikestol i en Prædiken om »Den kristelige Kamp«. Heri siger han:

»Brødre, vi har Kamp (Ef. 6, 10—17). Det maa da være det store Alvorsord, hvormed vi tiltaler hverandre, naar vi ellers vil bevare Broderskabet med Apostelen, det er, saa sandt vi vil være Guds Børn med ham i Kristus Jesus. Lad da kun Verdens Præster og Profeter raabe: Brødre, vi vil have Fred, Verdens Fred, hvad det saa end skal koste! Lad dem kun høste Verdens Pris for Mildhed og Sagtmodighed, for Visdom og Kærlighed! Lad dem kun hellige Verdens Had og Forbitrelse mod os, fordi vi som Frelseren vidner om den, at dens Gerninger er onde! Lad det ej undre, end sige da forfærde os, at man taler allehaande ondt om os for Jesu Navns Bekendelses Skyld; thi Tjenerne er jo dog ikke bedre end Herren . . . Rolig og frimodig siger vi da: Brødre, vi vil have Kamp i Herrens Navn, vistnok ikke, fordi Kampen er behagelig, ej fordi vi fattes den høje Visdom, at det var langt mageligere, medens Fjenden raser, at sidde med Hænderne i Skødet end i aaben Mark at gaa ham paa Klingen, langt nemmere at tale Verden end at tale Herren efter Munden til Behag, langt klogere i kødelig Forstand at lempe sig efter Verden end at byde den Spidsen; nej visselig, ikke derfor vil vi have Kamp, men fordi vi ser af Herrens Ord og af Kristenfolkets store Levnedsløb, at Kampen er uundgaelig, naar vi ikke som Krystere vil rømme fra Sandheds, fra Vorherre Jesus Kristus og hans Korses Banner.«

Der var i Virkeligheden ingen, der spurgte om, hvad Danmarks Biskopper mente om Sagen; men disse mente dog at maatte udtale sig derom og gjorde det i et »Hyrdebrev«, som de underskrev alle ni, Adler i Sønderjylland og Tetens paa Als sammen med de syv kongerigske. I dette Hyrdebrev forekommer med Hensyn til den foreliggende Sag følgende:

»Under de teologiske Meningers Trætte høres tit Stemmer, der helst skulde tie stille. De, som i Dogmernes Udvikling og Skrifternes Fortolkning gaar af fra de vante Veje, skønt de holder Kristi Navn i Ære, bliver angrebne med Haansord

og Injurier, som om de var den hellige Religions Fjender, og stemplede som vantro og ugudelige, ja de samme udtaler ikke sjældent en almindelig Fordømmelsesdom over det 18de Aarhundredes Teologer, som om de alle nedbrød Kristi Lærdom, som om der ikke mellem dem kunde nævnes udmærkede Lærere og Bekendere. . . . Gid dog de Mennesker vilde betænke det, som paa et Par Sider eller Blade, som Folk kan løbe igennem, der ikke plejer at læse større Bøger, angriber deres Modstandere og søger at vinde Folk for deres Meninger. Det er nemlig Mennesker, som jager efter Folkegunst, og som søger en smudsig Vinding og derfor vil føre sig Mængdens Uvidenhed til Nytte.◊

Dette sidste er jo i Virkeligheden oprørende. Grundtvig skulde have spekuleret i Mængdens Uvidenhed og skrevet »Kirkens Genmæle◊ for at vinde Folkegunst og tjene et Par Skilling!

For Clausen kom dette biskoppelige Smædeskrift rigtig belejligt. Han havde nemlig besluttet at høre, hvad Juristerne sagde om Sagen, og derfor kunde han faa Brug for denne nidobbelte Bispeattest for sin Lærdoms Kristelighed og for det utilbørlige i Grundtvigs voldsomme Angreb paa ham. — Allerede den 10. September bekendtgjorde han, at han overfor enhver anden Forfatter end Grundtvig vilde have taget til Genmæle, men over for denne Mand vilde han kun henvise til sin Bogs Fortale og saa iøvrigt forfølge Sagen ad Rettens Vej.

Clausens Ven, den siden navnkundige kielske Professor Kr. Paulsen, søgte ved Hjælp af Bispernes Hyrdebrev at bevise, at det var mod Protestantismens Princip at opstille ufravigelige Læreforskrifter, og at i alt Fald Clausen (i Henhold i Bispernes Hyrdebrev) ikke havde krænket den danske Kirkes Lære.

Den store Jurist A. S. Ørsted tog ligeledes i en Afhandling Clausen i Forsvar; men saa skrev Grundtvig et lille Skrift: »Vigtige Spørgsmaal til Danmarks lovkundige«, hvori han hævder, at det er en Utilbørlighed, at Ørsted, der beklædte de to vigtigste juridiske Embeder her i Landet (deputeret i Kancelliet og Generalprokurør), og »desuden i vor juridiske Literatur beklæder et Højsæde, der letlelig kunde gøre hans Stemme til Orakelsprog,◊ at han, mens Sagen stod paa, ikke tog i Betænkning saa tidligt og

saa lydeligt at ytre sin afgjorte Partiskhed for Grundtvigs Modpart. — Frederik den Sjette blev saa vred over Ørstedes utilbørlige Forsøg paa at paavirke Domstolen, at Ørsted maatte frem med en Fortsættelse af sin Artikel, hvori han taler i en hel anden Tone om Grundtvig. Derved og ved Mynsters Mellemkomst formildede han Kongen og reddede Embedet.

For Retten gjorde Grundtvig gældende, at han ved Angrebet paa Clausen kun havde gjort, hvad hans Embedsed paalagde ham: bekæmpet falsk Lærdom. Derfor maatte Retten enten afvise Sagen eller ogsaa optage det Spørgsmaal til Forhandling, om Clausens Lærdom ikke maatte siges at være falsk i Henhold til den danske Kirkes symbolske Bøger. — Da Retten erklærede sig kompetent til at paadømme Sagen angaaende Fornærmelserne, men inkompetent til at dømme om Lærdommen, der jo ogsaa efter Biskoppernes Hyrdebrev maatte anses for god Kirkelære, saa fremkom Grundtvig ikke med noget Forsvarsindlæg — det havde jo aldrig været ham om at gøre at komme Clausen borgerlig eller personlig til Livs. Han blev derfor dømt efter Clausens Paastand: Han skulde betale i Bøde 100 Rigsdaler, betale Sagsomkostninger og i sit øvrige Liv være under Censur.

En af Dommerne i Retten, Etatsraad N. M. Spandet, erklærede imidlertid, at Grundtvigs Ord efter hans Mening var brugte med fuld Føje; og J. C. Lindberg erklærede paa Prænt, at da Landets ni Biskopper delte Mening med Clausen, saa var de falske Lærere til Hobe.

Der blev intet foretaget mod Spandet og Lindberg, der begge var Embedsmænd, og det saa derfor snarest ud til, at Rettens Ord var kendte »døde og magtesløse«, hvad den havde dømt Grundtvigs til at være.

Inden Dommen var falden, havde Grundtvig ophørt at være Præst i Statskirken. Han havde hele Tiden været trykket af Præsternes Forpligtelse til at vie fraskilte og af, at han skulde tage aabenbart uværdige til Alters, og mens Injuriesagen stod paa, var han meget forpint af, at det, han ifølge sin Embedsed havde følt sig forpligtet til, skulde regnes ham til borgerlig Brøde. Som sædvanlig gav hans nedtrykte Sindsstemning sig Udtryk i Sang. Blandt hans utrykte Papirer fandtes efter hans Død et Par Vers

hidrørende fra den Tid med Overskrift »Mørke Ud-
sigter«:

»Fjender fnyse, Farer true,
snart maaske jeg har ej mer
Mæle under Kirkebue,
Fugl i Haand med Vingefjer;
dog mens Pen jeg har og Tunge,
frit jeg mæle vil og sjunge,
Guds og Kongens Love tro.

Skal nu Munden som forvovent
dømmes til at tie kvær,
saa for Gud og Kongeloven
lyne maa ej Ordets Sværd,
da, Farvel, I danske Bøge!
Andet Hjem maa Skjalden søge,
Guds og Kongens Love tro.»

Det ses heraf, at han ikke alene har tænkt paa Em-
bedsnedlæggelse, men paa Landflygtighed; og dog kom det
første maaske, før han den Gang ventede.

Han havde glædet sig meget til en Fest for Ansgar i
Tusindaaret efter hans Komme til Danmark. Til denne Fest
havde han givet Stødet, og Kancelliet havde udstedt en for-
standig Befaling om, at man paa første Pinsedag skulde
drage Mindet frem om Ansgar og den Velsignelse, Gud gen-
nem ham og hans Efterfølgere nu i Tusinde Aar havde ladet
tilflyde Danmark, men at det overlodes til enhver Præst
selv efter Stedets Lejlighed at gøre Dagen til en Højtidsdag,
ligesom ogsaa Valg af Salmer overlodes til Præsterne. Dette
sidste forstod Grundtvig saaledes, at han selv maatte have
Lov til at digte Salmer til Højtiden, og han udgav derfor et
Hæfte »Danske Højtidssalmer til Tusindsaars-
festen«, der indeholdt en Fornyse af den Salme, der
vistnok er den ældste af dem, der er opbevarede i vort
Sprog: »Den signede Dag med Fryd vi ser«, samt hans
egne to: »Tusind Aar stod Kristi Kirke« og »Klar op i
Sky«. Tillige skrev han til Festen »Kong Harald og
Ansgar, Rimblade af Danmarks Kirkebog til Jubel-
aaret«. Men aldrig saa snart var Salmehæftet udkommet,
før han fik Brev fra Stiftsprovst Clausen, at ingen Præst
ved Gudstjenesten maatte lade afsynge andre Salmer end
dem, der stod i Salmebogen. Grundtvig svarede herpaa med
en skarp og spydig Protest; men Clausen udvirkede en

Kancelliresolution, der forbød Brugen af Grundtvigs Salmer ved Højtiden. Det var Draaben, der fik Bægeret til at løbe over for den haardt tyngede Mand. Han gik nu til Kongen, og — som han skriver til Ingemann —: »Jeg følte Mod og Besindighed til at sige, hvad jeg kunde (om hvordan en kristen Præsts Stilling er nutildags), og han optog det meget, ja vidunderlig venligt, men vedkendte sig paa det bestemteste Fjendernes Synsmaade for mit Kirkeforsvar og Injuriesagen, og nu var jeg intet Øjeblik tvivlsom om, hvad jeg skulde gøre, kunde saa meget mindre være det, som Bandsættelsen i Bispenses Hyrdebrev, den i al sin Smaalighed gruelige Salmehistorie og en ny Injurieproces, hvormed jeg trues, fordi jeg paa Embeds Vegne har lastet Religionsundervisningen i et Institut, hvor den dreves galt — som disse Ting, uden ene tagne kunde mer end drille mig, dog samlede minder mig om intet Øjeblik at opsætte, hvad jeg nu klarlig saa skulde ske i Dag eller i Morgen.«

Han skrev altsaa nu en Ansøgning om Afsked; men før han indsendte den, lod han sin Ven Højesteretsadvokat Treschow se den. Denne fraraadede ham 9. Maj meget bestemt at gøre dette skæbnesvangre Skridt: »Aldrig,« skrev han, »har det kostet mig saa megen Overvindelse at levere et Stykke Papir fra mig som det nærværende. Betænk dog, kæreste Ven, om dette Skridt ikke kan undgaas, husk, at Deres Beslutning dog egentlig først er fra i Gaar, og tænk endelig paa Deres stakkels Kone, som mindre kan taale dette Stød end Tabet af sin Moder, der blot lød Naturens Orden.« — Treschows Henvisning til Kone og Børn kunde imidlertid ikke holde Grundtvig tilbage, da det var hende, der havde tilskyndet ham til at skrive Ansøgningen. En Aften nemlig, da han vaandede sig under den tunge Beslutning, der syntes ham at skulle udføres, naar han skulde bevare sin Samvittighed uskadt, var hun, hans højhjertede, fromme og i sin ydmyge Stilhed stærke Hustru, gaet ind til ham og havde sagt: »Jeg ser godt, hvad der piner dig, og at du ængstes for Kone og Børn. Glem os og gør trøstig, hvad Vorherre byder dig; han vil nok vide, hvorledes han skal give os Brødet.« — Altsaa han maatte have Afsked. Et Eksemplar af hans Afskedsbegæring blev sendt lige til Kongen, og med et andet gik han til Biskop Münster. Denne søgte at overtale ham til at opgive sin Plan, og Samtalen mellem dem blev saa bevæget, at Biskoppen fryg-

tede for, at Grundtvig ikke til Opbyggelse kunde forrette sit Embede længere, hvorfor han paalagde Stiftsprovsten at lade det besøge ved en anden.

Dette Skridt af Grundtvig blev meget forskelligt bedømt baade af Venner og Modstandere. Mynster udtrykte sig saaledes derom: »Efter mange Aars ufortrødne Anstrengelser er det endelig lykkedes Grundtvig at blive fuldstændig forrykt.«

VIII.

Grundtvig som tjenstledig Præst 1826—1839.

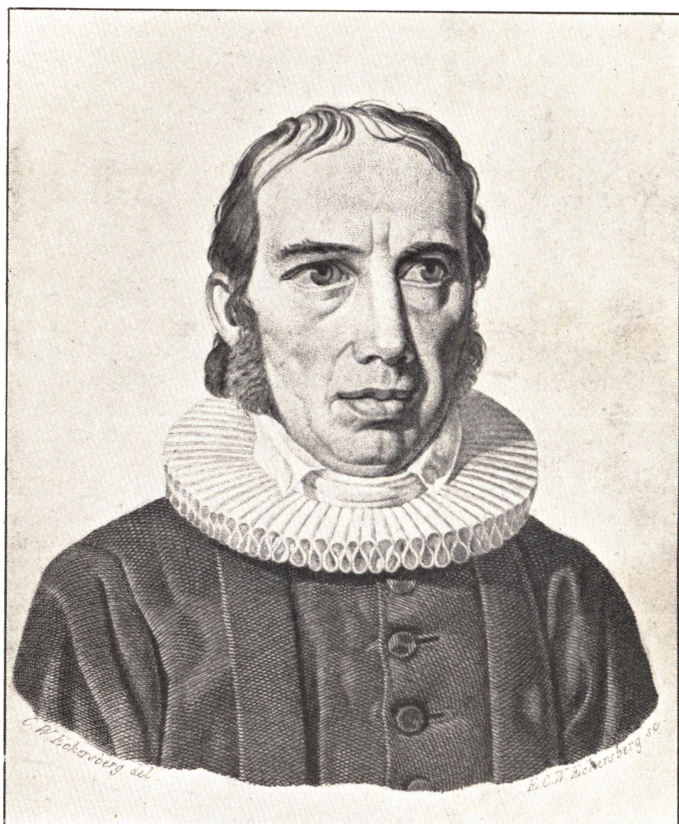
Saaledes fik Grundtvig, hvad han selv har kaldt sit andet Vintersæde i Studerekamret, og under dette 13 Aars »Vintersæde« falder den betydeligste Del af hans Forfattervirksomhed, hvoraf særlig maa fremhæves hans Hovedopgørelse med Rationalismen, hans Forhold til den oldengelske Literatur, hans Salmedigtning, hans store Mytologi, Haandbog i Verdenshistorien og hans Krønikerim og endelig hans Skrifter om Folkehøjskolen og Virksomhed for den.

I en Række Artikler i Maanedsskriftet foretog han i de første af sine Tjenstledighedsaar den Opgørelse med Rationalismen, der for lang Tid bragte dennes Ordførere i Tavshed, men, som det nu kan være rigtigt at minde om, da Rationalismen atter er bleven højrøstet. Artiklerne er siden (1865) af Grundtvig selv udgivne som Bog under Titlen »Om den sande Kristendom og om Kristendommens Sandhed«.

Her stiller han Trosbekendelsen op som Regel for Skriftfortolkningen, medens Rationalisterne vilde have Fornuften til at være det.

»Det er nu Teologernes Uvane,« siger han, »paa den ene Side at ophøje Jesu egne Ord til den egentlige Trosregel og paa den anden Side at paastaa, at vi har ikke et eneste Ord af Jesus, hvorpaa vi med Sikkerhed kan bygge. Kristne gør sig kun latterlige ved at tvistes om, hvor Kristendommens Grundbegreb findes; thi har de optaget

Grundtvig.

Kristendommens Grundbegreb i sig, maa de vel vide, hvor de fandt det; og har nu, som vi veed, alle Kristne fundet det i Kirken, saa maa det nødvendig ogsaa udelukkende findes der.

Han gaar her ud fra den Grundbetragtning, at Trosbekendelsen ikke er nogen Sammenstykning af Erkendelser, Kristne i Tidernes Løb er komne til, men et guddommeligt Udtryk for de Kristnes Tro, som den har været fra Begyndelsen, som den er udtalt af Herren selv, der ene har Ret til at bestemme, hvad hans Kirke maa tro og bekende.

Derfor siger han: »Hvo der nægter det mindste af den kristne Tro eller nægter Daabens Nødvendighed og begge saliggørende Kraft, han er mig en Ukristen, hvad Navn han saa end bærer; og hvem der ytrer Ringeagt for Herrens Bord, Herrens Tjeneste eller den hellige Skrift, han er mig en Separatist, med hvem jeg ikke kan have broderligt Samfund; men hvem der vedkender sig Troen og bøjer sig for de grundkristelige Indretninger som Herrens Bud og fører et kristeligt Levned, han maa i øvrigt være saa særsindet eller saa selvklog, saa romersk-katolsk, saa zwingel-reformert, som han vil, i ham ser jeg en Medkristen, Medlem af den ene kristelige Kirke, og overlader til Hjertekenderen at bedømme, hvorvidt han i Grunden er, hvad han synes at være . . . .«

»Naar vi holder fast ved Troens Ord, som er Aandens levende Røst, hvorefter Skriftens Bogstav skal udtydes og forklares, da kan vi ogsaa først med Held forsvare Troen mod dens Fjender og bestyrke den hos de tvivlraadige, thi saa længe vi vilde udlede Troen af Skriften, kunde Modstanderne trættes med os til Dommedag om, hvad der var den kristne Tro, der skulde forsvares.«

Han gør derfor Skel mellem Kirken og Kirkeskolen, mellem Tro og Teologi og vil ikke have nogen Slags Teologi gjort til Salighedsvilkaar. Imidlertid er det jo muligt i Troens Lys ved Hjælp af de hellige Skrifter at paavise, hvad det var, Kristus og Apostlene kaldte Kristendom, og denne, det nye Testamentes Kristendom, maa jo, fordi den er den oprindelige, være den ægte, sande Kristendom, men saa maa Rationalismen, der i mange Hovedpunkter strider derimod, være en uægte Kristendom, og for saa vidt den strider mod noget Led af Trosbekendelsen i Daabens Pagt, være en Fornægtelse.

Vi bekender, at vi tror paa Jesus Kristus, Guds enbaarne Søn, Vorherre, undfangen ved den Helligaand og født af

Jomfruen Marie; og den hellige Skrift beretter om hans Undfangelse og Fødsel paa samme Vis. Men Flertallet af Rationalisterne forkaster gerne det vidunderlige, der skete ved hans Fødsel, erklærer det for noget, der ikke skal tages bogstaveligt. Han kalder sig selv Guds og Menneskens Søn, og har vi læst Fortællingen om hans underfulde Fødsel som en sand Historie, maa vi forstaa, at hvad der end maatte ligge i de Ord, saa ligger der bl. a. dette, at han paa sin Faders Side var Guds og paa sin Moders Menneskens Søn, at han har Aand tilfælles med Gud, men Legem og Hjerter med os.

Dette ser nu Rationalismen ikke; den gør ham til et blot Menneske, medens han selv, navnlig i de Taler, Evangelisten Johannes har optegnet, fremstiller sig som Guds enbaarne Søn, eet med Faderen i Væsen, Magt og Herlighed:

»Hvilke Ting, som Faderen gør, de samme gør Sønnen ligesaa. Ligesom Faderen opvækker døde og gør levende, saa gør og Sønnen levende, hvilke han vil, at alle skal ære Sønnen, ligesom de ærer Faderen.«

»Ligesom Faderen har Livet i sig selv, saaledes har han givet Sønnen at have Livet i sig selv; og han har givet ham Magt til at holde Dom.«

»Alle Ting er mig overgivne af min Fader, og ingen kender Faderen uden Sønnen, og hvem Sønnen vil aabenbare det. Ligesom Faderen kender mig, saa kender jeg Faderen. Jeg og Faderen, vi er eet. Faderen er i mig, og jeg i ham; dersom I kendte mig, kendte I og min Fader; hvem der har set mig, har set Faderen.«

»Hvad I beder Faderen om i mit Navn, det vil jeg gøre, saa Faderen skal forklares ved Sønnen. Forklar mig, Fader, med den Klarhed, jeg havde hos dig, før Verden var.«

Sandhedskærlige og betænksomme Læsere vil af saadanne Skriftsteder finde, at man efter Jesu Ord maa tro paa ham som en guddommelig Person, hvis Enhed med Faderen vel er for dyb en Hemmelighed til at udgranskes i Støvet, men hvis Guddomsære skal forkyndes gennem alle de Slægter, der vil bære Navn efter ham.

Rationalismen skildrer det fremdeles som Jesu Hovedærinde her til Jorden, at han skulde undervise Menneskene, være »Dydens milde Lærer«, som den evangelisk-kristelige Salmebog ynder at kalde ham; den finder det derfor at være en Mangel ved vor kristne Trosbekendelse, at denne intet Udtryk har for hans Lærervirksomhed, men gaar med eet

Skridt lige fra hans Fødsel af Jomfru Marie til hans Pinsel og Død under Pontius Pilatus. Han selv udtaler sig om sit Hovedærinde her til Verden paa en anden Maade end Rationalisterne.

»Det er hans Vilje, som udsendte mig, at hvo som ser og tror paa Sønnen, skal have et evigt Liv, og jeg vil oprejse ham paa den yderste Dag. Jeg er det Brød, som lever, som kom ned af Himlen; om nogen æder af dette Brød, han skal leve til evig Tid, men ogsaa det Brød, jeg vil give, er mit Kød, som jeg giver for Verdens Liv.«

»Jeg er den gode Hyrde. Den gode Hyrde sætter sit Liv til for Faarene. Jeg sætter mit Liv til for Faarene. Jeg sætter det til, at jeg skal tage det igen; ingen tager det fra mig; jeg sætter det til af mig selv. Jeg har Magt til at sætte det til og Magt til at tage det igen.«

»Saa elskede Gud Verden, at han hengav sin enbaarne Søn, for at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.«

»Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, men for selv at tjene og give sit Liv til en Genløsnings Betingelse for mange.«

»Sandelig, sandelig siger jeg eder: uden Hvedekornet falder i Jorden og dør, bliver det ene; men dør det, bærer det megen Frugt.«

»Mit Blod udgydes for mange til Syndernes Forladelse.«

Hans Hovedærinde er altsaa efter hans egne Ord hans Selvopofrelse. Hans Død var en Nødvendighed, hvis Kraft frelser os.

Rationalismen forstod ved Tro paa Jesus det at bifalde hans Lærdom, han selv aabenbart noget langt dybere og mere omfattende: Selvets Fornægtelse og Hjertets fuldkomne Hengivelse til ham, Bekendelsen af ham for Verden, Sønderrivelse, om saa skal være, af de ømmeste Baand for hans Skyld.

»Den, som tror paa Sønnen, dømmes ikke, men hvo der ikke tror paa Sønnen, er allerede dømt . . .«

»Den, der vil bekende mig for Menneskene, ham vil jeg bekende for min Fader, som er i Himlen; men den, som nægter mig for Menneskene, vil jeg nægte for min Fader i Himlene.«

»Dersom nogen kommer efter mig, han fornægter sig selv, tage sit Kors op og følge mig.«

»Den, der ikke for min Skyld hader Fader, Moder, Søster og Broder, er mig ikke værd.«

Rationalismen fremstiller Menighedens Enhed med Kri-

stus og dens indbyrdes Enhed som en moralsk, ikke en væsentlig (organisk) Enhed, medens han selv, idet han af sine troende kræver fuldstændig Overgivelse og kærlig Selvfornægtelse for hans Skyld og Selvopofrelse i hans Navn, og deres Hjerter siger Ja dertil, gør dem til en aandelig og hjertelig Enhed med sig selv, gør det paa vidunderlig, men virkelig Maade gennem den hellige Daab og Nadver. Han siger:

»Jeg er det sande Vintræ, og I er Grenene. Ligesom Grenen ikke kan bære Frugt af sig selv, uden den bliver paa Vintræet, saaledes kan I ikke heller, uden I bliver i mig. Jeg er Vintræet, I er Grenene; hvo som bliver i mig, og jeg i ham, han bærer megen Frugt. Uden mig kan I slet intet gøre.«

»Hvo som æder mit Kød og drikker mit Blod, han bliver i mig, og jeg i ham, ligesom den levende Fader udsendte mig, og jeg lever ved Faderen, saaledes skal den, som æder mig, leve ved mig.«

»Jeg helliger mig for dem (Apostlene), paa det de ogsaa skal være helligede i Sandheden; men jeg beder ikke alene for disse, men ogsaa for dem, som formedelst deres Ord skal tro paa mig, at de skal være eet, ligesom du, Fader, i mig, og jeg i dig, at de skal være eet i os.«

Rationalismen søgte altid at bortforklare den Helligaands Personlighed ved at tale om Aanden som det Sind, der skal være i de Kristne. Og Herren selv taler jo om Talsmanden, han vil sende fra Faderen, og som skal vidne om ham, tage af hans og forkynde Menigheden.

Dette er kun Antydninger af det velrettede Slag mod Rationalismen, hvori han viser dens Uoverensstemmelse helt igennem med Herrens og Apostlenes, med det nye Testaments Kristendom. Man bør — ikke mindst i vore Dage — læse Bogen selv.

Bogens anden og meget større Del: om Kristendommens Sandhed har ikke mindre Ærinde til Folk i vore Dage. Den ikke blot fører Forsvar for Kristendommens Sandhed, men udvikler nærmere Grundtvigs særegne kirkelige Anskuelse, som en af hans Disciple siden mente at kunne sammenfatte i de tre Sætninger:

1. Det er Aanden, som gør levende.
2. Aanden aabenbarer sig i Ordet.
3. Aanden virker kun i Frihed.

I 1828 ophørte det teologiske Maanedsskrift at udkomme, og Rudelbach, der uagtet sin overvældende Lærdom ikke

havde kunnet faa Ansættelse ved vort Universitet, drog til Tyskland, hvor han i en Aarrække var Superintendent i Glaucha i Saksen. Lindberg, hvem der var haardt Brug for ved Universitetet, kunde heller ikke komme ind, uagtet man saa sig nødsaget til at bruge hans hebraiske Grammatik alle Vegne i Skolerne. Det gjorde Grundtvig meget ondt, at de to haabefulde unge lærde Mænd maatte se deres videnskabelige Bane stænget, fordi de havde sluttet sig til ham. Det blev imidlertid ikke de sidste, for hvem Universitetets Døre stængedes af den Grund. Hverken P. C. Kierkegaard eller L. Helveg kunde finde Ansættelse der.

Lindberg begyndte snart Udgivelsen af et »Maanedsskrift for Kristendom og Historie«, som blandt andre mærkelige Afhandlinger bragte Grundtvigs: »Skal den lutherske Reformation fortsættes?« Et Spørgsmaal, han besvarede med Ja; den skal fortsættes i Henseende til Kirken, saa at Livet og Lyset i Menigheden altid vokser i Kraft og Klarhed, og den Samvittighedsfrihed, Reformatorerne ønskede, bliver fuldstændig gennemført; i Skolen, saa at den kristelige Oplysning, som Bibelen skænker, kommer alt mere til at fremstraale i sit Forhold til de Kristnes uforanderlige Tro. Denne Tro skal saaledes ikke blot bevise sig selv som den Sejr, der overvinder Verden, men ogsaa stadig uddybes i sit Element, stadig tiltage i Visdom og Kundskab, saa at det i Daaben ved det skabende Ord genfødte og det ved Nadveren nærede indvortes Guds Menneske maa blive skikket til al god Gerning. En saadan Kraft til det aandelige Livs Udvikling, men ikke til dets Skabelse, tillægger den hellige Skrift sig selv (2det Tim. 3, 16). Denne Begrænsning af det skrevne Ords Magt forekom mange som et betænkeligt Kætteri, og derom er der sagt og skrevet mange harmglødende Ord og mange Dumheder. Snart har man talt, som om Grundtvig foragtede Bibelen og ikke vilde vide af den at sige, skønt der sikkert ikke har levet mange blandt os, der kendte deres Bibel bedre og elskede den højere end han; og snart har man talt, som om hvert Ord, der er optegnet i Bibelen, var et levende og livsskabende Ord af Gud selv, som om ikke Bibelen, der er en Samling af til Dels historiske Bøger, havde optegnet baade gode og daarlige Ord af Mennesker, ja af Djævelen selv.

Om dette fik Grundtvig, efter at Kampen mod Clausen var afsluttet, mangan Strid med Skrifteologer af en anden

Støbning; og man har mangan Gang ikke nægtet sig noget i Retning af Beskyldninger mod ham for Ringeagt mod den hellige Skrift, som om det ikke var ham, der i sin Tid skrev om den:

•Guds Ord det er vort Arvegods,
det skal vort Afkoms være;
Gud giv os i vor Grav den Ros:
Vi holdt det højt i Ære.
Det er vor Hjælp i Nød,
vor Trøst i Liv og Død. —
O, Gud, i hvor det gaar,
lad dog, mens Verden staar,
det i vor Æt nedarves!•

Som om det ikke var ham der, der i sit 85de Aar skrev:

•Bog over Bøger, vor hellige Skrift,
ej skal du glemmes i Sangen:
Mindet for Slægten om Ordets Bedrift,
Vidne fra Tid forbigangen,
skænket Guds Folk til Opmuntring og Trøst,
naar de undvære maa Seernes Røst —
Guds Engle til Skyen dig løfte!•

Med sin gamle Modstander Clausen kom Grundtvig en Snes Aar efter til at arbejde sammen i Bestyrelsen for Rødding Højskole; og i 1848, da alle gode danske Mænd mødtes, mødtes ogsaa disse to. Imidlertid kunde Clausen ikke undlade i en Bog, han udgav 1859: »Det evangeliske Kirkelivs Nutid og Fremtid«, at lade nogle Bitterheder mod Grundtvig løbe i Pennen. Jeg husker godt, at da jeg en Gang i Vinteren 1859—60 var inde hos Grundtvig, sad han og læste i denne; og derpaa sagde han: »Det har i den Glæde, jeg for øvrigt har haft af denne Bog, gjort mig saa ondt af at se, at Clausens gamle Nag til mig er lige frisk; jeg troede dog, at 1848 havde udslettet det.«

At Grundtvig ellers kunde glæde sig over Bogen, laa i, at det af den fremgik, at dens Forfatter havde gennemgaaet en Udvikling i Retning af fuldere og dybere Tilegnelse af positiv Kristendom. Bogen er ogsaa, siger Forfatteren, skreven, »efter at han i vaandefulde Solhvervs Nætter med klar og fuld Bevidsthed havde afsluttet med Livet her nede for med hele sin Sjæl at klynge sig til Evangeliets Trøst«. — Vi, der var til Stede i Frelsers Kirke den Dag, Grundtvig blev jordfæstet, glædede os ogsaa, da vi saa Professor Clau-

sens lille, fine Skikkelse bevæge sig op ad Kirkegulvet og saa ham tage Plads blandt Præsterne i Koret ved Siden af Biskop Martensen.

I en Række af Aar havde Grundtvig haft en særlig Interesse for den gamle angelsaksiske Bogskat, hvorom han havde nogen Kundskab, og hvoraf han — som før fortalt — havde oversat Bjowulfs Drape.

Han mente, som bekendt, at de Angler, som de selv kaldte sig, der i det 5te Aarhundrede gik over Vesterhavet og bemægtigede sig England, for en væsentlig Del stammede fra Danmark, hvad de lærde nu synes tilbøjelige til at antage paa ny, efter at de i en Aarrække har hævdet, at deres Hjem var i Tyskland. I Opskriften til et Foredrag fra 1840 siger han: » . . . Da Romerne maatte trække deres Krigshær fra England, som den Gang kaldtes Britanien, sejlede der en Del raske Folk derover fra Danmark og Holsten, som kaldte sig Jyder, Angler og Sakser, og indtog saa godt som hele Landet, og de holdt fast paa deres Sprog, der ligesom de selv var en Blanding af Tysk og Dansk, som det engelske Sprog for en stor Del er endnu.«

Men det var ikke alene for det formodede nære Slægtskabs Skyld med os Danske, at Grundtvig havde en tidlig vakt Interesse for disse Englændernes Forfædre. Han saa i dem — som han sagde i det før nævnte Foredrag — »det ypperligste og mærkværdigste Folk i hele Middelalderen, og næst Gud er det dem, baade Tyskland og Norden maa takke saavel for Kristendommen som for al den Oplysning og Danelse, der nu finder Sted; thi Angelsakserne var i det hele opvakte Hoveder, som holdt fast paa deres Modersmaal og ikke lod sig døbe, før end de havde lært at kende Kristendommen fra den rette Side og funden den efter deres Sind, og de lærte snart at skrive Bøger paa deres eget Sprog og foregik derved baade Tyskere og os med et godt Eksempel, saa i England fandt saavel Latinen som det gamle Rom sin Grænse«.

Grundtvig har betegnet Arbejdet med Bjowulfs Drape som sit »Bryllup« med den angelsaksiske Literatur; »Sølvbrylluppet« holdtes 1840, da han som Festskrift ved Kristian den Ottendes Kroning og Kongeparrets Sølvbryllup udgav et andet mærkeligt angelsaksisk Digt »Føniks-Fuglen« med Indledning og Oversættelse (»fri Fordanskning«). Men mellem

det Arbejde, han begyndte i Frederik den Sjettes Kronings- og Sølvbryllupsaar, og det, han til en vis Grad afsluttede i Kristian den Ottendes, ligger hans ikke mindre for England end for Danmark betydningsfulde Rejser til og Ophold i England, der gav Englænderne selv Stødet til et Studium af deres egen Oldtidsliteratur.

Grundtvig har fortalt, at en Gang i Aaret 1828, da han efter at have nedlagt sit Præsteembede paa en Maade stod ledig paa Torvet, spurgte Kong Frederik den Sjette ham, hvad han bestilte, hvortil han svarede: »Ingen Ting, Deres Majestæt, og jeg veed ikke noget at gøre for Øjeblikket, med mindre det maatte behage Majestæten at lade mig rejse til England og nærmere undersøge de angelsaksiske Haandskrifter, som er af megen Vigtighed ogsaa for Oplysning af Danmarks Oldtid, men er aldeles foragtede i deres Hjemstavn.« Kongen greb disse Ord med levende Deltagelse og beklagede blot, at Rejseunderstøttelserne for dette Aar allerede var bortgivne, hvortil Grundtvig sagde, at i hans Alder var man ikke saa opsat paa Udenlandsrejser, at man ikke kunde vente et Aar.

I 1829 fik han saa Understøttelsen og rejste til England. Han havde forsynet sig med Anbefalinger til engelske lærde fra Mænd her hjemme, hvis Navne var kendte i England. Saaledes havde hans Ungdomsven C. Molbech, hans fordums Modstander H. C. Ørsted anbefalet ham til forskellige indflydelsesrige Mænd, for hvilke Anbefalinger han takkede i varme Ord. Men hvor venligt end de lærde tog imod ham, saa fandt han til at begynde med ingen Forstaaelse hos dem for sin Begejstring for Angelsakserne; Kultur og Civilisation var begyndt i England 1066, da Normanerne blev Herrer i Landet, mente de alle. Og naar Grundtvig »med barbarisk Veltalenhed udbredte sig over den angelsaksiske Literaturs Skønhed og ulykkelige Skæbne, var et medlidende Smil over hans slette Smag alt det Svar, han fik«. »Dette,« siger han, »ærgrede mig naturligvis, ikke blot for Sagens, men især for min egen Skyld, og jeg benyttede mig da paa det grusomste af vedkommendes Ubekendtskab med, hvad de fordømte, til at drille dem med den store Selvfornægtelse, de viste ved at overlade os det nye Evropas historiske og poetiske Dronning med hele den verdenshistoriske Navnkundighed, vi Danske som hendes vel svage, men trofaste Riddere var sikre nok paa at vinde, men vilde af naturlig Beskedenhed gerne delt med vore højbaarne og glimrende Frænder paa

Angulsøen, der unægtelig havde nærmest Krav paa Æren. — Dette synes at have virket; thi da Grundtvig i 1830 anden Gang kom til England, opfordrede man ham »halvt i Spøg og halvt i gnaven Alvor« til at bringe den Skat for Dagens Lys, han aldrig kunde blive træt af berømme, og et stort Boghandlerfirma, Blæk & Young tilbød sig som Forlæggere og tilbød Grundtvig et saa rigeligt Honorar, at han uden pekuniær Vanskelighed kunde skaffe sig den fornødne Tid til Arbejdet.

Derefter udarbejdede han en »Prospektus« eller Udsigt over det »angelsaksisk Bibliotek«, han vilde udgive, hvori han udtaler, at man i England fuldstændig har overset, hvilken Skat man ejer i denne gamle Literatur, at man af nogle ubetydelige Forfattere har ladet sig forlede til at tro, at det er dumt og kedeligt Tøjeri, medens Sandheden er, at som Angelsakserne selv haft en større Indflydelse paa den civiliserede Verden end selv deres berømte Efterkommere, saa udgør deres Efterladenskaber nogle af de mest værdifulde Dokumenter og Beretninger, vi har, til Menneskeslægtens Historie, saa det er forbavsende, at en saa skarp-sindig Nation som den engelske har kunnet overse en saadan Kilde til Ære og Fordel. Det er sikkert, at det mest forbavsende og mest interessante Vidunder i Historien: Skabelsen af den moderne civiliserede Verden, vil aldrig ret blive forstaaet eller tilbørlig forklaret uden Bekendtskab med disse Angelsakser, hos hvem Civilisationen fandt Ly og Læ, da den sluttes i Italien, og fra hvem den igen udgik til Frankerne (med Alkuin) og til Frænderne i Tyskland og Norden. Det var her, at et helt Folk lyttede til Kædmons og Aldhelms Sange paa Modersmaalet, medens der i Frankrig og Italien ikke hørtes andet end Pluddervælsk af barbarisk Lyd; det var her, at Beda og Alkuin i det 8de Hundredaar med deres klassiske Lærdom straaledede over hele Evropa. Og det var her, at Karl den Store Herskeren over den største Del af den vestlige Verden, blev nødt til at søge en Lærer. Selv i disse Kendsgerninger er der noget glimrende, noget, der tildrager sig vor Opmærksomhed og kræver vor ærbødige Hyldest, men hvad der var langt mindeværdigere og vigtigere i sine Følger, det var de engelske Missionærer, der bragte Kristendommen til Tyskland og Nordevropa og gjorde den angelsaksiske Literatur til et Mønster for alle begyndende Forsøg i disse Egne. Disse Kendsgerninger vilde være stærke nok til at begrunde en langt større Interesse

for den angelsaksiske Literatur, end enten Tyskere eller Skandinaver nogen Sinde har vist den, men i England maa det dog vel have til Følge, at man tager fat paa Arbejdet og udfrier de stakkels angelsaksiske Digtere og Præster af de mere end tusindaarige Fængsler, hvori de har været indespærrede. — — Var han engelsk, som han er dansk Digter og Historieskriver, vilde han anvende paa sit Fædreland de slaaende Linjer af den udødelige Skald (Shakespeare):

»Dorskere er du end Urten, som raadner
paa Fedmejordsbredden af Lethe i Mag,
hvis du ej rører dig nu.«

Da ingen engelsk lærd har været villig dertil, vil Grundtvig paatage sig Udgivelsen af en Del af disse Skatte efter følgende Plan:

De første 2 Bind skal indeholde Bjowulfs Drape: den angelsaksiske Tekst med en engelsk Indledning og engelsk Oversættelse.

Det 3dje Kædmons bibelske Sange med Fortsættelse og Efterligninger.

Det 4de den Samling blandede Digte, der findes i den saakaldte Exeter-Bog fra det 10 Hundredaar.

Det 5te, 6te og 7de den brittiske Rimkrønike, som menes skreven omkring Aaret 1200.

Det 8de, 9de og 10de en angelsaksisk Prædikensamling.

Ved hvert Afsnit gør han Rede for de paagældende Haandskrifters Herkomst, Beskaffenhed og Skæbne, saa denne »Prospektus« var og er endnu vejledende selv for Mænd af Faget. Den blev derfor ogsaa stærkt begæret, saa at der i kort Tid maatte trykkes tre Oplag af den. I det hele taget fandt Grundtvig 1830 en anden Stemning for sin Sag end 1829. Da han til Eksempel i »British Museum« fortalte, at han vilde rejse til Cornwall for at afskrive den angelsaksiske »Exeterbog«, skrev Museet øjeblikkelig til Domkapitlet i Exeter og bad om at laane Bogen til Afskrivning, medens man Aaret i Forvejen havde besvaret Grundtvigs Opfordring til at lade den afskrive med et medlidende Smil. Han rejste alligevel til Exeter, hvor han befandt sig særdeles vel i den Bowring'ske Familiekrede og fik uindskrænket Adgang til Manuskripterne. Det var nær blevet ham betroet at bringe det omtalte Manuskript til London; men det fandt man dog for voveligt, da det kom til Stykket.

I Vinteren 1830—31 som i 1829—30 var han hjemme og forhandlede da med Rask om forskellige vanskelige Steder i de angelsaksiske Tekster. Hos Rask traf han sammen med en ung Englænder, Mr. Benjamin Thorpe, der laa herovre som befuldmægtiget for Bankierhuset Wilson & Co., med hvem den danske Regering havde forhandlet om et Statslaan. Mr. Thorpe drev ved Siden heraf angelsaksiske Studier, havde oversat Rasks angelsaksiske Grammatik og havde Tanker om at udgive det angelsaksiske Bibliotek, saa da Grundtvig i Juni 1831 for tredje Gang kom til England, mødte hans Ven, Mr. Bowring ham i London med Underretning om, at Mr. Thorpe havde udstedt Subskriptionsindbydelse paa de samme Værker, som Grundtvig havde anmeldt, og var støttet af »The Antiquarian Society« og mange af dem, Grundtvig ansaa for sine literære Venner. Sagen var, at der var kommet Liv i Englænderne over for Spørgsmaalet om de dyrebare literære Levninger, hvis Udgivelse nu var bleven en Æressag, man ikke kunde lade en fremmed staa for. Boghandler Black var vred og vilde have Grundtvigs Udgave frem; men Grundtvig selv vilde under disse Omstændigheder helst være fri; det var jo, hvad han fra Begyndelsen havde ønsket, at Englænderne selv skulde tage sig af Sagen. Han fandt det dog lidt nærgaaende af Mr. Thorpe, der efter at have læst Grundtvigs »Prospektus« selv havde skrevet en lignende, at fortælle, at det hele var hans dybe Idé, som Grundtvig havde stjaalet.*)

Grundtvig kom da ikke til at udgive det angelsaksiske Bibliotek; men han blev ved at følge Udgivelsen med Opmærksomhed, og i 1861 udgav han en videnskabelig Tekst-udgave af Bjowulfs Drape. Endnu tre Dage før sin Død beskæftigede han sig med et angelsaksisk Digt, han havde faaet tilsendt. Hans lærde Søn Svend og hans gode Ven Professor G. Stephens var paa den Tid fraværende, og saa kørte han til Professor Fr. Hammerich, der ogsaa kunde Angelsaksisk, for at faa ham til at læse det for sig. Da Hammerich læste Digtet, som Grundtvig i øvrigt godt kendte, og bl. a. læste den maleriske Skildring af en By i Ruiner:

*) I min Ungdom sad jeg en Aften oppe hos Grundtvig og hørte ham fortælle herom. Da han fortalte dette sidste, sprang Frederik Grundtvig (den Gang 6 Aar gammel) ned fra den Bogtrappe, hvor han havde siddet og lyttet, og spurgte heftigt: »Var det sandt, Far?« »Nej, min Søn,« svarede Grundtvig, »din Fader har aldrig trængt til at stjæle Ideer.«

»Du vældige Stenmur,
styrtet af Skæbnen!
Rokket og revnet
er Ringmurens Kæmpeværk;
Tagene borte,
Taarnene rave,

de mægtige Porttaarne;
Murværket rimslaget,
brustne Skanserne!
Brudt ned, styrtet alt,
undergravet —
af Ildens Magt. —

da sagde Grundtvig: »Ja, her er der noget af det stor-
slaaede, som Engelskmændene altid har haft deres Styrke i.«

I England glemte man ham da heller ikke. Efter hans Død kom der fra et engelsk lærd Selskab gennem det engelske Udenrigsministerium en Anmodning til vor Regering om en Kopi af den »Rapport«, man formodede, Grundtvig havde afgivet om sine Englandsrejser; man vilde da med Glæde sende den danske Regering fotografiske Kopier af de gamle Haandskrifter. En saadan »Rapport« fandtes imidlertid ikke, men dog nogle Papirer vedrørende denne Sag.

Ved Arbejdet med de angelsaksiske Haandskrifter, særlig Kædmon, fik Grundtvig Stødet til at genoptage en Tanke, han allerede havde haft i sin Ungdom, nemlig at skrive en Samling bibel- og kirkehistoriske Digte og Sange: hans »Sangværk til den danske Kirkeskole«, en enestaaende mærkelig Digtsamling, enestaaende ikke alene ved Digtenes Værd, men ved den Rigdom af Melodier, vore Komponister har kappedes om at levere dertil.

Flere af Teksterne i denne Samling har Grundtvig hentet fra de angelsaksiske Haandskrifter, og fra Exeterbogen har han bl. a. hentet den højst mærkelige Himmelfartssalme: »Kommer, Sjæle dyrekøbte.«

IX.

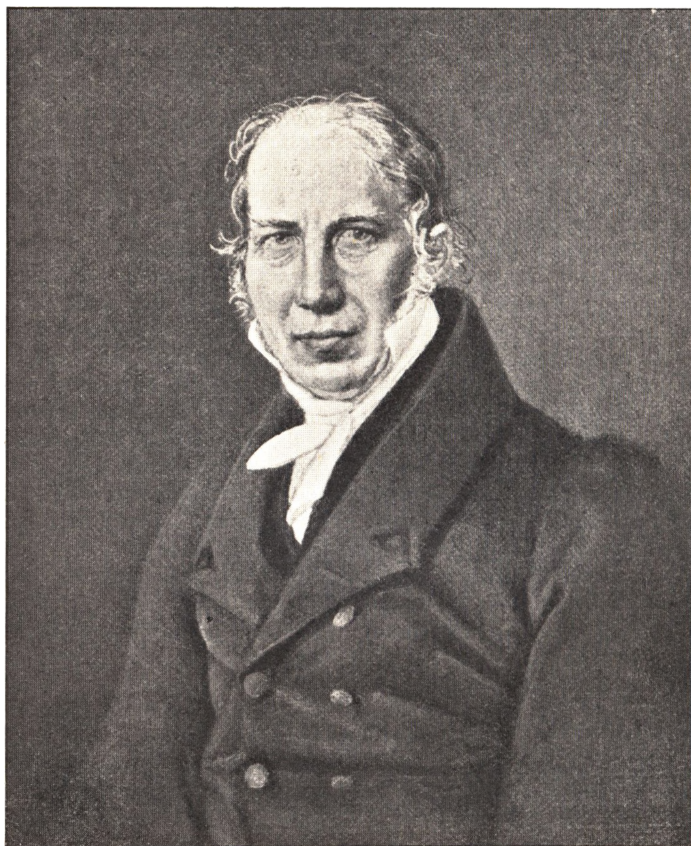
Grundtvigs Salmedigtning.

Grundtvig var, det vil alle indrømme, en Digterbegavelse af meget høj Rang og af den Art som de gamle Skjalde, der vilde ildne andre ved deres Sang, ikke nøjes med at skaffe dem en kunstnerisk Nydelse. Og en saadan Digter vil, naar han bliver kristelig greben, drages mod Salmedigtningen.

Saaledes gik det ogsaa Grundtvig. Da hans Barnetro

genvæktes i hans Bryst, kom ogsaa Salmen frem paa hans Læber; og allerede 1810—11 havde han en Plan til en Slags bibelhistorisk Salmebog, hvad man kan se af et Brev, hvormed han sendte Rahbeks »Sandsigeren« sin Sang om de vise fra Østerland eller de hellige tre Konger, hvoraf man har udtaget nogle Vers og lavet Børnenes Julesalme: »Dejlig er den Himmel blaa«. I dette Brev udtaler han sig om den Art af Sange: den historisk-kristelige, omtrent saaledes:

»I Lutherdommens første halvtredje Hundrebaar udgjorde de historiske Sange den største Del af de forordnede Salmer, og med Ret; og det var et stort Misgreb, at man fuldstændig udelukkede den Art af Sange af den evangelisk-kristelige Salmebog. Den historiske Salme er nemlig som en rindende Bæk, medens den dogmatisk-moralske er som et stillestaaende Vand. En Digtets Begejstring er langt varigere og fastere, naar den er knyttet til Mænd og Tildragelser, end naar det ikke er Tilfældet. Det Pusterum, der undes ham under den historiske Fremskriden, sætter Aanden i Stand til paa de mest udmærkede Steder at virke med hele sin Kraft, og Tilhørerne kommer gennem det levende Eksempel til en klarere Beskuelse af Dydens Herlighed og Glans end gennem den halvdøde belærende Fremstilling, ligesom den blotte Formanings Virkning aldrig kan være saa stærk som den, de enkelte Opmuntringstoner kan frembringe, der i den historiske Salme synes mindre at være fremlokkede med Overlæg end at have dannet sig i Digterens Øre. — Dette lod sig omstændelig udvikle ved at henpege paa de Sange, hvori de gamle fremsatte deres Myter, og i det hele paa den Virkning, Historien gennem alle Tider i Kæmpeviser og Krøniker, Legender og Eventyr har haft paa Folkene. Og selve Bibelens Indhold er jo historisk, saavel i det gamle som i det nye Testamente. Jesu Liv er ikke alene det fuldkomne Dydsmønster, men indeholder tillige Kendsgerninger, hvorpaa en Kristens hele Tro og Saligheds Haab maa grunde sig, saasom Kristi Mirakler, Lidelser, Opstandelse og Himmelfart. Og endelig er Jesu Lignelser et nyt Bevis for, hvorledes selv Moralen bør iføre sig en mer eller mindre historisk Dragt for at finde Indgang. — Desuden er det mindre Kundskab om Pligterne end Vilje og Styrke til at opfylde dem, til at give Afkald paa, hvad der behøjer Sanserne, der fattes Menneskene; derfor burde de fleste Kirkesange være Billeder af Jesu og hellige Mænds

Grundtvig 1831.

Liv. Og de fremfarne Tider har lært, at saadanne taler kraftigt til Hjertet og laaner Sjælen Vinger til høj Flugt over det jordiske.«

Han skrev derefter fra Aar til Aar adskillige historiske Salmer og Sange, følte sig som indviet af sin Fader til Salmesanger og tabte aldrig dette sit Kald af Syne; men det var dog først efter 1825, efter det store Gennembrud af hans kirkelige Anskuelse, Salmetonen ret brødigennem hos ham.

De ret lydhøre hørte den gennem de højt stemte, ejendommeligt poesifyldte Prædikener i hans Søndagsbog. Saaledes skrev den fromme gamle Præst Jens Hornsyld om en Prædiken i denne: »Det er et Veltalenhedsværk af saa høj poetisk Begejstring, at det blot behøvede Rytmen eller at være sat i en Salmetone for at fortjene et højt Sted iblandt de bedste aandelige Poesier, Danmark eier. — Opfordre vil jeg disse Prædikeners Forfatter, som allerede har en udmærket Rang blandt Fædrelandets Digtere, til at hellige Davids Harpe de salige Timer, naar Aanden, Guds den gode Aand, især besøger ham og er over ham. Hvad der i disse salige Timer toner fra Harpen, være en Tid lang hans Huses Ejendom; der gøre disse Sange først deres Virkning, staa deres Prøve, indtil en i Tidsprøven ægte befunden Samling kan vorde som hans Testamente til danske Kristne og Kristinder.«

Ogsaa fra andre Sider kom der Opfordringer til ham i den Retning. Da han efter Embedsnedlæggelsen 1826 stod uden Levebrød, bad den daværende Sognepræst i Bjergby ved Holbæk. Gunni Busck, ham i fine, hensynsfulde Ord om at maatte sende ham en fast Understøttelse af sin egen Overflødighed, hvilket dog Grundtvig afslog at tage imod. »Det er«, skrev han, »hverken fordi jeg har Overflod eller er for stolt til at tage imod Almisser fra en Medkristen, men kun fordi vi personlig kender hinanden for lidt til at tale om en Sag, der maatte omtales frit, naar den ej paa en af Siderne eller paa begge skal blive til en Byrde og snarere et Skillerum end et Venskabsbaand.«

Busck kom imidlertid igen, da Grundtvig havde faaet sine engelske Rejser og sin store Mytologi fra Haanden; og den 23. Januar 1832 skrev han til Grundtvig: ». . . Glem ikke vore gamle Salmer! Jeg veed ikke, om jeg fejler deri; men jeg synes, vi maa have de gamle Salmer frem i den danske Statskirke, om den skal komme til at du til noget . . . ., og jeg veed ingen af hans Redskaber, som selv vil

være alt i alle, der saa godt duer til den Sag at ryste Støvet af de gamle Salmer og affile og stundum omstøbe det, der kun er Form og kan og skal borttages uden at gaa Aanden for nær . . . .« Det var vel nærmest denne fornyede, indtrængende Henvendelse, der gjorde, at Grundtvig sendte Busck Salmen: »Tag det sorte Kors fra Graven,« som han digtede i Paasken 1832. Men deraf fulgte, at Busck fornyede sin Opfordring mere indtrængende og bad Grundtvig af ham at modtage, hvad han behøvede at leve af for sig og sine, og saa tage fat paa Salmerne. I Juni 1835 skrev han saaledes: »Hvor meget behøves der, kære Ven! for at du i et Aars Tid, om Gud vil give dig Sind dertil, kan passe din Dont som Salmedigter? . . . . Jeg sidder her med flere Penge om Aaret, end jeg efter min Samvittighed kan forbruge for mit Huses Del. Lægge Penge op har jeg ikke Sind til, da jeg kun kan faa 4 pCt. Derfor har jeg hidindtil laant Vorherre lidt, og det glæder mig saa inderligt, at jeg har kunnet og kan det; thi det er ganske ubetalelige Renter, som du jo veed, at han giver . . . Kære Ven! Jesus har sagt: »Bed til din Fader, som er i Løndom, og din Fader, som ser i Løndom, skal betale dig aabenbart!« Saa bøjede du dine Knæ og dit Hoved, som begynder at vorde graat og gammelt, og spørg ham — spørg ham i Jesu Navn, om du tør afslaa mit Tilbud. Gud vejlede dig! Jeg tror det ikke . . . .«

Grundtvig maatte nu tage mod hans Tilbud, lejede sig en Husende ved Emilies Kilde paa Strandvejen og tog fat paa Arbejdet, der nu gik rask fra Haanden. »De gamle Salmer,« skrev han, »klinger dejligt i mit Øre med det blaa Hav og den blaa Himmel for Øje.«

Busck vilde, at det hele skulde blive en Hemmelighed mellem de to; Grundtvig derimod hævdede, at kristne Præster havde Kald til at lade Verden se deres gode Gerninger, for at den derved kunde komme til at ære deres Fader i Himlen. Og da Busck var død 1869, offentliggjorde han Forholdet ved at udsende følgende Digt:

»Her Gunni Busck i Brøndbyvester,
han var min ejegode Ven;
som ham imellem Sjællands Præster
jeg har kun meget faa igen.
Og det om ham skal mindes længe:
Han spared ej paa sine Penge,
naar Herren havde dem behov.

To Snese Aar det er nu siden,
 da dødt det var i Aandens Hus,
 ja med Lovsangen tav selv Kviden,
 knap hørtes Suk paa Kirkens Grus,
 hvor før i Hjertets dybe Toner
 lovsang vor himmelske Forsoner
 det hele Land paa Herrens Dag.

Dog vilde Gud sig mildt forbarme,
 alt var hans Aand paa ny udsendt
 med Livets Ord, med Lys og Varme,
 og Livets Lys var hos os tændt;
 nydannet var en Salmetunge,
 som her en Opsang kunde sjunge
 til Skabningens Halleluja.

Men Sølv og Guld har Skjalden ikke,
 og dog behøver Skjaldens Mund
 som Fuglekoret Mad og Drikke,
 saa Skjalden som en Fugl i Lund
 sig maatte med Guds-Ordet trøste,
 at dem, der ikke saa og høste,
 dem føder Gud alligevel.

Det Ord fik Røst paa Præstetunge,
 som sig i Bjergby rørte da;
 i Tusindtal fra Præstepungen
 Sølvdalere fløj ud derfra.
 Ved dem vedligeholdtes Kraften
 fra Nyaarsdag til Juleaften
 for Skjalden og hans ganske Hus.

Sangværket til den danske Kirke
 saalunde frem for Lyset kom;
 og Menighedens Salme-Virke
 skal minde Slægterne derom,
 saa mellem alle Sjøllands Præster
 ej glemmes han i Brøndbyvester,
 som købte Lovsang til Guds Hus.◄

Det var i øvrigt ikke alene Busck, der opmuntrede Grundtvig til at tage fat paa Salmerne. I de samme Dage, han modtog det sidstnævnte Brev fra Busck, havde en Ud-lænding, den engelske Gesandtskabssekretær Mr. Browne, sagt til ham: »Hvad Salmerne angaar, da kommer det ikke an paa Summen; den svarer min Kone og jeg til.«

Det var vel nærmest en Fornyelse af vore egne gamle Salmer, Busck havde tænkt paa; men nu fattede Grundtvig den Kæmpetanke at samle og lægge paa vor Tunge en Prøve

eller rettere et Udvalg af al den Sang, der har lydt til Guds Ære gennem alle Tider og saa vidt, som Himlen er blaa. »Sangværk til den danske Kirke« er nemlig intet mindre end et Forsøg herpaa. Og om dette Forsøg har den grundlærde Dr. Rudelbach i 1854 — paa en Tid, da han var bleven Grundtvigs afgjorte Modstander — udtalt sig saaledes: »Vi maa glæde os over denne kristelige Universalitet og forbavs over det Omfang, hvori Opgaven er løst. Alt er saa levende opfattet, at det kan og maa sprede Gnister og samle Gnisterne til en Aandens Flamme. Der er givet Prøver af det ædleste og bedste i enhver Salmedigtning (undtagen den bøhmiske), og disse fremstiller ved Forfatterens poetiske og metriske Kunstfærdighed paa en udmærket Maade det ejendommelige ved enhver Sang.«

Der er for det første gengivet Sange med Emner fra den hellige Skrift. Der er ikke mange af dens Bøger, der ikke har givet ham Emner, naturligvis især til »Sangværk til den danske Kirkeskole«: Sangværkets bibelhistoriske Del; men ogsaa Sangværket til den danske Kirke har en Mængde bibelske Salmer, især fra Israels Salmebog: »Davids Salmer«, som vi jo plejer at kalde den. Deriblandt er:

- I de gyldne Himmelsale
holdes Raad om Jordens Nød« (Salme 16).
- Himlene, Herre, fortælle din Ære,
Mesteren prises af Hvælvingen blaa« (Salme 19).
- Med os det har slet ingen Nød,
mens Herren er vor Hyrde« (Salme 23).
- Aanden i Ordet dalet ned,
vor Trøster og Husvaler« (Salme 37).
- Hyggelig, rolig,
Gud, er din Bolig« (Salme 84).
- Giv mig, Gud, en Salmetunge,
saa for dig jeg ret kan sjunge« (Salme 92).
- Lovsynger Herren, min Mund og mit Indre« (Salme 110).
- Er det muligt, er det sandt?
Overstod vi Faren? (Salme 124—126).
- Ved Babylons Floder vi sørgende sad« (Salme 137).

Sangtekster fandt han ligeledes hos Profeterne, f. Eks.:

Jes. 35: »Blomstre som en Rosengård
skal de øde Vange.«

Jes. 53: »Al den ganske Kristenhed
priser Guds Barmhjertighed.«

Esekiel 7: »Libanons de høje Cedre.«

Joel 2: »Fat Mod, du Jord, vær frisk og glad!«

Mika 5: »Betlehem, Efrata,
synes du end mellem Søkende ringe.«

Sakarias 4: »Foragter ej de ringe Dage.«

Og ikke mindre fandt hans Tekster i det nye Testamente, f. Eks.:

Matth. 5: »I Herrens Hus det toner
paa hver Forsamlingsdag.«

Joh. 6: »Herre, hvor skal vi gaa hen?«

1ste Kor. 3, 13: »Til klar Guds Aasyn vi skal se.«

Efes 1: »Vil du Kirkens Spir forgylde,«

Et Eksempel paa, hvorledes hans Salmer paa en mærkelig levende og gribende Maade gengiver den hellige Skriffts Tanker, ja dens Ordlyd, og dog er højt poetiske, har vi i Salmen: »Sørger ej for dem, der sove med Guds Fred i Gravens Skød«, som man bør sammenligne med 1ste Thess. 4, 13—18, hvorfra den er tagen.

Af græske Hymner var der ingen overførte paa Dansk, før Grundtvig i Sangværket skænkede os 38. Herom siger Dr. Rudelbach, at Grundtvig ved Overførelsen af disse har ristet uforgængelige Runer i det danske Salmeværk, og at Hjertet kun har Rum for det ene Ønske, at Menigheden vil tilegne sig det, som det er givet. »Stor og udmærket i sin Frugtbarhed paa Salmer var,« siger han, »den græske Kirke, og hvad en mægtig poetisk Aand kan udlokke for Toner deraf, har Grundtvig bevist ved fra hine fjerne Enemærker at hjembringe en Skat, som ingen skal kunne rose sig af.«

Der har vi først Julesangen: »Mens i Krybben spæd du laa«; den kendte, skønne Sang fra den stille Uge: »Med sin Alabasterkrukke«; Langfredagssangen: »Ti, alt Kød, for Aasyn hans, som paa Korset blegner«; Paaskelørdagssangen: »Hør vor Helligaftens Bøn«; de mageløse Paaskesalmer: »I Dag sukker Helved og klager«, »Herren af Søvn opvaagned, opsprang«, »Engelen som Lynet« og »Frydelig Himmel og Jord synger i Kor«; Himmelfartssalmen: »Optagen er i Herlighed«; Pinsesalmen: »Himlene, Talsmand, fortæller din Ære«; og Altergangssalmen: »Glade i Skare Engle nedfare«.

Et lignende Tal af latinske Hymner og Sekvenser vil man finde i Sangværket. Af dem var der ganske vist en Del oversatte paa vort Modersmaal før Grundtvigs Tid; dog bragte han mange nye hjem og gav bedre Bearbejdelser af andre. Vi kan nævne: af Ambrosius (f. 340): »Hedenskabets Frelsermand« og »Stjernernes Skaber og Himlens Drot«; af Spanieren Prudentius (405): »Med Sorgen og Klagen hold Maade«, der hos ham har faaet en langt heldigere Form end i den tidligere Bearbejdelse; af Irenen Sedulius: »Fra Solens Vugge til Solens Grav«; af Frankeren Venantius Fortunatus (600): »Lad vaje højt vort Kongeflag; den franske Kong Robert den Helliges (død 1130) dybe og inderlige: »Kom, o Helligaand, kom brat«.

Denne sidste vil man maaske regne til den Overgangsform fra Middelalderens egentlige »Hymne« til Reformations-tidens »aaendelige Vise«, som vi kalder Sekvenser, og som de gamle kaldte »Haler« eller »Lejser«, fordi mange af dem var Sange, som Menigheden nynnede, mens det musikalsk dannede Munkekor udførte sit »Halleluja« eller »Kyrie eleison«. Af disse har Grundtvig hjemført mange. Vi kan nævne de to, der almindelig tillægges den berømte Bernhard af Clairvaux (død 1153): »Hil dig, Frelser og Forsoner« og »Vorherres Jesu Mindefest«; og ikke mindre lægger vi Mærke til 8 af Parisermunken Adam af St. Viktor (død 1147): »Hil dig, vor Fane«, »Verdens Igenfødelse«, »Gamle Surdejg, ud af Huset«, »Dag med Ære, Dag men Ynde«, »Dag uden Mage«, »Kærligheds og Sandheds Aand«, »Enlighed er ej det bedste« og »Virkelig det nu er blevet«. Desuden tog han en Mængde af navnløse Forfattere, som »Et Barn er født i Bethlehem«, »Krist stod op af Døde«, »Til Himmels fo'r den Ærens Drot«, »Lad det klinge sødt i Sky« o. m. fl.

Af Sange, digtede paa Folkenes Modersmaal, hentede han navnlig fra England en stor Mængde, dels fra den gamle Angelsaksertid og dels nyengelske. Naar man ikke tager Hensyn til de mange Bidrag til Skolesangværket, han fandt hos Skjalden Kædmon (fra Tiden før 700), men kun til Kirkesalmerne, maa det være nok at nævne den mærkelige Sang om Herrens Nedfart til de dødes Rige (»I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port«) og den storladne Himmelfartssalme »Kommer, Sjæle dyrekøbte«; og af de nyere engelske: Daabssalmerne »Herren strækker ud sin Arm« og »O, lad din Aand nu med os være«, Nadversalmen »Mindes

vi en fuldtro Ven«, og den dejlige Pinsesalme »Gud Hellig-aand, o kom med Klarhed fra det høje«, samt den bekendte Metodistpræst Charles Wesleys to udmærkede Salmer: »Helgen her og Helgen hisset« og »Forventningsfulde Sjæle«. Omtrent et halvt Hundrede angelsaksiske og engelske Salmer findes i Sangværket.

Fra Tyskland har han 20—30 Salmer, uagtet Reformatorerne og deres Efterfølgere havde hjem søgt Luthers og hans samtidiges Salmedigtning, og Brorson en stor Del af Povl Gerhardt's.

Der er Grund til at nævne Luthers Julesang: »Lovet være du Jesu Krist« og Selneckers Aftensang: »Det lakker nu ad Aften brat«.

Af de gamle danske Salmer, han »opblankede«, er den mest kendte: »Den signede Dag med Fryd vi ser«.

Med de noget nyere danske Salmer var han i nogen Forlegenhed, hvad man ser af et Udkast til et Brev til Biskop Mynster, der findes mellem hans efterladte Papirer og lyder saaledes:

»Højærværdige Hr. Biskop!

Uagtet en egen Stjerne har adskilt vore Baner saa vidt, som det mellem samtidige og næsten jævnaldrende Tjenere af det samme Livsord vel var muligt, burde vi dog sikkert for Guds og Menighedens Skyld se til at hjælpes ad, hvor det gælder noget vi begge veed at skatte.

Det falder mig paa Sinde ved et Arbejde, jeg i mange Aar har foresat mig og nu, da Haaret graaner, ej længer tør opsætte: en Revision af Salmeliteraturen i det hele og da især af vor egen Del for at frembringe en Samling af gammelt og nyt, hvori danske Medkristne kunde finde omtrent hver sit, hvoraf der, naar Tiden kommer, kunde gøres et Udvalg til fælles Bedste. Nogle kristne Venner har sat mig i Stand til at anvende den Tid, jeg finder nødvendig, til Arbejdet og min eneste Tanke med det maa da være at gøre det saa godt og saa gavnligt, som alle Omstændigheder, der ogsaa staar i Herrens Haand, tillader.

Nu veed jeg af Erfaring, at der ved Behandlingen af de gamle Salmer møder mig en dobbelt Vanskelighed, idet jeg let er alt for nænsom over for de Salmer, jeg elsker fra Barnsben, og for dristig med de andre, en Vanskelighed, der kun saa vidt muligt overvindes, naar jeg kan tage et Par

andre gode Venner af de gamle Salmer med paa Raad; thi vel tør jeg ikke love for, at jeg altid kan eller vil tro deres Skøn bedre end mit eget; men, hvad jeg baade vil og skal, er at tage alvorligt Hensyn derpaa, og selv, naar Teksten i min Udgave ej rettes derefter, bevare det i Anmærkningerne til frit Valg i sin Tid. Jeg mener nemlig her ved vore »gamle Salmer« kun dem, der med den Kingo'ske og Guldberg'ske Salmebog virkelig har været i Brug og udgør derfor et Kirkegods, ved hvis Behandling vi skylder Menigheden i det hele og dens Medlemmer i det enkelte al aandelig Omhyggelighed og Selvfornægtelse.

Nu veed jeg ingen andre Mænd at tænke paa end Deres Højærværdighed og gamle Hornsyld, og naar De tillader, at jeg efterhaanden sender Dem de omarbejdede gamle Salmer i Manuskript, vil De sikkert intet have imod mit Forslag, at naar de begge er enige, rettes Teksten derefter, medens det naturligvis staa til mig, om jeg vil anmærke mit afvigende Skøn, og hvor Meningerne er delte, saa Teksten bliver, som mig synes, anmærkes Deres.

Paa denne Maade tror jeg vist, at vi med Guds Hjælp kan gøre en god Gerning, som den danske Menighed vil takke os for i Graven; men skulde det være saa uheldigt, at Deres Højærværdighed føler, De end ikke i denne Sag gerne vil staa i Berøring med mig, da beder jeg Dem rent ud sige Nej, da det ellers uden Nytte kun vil bringe os Ubehageligheder fra begge Sider.

Men det oprigtige Ønske, at — hvad der ej er lidet sagt — Deres Højærværdigheds bispelige Virksomhed maa blive endnu mere velsignet, end Deres præstelige i en hel Menneskealder har været,

henlever jeg med Højagtelse ærbødigt

N. F. S. Grundtvig.«

Hvis Mynster har faaet dette Brev, har han ikke besvaret det; thi saa havde Grundtvig, der omhyggelig gemte hver Lap Papir, opbevaret Svaret. Men det vilde ogsaa ligne Mynster ikke at svare paa en saadan Henvendelse; Grundtvig var ham i høj Grad imod, og for Grundtvigs Salmer havde han ingen Sans.

Foruden de to nævnte Bind af Grundtvigs Salmeværk: »Sangværk til den danske Kirke« og »Sangværk til den danske Kirkeskole«, er der af grundtvigske Salmer udgivet: »Kirke-

aaret i Salmesang« og »Kristenlivet i Salmesang« samt et omfangsrigt Bind »Efterslæt«.

I »Kirkeaaaret« vil man finde en hel Række af Salmer, der paa det nøjeste slutter sig til vore gamle Søndags-evangelier; og mangen Præst vil der kunne finde ikke alene en passende Højmesse-salme, men tit en god Tekst til sin Prædiken. — »Kristenlivet« er et Navn, der træffende betegner ikke alene det Bind Salmer, der bærer det, men en hel Side af den grundtvigske Salmedigtning. Han har besunget baade Barndoms- og Ungdomslivet, saavel som Manddom og Alderdom, f. Eks. »Barnelivets favre Dage«, de dejlige Bryllupssange: »Huset, som Gud har bygt«, »Jeg veed en Blomst saa skær og fin« og den saa almindelig kendte og tit sungne »Det er saa yndigt at følges ad«.

Denne Sangs Skæbne minder os om Grundtvigs Tjenst-villighed over for Forlangender, der kunde stilles til ham. Oprindelig blev den digtet til P. A. Fengers og hans Hustrus Sølvbryllup den 3. Juni 1855, og da lød det sidste Vers saaledes:

»Det er en liflig Sølvbryllupsfest
i Bjergby mellem de skarpe Vinde,
hvor lunt saa længe sad Herrens Præst
i Børnekreds med sin Danekvinde.
Ja, det er Gammen
at sidde sammen,
hvor Arneflammen
er Kærlighed.«

Men da man saa bad ham om at ændre den, saa den kunde synges ved andre Sølvbryllupper, kom det til at lyde:

»Hvert Ægtepar, som med Kærlighed
Sølvbryllup holder i Vennekæde,
det gerne sander, som grant de veed,
at Tvillingherttet har dobbelt Glæde...«

Man vilde saa ogsaa synge den ved Bryllup, og det blev da:

»Hvert Ægtepar, som med Kærlighed
i Jesu Navn holder Bryllupsgilde,
om alt i Verden gaar op og ned,
skal finde tidligt og finde silde:
Det er dog Gammen
at sidde sammen,
hvor Arneflammen
er Kærlighed.«

Et andet Eksempel paa hans Villighed til at være til Tjeneste med sin Sang har vi set, da Professor Mariboe opfordrede ham til at digte nogle Morgensange til hans Skole, som baade Jøder og Kristne kunde synge sammen. Mariboe vilde nødvendig have Jødebørnene udpegede blandt Kammeraterne som dem, der ikke kunde tage Del i Morgensangen, og han vilde lige saa nødvendig besvære deres eller deres Forældres Samvittigheder ved at lægge dem Jesu Navn i Munden. Grundtvig skrev da for hans Skole de tre prægtige Sange, der sikkert er Morgensange i mangan dansk Skole den Dag i Dag: »Morgenhanen atter go'!«, »Løft dig, Sjæl, paa Lysets Vinger« og »Udrundne er de gamle Dage«.

Da P. Rørdam 1844 sammen med Baronesse Stampe paa Nysø vilde foranstalte en kristelig Høstfest i Præstøegnen, bad de Grundtvig om en Sang, og han skrev da en Sang paa Melodien: »Lovsynger Herren, den mægtige Konge med Ære«; men Rørdam sagde, den var svær, og bad om en anden, og Grundtvig skrev da den nu saa vel kendte: »Nu falmer Skoven trindt om Land.«

Eftersom han rykkede fremad i Aarene, kom han ganske naturligt til at dvæle ved Alderdomstiden og Afskeden fra denne Verden. 1843 skrev han den uforlignelige: »At sige Verden ret Farvel«, og 1860 gav han os en af sine allerfineste Perler: »Som Dug paa slagne Enge«. 1861 kom: »Køligt falder Aftenduggen«. Og i hans allersidste Dage:

»En liden Stund
i Rosens Lund
vi rødme kan og blegne,
af Blomstens Art
og med en Fart
nedsunket snart
er alt i disse Egne.«

Tidligere havde han sunget om: »Vor Alderdoms Trøst og Støttestav«, men ogsaa om, at

»Alderdom paa denne Jord
er det store Sorgens Ord.«

Ogsaa til Graven følger han sine Venner. Ved Grosserer Jens Harboes Grav (1824) sang han: »Her mødes alle Veje«, og ved Pastor R. Fengers (1825): »Som Markens Blomst henvisner fage«. I Gravsange glemmer han imid-

lertid aldrig det, der bærer over Døden, som i den først nævnte :

»Men han, til hvem vi spæde
henbares i vor Daab,
forbød vor Samfundskæde
at sørge uden Haab.«

Sangens Gave beholdt han lige til det sidste. Næsten 89 Aar gammel skrev han faa Uger før sin Død :

»Gammel nok jeg nu er blevet
mellem Vuggen og min Grav,
nu jeg staar ved Falderebet
ved det store, hvide Hav,
hvor Magneten er Guds-Ordet,
og Guds Aand staar selv ved Roret.

Stormene er frygtelige,
stille staar her Mandevid,
nærmest er de dødes Rige,
nemt det er at stævne did;
men, o Ve for Uglesangen!
Bundløs der er Undergangen.

Vel paa jordisk Vis at regne
langt af Led er Paradis,
er os nært dog alle Vegne,

hvor hos Ordet er Guds Pris,
saa for Sjæleøje-Stavnen
brat sig aabner Himmelhavnen.

Ja, hvor Aanden staar for Styret,
og Guds-Ordet er Kompas,
gælder som i Eventyret
Evighedens Timeglas.
Der sig brat, som sagt, saa gjort,
aabner Evighedens Port.

Derfor Jesus Kristus-Navnet
prises skal evindeligt;
af hans Kærlighed omfavnet
Hjertet er i Himmerig
Naar med denne Verden brydes,
til Guds-Huset vi indbydes.»

Vil man kaste et samlet Blik paa den hele Digtning, er det klart, at Grundtvig maa betegnes som Pinsens Sanger, ligesom Kingo i en fortrinlig Grad er Paaskens. Den Helligaand, den hellige almindelige Kirke med Glæden og Freden toner fortrinsvis gennem Grundtvigs Salmedigtning.

Nogle faa Eksempler skal nævnes af den store Mængde Pinesange, han har efterladt sig. »Talsmand, som paa Jorderige«, »Helligaanden trindt paa Jord«, »I al sins Glans nu straalere Solen«, »Du, som gaar ud fra den levende Gud«, »Kom, Gudfaders Aand fuldgod«, »Gud Helligaand, vor Trøstermand« — foruden de nævnte af fremmed Rod. »Der stander et Træ i Guds Paradis«, »Stiftet Guds Søn har paa Jorden et aandeligt Rige«, »Guds Kirke er vor Klippeborg«, »Kirken den er et gammelt Hus«, »Der står et Hus paa Jorderig«, »Vidunderligst af alt paa Jord er Jesu Kristi Rige« og mange, mange flere. Og der er »Fred til Bod for bittert Savn«, »Guds Fred er mer end Englevagt«.

Grundtvigs Billedsprog er meget rigt. Medens Kingo i sine Billeder især dvæler ved Solen, og Brorson ved Blomsten, har Grundtvig Engen med de mange Blomster, Skoven med ranke Stammer og svale Skygger, Marken med bølgende Korn, Havet i Storm og Stille og ikke mindst Fuglekoret under den blaa Himmel.

Han digtede tit sine Salmer til Folkemelodier og ønskede, at Folkevisen maatte som en Fugl »flyve fra Øresund til Danevirke og synge til Dans, til Skole og til Kirke«. Men snart kappedes Tonekunstnerne om at sætte udmærkede, let syngelige Melodier til dem, og da de saa fra Vartov Kirke, hvor Grundtvig fra 1839 Tid efter anden lod dem synge, kom ud i Landet, opstod der rundt om i levende Menigheder et stærkt Ønske om at faa den sørgelige »evangelisk-kristelige Salmebog« fra den rationalistiske Tid afløst. Men Biskop Mynster satte sig derimod. Han var saa bitter mod Grundtvig eller saa blind, at han endog, da A. S. Ørsted gjorde ham opmærksom paa, at Grundtvigs Sangværk blev solgt for den billige Pris af 3 Skilling for Arket, skal have svaret: »Det er rimeligt; thi det er ikke 4 Skilling værd.« Omsider blev dog den offentlige Mening Mynster for stærk, saa han maatte gaa i Lag med at samle et Tillæg til Salmebogen, hvori han fra Begyndelsen kun optog een Salme af Grundtvig: »Og saa«, sagde Grundtvig, »satte han oven i Købet ovenover Ordene: »Herre, jeg har handlet ilde«, en Ytring, Mynster dog fandt »ret vittig«. Dette Tillæg tilfredsstillede naturligvis ingen andre end Mynster selv, hvorfor han fordoblede det og tog endog tre Salmer af Grundtvig. Men endda traadte en Kreds af Mænd, deriblandt Biskoppens egen Svigersøn Paulli og hans Efterfølger paa Bispestolen Martensen sammen med Grundtvig for at udarbejde en helt ny Salmebog. Dette Arbejde blev siden overtaget og fuldført af Roskilde Konvent; og nu ventede man kun paa Mynsters Død, der indtraf i November 1854. Allerede i 1855 blev Roskilde Konvents Salmebog autoriseret og indført i mange Menigheder. Den er imidlertid bleven afløst af en ny »Salmebog for Kirke og Hjem«, der — hvor meget der end kan indvendes mod den — dog vel nok er den bedste Salmebog i noget protestantisk Land.

Imidlertid er det endnu kun en lille Del af Grundtvigs rige Salmedigtning, der er kommen med i denne Bog; men hans Salmer er let tilgængelige, da der ved hans 50 Aars

Præstjubilæum blev overrakt ham en større Pengesum, bestemt til, at der altid kunde foreligge billige Udgaver af hans Salmer.

Der er Grund til at fremhæve, at Grundtvigs Salmer som oftest er langt mere kunstnerisk bearbejdede og afrundede end hans folkelige Digte.

X.

Historiske og mytologiske og folkelige Skrifter.

Grundtvig har flere Gange udtalt sig om det personlige Udbytte, han ved Siden af det videnskabelige havde af sine engelske Rejser.

»I England lærte jeg«, har han sagt, »først i Henseende til Frihed som til alt menneskeligt at lægge hele Vægten paa Virkeligheden med dyb Foragt for det tomme Skin og for Penneslikkeriet og Bogormevæsenet i alle Retninger. Thi vel fandt jeg ingenlunde Engelskmændene fri for alt dette, men jeg fandt hos dem Livet og Døden ved Siden af hinanden; Livet overalt, hvor man stræbte frit at benytte Livskræfterne, og Døden overalt, hvor man pinte det levende til Ære for det døde.«

Denne Opfattelse af Liv og Frihed spores stærkt i hans folkelige Skrifter fra Trediverne, hvoraf her kan fremhæves:

»Politiske Betragtninger« (1831). Der var her i Danmark noget politisk Røre som Efterdønning af Julirevolutionen i Paris. I Hertugdømmerne fremtraadte paa denne Tid den slesvigholstenske Bevægelse som politisk i særlig Grad. Den vilde forene Sønderjylland med Holsten under en fælles »Konstitution«, som man vilde aftvinge Kongen. Og i Kongeriget dannede sig det national-liberale Parti, hvis fornemste Bestræbelse i disse Aar var rettet paa en »konstitutionel« Forfatning efter det franske Mønster fra 1830: en lovgivende Rigsdag med stor Myndighed og fremgaaet af den velhavende Middelstand. Grundtvig, der i England havde lært at foragte det tomme Skin i Frihedsspørgsmaalet, skrev i Anledning heraf de nævnte politiske Betragtninger, hvori han betegner »Julirevolutionen« som de parisiske Skoledren-

ges Ridderspil i Hundedagene« og stærkt udtaler sig mod Oprør i Almindelighed. Dernæst behandler han Spørgsmaalet om Rigsdage under Motto: »Jo flere Kokke, des værre Suppe.« Han tror, at Regenten, naar han vil, langt lettere kan træffe Forbedringer i Statsstyrelsen, og at den gode Vilje snarere vil træffes hos en Regent end hos et Rigsdagsflertal, hvoraf hver har sin Interesse og sine Familie- og Venskabsforbindelser, sine Standsfordomme osv., medens Regenten har liden eller ingen Fristelse til at skille sit Vel fra Statens; thi hans Magt, Anseelse og Velstand vokser jo med Rigets, og han har Æren for, hvad der udgaar fra ham. Grundtvig har set Fædrelandskærligheden meget virksom uden Rigsdage og tror ikke, at Sparsommeligheden i god Forstand bliver større med end uden dem; og navnlig tror han, at Rigsdagenes Sparsommelighed vilde komme frem, hvor der er Tale om at give Penge til aandelig Øjemed. Endelig tror han det umuligt at skrive en Valglov, der skaffer Rigsdagen de bedste Mænd. De, der betaler bedst og taler, som Ørerne klør, vil have de bedste Udsigter til at blive valgte. Og aldrig har nogen Enevoldskonge tragtet heftigere efter Enevoldsmagten, end det er Rigsdagenes Sædvane. En oplyst Enevælde med fuldstændig Trykkefrihed var lige til 1848 Grundtvigs politiske Ideal. Og paa det varmeste anbefalede hans Slesvigernes Selvbestemmelsesret, selv om de — hvad han da ansaa for sandsynligt — valgte Forbindelsen med Holsten.

Derefter fulgte hans folkelige literære Størværker: »Nordens Mytologi 1832« og »Haandbog i Verdenshistorien« (1833—1836—1843). Det er disse Værker, der særlig indeholder, hvad han selv kalder sin »historisk-poetiske« Anskuelse.

Som Grundtræk i denne kan fremhæves, at saavel hele Menneskeslægten som hvert enkelt Folks Levnedsløb maa ligne det enkelte Menneske; at ligesom dette har sine forskellige Aldere: Barndom, Ungdom, Manddom og Alderdom, saaledes er det ogsaa med Folkeslagene og med hele Menneskeslægten. Og saaledes maa det jo være, da Menneskeslægten saavel som hvert enkelt Folk er Samlinger af Enkeltmænd, og Naturen fornuftigvis udvikler sig efter de samme Love i det hele som i det enkelte. Denne Paastand har jo ogsaa tit været fremsat og brugt til øjeblikkelig Belysning; men Grundtvig er vistnok den første, der i sin historiske Granskning fastholder dette Billede fra først til sidst og

paastaar, at det maa Historikeren stadig have for Øje, hvis ikke Begivenhederne skal tabe deres Sammenhæng for ham og Historien blive til en Labyrinth uden Lys og Udgang i Steden for et frit, aabent Anlæg i Naturen.

I Ungdommen, hvortil han regner Barndommen, for saa vidt denne kan høre til Menneskets selvstændige Liv, drømmer man om Fremtiden, lægger Planer, prøver og øver sine Kræfter. Manddommen er den Tid, da man elsker og hader, attraar og afskyer, arbejder og virker, samler og adsplitter, bygger og forstyrrer. I Alderdommen søger Mennesket Hvile, ønsker Fred og Ro, lever mest i Erindringen om sit svundne Liv. — I disse tre Tidsaldre hersker saa fortrinsvis efter hverandre de tre Grundkræfter i vort Væsen: Fantasi, Følelse og Forstand, saaledes at i Ungdommen har Fantasien Overvægt, i Manddommen Følelsen med sin Hær af Lidenskaber, og i Alderdommen Forstanden. Men de tre Livsaldre glider som bekendt umærkeligt over i hinanden.

Paa lignende Maade, mener han, er det umiskendeligt, at forholdsvis er hele Oldtiden Fantasiens Tid, Midalderen Følelsens, og den nye Tid Forstandens eller Eftertankens Tid. Derfor er Oldtidens Literatur den mest poetiske, Midalderens den mest historiske, og den nye Tids den mest filosofiske.

Vil vi prøve Sætningen paa de enkelte Folk, kan vi vælge de tre Oldtidsfolk, der fik Lov til at leve deres Liv ud: Jøder, Grækere og Romere. Og vi regner da Jødernes Fantasitid før Moses, med hvis Kampe og Lovgivning Følelses- eller Daadstiden begynder, og hvorefter den fortsættes, til Visdommens, Eftertankens og Refleksionens Dage begynder med Salomon. — Grækerne har deres Fantasitid før Solon, deres Daadstid mellem ham og Aleksander den Store, og saa kommer Vidskabstiden med de filosofiske Skoler, det aleksandrinske Bibliotek og den aleksandrinske Højskole. — Romernes Fantasitid falder i Kongernes Dage, og den ældre Cato indleder øjensynligt nok Forstandstiden hos dem.

Og ligesom kun faa Enkeltmænd er særlig udmærkede, men det er disse udmærkede, Historien især maa holde sig til, naar den vil skildre et Folk, saaledes gaar det ogsaa med Folkeslagene: De Nationer, i hvem Udviklingen ligesom afbilder sig, det er Historiens Hovedfolk; som saadanne nævner han for Oldtidens Vedkommende: Hebræerne, Oldtidens religiøse Folk, Grækerne, der fører an i Kunst og Viden-

skab, og Romerne, hvis Statskløgt og politiske Magt kom til at gribe saa dybt ind.

Som Midalderens Hovedfolk, der ytrer deres Indflydelse hver til sin Tid, nævner han: Hunner og Goter, Byzantinere og Arabere, Franker og Longobarder, Sakser og Angelsakser, Normanner og Islændere; og efter dem Paver og Korsridere, Engelskmænd og Franskmænd, italienske Stæder og Hansestæder. Han er jo nemlig klar over, at som der i Oldtiden er et dybt nationalt Skel mellem Nationerne, som om de alle gemte paa Misforstaaelserne fra Babel, saa kommer der i Midalderen, ikke mindst ved Kristendommens Paavirkning og Forkyndelse af det almindelige Broderskab, mere og mere et internationalt Element ind i Tiden, saa at man ogsaa efter de ledende Kræfter kunde give Midalderens Historie følgende Overskrifter: Martyrerne, Folkevandringen, Munkene, Ridderne, Købmændene.

Med Styrke hævder Grundtvig i disse Hovedværker Kristus som Tidernes Midtpunkt, hvis Komme Oldtidsudviklingen tjener til at forberede, og fra hvem de Kræfter, der siden kommer til at virke til Velsignelse, har deres Udspring.

Og med ikke mindre Styrke gør han gældende, at som ethvert Folk klarlig har sit ejendommelige Anlæg, maa det ogsaa have sit ejendommelige Kald, sin særegne Bestemmelse.

Hebræerne, hvis Hovedtanke, der beherskede deres Liv, var Forestillingen om, at Himlens og Jordens Skaber var deres Herre og Beskytter, førte i det hele et Kirkeliv, og de havde den Bestemmelse at være Kristendommens Vugge og Udgangspunkt. Grækerne, der troede paa et naturligt Slægtskab mellem Guder og Mennesker, skulde forsøge og vise, hvor vidt alle menneskelige Evner i deres frie, uhindrede Virksomhed, men uden Aabenbarings Hjælp, kunde naa. Romerne endelig, der førte et Soldaterliv uden højere Sans for Kunst og Videnskab og uden nogen egentlig Religion, hvis Hu stod til at beherske andre, samler alle Landene omkring Middelhavet under Roms Kejser og baner derved Vej for Kristendommens Udbredelse over hele Jorden.

Alt dette er kun en Antydning af den Mængde Tanker, der er nedlagt i »Haandbog i Verdenshistorien«. Bogen er tillige mærkelig ved sin ejendommelige Stil, ved den betydelige Lærdom og det kritiske Blik for de virkelige Kilder,

der aabenbarer sig deri. Fremstillingen af Oldtidens Historie er vel nu ved, hvad der siden er kommet for Dagens Lys i Ægypten, Babylon og Ninive, i visse Maader forældet; men Midalderens Historie regnes endnu af kyndige for et banebrydende Arbejde.

Mytologien fremstiller ligeledes hans historisk-poetiske Anskuelse. Hans mytologiske System er af ham selv en Gang betegnet som det folkehistoriske i Modsætning til det naturhistoriske, man før havde anvendt. Medens man til Eksempel tidligere i Baldersmyten havde set en Skildring af den venlige, lyse Sommer, der hurtigt svinder, og i Graaden for Balder den stærke Dug i August og September, saa gik Grundtvig ud fra, at det var imod Billedsprogets Natur at bruge det levende som et Billede for det livløse, det personlige som Billede paa det upersonlige; at det var imod Billesprogets Natur at sige Flovhed, naar man mener Vand, Kærlighed, naar man mener Ild, medens det omvendte meget vel gik an. Og derfor maatte en Myte, der aandede Liv, være et Udtryk for noget levende. Han saa derfor i Baldersmyten et Billede paa det barnlige Sind, med hvilket man tit bærer sig ad som Aserne med Balder: skyder til det med alle Slags Vaaben og morer sig med, at det trodser dem, indtil Misteltenen kommer flyvende og fælder vor Yndling. »Denne Snyltevækst ubetydelig at se til, men udskudt af den blinde Høder, altid dødelig for Barnetroen, er nemlig Spotten af en troskyldig Mund, lagt deri af hjerteløs Kløgt«. Tit giver han Myterne en Anvendelse, hvorom han siger, at det just ikke altid kommer an paa, hvad Fædrene har lagt i en Myte, men hvad der uden Tvang kan lægges deri, som naar han i Baldersmyten lægger følgende historiske Oversigt, der ogsaa tjener til Oplysning om hans historiske poetiske Anskuelse:

»Gaar vi blot tre Aarhundreder tilbage, da finder vi forholdsvis en Barndommens Guldalder i Norden med »Barnet i Betlehem« og Kirkesangen paa Modersmaalet og de gamle Kæmpers Ihukommelse levende i Kæmpeviserne; og i det 18de Aarhundrede har vi et Billede af Balders Død og Ligbegængelse, der kun er alt for træffende; thi den franske Spottefugl støber da for vore Øjne Kuglerne, som den tyske Troskyldighed skyder ud, og Nordens Barnetro synker livløs paa Banetuen, ja Jorden holder virkelig paa Liget, indtil Bepottelsen kommer som en Heks fra Jætteverdenen og støder

Dødningskibet fra Land, saa Beddingen gnistrer og Jorden bæver.

Men ved det nye Aarhundrede kommer baade Frigga og Hermod frem, saa Slejpnir sadles for vore Øjne til Helridt, og vi ser Hermod komme tilbage baade med Ringen til Odin og Sløret til Frigga; thi den dramatiske Poesi har altid nogen Lighed med en Rejse til de dødes Rige, og i Norden var den saa kendelig stilet paa at tilbagekalde Guldalderen i hele sin Glans, at man kunde fristes til at tro, at en af os havde gjort Myten til at betegne det.

Forgæves havde vi ikke blot redet Slejpnir, forgæves bragt Syn for Sagn fra de dødes Rige, men forgæves omtone- des vi af Fuglesang baade fra Syden og Norden, forgæves omsvævedes vi af Olympens og Asgaards Aander og Diser med alle Heltene, som Guldkæden omslynger, hvis ikke den næste Slægt i Norden rejste sig i Kæmpernes Aand og fortsatte det Levnedsløb, hvis Kendemærke er Kæmpeskridt med Guldalderen bag sig og Gyldenaaret for sig. Kun dette nordiske Kæmpeliv med det dejligste Maal, en dødeligs Øje kan skue: Guldalderens Genfødsel i Klarhedens Glans, kun dette ægte menneskelige Kæmpeliv og ingen vild Bersærker- gang gennem Blodbad til det store Benhus var det, jeg sværmede for i Ungdomsaarene, stræbte i Manddomstiden, saa vidt Kræfterne rakte og i Øjeblikket taalte at udtrykke, og vil i Alderdommen ikke blot rose og oplyse, men — om jeg kan — ogsaa hos en haabefuld Ungdom fremkalde, vis paa, at et saadant Kæmpeliv ikke blot er det bedste Herreliv paa Jorden, men ogsaa det eneste, der kan blomstre hos os, fordi den nordiske er i Folket ej mindre uforanderlig end i Fjældet og Havet.

Saaledes vilde jeg tænke og tale, om saa Edda kun var et Kul i Heklas Kedel, eller om saa ingen kunde se andet i Baldersmyten end Sommersolhverv; men saaledes kunde jeg hverken have tænkt eller talt, hvis ikke Nordens Aand havde udtrykt det samme i sit naturlige Billedsprog.

Saa vist altsaa, som der har svævet en Aand over Norden, en Aand over Kæmperne, der opofrede sig for Udødelighed, en Aand over Skjaldene, hvis Asamaal og Kæmpeviser gik fra Mund til Mund, fra Slægt til Slægt i Aarhundreder, en Aand over Kvinderne, som ikke blot laante Skjaldene Øre, men laante Kæmperne deres dejlige Stemme til Skib, som altid har Bør over Bølgen blaa, og endelig en

Aand over de gamle Sagamænd, hvis Ordstrøm paa Island frøs fast til Pergament, saa vi kan se det for vore Øjne, ja ligesom tage og føle paa, at det var mageløs levende Anskuelse af Tidens Løb og Menneskenes Idrætter, hvoraf den Strøm udsprang; saa vist, som alt dette er, saa vist er det ogsaa, at det førstefødte Ord af denne Kæmpeaand, altsaa Nordens Myter, maa være Æbler, der faldt ikke langt fra Stammen, ikke længer fra Ygdrasil end Idune, der trolig har gemt dem i Barmen for efter sin Hjemkomst at vederkvæge Brage og alle Aserne, for tidlig gamle og graa, da de endnu har Storværk at øve, Valhal at væрге, Gimle at vinde.«

Denne Prøve paa hans Mytebehandling er ganske vist ikke taget fra hans mere videnskabeligt anlagte Mytologi af 1832, men fra den mundtlige Udvikling deraf, som han gav for en større Kreds af Mænd og Kvinder i 1843, og som blev trykt under Titlen »Bragesnak« om græske og nordiske Myter. Han beskæftigede sig nemlig ogsaa indgaaende med græske Myter og Sagn, og i 1847 udgav han en »Græsk-nordisk Mytologi« til Skolebrug.

Af Mytologien fra 1832 skal kun anføres nogle Ord af det storladne Indledningsdigt:

•Vandred I ud eller sank i Muld
 alle, der gløded for Oldtids Guld,
 aned i Odin mer end Luft,
 andet i Aand end tysk Fornuft,
 andet i Friggas Graad for Balder
 end, hvad der fugter, naar Duggen falder,
 mere i Myter end Eventyr,
 andet i Folk end kloge Dyr,
 mere i Kamp end Knald og Fald,
 andet end Skin i Odins Hal,
 mere i Liv end Lykkespil,
 andet en Gas i Ygdrasil.«

I Trediverne og Fyrreerne falder ogsaa Grundtvigs Virksomhed for Indretningen af den Slags Skoler, man siden har kaldt Folkehøjskolen.

Tanken herom synes at have dæmret for ham i Tiden 1813—1830, men efter 1830 kommer den frem Aar for Aar med stadig større Klarhed. Den fik sin Næring og Afklaring dels af hans egne Oplevelser, navnlig i hans stærkt be-

vægede Ungdoms- og første Manddomsjaar, og dels af hans historisk-poetiske Betragtning af Menneske og Folkeliv.

Saaledes vidste han af egen Erfaring, hvor lidet skikket man i Drengaaarene er til at modtage aandelig Paavirkning, og hvor stærkt man i Ungdomstiden trænger til og er modtagelig for en saadan. »Ungdomstiden er,« siger han, »ikke blot Livets Blomst, men Aandens Skabertime, den Tid, da de store Udsigter skal aabne sig for os, som vi senere skal faa Gavn og Glæde af, den Tid, da den Kærlighed, som skal opflamme os til et daadfuldt Levnedsløb, skal finde sin Ganning.« Det er den Alder i Livet, der mindst maa forsummes; derfor skal vi have en Ungdomsskole, hvor Ungdomsgerningen kan ledes, hvor den Søgen, der er Ungdommens Særkende, kan vejledes, hvor de vide Udsigter kan aabnes, og Kærligheden oplødes.

Maalet skulde være at vække en kristelig Helteaand i Ungdommen, og Midlet fremfor alt et levende, begejstret Ord. Han havde selv i sin Ungdom ved at høre Steffens fornummet Virkningen af »den fri, den stærke Tale om, hvad Haanden griber ej, men hvad dog fra dybe Dale baner sig til Stjerner Vej: Ordet, som af Aanden føres, skaber Syn, hvor Røsten høres.«

Men selv om han maatte lægge Hovedvægten paa, hvad Ungdommen i den korte Skoletid modtog gennem Øret, saa havde han dog den Gang lagt meget Læsestof til Rette til Brug for den nye Skole: Hans Oversættelser af Sakse, Snorre og Bjowulf, Mytologien og Haandbogen i Verdenshistorien, og han vedblev dermed ogsaa siden.

Hans Ønsker om en saadan Skole blev styrkede ved Kundgørelsen af 28. Maj 1831 om Indførelsen af raadgivende Provinsialstænder. Folket maatte have en Udvikling og Oplysning, der kunde hjælpe det til at bære og bruge den Ret til Selvstyrelse, hvortil denne Kundgørelse aabnede Udsigt.

Derfor udtaler han sig allerede i »Politiske Betragtninger« (1831) bestemt for Indretningen af en saadan Skole. »Man kan,« siger han her, »være en meget dannet Mand uden at vide, hvad Dannelse hedder enten paa Latin eller Græsk, og i mange Ting, især i Statssager, være en meget bedre og dygtigere Skribent end de egentlige klassisk-højlærde. Vanskeligheden er imidlertid, at man savner en Højskole for folkelig Videnskabelighed og borgerlig Uddan-

nelse, som kunde give de ustuderede, der vilde høre til den dannede Verden, hvad dertil virkelig maatte kræves.«

Uden en saadan Skole blev det vanskeligt at ordne Skrivefriheden, men for at den begærede Deltagelse i Lovgivningsarbejdet, Kongebrevet stillede i Udsigt, kunde blive til Gavn, maatte der aabnes Adgang til en hensigtsmæssig Uddannelse for dem, der skulde være Medlemmer af Folketingsforsamlingen, en Dannelse, der til Midtpunkt havde Fædrelandet med dets naturlige og historiske Beskaffenhed, henført til det virkelige Liv og Øjeblikkets Krav, hvorved Fædrelandets Literatur baade finder Opmuntring og gør Gavn, og man lærer at skatte den Videnskabelighed, man skal skatte til.

Om Literaturens Stilling i Højskolen udtalte han sig klart og stærkt 1838 i de historiske Foredrag, der efter hans Død blev udgivne under Titlen »Mands Minde«: »Jeg tør dristig paastaa,« siger han her, »at Danmark vilde føle sig ti Gange saa lykkeligt som nu, naar blot alle de dejlige nye danske Viser, der myldrede frem fra Thaarups »Høstgildet« til Ingemanns »Holger Danske«, ikke blot som nu stod paa Papiret, men havde genlydt i alle vore Skoler og derfra ikke blot i alle vore Marker og Skove, men saa vidt som Danebrog vajede paa det sortladne Hav. Kun Mangelen af det kunstige Led, som en fri og folkelig Skole i vore Tider maa være mellem Ungdommen og den i Enkeltmand opstaaede, forklarede Folkeand, kun Mangelen af dette nødvendige Led gør, at et Folk daglig kan blive dødere og dorskere, vrantent og modfaldent, mens dets Literatur strømmer over af Liv og Fylde i herlige Minder og lyse Forhaabninger.«

Da Grundtvig i 1836 udgav sit Skrift: »Det danske Firklover« (∴ Konge, Folk, Fædreland og Modersmaal), kom han atter tilbage til Nødvendigheden af, at Folkeraadets Medlemmer og deres Vælgere var vel oplyste om Folkenaturen, Statsforfatningen og Fædrelandet i alle Henseender. Men denne Oplysning maatte ikke fattes det højere Præg, som Folkeandens giver, og den vilde uden tilsvarende Kærlighed til Konge, Folk, Fædreland og Modersmaal høre op med at virke velgørende, ligesom den hverken vilde være tænkelig eller brugelig uden den Styrke i Modersmaalets Brug, der ikke naas uden indtrængende og flittig Benyttelse af de bedste Forfatteres Arbejder. Og tillige maa denne Op-

lysning for at være ægte udsprunge af Enkeltmandens eget Liv eller dog prøves derpaa.

I denne Afhandling peger han med tydelige Ord paa Sorø som Stedet for en Folkehøjskole i stor Stil — det Kloster, som Absalon byggede for at redde sine Fædres Sjæle ud af Skærsilden, hvortil han henlagde rigelige Penge-midler, og hvis Munke han paalagde at skrive Fædrelandets Historie; hvor Kristian den Fjerde indstiftede det ridderlige Akademi, i hvilket den haabefulde Ungdom skulde lære at lyde og ligne Kongen, der kendte og elskede Fædrelandet og i høj Grad havde Modersmaalet i sin Magt; og hvor endelig Holberg gjorde det muligt for Frederik den Femte at genoprette Akademiet som en folkelig Højskole saavel for borgerlige som for adelige:

Hvor Aksel hviler
i lyse Kor,
hvor Holberg smiler
ad Fejl i Nord:
Fra Sjællands Hjerte,
Kong Frodes Ark,
kast, Mindekærte,
paa Daners Mark
dit Lys, det milde!
Blus op, skønt silde,
dog ret tilpas!

Med endnu større Styrke hævder han i »Skolen for Livet« (1838), at Sorø er Stedet. Havde han som Holberg tjent en Tønde Guld eller bedre som Walter Scott en halv Million ved sine Skrifter, vilde han hellere end at grunde en dansk Højskole efter sit eget Hoved ligesom Holberg skænke Pengene til Akademiet, naar dette blot lignede en dansk Højskole efter hans Hoved saa meget, som det paa Holbergs Tid lignede en efter hans. Der er nemlig Rimelighed for, at det vil vinde og vare, der i Tidens Løb er kommet op af sig selv, snarere end det, Enkeltmand vil fremtvinge efter sit eget Hoved; og desuden ligger det i Nordboens historiske Natur med Kærlighed og Haab at knytte sig til Steder og Indretninger, som Fortidsminder gør os dyrebare.

Han giver dernæst en Skildring af, hvordan han tænker sig Arbejdet paa en saadan folkelig Ungdomsskole:

1) skal der være Lejlighed til at lære fremmede Sprog,

Matematik og alt, hvad den enkelte for Nyttens eller Fornøjelsens Skyld faar Lyst og Tid til at lægge sig efter; men

2) Hovedsagen, det levende, fælles, almindelige, det, der skal være Højskolens Sjæl og Hovedopgave, det er Folkens hensigtsmæssige Udvikling og Oplysning paa Modersmaalet til Fædrelandets Gavn og Kongens Glæde; og

3) skal Ledernes Opgave være at fremme en indbyrdes Undervisning og Vekselvirkning, som det imidlertid er vanskeligt at beskrive.

I en »Kundgørelse om Grundtvigs danske Højskole« (1859) skriver han: »Det er en uundgaaelig Følgeslutning, at naar en folkelig Højskole skal svare til sit Navn, da maa den være folkelig, altsaa i Danmark dansk og stille langt højere med Landets voksne Ungdom, end der uden grov Misregning kan stiles med Børnene, og man maa for saa vidt udelukkende sysselsætte Ungdommen med, hvad der er eller dog kan være og maa ønskes fælles for hele Folket, saa der ikke dvæles ved noget for en vis Stand og Stilling særeget, uden for saa vidt det betragtes i Forbindelse indbyrdes, ikke ved noget fremmed, uden for saa vidt det behøves til Oplysning om vort eget, og fremfor alt ikke ved noget fjendtligt, uden for saa vidt dette maatte afværges. — Ligesom derfor Modersmaalet udelukkende maa herske paa den folkelige Højskole, saaledes maatte ogsaa hele Oplysningen paa Modersmaalet med afgjort Forkærlighed dreje sig om Modersmaalet, Folket og Fædrelandet, og endelig maa Øjemedet, som er Folkelivets Vækkelse, Næring og Uddannelse, aldrig glemmes over Midlerne, som jo kun er noget værd, naar de fremmer Hensigten.«

Grundtvigs Skrifter om Folkehøjskolen vakte i Øjeblikket ikke stor Opmærksomhed i Læseverdenen; men de vandt velvillige opmærksomme Læsere i Prins Kristian Frederik og hans Hustru; og da disse i Slutningen af 1839 besteg Tronen, satte de et alvorligt Arbejde i Gang for at omsætte Grundtvigs Tanker i Virkeligheden.

XI.

Præstegerning i Trediveerne.

I de Aar, Grundtvig var »tjenstledig« Præst, havde han dog ogsaa en Slags Præstegerning. Fra Aarhundredets Begyndelse havde der i Jylland blandt kristelige Lægfolk været en stærk Modstand mod den nye Salmebog og Lærebog, Rationalismens Tid havde affødt; og nu var der i Fyn, særlig i Egnen ved Kerteminde, opstaaet en gudelig Vækkelse mellem Lægfolk, der tog Forargelse af deres Præsts »ugudelige Levned med Dans og Drik, Dobbel og Spil«. Baade de »stærke Jyder« og de »fromme Fynboer« søgte Opbyggelse i deres egne private Forsamlinger, men blev derfor forfulgte af Øvrigheden i Henhold til en forældet Forordning af 13. Januar 1741, ligesom de blev straffede for deres Modstand mod de forordnede Bøger og tiltalte for deres Ukvemsord mod Præsterne.

Allerede, mens Grundtvig var i Præstø, havde hans Medfølelse med disse Mennesker drevet ham til at skrive til Sognepræsten i Kerteminde, Professor Andresen, om Sagen. Han spurgte Præsten om, hvad der fra Øvrighedens Side var foretaget mod de opvakte, da han følte sig tilskyndet til at rejse en offentlig Forhandling om Sagen. Af den Aarsag bad han Præsten give ham Ret til at offentliggøre hans Svar, hvis han fandt det rigtigt.

Præsten blev øjensynlig helt bange for, hvad der kunde komme, og forsikrede Grundtvig, at hans Erklæringer i Sagen var skrevne med evangelisk Aand og Sandhed, saa han kunde være dem bekendt for Gud og Mennesker; men Sagen selv var højst vanskelig, idet mystisk Fanatisme havde blandet sig med ellers priselige Andagtsøvelser. — Tillige fortæller han om forskellige Anfald af Sindssyge, han har haft; og det synes, at Grundtvig har afholdt sig fra nærmere at forfølge denne Sag af Medlidenhed med den svaghovedede Rationalist, der ved et Misgreb af Regeringen var sat paa denne vanskelige Post. Der gik heller ikke mange Aar, før Guvernøren i Fyn, Prins Kristian Frederik (Kristian den Ottende) fik Sagen lempet til Rette.

Under Grundtvigs Englandsrejser havde en Del af hans gamle Tilhørere fra Frelsers Kirke sammen med andre fromme

Mennesker begyndt at holde »gudelige Forsamlinger« i hans Ven Lindbergs Bolig »Lille Rolighed« ved Kalkbrænderiet; Møderne lededes af Lindberg og Flensborgeren Siemonsen, Kateket ved den tyske Kirke paa Kristianshavn. Da Grundtvig kom hjem fra England, fraraadede han disse Forsamlinger, fordi Kirkehistorien havde lært ham, at saadanne gudelige Forsamlinger »næsten uundgaaeligt fører til et selvgjort Menighedsliv med en selvgjort Hellighed, der intet har med Kristus at gøre«; men han gik ind paa, at Deltagerne maatte indgaa til Kongen med Bøn om, at de »uden Bekostning eller nogen Besværing for Staten« maatte oprette en fri dansk-tysk Menighed med ham og Siemonsen som Præster. 160 Mænd og Familiefædre indgik da i November 1831 med en saadan Bøging, men fik den 2. Februar 1832 et rent Afslag.

Saa gik Grundtvig til Kancellipræsident Stemann for at prøve, om han dog ikke kunde faa en Kirke at prædike i for frie Tilhørere. Stemann lo ad hans Lovtaler over aandelig Frihed og sagde, at naar det var ham saa meget om at gøre at komme til at prædike, saa skulde han have beholdt den Kirke, han havde; nu var der intet at gøre. Grundtvig henledte da Ministerens Opmærksomhed paa de gudelige Forsamlinger, som han vidste, Steman hadede, og sagde med Eftertryk, at hvis man nægtede ham en Prædikestol, vilde han ikke længere fraraade de gudelige Forsamlinger. »Det er der heller ingen, der har bedt Dem om,« svarede Stemann barsk. »Naar de gudelige Forsamlinger holder sig Lovene efterrettelige, er de mig ganske ligegyldige.« Grundtvig sagde da, at han for Fremtiden nok skulde vogte sig for at fraraade, hvad Kancellipræsidenten fandt uskyldigt. »Det er intet og bliver intet til,« sagde Stemann. »Jo,« svarede Grundtvig, »det er noget og skal blive til noget.«

Saa mødte Grundtvig næste Søndag (Septuagesima 1832) i Forsamlingen og holdt en dæmpende og beroligende Prædiken, hvori han bad dem betænke, at de ikke levede for at holde Forsamlinger, men samledes for at leve; at naar de selv vilde beholde, bekende og forplante deres Tro, ikke have deres Børn afvendte fra den og nødvendig udskældes, afskyes eller hades for den, da maatte de ogsaa lade andre beholde, bekende og forplante deres uden at hade eller sky dem derfor. De maatte nemlig gaa ud fra, at selv om de andres Tro var vrang, troede de dog selv, den var ret. — Trods den kendelige Alvor, hvormed Forsamlingen hørte paa

hans Prædiken, fik dog Grundtvig det bestemte Indtryk, at den stod i Fare for at komme paa vilde Veje, og han mente derfor, at han maatte fortsætte. Der var mødt saa mange, at Stuen ikke kunde rumme dem, hvorfor han lejede et Kornloft af Grosserer Jakob Holm og lod det forsyne med Bænke og Prædikestol. Her vilde han saa for Fremtiden tale.

Politimesteren sendte imidlertid Bud til ham og de tidligere Ledere og hævdede over for dem, at Forsamlingerne var ulovlige. Hertil svarede Grundtvig, at det ikke vedkom Politiet, hvad han brugte sine Værelser til, før det viste sig, at det var til noget ulovligt, og at han som Præst var indviet til at tale Guds Ord »hemmelig og aabenbar«. Denne Bevisførelse kunde Politimesteren ikke gaa ind paa, men fik Grundtvig til at gaa til Biskoppen for om muligt at komme til Rette med ham.

Biskoppen P. E. Müller var ganske venlig sindet mod Grundtvig. Han havde i sin Tid med Ros anmeldt Grundtvigs Afhandling om »Religion og Liturgi«, og han havde givet ham Egeregie for hans Dimisprædiken; det, der imidlertid nærmest knyttede dem sammen, var begges Kærlighed til Oldtidens Historie. Men i Sagen om de gudelige Forsamlinger var den ellers saa milde og elskværdige Biskop ikke nem at komme til Rette med; han elskede Fred, og Forsamlingerne voldte Ufred. Samtalen mellem dem varede over en Time, men endte med, at Biskoppen lovede at se, hvad han kunde gøre for at faa Sagen ordnet paa bedste Maade. Han forhandlede saa med Kancelliet, og Enden blev, at Grundtvig fik Tilladelse til »indtil videre at holde dansk Aftensang i Frederiks tyske Kirke, dog saaledes, at Ritualet følges, at den avtoriserede Salmebog bliver brugt, og at alle andre Love med Hensyn til den offentlige Gudstjeneste vorde efterlevede«. — Besked herom fik Grundtvig den 2. Marts, og Politimesteren standsede Adresseavisen, for at Grundtvigs Navn kunde komme mellem Prædikanterne den 4. Marts, hvorved de af Avtoriteterne saa ildsete Forsamlinger paa Jak. Holms Kornloft blev undgaede.

Hermed begynder saa det tredje Afsnit af Grundtvigs Præstegerning, da han stod som »fri Aftensangsprædikant« uden Løn og uden Lov til at forrette kirkelige Handlinger.

Blandt hans Tilhørere træffer vi mange, der siden blev kendte Mænd i den danske Kirke, saaledes de senere Bi-

skopper Laub og Martensen og den senere Vartovpræst C. J. Brandt.

Laub omtaler i et Brev til sin Fader Grundtvigs Prædiken saaledes: »Han begynder i en svag, ensformig, søvrig Tone, men man falder ikke i Søvn. Det varer heller ikke længe, før han taler i et andet Tungemaal, om end med samme Tunge. Han fører sine Tilhørere med sig i eet fort; de kan ikke forudse, hvor han vil hen, men derfor heller ikke falde i Tanker undervejs. Uden Orden, men vel ikke uden Sammenhæng, uden synderligt Ophold gaar Talen gennem alle Regioner: det høje, det dybe, det platte, gennem Ild og Vand; men den dvæler ogsaa i dejlige Paradiser med Bjergenes rene Luft og de moderlige Dales lune Vinde og Paaskemorgensol i Horisonten.«

Martensen giver ogsaa en Karakteristik af Grundtvigs Prædikener, der imidlertid passer nok saa godt paa »Søndagsbogen«, som han ogsaa udtrykkelig nævner, som paa »Prædikener fra Frederikskirken«, som disse nu i Udvalg foreligger i Trykken. Han fandt hos Grundtvig profetiske Syner med stort universalhistorisk Blik; men han savnede »det til vort indre Menneske talende, det sjæleplejende og sjæleførende, det, der gaar ind paa de indre Veje og de indre Tilstande«. Grundtvig var efter hans Opfattelse saa greben af sine store Syner, af det verdens- og folkehistoriske, af det Verden og Tiden forbedrende og omdannende, at han ikke fik Tid til at beskæftige sig med det, der hørte til de enkelte Sjæles Forbedring, Opbyggelse og Trøst. Dog vil han paa ingen Maade have sagt, at dette ganske fattedes; kun at det psykologiske og etiske var det svageste, det historiske og profetiske det stærkeste hos ham.

Brandt skrev i sin Dagbog, da han (15. November 1835) første Gang havde hørt Grundtvig: »Jeg var til Aftensang i Frederiks tyske Kirke og hørte en evangelisk Prædiken af min Barndoms Helt, Pastor Nik. Fred. Sev. Grundtvig. Med inderlige Følelser betraadte jeg Kirken, hvor jeg skulde se og høre en af Danmarks største Digttere, denne varme Ven af Danmarks Sprog, Mytologi og Historie, kort sagt af alt, hvad dansk er, denne sande danske Forfatter, denne Kristendommens djærve Helt, den Mand, jeg saa ofte i barnlig Henrykkelse havde beundret — og jeg skuffedes ikke.« —

Grundtvig blev i Løbet af disse Aar klar over Nødvendigheden af større kirkelig Frihed og skrev en Række Digte

og Afhandlinger for at forsvare Trosfriheden for alle Statens Borgere, Sognebaandets Løsning, Ophævelse af Daabs- og Konfirmationstvung osv. Han satte i denne Henseende nogen Forhaabning til »Provincialstænderne«, men blev skuffet. Mynster, der 1834 var bleven Biskop, var mægtigere i Forsamlingen, hvoraf han selv var Medlem, end Grundtvig, og Mynster var stokkonservativ. Navnlig laa Spørgsmaalet om Sognebaandets Løsning Grundtvig stærkt paa Sinde, især da flere Præster tog sig den ene Frihed efter den anden ved Forvaltningen af Sakramenterne. En saadan selvtagen Præstefrihed fandt Grundtvig var en Uting, naar Menighederne i et og alt var bundne til deres Præst. Derfor var Løsning af Sognebaadet for ham ikke alene ønskelig, men nødvendig; Mynster kunde derimod ikke se andet deri end en grov kirkelig Uorden.

Mynster kunde dog ikke hindre, at Sagen, da den var forelagt i Stænderne, kom i Udvalg, og at dette efter Mynsters Udsagn delte sig saaledes, at Mynster og Tillisch var næsten enige om at standse Sagen. Provst Birch vidste ikke, hvad han vilde, Treschow og Bang vilde fremme den. Forslaget faldt imidlertid ved Afstemningen i Salen, men faldt triumferende, siger Grundtvig.

Da Tiden kom, at Grundtvig ikke godt kunde udsætte sine Sønners Konfirmation længere (Johan, født 1822, Svend 1824), og flere af hans Venner ogsaa ønskede, at han skulde konfirmere deres Børn, og da endelig Stillingen som Prædikant uden Ret til at forvalte Sakramenterne i Længden blev ham for fattig, skrev han 16. December 1838 et Andragende til Kongen om »indtil videre« at maatte holde Altergang og een Gang om Aaret Konfirmation i Frederikskirken. Den 17. bragte han selv denne Ansøgning til Kongen, der »vel ikke indlod sig synderlig, men lovede at overveje Sagen« og i øvrigt modtog Grundtvig saa naadigt, som han kunde ønske. Provst Tryde, som Grundtvig traf i Prins Kristians Forgemak, erklærede, at han paa ingen Maade vilde sætte sig imod; Prinsesse Karoline Amalie lovede at anbefale Sagen hos Mynster; og selv var Grundtvig den 19. hos Stemann, der var »helt manerlig« og lod forstaa, at det vilde komme an paa Biskoppen,

Grundtvig troede, at Mynster ikke vilde sætte sig imod, og med dette lyse Haab gik han til ham Nyaarsaftensdag. Men efter en timelang Samtale maatte han gaa »med en

haanlig Afvisning« og — det nægter han ikke — »i en op-
rørt Sindsstemning.«

Der var ingen Vidner til Samtalen, ingen af de to har optegnet Ordene, som faldt; men vi har Genklangen af Grundtvigs Stemning i det Digt, han skrev umiddelbart efter, at han var kommen hjem:

»Hvad kvidrer I om, I Spurve graa,
saa sent i Kongens Have?«

afsvalet ved en lang Vandring i Kongens Have; og vi har sagtens Genklangen af Mynsters i den Betænkning, han afgav 8 Dage efter, over Grundtvigs Ansøgning. Det er altsaa begges afsvalede Stemning, der ligger for os.

I det Mynster'ske Aktstykke er Bitterheden mod Grundtvig umiskendelig. »Det er vanskeligt,« skriver han, »at afgive Betænkning over et Andragende, som ikke synes at have nogen Sammenhæng, og hvori der ikke er fremført nogen Paastand, som jo er urigtig . . . .« Grundtvigs Udtryk om sine Venners »Gammellutheranisme« er en Tilsnigelse; »thi mange Ytringer fra hint Parti, især om Traditionens Forhold til Skriften, harmonerer ikke godt med den gamle lutherske Lære«.

Mynster mener, at Grundtvig ingen Ret har til at klage over Mangel paa Samvittighedsfrihed i Danmark. Det var »hans Anfald paa den danske Gejstlighed, der fremkaldte den Besværing, som for 28 Aar siden blev indgivet over hans i Trykken udgivne Dimisprædiken; men ligesom dette Skridt af det daværende københavnske Ministerium*) ingeniunde fandt almindelig Billigelse, saaledes havde det ikke mindste Virkning til at spærre Statskirken for ham« . . . . »Naar Hr. Grundtvig formener, at Udsigten til virkelig Samvittighedsfrihed stedse bliver mørkere, fordi en Mand, som han fortrinlig har udkaaret til sin Modstander, er »summus theologus«, da er dette vel fremhævet for at forstærke Udtrykket; thi han kan næppe være uvidende om, at denne Benævnelse ikke en Gang er officiel, og at den ældste Professor i Teologi ikke har mere Indflydelse paa Statskirken end enhver af de andre Professorer.«

»Det forvirrede Andragende er fremkaldt ved den Vanskabne, Forslaget om Sognebaandets Løsning har haft i

*) Præsteskab.

Stænderforsamlingen i Roskilde. Men selv om Sognebaandet blev løst, vilde der med Hensyn til Daab og Konfirmation ingen Forandring ske i Hovedstaden.«

I de fremførte Motiver finder Mynster ingen Grund til at bevilge Andragendet. Bevillingen er endog betænkelig derved, at den vilde tage sig ud som en Billigelse af Motiverne. Hvis han blot havde søgt om at konfirmere sine egne Børn, burde man have tilstaaet ham det, »hvorvel Handlingen under de for Haanden værende Omstændigheder mere vilde faa Karakteren af et Skuespil end af en Konfirmation«. Men da Grundtvig søger om at konfirmere andre og at tage til Alters, vil Biskoppen gøre opmærksom paa, at det er efter Grundtvigs eget Valg, at han er uden præstelig Stilling. »Han har tvende Gange efter sit eget Ønske opnaaet Ansættelse i gejstligt Embede, den sidste Gang i en aldeles ikke besværlig Stilling som residerende Kapellan ved Frelser's Kirke paa Kristianshavn. Dette Embede forlod han aldeles frivilligt, og det saa pludseligt, at han end ikke var at formaa til at forvalte Embedet, indtil han af Hans Majestæt Kongen var entlediget.*) Hvis han nu har fortrudt dette Skridt, maatte han søge om et Embede . . . Grundtvigs Tilhørere har ingen Nød; thi der er ingen Mangel paa retsindige, kristelige Præster i København « Men giver man Grundtvig Tilladelsen, vil Seperatismen være organiseret, og det Skisma, hvormed Grundtvig har truet, være iværksat.

Efter denne Erklæring af Mynster blev Grundtvigs Ansøgning afslaaet den 10. Januar 1839. Men det blev ogsaa den sidste ubetingede Sejr, Mynster vandt over ham.

Grundtvig kom alligevel til selv at konfirmere sine Sønner, thi den 19. Marts 1839 blev Præstekaldet ved Vartov Hospital ledigt, og Kongen lod ham da hemmeligt gennem Kammerjunker Reedtz i Udenrigsministeriet og Mr. Browne af det engelske Gesandtskab vide, at vilde han søge Vartov, skulde han faa det. Grundtvig havde længe haft Øje paa Vartov som et Sted, hvor han kunde faa en taalelig Præstestilling, idet der ingen anden Sognemenighed hørte til end de stille, gamle Folk i Hospitalet. Men paa »hemmelige Efterretninger« vilde han ikke søge Embedet. Han gik da til Kongen og spurgte sig for. Og da Kongen sagde: »Jeg giver aldrig

---

*) Dette er, som man veed, urigtigt. Biskop Münter havde af egen Tilskyndelse ordnet Forvaltningen for ham.

nogen Haab!« svarede Grundtvig: »Ja, saa søger jeg det heller ikke, Deres Majestæt, thi jeg er for gammel til at blive holdt for Nar i Kancelliet«. Hertil svarede Kongen venligt: »De kan jo give mig Deres Ansøgning.« Det gjorde Grundtvig, og den 28. Maj blev han udnævnt og den 9. Juni indsat i det Embede, hvor han blev til sin Død.

Forholdet mellem Grundtvig og Mynster fik endnu et Grundstød i Aarene 1839—1840 i Anledning af et Forslag, Mynster havde udarbejdet til en ny Alterbog.

Lige siden Bastholms Tid havde der været Tale om et nyt Kirkeritual, og navnlig følte de rationalistiske Præster sig besværede af det gamle, især dets tydelige Ord om Arvesynden og Jesu Fyldestgørelse samt naturligvis Forsagelsens Ord i Daabspagten.

De lempede derfor tit Ordene efter deres Opfattelse, udelod og føjede til, hvad der forekom dem passende. Dette førte til forskellige Angreb paa Præster i deres Embedsgering, og da P. C. Stemann, en Lovens Mand lige til Fingerspidserne, var bleven Kancellipræsident, udgik der 12. August 1829 en Kancelliskrivelse, der paalagde Præsterne ved alle kirkelige Handlinger, særlig ved Daaben »nøje at følge de foreskrevne Formularer«. Dette ænsede den gamle Stiftsprovst Clausen og hans Svigersøn P. C. Stenersen Gad saa lidt, at den første i Stedet for Forsagelse af Djævelen, alt hans Væsen og alle hans Gerninger spurgte: »Forsager du Synden og alt ondt, som er Gud mishageligt?« ligesom han af Trosbekendelsen udelod Leddet: »nedfaren til Helvede«; den anden sagde ved Nadveren ikke: »Jesus Kristus, som nu har bespist eder med sit hellige Legeme og skænket eder sit dyrebare Blod, hvormed han paa Korset har gjort Fyldest for alle eders Synder . . .«, men: »Jesus Kristus, til hvis Ihukommelse I helligholder denne Handling . . .«. Over begge disse Præster blev der ført Klage, og Gad fik 5. Juli 1831 en skarp Irettesættelse af Biskop P. E. Müller, mens Stiftsprovsten 22. April 1834 fik et bestemt Paalæg om at holde sig Rituallet efterrettelig.

Ved saadanne Tilfælde var det gamle Ritualsspørgsmaal blevet endnu mere brændende, og allerede i November 1832 havde næsten hele Københavns Præsteskab henvendt sig til Kongen om Revision af Rituallet. Det blev derfor 22. April

1834 paalagt Gejstligheden at indkomme med Forslag om mulige Forandringer i Ritual og Alterbog, og disse blev 1837 overgivne til Biskop Mynster med det Paalæg, at han skulde udarbejde et Forslag, der saa siden skulle prøves af en dertil udnævnt Kommission.

Mynster arbejdede med Flid og Lyst paa denne Sag, og i Begyndelsen af 1839 var han færdig, saa hans Arbejde kunde trykkes i 300 Eksemplarer og omdeles til de teologiske Professorer, Biskopperne og andre ansete Mænd mellem hvilke Grundtvig ikke var. »Dette«, skriver Grundtvig i »Kirkespejlet«, »faldt mig mistænkeligt, og da derfor Stemann formanede mig til smukt at holde Fred, forsikrede jeg ham om min Beredvillighed dertil, men gjorde ham opmærksom paa, at den nye Alterbog ventelig vilde yppe en Kiv, der gjorde Freden umulig. Excellencen betroede mig imidlertid, at han saa helst, at alt blev ved det gamle, og at, naar jeg fik Bogen, kunde jeg jo skrive imod den, saa skarpt som jeg vilde, og da jeg bemærkede, at hvor det hos Mynster gik i Vennevold, var jeg vis nok paa at staa udenfor, bemærkede den gamle, at han turde vædde med mig om, at Biskoppen sendte ogsaa mig Bogen.«

Grundtvig fik den da ogsaa og skrev imod den i sit Skrift: »Frisprog mod Hs. H. Biskop Mynsters Forslag til en ny forordnet Alterbog«. I dette Skrift gør Grundtvig gældende, at naar man blot vilde løse Sognebaandet, saa behøvedes der ingen ny Liturgi, saa kunde man give Præsterne dogmatisk og liturgisk Frihed; men vilde man ikke dette, saa maatte man helst blive ved det gamle Ritual, især da der ved det nye fandtes store Mangler.

Grundtvig var ikke ene om at paapege disse. Endog en Mand, der i mange Henseender stod Mynster nær, Sognepræst Dr. W. F. Engelbreth i Lyderslev fandt f. Eks. Læren om Arvesynden tilsløret ved en Sætning som denne: »Naar Barnet efter*) dets naturlige Fødsel er Synden og Døden undergivet som alle andre« — i Stedet for det gamle efter Salme 51: »undfanget i Synd og født i Skyld«. Og Engelbreth ankede ligeledes over, at ved Nadveren Ordet »sande« (»Jesu sande Legeme«) var udeladt, da mange deri vilde se en Opgivelse af den lutherske Nadverlære.

---

*) Mynster har dog ved dette Ord tænkt paa »ifølge« og ikke »siden« dets naturlige Fødsel.

Hvad han ogsaa ankede over, var, at Mynster havde opgivet den spørgende Form ved Daaben (Forsager du? Tror du?) »Kirken bør trøstigt spørge Barnets Repræsentant: Tror du? Og hans Svar gælder, som om Barnet selv svarede det. Den maa paalægge den indtrædende, som den vil modtage, straks at erklære: »Kirkens Tro er min.«

De samme Indvendinger, som Engelbreth i Breve til Mynster fremsatte lige saa elskværdigt som bestemt, vil man med mange andre finde skarpt udtrykte i Grundtvigs »Frisprog«. — Mynster besvarede Indvendingerne i et lille dygtigt Skrift: »Oplysninger angaaende Udkastet til en Alterbog og et Kirkeritual for Danmark«. Heri anslog han dog over for Grundtvig en Tone, som han selv fandt det fornødent at gøre en Slags Undskyldning for. (»I nærværende Skrift har jeg desværre maattet bruge en Tone, som ellers ikke er sædvanlig i mine Skrifter; dog haaber jeg, at man vil ogsaa her finde, at jeg ikke er gaaet udenfor, hvad der hørte til Sagen«).

Men var Mynsters Tone i »Oplysninger« selv i hans egne Øjne mindre tiltalende, saa tillod han sig ved Landemodet 1840, formodentlig i Harme over, at hans Alterbogs-Forslag var blevet henlagt et Angreb paa Grundtvig, som vist ikke ret mange vil betænke sig paa at kalde usømmeligt; han angreb ham nemlig i en Bøn for Prædikenen saaledes: »Thi du ser, Vorherres Jesu Kristi Fader, at hans Kirke omtumles som af Bølger i denne Himmelegn; du ser, hvor stormfulde Tiderne er, da oprørske, af en falsk Iver opflammede Mennesker styrter ind, for at de Baand kan brydes, hvorved du af din Miskundhed har forbundet de kristne Samfund her til Lands med dig og med ham, som du udsendte, Jesus Kristus, og forenet Naboer til indbyrdes Kærligheds Bevisning, for at Folk, som enten har bortkastet al Ærbødighed for Religionen, eller som efter deres egen Begæring tager sig Lærere i Hobetal, eftersom Ørerne klør paa dem, kan vanke frit omkring, for at Børnene kan fries fra Undervisningens gavnlige Aag, og ryggesløse Forældre have det i deres Magt at overgive deres Børn til Tøjlesløshed og Uvidenhed.«

Grundtvig, Kristian den Ottende og Karoline Amalie.

Frederik den Sjette døde den 3. December 1839, og da han, trods de ubegribelige Statsfejl, han havde begaaet, altid utrættelig havde arbejdet for sit Folks Vel efter sin bedste Indsigt og altid havde været Grundtvig god, saa var det naturligt, at han blandede sin Røst mellem de andre Digtere ved Kongens Bortgang og skrev den storladne Sang:

»Hvem rejser bort saa sent i Kvæld
og med saa stort et Følge?
Hvem gælder Danemarks Farvel,
skyhøje Tonebølge,
hvis Mage kun i Hedenold
var Danemænds Farvel til Skjold« osv.

Grundtvigs Taler og Sange paa forskellige Steder og ved forskellige Lejligheder i Anledning af Kongens Bortgang svulmede op til en hel Bog: »Kærminder til Kong Frederik den Sjettes Krans«, for hvilken Dronning Marie bød ham til sig og takkede ham venligt. — Hvor god imidlertid Frederik den Sjette havde været Grundtvig, saa havde han i den Grad været afhængig af Mynster, at han bogstavelig ikke turde gøre det gode for Grundtvig, han gerne vilde; i kirkelige Spørgsmaal havde han i Grunden været Mynster lydige. Men under den nye Konge og Dronning blev det anderledes. »Hos den nye Konge gældte Grundtvig mere«, siger Mynster, ikke uden Bitterhed. Og Clausen siger, at under Kristian den Ottende og hans Dronning var Grundtvig stærk nok til at sætte — ikke Himmel og Jord — men i Stilhed alle Hoffets Magter i Bevægelse.

Den nye Konge og Dronning havde længe været opmærksomme paa og næret en vis Sympati for Grundtvig. Allerede 1815 havde Karoline Amalie den Tanke om ham, at det var ham, der skulde bringe Liv ind i den iskolde Kirke; og Aaret efter havde Prins Kristian med den mest spændte Opmærksomhed lyttet til den Tale, han holdt ved sin Onkels, Biskop Balles, Grav over Teksten: »Saa er da en Høvding falden i Israel«.

Siden havde Prinsessen gennem sin Ven P. Rørdam hørt meget om Grundtvig og hans Skoletanker, som optog hende meget stærkt, og endelig havde hun i 1838 gjort hans personlige Bekendtskab.

Hermed gik det saaledes til. En Kreds af yngre Mænd (deriblandt Fr. Barfod, Fr. Hammerich, P. C. Kirkegaard, Ludv. Chr. Müller) havde bedt Grundtvig om at holde en Række historiske Foredrag for dem; og han havde svaret, at han ikke vilde, saa længe han var under Censur; thi naar hans Pen var bunden, kunde han ikke betragte sin Mund som fri. Men det blev saa til, at han skulde indgive en Ansøgning om Fritagelse for Censuren, som da Prins Kristian lovede at tage sig af. Han udvirkede ogsaa ved Juletid 1837, at Grundtvig blev fri for Censuren; og kort efter gik han op for at takke Prinsen for hans Del deri.

De kom da til at tale om en Sag, der laa dem begge stærkt paa Sinde: Ungdomsskolen eller Folkehøjskolen. Prinsen havde nemlig tænkt paa en Skole for den voksne Ungdom af alle Stænder og uden Eksamenslæsning, og havde med levende Interesse læst Grundtvigs »Firkløver«. Under Samtalen kom de til at disputere om, hvorvidt man paa Højskolen, hvad Prinsen mente, skulde lære Latin; og de blev herover saa ivrige, at de ikke naaede til Ende, men aftalte, at Grundtvig en Tid efter skulde komme igen, for at de kunde fortsætte Samtalen. Dette fortalte Prinsen sin Hustru, og hun bad ham da at føre Grundtvig ind til hende, naar han kom igen; og saaledes kom de Tirsdag den 16. Januar 1838 til at stifte personligt Bekendtskab.

Paa den Tid var deres fælles Ven Peter Rørdam for sit Helbreds Skyld draget til Madeira, og under Fraværelsen stod han i stadig Brevveksling med Prinsessen, af hvis Breve vi faar en levende Forestilling om, hvorledes det hele gik til.

Den 21. Januar 1838 skrev Prinsessen til Rørdam: » . . . Jeg har da nu gjort det Bekendtskab, jeg i Aar og Dag har længtes efter at gøre. I Tirsdags Middags bragte Prinsen Grundtvig op til mig og forestillede os gensidig for hverandre. Men hør nu, hvorledes det gik til. I mit forrige Brev meldte jeg Dem, at Grundtvig havde søgt om at vorde fri for at være under Censur. Dette bevilgedes ham, og da Prinsen kom fra det Statsraad, hvor dette var forhandlet, skrev han øjeblikkelig til Grundtvig for at lykønske ham til Opnaelsen af hans Begæring. Herpaa svarede

Prinsen ved et personligt Besøg og ytrede ved denne Lejlighed Ønsket om at maatte gentage samme for at tale om en Ting, der laa ham paa Hjertet. Sidste Tirsdag fandt dette andet Besøg Sted, og jeg havde bedt Prinsen i Forvejen, naar dette var Tilfældet, da ogsaa at lade mig nyde lidt godt deraf. Grundtvig har et herligt Aasyn; han indtog mig straks ved et ubeskrivelig kærligt, mildt Udtryk. Han syntes især oplivet, saalænge Prinsen blev hos os, og jeg kan ikke nægte, at jeg følte mig ret lykkelig over en saadan Mands sande Deltagelse for Prinsen, paa hvem Grundtvig har gjort det allerheldigste Indtryk. Gud give fremdeles sin Velsignelse til dette Møde! Gud føre fremdeles Prinsens Hjerte til saadanne Mænd! Om det Indtryk, jeg selv har gjort paa Grundtvig, veed jeg ikke ret at gøre mig Rede. Har jeg dog før troet at have gjort et fordelagtigt Indtryk der, hvor jeg kuns gav Forestillingen om Kulde. Hos Grundtvig tror jeg ikke at have gjort et ubetinget fordelagtigt Indtryk. Fejler jeg her anden Gang, vilde det denne Gang være mig grumme kært. Imidlertid gør dette Bekendtskab mig usigelig lykkelig, og ret skulde det glæde mig, hvis denne Mand fandt det værd stundom at skænke mig en Samtale, saa som jeg bad ham derom.◀

Den 25. Februar skriver Prinsessen fremdeles: »Jeg har haft endnu en Visit af Grundtvig, hvorved jeg følte mig anderledes a mon aise (vel tilfreds) end første Gang, og jeg tror ogsaa, at han var mere tilfreds med vores anden Samtale end med den første. Første Gang (veed jeg nu) var han saa absorberet ved den Genstand, han havde forhandlet med Prinsen: Latinens Banlysning, at han ej havde Rum at opfatte noget derfra forskelligt. Hvilken interessant Mand! Hvor behageligt at kunne tale saaledes uden Omsvøb, at kunne sympatisere over de Fejl og Svagheder hos de kære Landsmænd, som man saa gerne vilde bidrage sit til at rydde af Vejen. — I disse Dage udkom et lille Skrift af ham, beslægtet med »Firkløveret«, kaldet: »Skolen for Livet og Akademiet i Soer«. Fortalen er særdeles liberal, og den første Del: »Skolen for Livet« meget klarere end hans sædvanlige Skrifter og fuld af træffende og geniale Bemærkninger. »Akademiet i Soer« er mindre tiltalende, for mig i det mindste.◀

Samme Aar (1838) kom saa Grundtvig til paa Borchs Kollegium at holde den Række historiske Foredrag, han

havde lovet, hvis han blev fri for Censuren. De holdtes fra den 20. Juni til 26. November, tre i hver Uge kun afbrudte af Sommerferien fra midt i Juli til sidst i August — i alt 51 Foredrag, der alle drejer sig om det sidste halve Hundreaars Historie fra 1788, da hans historiske Erindringer begyndte, og til 1838, da Foredragene holdtes. Der var et saadant Tilløb til disse Foredrag, at hver Siddeplads var optagen fra en halv til en hel Time før Foredraget begyndte, Gangene var stuvende fulde til helt ud paa Trappen, selv paa Katederets Fortrin tog 7—8 Stykker Plads. Og det var Tilhørere, han kunde tiltale og komme i levende Forhold til. Herom skrev han 17. November til Gunni Busck: »Med Forelæsningerne er det, Gud ske Lov, lykkedes langt over Forventning; thi der er propfuldt og en Del udenfor, og jeg er for saa vidt færdig, at alle de store Begivenheder har vi mønstret, og England har vi saa smaat berejst; paa Mandag skal vi se at komme hjem over Hamborg og slutte med lidt Snak om vore egne Smaating: Ingemann, Krønikerne, Folke-raadet, Sognebaandets Løsning og den danske Højskole . . . Gud være lovet, som har opladt en Del af de unges Øren. Han lade Sæden falde i god Jord og give Vækst, som han er ene om! . . . Jeg har altid troet, at naar man paa en skikkelig Maade kunde gøre Danmark glad, da gjorde man derved Danmark saa godt, som det kan blive, og at det er bedre end alle de store Riger; og nu ser jeg klart, at Gud har givet mig at kunne bidrage en Del til Danmarks Glæde, derfor er jeg ogsaa glad og tvivler ikke paa, at Vorherre vil gøre sit til det samme paa Maader, som overgaar vor Forstand.«

Tilhørernes Glæde over Foredragene fik et smukt Udtryk den sidste Aften, da man fra alle Sider kappedes om at sige ham Tak for de ildfulde, manende Ord, han havde talt. — Den skarpe Kritiker P. L. Møller og den siden saa bekendte, fine Lyriker H. V. Kaalund havde skrevet hver sin Sang, og Fr. Hammerich og Frederik Barfod takkede ham i begejstrede Ord under bevæget Tilslutning fra Tilhørerne, der den Aften havde optaget alle de Pladser i og uden for Salen, hvor der var mindste Mulighed for at høre et Ord, en Time før Foredraget begyndte.

Det var maaske lige saa meget den Opsigt og Omtale, denne Foredragsrække vakte, som det stærke Indtryk, Prinsesse Karoline Amalie havde faaet af Grundtvig, der i For-

bindelse med hendes historiske Sans bragte hende til at bede ham holde en Række historiske Foredrag for hende og en af hende indbudt Kreds af fornemme Kvinder. Han gav dem saa i Tiden fra 1. Marts til 10. Maj en aandfuld Oversigt over Nordens Historie, der var Prinsessen til stor Glæde. Dette ser man af et Brev, hun sendte Grundtvig to Dage efter, at han havde sluttet Foredragene: »Tillad mig end en Gang og det skriftlig at bringe Dem mit Hjertes Tak for al den Ulejlighed, De har haft for min og de øvrige Tilhørerinders Skyld. Disse behagelige Timer vil leve i uudsletteligt Minde for os, og de har tillige vakt Ønsket om, til næste Vinter atter at glædes ved et lignende Opvækkelsesmiddel og da at dele det med et større Avditorium. Jeg tror i Sandhed, at en slig Anledning til aandrige Samtale meget vil kunne hæve, udvikle og udvide den kvindelige Synskreds. Maatte det lykkes Dem at vække en stærk Begejstring hos de danske Kvinder! Det give Gud! Guds Fred.«

Grundtvig selv var vel ikke nær saa højt oppe i Anledning af disse Foredrag som Prinsessen, men dog glad ved dem. Han skrev den 10. Marts til sin Ven Gunni Busck derom, at det aabenbart var Vorherre, der havde skudt Prinsessen i Sinde at høre Fædrelandshistorie af ham, et Indfald, som Hofverdenen fandt snurrigt. »Det er i det hele«, skrev han, »et mærkeligt Avditorium; thi foruden Prinsessen og hendes Hofdamer (som kun er med for et Syns Skyld) er det en engelsk, en fransk og en tysk Dame, som kun meget maadeligt forstaar Dansk; men det, mener jeg, priser netop Vorherre sin Kunst for, at han gør som ingenting, hvad kloge Folk vilde forsværge Muligheden af, og da Prinsessen tager levende Del i det og spørger godt, er jeg meget vel tilfreds med disse Samtaler, som spaaer, hvad jeg længe har drømt om.« 2—3 Uger efter skrev han til Busck: »Med de historiske Samtaler gaar det vel ikke slet saa glædeligt som den første Aften, men dog meget bedre og livligere end nogen Forelæsning, eller end man havde mindste Grund til at vente; de tyske Damer lærer sig smukt til at forstaa Dansk og taaler godt, at jeg foretrækker Danmark, da jeg ikke stræber at oppuste det.«

Den Fortsættelse af disse Foredrag, Prinsessen havde ønsket næste Aar, blev der ikke noget af. Hun fik saa meget at tænke paa, da hun inden Aarets Udgang blev Dronning. Derimod holdt Grundtvig i Tiden fra 9. November 1842 til

26. Maj 1843 21 Foredrag over Verdens Historie fra de ældste Tider og til Reformationen; de skulde saa have været fortsatte 1844 med en Række Foredrag over Nyaarstidens Historie. Denne Række paabegyndtes den 8. Februar, men blev afbrudt af Grundtvigs Sygdom.

Der foreligger mere eller mindre udførte Opskrifter til disse Foredrag mellem Grundtvigs Papirer, der viser, at de har været muntre og livlige lige saa vel som aandfulde og indholdsrige. Disse Opskrifter er nu udgivne.

Grundtvig var i det hele taget i jævnlig Berøring med Kristian den Ottende og hans Dronning. Da Frederik den Sjettes Lig skulde føres til Roskilde, havde, som bekendt, de danske Bønder bedt om at maatte bære Kisten dertil; og det var blevet bestemt, at de skulde bære den det sidste Stykke af Vejen. Ved den Lejlighed bad Dronningen paa egne og Kongens Vegne Grundtvig om at skrive en Sang, der kunde omdeles til de Bønder, der bar og fulgte Kongeliget, til Minde om deres Kærlighedsgerning. Grundtvig skrev da Sangen, der begynder saaledes:

»Kong Frederik den Sjette henslumred i Fred
og vandrede til sine Fædre.
Han gjorde ikke en Kat Fortræd,
der fødtes ej Kongesøn bedre.

Hans Bønder ham bar som Valdemar, som Frode om Land med
Taare klar.«

Dronningen var meget glad ved Sangen undtagen ved Ordene: »Han gjorde ikke en Kat Fortræd«. Og hun skrev da et meget snildt affattet Brev til Grundtvig: »Usigelig gerne vilde vi lade en Del Eksemplarer af Deres Sang om Kongen aftrykke for at uddele blandt Bønderne, som bærer og følger Liget. Vil De tillade os det? Dog en inderlig Bøn har jeg til Dem: Vil De ikke forandre den tredje Linje i det første Vers. Jeg veed, at De ikke nægtede Kvindehjerter og Kvindelæber nogen rimelig Bøn, og De vil derfor vist heller ikke nægte mine skrevne Ord denne Bøn, som dog udstrømmer af et levende Hjerte.«

Grundtvig føje Dronningen og skrev:

»Kong Frederik den Sjette henslumred i Fred
og hviler nu hos sine Fædre,
og alle Smaafugle de sang derved:
der fødtes ej Kongesøn bedre . . .«

Men Dronningens og Grundtvigs fælles Ven P. Rørdam, der var bleven Sognepræst i Mern, bad Grundtvig om at sende ham et Parti af de Sange, Grundtvig var brændt inde med: »dem med Katten«.

Grundtvig ansaa den Gang den kongelige Enevælde i Forening med fuld Pressefrihed for den bedste Regeringsform: »Kongehaand og Folkestemme, begge stærke, begge fri«, det var den Gang hans Løsen. Og han var en ivrig Lovtaler over den enevældige Konge i stærk Modsætning til det national-liberale Parti, der rejste en bitter Stemning mod Kongen, fordi han ikke vilde give en saakaldt »fri Forfatning«. Denne Stemning kom paa en helt uhyggelig Maade til Orde den 22. Maj 1840: Kongeparrets Sølvbryllupsdag. Paa den Dag løb Linjeskibet »Kristian den Ottende« af Stabelen, det, der siden sprang i Luften ved Egersørde den 5. April 1849. — Grundtvig havde til Højtiden skrevet en Sang, hvori han siger, at Kongen og Dronningen er skænkede os af Himlens Gud og ønsker, at de maa trone i Vælde og blomstre med de danske Vange, som de paa Sølvbryllupsdagen staar glade og blomstrende. Men Dagen var ikke saa solbeskinnet, som Sangen forudsætter; thi da Kongen og Dronningen fra Nyholm vendte tilbage til Amalienborg, var Pladsen vel saa fuld af Mennesker, saa Kongeparrets Vogn havde den største Møje med at komme frem, men Mængdens Holdning var mørk og uvenlig. Kongen og Dronningen hilste venligt til begge Sider, men til bedækkede Hoveder. Om Aftenen var der Balparé paa Slottet, mens Mængden udenfor haanende raabte: »Nu skal vi alle spare« — Kongens Ord til en af de mange Deputationer, der havde hjemsøgt ham.

Sagtens var det denne Stemning i København, der gjorde, at Kongen den 28. Juni lod sig krone i Frederiksborg Slotskirke. Som Festskrift til Kroningen besørgede Grundtvig en lærd Tekststudgave af det angelsaksiske Digt »Føniksfuglen« med en fri Fordanskning og en poetisk »Efterklang«. Han skrev Festsang baade til Kroningen og Salvningen, en »Folkesang paa Kroningsdagen« og »Kongens Skaal«, »Dronningens Skaal« og »Holger Danskes Skaal«. I en af disse kommer hans Uvilje mod den saakaldte »Konstitution« for Dagen:

»Det er kun Fjas at være Drot,
 hvor alle Mand vil raade;
 det er ej nemt at gøre godt,
 naar Vrag man slaar paa Naade.

Det er en Nød at gøre Vers,
 end sige at regere,
 hvor Stympere paa langs og tværs
 vil alting kritisere.*

I det hele skrev Grundtvig i 1840 en Mængde Lejlighedsdigte, hvoraf det mest bekendte dog nok er hans »Fuglevise«: »Velkommen i den grønne Lund«.

Kongen og Dronningen var om Sommeren paa en Hylingsrejse omkring i Landet, og i Oktober vendte de tilbage til Hovedstaden. Her havde J. C. Lindberg der da ligesom Grundtvig var en ivrig Forsvarer af Enevælden, forberedt nogle Demonstrationer, der maaske mest var rettede mod det national-liberale Parti, og Kongeparret havde faaet Underretning om, at der var forfattet en Sang med skarpe Udfald mod dette. Dronningen var ilde berørt af, at »en Velkomstsang til den kærligste og fredeligste Landets Fader skulde kunne ægge til Kamp«. Hun besværges derfor Grundtvig, at han skal benytte al sin Indflydelse hos Lindberg, for at denne Sang maa bortfalde. — Grundtvig skrev imidlertid selv en Sang, der i den Retning ikke var helt uskyldig, idet der siges:

»Thi bærer Blus paa Alfarvej
 vi højt for Landets Fader
 og beder: Konge! regn det ej,
 om Drengene pøb paa Gaden!
 Fra Arilds Tid var Dansken tro
 og skønned paa det milde;
 har nogen Lyst til Lands-Uro,
 da gid det gaa ham ilde!«

Paa den jyske Rejse havde Dronningen fattet og nedskrevet en Plan til en Skole, hun vilde oprette nærmest for de Børn, som havde gaaet i det af hende oprettede Asyl for Smaabørn. Det gjorde hende ondt, at disse Børn, naar de naaede til den skolepligtige Alder, skulde udleveres til den efter hendes Opfattelse paa den Tid aandløse og barbariske københavnske Almueskole; og tillige ønskede hun, at de grundtvigske Skoletanker gennem en saadan Skole kunde blive virkelig prøvede, og hvis de bestod Prøven, Skolen da kunde blive, som hun udtrykker det, »en Normalskole for tilkommende Almueskoler«.

Hendes gode Ven og Raadgiver i Skolesager P. Rørdam var den Gang bleven Sognepræst i Mern ved Præstø, og

efter Raadførelsen med ham bad hun Grundtvig om at være Direktør for hendes Skole, hvad han med Glæde gik ind paa. Til Skolens Indvielse i September skrev han den bekendte Skolesang: »Der skinner en Sol i Lys og Løn« og gik med Lyst til Arbejdet for Skolen. Denne havde imidlertid kun været i Virksomhed et Par Maaneder, før Københavns Skoledirektion satte sig i Bevægelse imod den. Muligvis var Direktionen bleven urolig over, at der i Skolen ikke læstes udenad, og over, at man hverken havde Lærebog eller Bibelhistorie, men læste Religion af den hellige Skrift. Direktionen underrettede Grundtvig om, hvilken Myndighed den havde i Henseende til Læreplan og Lærervalg, og hvilke Rettigheder Sognets Skolekommission havde. Paa dette svarede Grundtvig ikke, da — som han siger i et Brev til Dronningen — »man overlod til mig selv at gætte, hvad Meningen med denne Elementarundervisning var; enten at Direktionen blot vilde vise, at den kendte sine Pligter, eller den tillige vilde sætte sin Overbærenhed mod Friskolen i et klarere Lys, eller om den endelig agtede at gøre Brug af sin Myndighed og underkastede Deres Majestæts Plan en skarp Kritik og Lærervalget en tilsvarende Eksamen«. Og uagtet det Rygte var kommet ud fra Direktionen selv naturligvis, at han skulde have været ulydig eller endog uartig mod Direktionen, vidste han endnu intet bedre Raad end Tavshed, da han jo aldrig kunde udtrykke sig saa forsigtigt, at der jo blev Ord, som kunde misforstaas og trækkes ved Haarene frem for Kancelliet, »saa man med den dybeste Højagtelse for Deres Majestæts Plan, som man var vis paa, den stod for Majestæten, dog maatte finde den Skikkelse, min Overdrivelse og Ubehændighed gav den, aldeles forkastelig, om ikke farlig for Land og Rige«. Han raader derfor Dronningen at ty til Kongens Naade, saa han allerærbødigst kunde »melde Direktionen, at Hendes Majestæt Dronningens Asylskole var allernaadigst fritaget for at formere de Direktionen paa hvilende tunge Pligter«.

Dronningen fulgte dette Raad, og Kongen fritog ved Skrivelse af 24. Februar 1842 Asylskolen for Tilsyn af Direktion og Skolekommission.

Skolen fik altsaa Lov til uforstyrret at prøve de Tanker, hvorpaa den var bygt: om man kunde holde Disciplin uden at prygle og meddele Børn forsvarlige Kundskaber, uden at de ramsede. Prøven faldt saa godt ud, at Dronningen kunde

sætte igennem, at Ludv. Chr. Müller 10. December 1842 blev kaldet til Forstander for Seminariet i Snedsted, hvorved Grundtvig middelbart fik Indflydelse paa Læreruddannelsen her i Landet. Derimod kunde Grundtvig og Dronningen ikke med forenede Kræfter sætte igennem, at P. Rørdam blev Skoledirektør i København.

Undertiden søgte Dronningen at gribe ind ved Besættelse af Præsteembeder og søgte ved saadanne Lejligheder Vejledning og Støtte hos Grundtvig. Derom har vi et Vidnesbyrd i et Brev fra hende af 31. Maj 1842: »De beklager vist med mig Pastor Oldenburgs*) Død. Nu ligger det mig ret paa Hjertet, at denne kristelige Sjælesørger maa faa en sand Herrens Tjener til Eftermand. Veed De ingen, der ret kvalificerede sig dertil? I det mindste gad jeg gerne kunne pege hen til en saadan; muligen, at Herren dermed aabnede mig Kongens Øre . . . De vil erindre Dem, at jeg, sidst vi mødtes, bad Dem tænke Dem om for at skaffe mig en Liste paa kristelige Præster. Gerne havde jeg tillige noget betegnende at nævne ved enhver. Er denne Begæring for stor? Vil De svare mig herpaa: Hvad kan det nytte til? Jeg beder bønlig: Lad deres Svar ikke blive et Sidestykke til Kancelliets: Herved er intet at gøre.«

Det kan ikke ses af Grundtvigs Papirer, om Dronningen har faaet den Liste, hun ønskede; men man ser, at Grundtvig en og anden Gang med Frugt har kunnet lægge et godt Ord ind for en Ansøger.

Den 4. Maj 1843 fik Dronningen Kongen til at besøge hendes Asyl, og i Forvejen havde hun bedt Grundtvig om at skrive en Sang paa en let Melodi, hvori de smaa Børn kunde udtrykke deres Tak til Kongen. Det gjorde da Grundtvig, og Kongen var meget glad ved Besøget. Paa Hjemvejen til Lyngby har saa Kongeparret talt om, hvorledes de skulde glæde og opmuntre Grundtvig, hvilket kan ses af det Brev, han Dagen efter modtog fra Dronningen: »Det var et længe næret, inderligt Ønske hos mig at være i Stand til at bidrage til en Opmuntrings- og Adspredelsesrejse for Dem til England. Vor kære Herre har taget sig af dette Ønske, og ved den

*) Th. V. Oldenburg (1805—42) var Præst i Sorterup, og sammen med P. C. Kierkegaard udgav han »Nordisk Tidsskrift for kristelig Theologi«, der videnskabeligt begrundede Grundtvigs kirkelige Anskuelse. Han var en meget dygtig, nidkær og from Præst, der ogsaa har skrevet smukke Salmer.

kærlige Konges Godhed for mig er jeg nu i Stand til at opfylde det. Der vil desuden aabnes Dem en Kredit i England, hvormed jeg nærmere skal underrette Dem, saa at De paa ingen Maade skal komme til at være i nogen Forlegenhed. — Men nu Spørgsmaalet, om De ogsaa har Lyst til at rejse? I Grunden tvivler jeg ingenlunde derom og vil blot bede Gud, at denne Rejse maa blive Dem til Glæde og os til Gavn.«

Fire Dage efter sendte Dronningen i sin Ivrighed et andet Brev: »Frygter De ikke for at se vor grønne Vinter, da vilde jeg foreslaa Dem at komme her ud i Morgen Middag Kl. 3 og efter Maaltidet og Besigtigelsen af de grønne Træer at glæde os med et historisk Foredrag. Jeg længes efter at høre om Deres nærmere Bestemmelse angaaende Afrejsen til England.«

Grundtvig skrev samme Dag til Dronningen, at han ikke mente at kunne rejse før Pinse, men vilde dog se at komme af Sted i Juni, da han ellers ikke kunde vente at finde dem hjemme, han søgte, i London og Oxford. Han ønsker, at Rejsen maa blive frugtbarere end de forrige, saa Dronningen kunde have den Glæde at se, at hun virkelig gjorde en god Gerning ved at skænke ham en saa stor og uventet Glæde.

Grundtvig tog naturligvis med Glæde og Tak mod Tilbudet om Rejseunderstøttelse til England, ikke mindst fordi den var saa rigelig, at han kunde tage med sig sin 19aarige Søn Svend, der alt den Gang paa det ivrigste studerede engelske og skotske Folkeviser. Han havde endvidere, som det ses af Breve til Busck og Ingemann, Forventninger om frugtbare Forhandlinger med engelske Præster og Teologer og om mulig at kunne udrette noget for »den historiske Oplysning og den folkelige Dannelse«.

Han kom til London den 12. Juni 1843 og fik en lille, hyggelig Bolig ved Siden af Præsten Wade, hvem han kendte fra Danmark, og til hvem han havde skrevet sit lille Skrift: »Vennebrev til en engelsk Præst« (1839). Vi er i Stand til nogenlunde at følge ham Skridt for Skridt ved Hjælp af en Række Breve, han skrev hjem til Dronningen, og som er trykte i L. Schrøders m. fl.'s Tidsskrift »Danskeren« (V. S. 195 flg.).

Han skildrer først et Møde i Overhuset, hvor man forhandlede om den kirkelige Gæring i Skotland. 600 skotske Præster med de dygtigste i Spidsen havde erklæret, at de vilde træde ud af Statskirken, hvis ikke hver enkelt Menig-

hed maatte faa (eller beholde) Ret til at forkaste den Præst, Regeringen eller andre Kaldsautoriteter sendte dem. Spørgsmaalet giver ham Anledning til at hævde, at ingen Regering er saa lykkelig som den danske, der kan haandhæve sin Statskirke, bevare sin Indflydelse paa Embedsbesættelser og dog tilfredsstille enhver kirkelig Trang, naar den blot vil løse Sognebaandet.

Det næste Brev skildrer et 14 Dages Besøg i Oxford, hvor han først giver en levende, meget morsom Skildring af en Universitetsfest, han havde været med til, hvor Studenterne fra Galleriet (Salen var fyldt med Damer og lærde) efter en hævdvunden Skik eller Uskik paa en støjende Maade gav Bifald eller Mishag til Kende, og hvor de navnlig larmede saa voldsomt, da Professoren i Poesi skulde holde en latinsk Tale, at man ikke kunde høre et Ord af Talen, men kun saa Manden staa og gøre Grimacer. Ved en stadselig Frokost bagefter tog Grundtvig Ordet og sagde, at han aldrig med saa megen Fryd havde hørt en latinsk akademisk Tale. Den havde mindet ham om Hefæstos (Klassiciteten, sort af Blæk), der halt paa begge Ben bød Nektar omkring ved Gudernes Taffel i Stedet for Hebe (Modersmaalet), og da lo de lærde Fædre som alle Guder paa Olymp; Damerne burde iøvrigt, sagde han til dem, for længe siden have vænnet de lærde af med at tale Latin.

Hovedsagen for ham under Opholdet i Oxford var imidlertid at komme grundigt ind i den aandelige Bevægelse, der var vakt i den engelske Kirke ved Newman og Pusey, og med dem havde han flere og indgaaende Samtaler. Han skriver, at den biskoppelige Kirke i England egentlig altid har været en Modsigelse. Paa den ene Side har den bevaret det uafbrudte Bispedømme og den dybe Ærbødighed for den apostolske Trosbekendelse og den oprindelige Kristendom, der gør den langt mere kirkehistorisk end nogen anden protestantisk Kirkeafdeling; men paa den anden Side er dens Betragtning af Sakramenterne, Korsets Tegn, Alter- og Kirkeskikke rent kalvinistisk, idet den med Hensyn hertil vil have alt bevist og udledt af Skriften. Denne baade løjerlige og sørgelige Ortodoksi, der lastede Katolikkerne for, hvad den gjorde selv, og roste Kalvinismen for, hvad den ikke vilde rette sig efter, havde altid haft sit Hovedsæde i Oxford, men blev i det 18de Aarhundrede næsten fortrængt af en kalvinistisk Prædiken, der udgik fra Cambridge; og imod

den er det nu, at den lærde Dr. Pusey og den veltalende Præst Newman gør kraftig Indsigelse.

De Samtaler, Grundtvig havde med de to, overbeviste ham om, at de var paa farlige Veje, i Grunden var Papister, og han frygtede for, at hele Retningen kunde blive det, en Frygt, der ikke var uden Grund; thi to Aar efter gik Newman over til den katolske Kirke, og mange af de saakaldte Puseyiter er siden havnede der. Han ansaa dem begge for retsindige og oprigtige Mænd, og derfor var der jo en Mulighed for, at selv de kunde komme paa rette Vej, naar de fik Øje for at den oprindelige Kristendom, Troens og Bekendelsens Uafhængighed af Skriften og Sakramenternes guddommelige Virkning snarere maatte føre fra end til Papisteri. Og det stræbte han at vise baade dem og deres Modstandere, fandt ogsaa aabne Øren for sin kirkelige Anskuelse hos begge Partier og maatte love at komme til Oxford igen sidst i Juli.

Grundtvig var ogsaa siden i Oxford, men traf da hverken Pusey eller Newman.

Han besøgte i London Underhuset og fik en Følelse af, »at det for alvorlige Mænd maa være en sand Lidelse at sidde og tale i et Raad, hvor det er en Naade at blive hørt, selv naar Talen er om saa vigtige Ting som Irlands Beroligelse«.

Fabriksbyerne Birmingham og Manchester maatte han med sin levende Sans for storladen borgerlig Virksomhed ogsaa se. Heller ikke den skønne Natur blev forglemt; han besøgte i Kendal ved Cumberlands Grænse en Oxford-Magister, der i Ferierne levede hos sin gamle Moder, »et Pragteksemplar af en gammel-engelsk Matrone«; og her saa han mangfoldige skønne Steder: mange Søer og Westmorelands grønne og Cumberlands sorte Bjerge. I England besøgte han den et halvt Aar før afdøde Digter Southey's Hus i Keswick og i Skotland Walter Scott's Herresæde Abbotsford. Besøget i Southey's halvt øde Hus gjorde større Indtryk paa ham end alle Herlighederne paa Abbotsford og fremkaldte et meget stemningsfuldt Digt.

I Edinburgh besøgte han Dr. Chalmers (1780—1847), Hovedmanden for de 600 Præster, som havde villet hæve Menighedernes Ret til at forkaste de Præster, der blev dem sendte, en Ret, som nu Parlamentet havde nægtet at anerkende, hvorfor de 600 med deres Menigheder netop dette Aar traadte ud af Statskirken og dannede den skotske

Frikirke. Han kunde ikke enes med Dr. Chalmers om Kristi Kirkes faste Grundlag og rette Skikkelse, men fandt dog i ham en saa aaben, godmodig og kraftig Olding, at Aftenbesøget hos ham og hans milde, livlige og betænk-somme Kone, der altid vilde mægle mellem dem, svævede for ham som en behagelig Drøm mellem Bjergene. — Paa Tilbagerejsen fra Skotland til London beundrede han Domkirken i York, som han aldrig havde set Mage til. Guds-tjenesten i den engelske Højkirke i London og andetsteds fandt han derimod kold og stiv.

I det fremmede fulgte han Stemninger og Begivenheder her hjemme og udtalte sig uforbeholdent derom. I et Brev af 6. Avgust skriver han saaledes: »Deres Majestæt er nu hos Friserne paa Før, og altsaa efter min historiske Regne-maade baade England og Danmark nærmere end Tyskland, saa Luften der maa vist være den Anskuelse gunstig, at et engelsk Forbund vilde være Norden lige saa gavnligt, som et tysk Formynderskab har været fordærveligt og hindret den kraftige Genfødelse og Udvikling af Folkelivet, som er vort store Savn.«

Og den 17. Avgust skriver han: »Da jeg slet ikke læser Aviser, er det kun tilfældigvis, jeg har hørt, at Espartero har aftraadt i Spanien, og at Danmark skal belave sig paa en russisk Dronning,*⁾ og at Tanken om et venligt Forbund mellem de tre nordiske Riger gælder for en stor Forbrydelse i Rusland, som med Rette i et saadant Forbund ser en Hin-dring for sit inderlige Ønske (om) at indlemme os i det store Slavekompagni, og skønt det mellemste aabner en sørgelig Udsigt, vil jeg dog ikke sætte mig til at græde derover; thi dels skal med Guds Hjælp mine Øjne ikke se en Russerinde paa Danmarks Dronningstol, og dels har jeg det Haab, at Vorherre tager sig anderledes faderlig af det lille, foragtede Danmark end at gøre det til russisk Guvernement med en hessisk Statholder. Skulde det blevet Enden, er jeg vis paa, Gud blandt andet havde skænket mig en Hytte mellem Nor-ges eller Northumherlands Bjerger, hvor mit Afkom fribaaren som jeg, kunde aande i fri Luft og tænke og tale i Fædre-nes nordiske Aand; thi det føler jeg, at om jeg saa var 90

---

*) Prins Frederik af Hessen, afdøde Dronning Louises Broder, der vilde være Tronen nærmest, hvis den oldenborgske Kongestamme uddøde med Frederik den Syvende.

Aar, vilde jeg lade mig bære bort fra et Land, hvor enten Tysken eller Russen herskede.«

Mærkeligt nok skulde Grundtvig Aaret efter komme til at skrive et meget smukt Mindedigt over den unge Prinsesse, der døde, inden hun kom til Danmark, hvortil hun skal have glædet sig.

I Begyndelsen af September kom Grundtvig hjem, og et Par Dage efter modtog han fra Dronningen følgende Brev: »Jeg har erfaret, at De er hjemkommen, og at det i Dag netop er Deres Fødselsdag; det er mig derfor umuligt at lade alt dette forbigaa uden paa det hjerteligste at ønske Dem Guds Velsignelse til begge Dele. De har inderlig frydet mit Hjerte med alt, hvad De i Deres sidste Brev siger mig om Rejsens gavnlige Indflydelse paa Dem og Deres Søn, og dette forøger end mere min Tak til Vorherre at have valgt mig til Redskab til at berede Dem denne Glæde. — Maatte De nu forynget i enhver Henseende i Dag begynde en lang Række af virksomme Aar til vort Danmarks Foryngelse og mere aandelig Liv! Maatte Deres Søn træde i Deres Fodspor i alt, som hedder Ild og Kærlighed, og denne Kærlighed hos Fader som hos Søn vorde Sejrrherre over alt andet. — Jeg længes ubeskrivelig efter at se og tale med Dem og indbyder Dem til at spise hos mig paa »Sorgenfri« Mandag den 11. September Klokken 4.«

Af saadanne Indbydelser til Middag og Aften modtog han mange, ligesom ogsaa Dronningen jævnlig sendte Teaterbilletter til ham og hans Familie, endog en Gang i 1844 til den italienske Opera, som hun meget bad ham om at besøge. Grundtvig gik imidlertid saa godt som aldrig i Teatret.

Endvidere var Dronningen hans stadige Tilhørerinde i Vartov Kirke, en Omstændighed, som sagtens bevirkede, at Biskop Mynster fandt sig i den »Uorden«, at Menigheden i Vartov sang af Grundtvigs »Festsalmer« i Stedet for af den avtoriserede (elendige) evangelisk-kristelige Salmebog.

Ogsaa Kongen satte Pris paa Grundtvig og ønskede undertiden at høre hans Opfattelse af foreliggende Spørgsmaal. Da til Eks. i 1844 Spørgsmaalet var brændende, om vi skulde have en hel ny Salmebog eller — hvad Mynster ønskede — nøjes med et lille Tillæg, ønskede Kongen at høre Grundtvigs Mening, hvad man ser af et Brev fra Dronningen til Grundtvig, dateret den 17. Juni 1844: »Vil De le ad min Hønhukommelse, naar jeg beder Dem om en skrift-

lig Meddelelse af Deres mig meddelte Grunde for Indførelsen af en ny Salmebog? Kongen har bedt mig om at skaffe ham Deres Dom i denne Sag, og jeg ønsker at forelægge ham den skriftlig. Mig synes, at Deres Forslag var saa indlysende rigtigt, og det skulde meget glæde mig, om det kunde vinde Kongens Bifald. Kongen skyer særdeles den store Udgift. Hvis det nu kunde lykkes Dem at betage ham denne Betænkelighed, som ogsaa er den største, Kancelliet stiller mellem den nye Salmebog og dens Anordning, til Fordeel for det bitte Anhang, saa var vi alle hjulpne . . . «

Især var det imidlertid i Højskolespørgsmaalet, at Kongen forlangte og fik Raad og Ideer hos Grundtvig. I Kongens Dagbog for den 1. Februar 1843 staar der f. Eks.: »Pastor Grundtvig bragte mig sit Nytaarsønske i »Danske Samfund« og anbefalede en dansk Højskoles Oprettelse i Sorø.« Det er klart, at Kongen ved den Lejlighed har udbedt sig, eller Grundtvig bedt om at maatte udarbejde ham en Plan til en saadan Skole; og en saadan overrakte han Kongen den 9. Februar. Det er et lille Mesterstykke af et Skoleprogram, og det kom unævnt — til at spille en stor Rolle i de talrige Overvejelser, der fra den Tid af holdtes om denne Sag. Da Sagen endelig nærmede sig Afgørelsen, lod Kongen Grundtvig kalde ud til »Sorgenfri« for at tale med ham derom og lovede ved denne Lejlighed, at han vilde raadføre sig med ham under Sagens videre Gang; og han erklærede, at den i Øjeblikket ikke var i de bedste Hænder (Universitetsdirektionens), samt at Grundtvig turde have Ret i, at hans personlige Medvirkning ved Udførelsen maaske vilde blive nødvendig. Han spurgte tillige Grundtvig, om han kunde være til Sinds at lade sig forflytte til Sorø som Præst, hvad Grundtvig vel ikke ønskede, men dog vilde finde sig i, hvis han ikke paa anden Maade kunde komme til at gøre sit bedste i den store Folkesag, der laa ham saa inderligt paa Hjerte.

At Grundtvig efter denne Samtale med Kongen havde den Tro, at han personlig vilde faa Indflydelse paa Ordningen af Højskolen i Sorø, ses af, at han hen i Efteraaret henvendte sig til Fr. Hammerich med Forespørgsel om, hvorvidt han maatte være villig til at overtage en Stilling som Lærer i Historie ved Skolen. »Han talte«, siger Hammerich, »som den, i hvis Hænder Sagens Ordning til Dels var lagt«. Dette kunde tyde paa, at Kongen, ægget ved Direktionens

sejge Modstand, en Tid kan have tænkt paa i større Udstrækning at benytte Grundtvigs Medvirkning ved Sagens Gennemførelse; og dette kan igen have bidraget til, at Direktionen blev mere imødekommende over for Kongen.

Direktionen opgav sin Modstand, og den 31. December 1847 udkom den kongelige Resolution, der bestemmer, at Sorø Akademi skal omdannes til en Realhøjskole efter Kongens nærmere Bestemmelse. Grundtvig udtalte Glæde herover i en Sang: »Den danske Skole«; hvis sidste Vers lyder saaledes:

»Hil dig, gamle Skjoldungrige,
 med din Skole ny!
 Danmarks Ros skal atter stige
 med vor Sang i Sky;
 klare sig skal Folkelivet,
 Bølgen blaa og Alfe-Skibet,
 Vaabenskjoldet, Løvemodet,
 Danehjerte-Blodet.«

Men saa blev Kristian den Ottende kastet paa Sygelejet, og Sygdommen blev til Døden. Paa Dødslejet kredsede hans Tanker endnu om Sorø, og Dronningen meddelte siden Grundtvig, at hun to Gange maatte læse det førnævnte Digt for ham. Det blev, skrev hun, hans sidste Glæde paa Sygelejet, og inderligt frydede det ham, saa han sagde: »Saa har jeg da rigtig truffet det!«

Aaret 1844 var et mærkeligt Aar i Grundtvigs Liv, ikke mindst i Henseende til hans Forhold til Kongen og Dronningen.

Glad overrasket blev han allerede i Aarets første Maaned ved, at »Københavns gejstlige Konvent«, hvori han den Gang tog livlig Del, ikke alene tog Salmebogssagen op, erklærede sig utilfreds med Mynsters Tillæg og nedsatte et Udvalg til at udarbejde en ny Salmebog; men at et Forslag, Grundtvig stillede om at indsende et Andragende om Fred for de gude-lige Forsamlinger, »gik stolt og glat igennem«.

Derimod blev han vemodig stemt ved Thorvaldsens Død den 24. Marts s. A. Da Thorvaldsen 1838 kom hjem fra 41 Aars Ophold i Rom, havde Grundtvig været om Bord i »Digerbaaden« ved hans Modtagelse. Og han havde til den store Velkomstfest den 7. Oktober skrevet den prægtige Korsang:

»Fædreland,
lysere tindrer din Stjerne;
Sønnen kom hjem fra det fjerne osv.«,

til Musik af Hartmann. Og efter at Øhlenschläger havde fremsagt sit Digt om Thorvaldsens Modtagelse paa Reden som en Kunstens 2. April, Andersen sit om »Jason og Aleksander-toget«, H. P. Holst sit om »Amor og Psyche«, besteg Grundtvig Talerstolen og fremsagde »i nordisk Aand og Kraft« sit Digt »Vingtors Hammer«, hvori han vel siger:

»Guder, gjort med Hænder,
Aand af Støvet skabt,
det, jeg frit bekender,
jeg har aldrig haft — — —,«

men føjer til:

»Men hos Manden, i hvis Værker
Liv og Aand har Mindesmærker,
altid jeg Guds Billed ser« —

og

»At staa blandt dem i Aanden,
som med Munden og med Haanden
Storværk øver trindt paa Jord,
det var Skjaldedrift i Nord —.«

Derfor havde han tit fulgt Thorvaldsen, der aabenbart havde fundet den Tors-Hammer, som var sunket i Muld, og havde dermed øvet Storværk, og — sagde han —:

»Derfor vil jeg og med Glæde
være Led i denne Kæde,
Kunstens hjemmegiorte Krans,
der sig som et Tonebælte
snor om alle Nordens Helte
og ombølger i sin Glans
ham, hvis Navn, naar Støvet blunder,
blive skal vor ny Vaulunder.
vandre saa i Nordens Skove,
vugges saa paa Tidens Vove,
tone saa i Danevang
gennem mange Skjaldes Sang.«

Paa Nysø traf de siden hinanden, og Grundtvig døbte Thorvaldsens Atelier der nede med Navnet »Vølunds Værksted«, ligesom han til det Foredrag, Høyen holdt i »Skandinaviske Selskab« Dagen før Thorvaldsens Død, havde skrevet

en ypperlig Sang, hvori Billedet af den gamle »Vølund Vingemed« var anvendt paa Thorvaldsen.

Nu skrev han et stort Mindeligt over Kunstnerkongen, hvori det hedder:

•Tidsaldrene har og en Nyaarsdag,
naar Solhvervsaander svæver over Jorden,
da sidst de svæved under Tordenbrag,
sig vendte Solen morgenrød mod Norden,
og aarle vaagned da et Kæmpekuld
med Kronehelme af det røde Guld.

Ja, stolt oprandt en Gudealder ny
med vort Aarhundrede for Nordens Stammer,
af den skal over Bjerg og Hav gaa Ry,
saa vidt som Øjet funkler, Hjertet flammer,
i den opstaar ved Nordens Kæmpehaand
alt forbigangent, som er født af Aand.

»Thorvaldsen«, fortsætter han, var den største Mester i sin Kreds; med sin Jason svang han sig alt mod Himmelbuen, og hans genopstandne græske Guder fremkaldte en Ofring til ham af Virak, saa det stod om ham som en Sky, som han dog viftede bort med en Barnchaand.

•Et Menneske du var og ingen Gud,
din Herlighed stod under Blomstens Love,
med den i Lys du skinned favr og prud,
med den i Løn du nu skal længe sove;
ej Knæ jeg bøjer og ej Virak strør
for, hvad kun lever som en Blomst og dør.

Ja, et Menneske var Thorvaldsen, og Menneskers Vemodstaarer ved hans Bortgang er Perlen i hans Mindekrans. — I Anledning af, at Stiftsprovst Tryde ved Thorvaldsens Jordefærd havde villet bevise hans Kristendom af hans Værker, siger nu Grundtvig:

•Var du en Kristen? som en Æressag
man spurgte højt, da man dig bar til Jorde,
og dine Billeder i Kirkesmag
beviser kun, du vidste, hvad du gjorde;
men til din Lykke baade fjern og nær
om Ros for Gud maa alle tie kvær.

Ja, det gjaldt om Æren her paa Jorden, turde man vel ikke nægte Thorvaldsen Kristennavnet, men ellers vilde han

sige, at Thorvaldsen var en Hedning af en egen Art med Guddomsstempel paa sin Pande. Der er endnu meget Heden- skab i os alle.

»En Konge var du under Alberts Navn,
skønt uden Sværd og perlestukket Trone,
dit Scepter vakte Fryd og virked Gavn,
mens barnemild du leged med din Krone.
Men Konge var du paa din Blomsterø,
som faa kun fødes, og som færre dø.«

Ingen Konge har mere end Thorvaldsen alvorlig arbejdet paa at vise, at det kongelige er altid det gode. Han skal derfor have et kongeligt Hvilested i det Olymp, han selv har rejst iblandt os.

Her er dvælet saa længe ved dette Eftermæle og ved Forholdet mellem Thorvaldsen og Grundtvig, fordi det er betegnende for Grundtvigs Forhold til Kunsten og Kunst- nernes Forhold til ham. Som Thorvaldsen under deres fælles Sommerophold paa Nysø skal have følt sig stærkt tiltrukken af Grundtvig, ser vi mange af Kunstnerne af Thorvaldsens Skole paa en eller anden Maade knyttede til ham: Bissen og Jerichau, Marstrand og Skovgaard, Rump og Kyhn, Lundbye og Læssøe, Brødrene Dalgas o. fl. Og det er let forstaaeligt, at hans digteriske og storslaaede Personlighed kunde øve sin Tiltræk- ning paa dem, og at hans Kristendomsopfattelse, der har Plads for alt menneskeligt — ogsaa for Kunsten —, kunde tiltale dem.

Grundtvig har, da det store Mindedigt over Thorvaldsen flere Aar efter blev trykt, anmærket, at det er skrevet »i en meget syg Tilstand«. Sygdommen var begyndt med Faare- syge, der gjorde, at han maatte afbryde den Række histo- riske Foredrag om Reformationen, han havde begyndt paa for Dronningen og hendes Kreds. Hun tog det ikke alvor- ligere fra Begyndelsen af, end at hun skæmtende skrev, at Faaresyge dog virkelig var en upassende Sygdom for ham, og hun var saa vis paa, at det snart vilde gaa over, saa hun fik et paatænkt Besøg af Kongen i hendes Skole opsat, til Direktøren (Grundtvig) selv kunde være til Stede. Men under Grundtvigs Skrøbelighed udviklede sig hos ham en saadan Angest og Tvivl om hans Sjæls Frelse, som han ikke havde kendt siden 1810. Han skal endog undertiden have kaldt sig selv et »Djævelens Barn«.

Der var ingen, der kunde trøste ham uden — til en vis Grad — hans Datter Meta. Det fremgaar af et Digt, han skrev til hende, da hun Aaret efter blev forlovet med cand. theol. P. O. Bojsen (1815—1862), der siden blev hans Kapellan. Deri hedder det:

»Du lille, du kære, da Sindet var sygt,
mit Hoved var ørt, men mit Hjerte var mygt,
da Vanvid mig trued,
og Vennerne grued,
da huldt mig betragted med Smil gennem Taaren
min Datter enbaaren,
som jeg dig betragter i Sommerdags Kvæld
og byder Farvel.

Du lille, du kære, det lønne dig Gud,
hvor du under Himlen gaar ind og gaar ud!
Du dulmed min Smerte,
du varmed mit Hjerte,
du køled min Pande, du korted min Pine
med Kysene dine;
og derfor velsignet i Sommerdags-Kvæld
et Kys til Farvel.«

Hans Hustru fik ham da til med hele Familien at rejse ud paa Landet til nogle af hans Venner, Præsterne P. Rørdam i Mern ved Præstø, J. F. Fenger i Lyngby ved Sorø, P. A. Fenger i Bjergby ved Slagelse og G. Busck i Bjergby ved Holbæk. Under Opholdet hos Rørdam var Grundtvigs Tilstand endnu saa betænkelig, at Rørdam skrev et meget forknøyt Brev til Gunni Busck om Grundtvigs Tilstand. Dette Brev var Busck ubetænksom nok til at vise Grundtvig, da denne kom til Bjergby; og Grundtvig blev meget ilde berørt deraf, ja vred derover. — Imidlertid erkendte Grundtvig siden tilfulde, at Rørdam havde ment ham alt paa det bedste, og at han havde teet sig forvirret under sit Ophold i Mern. — Hos Ferdinand Fenger var hans Sind mere i Ro, og Fenger skrev, at han aldrig havde fundet Grundtvig saa elskelig, fordi han aldrig havde fundet ham saa ydmyg; han takkede Gud under mange Taarer for, hvad der var vederfaret ham, og føjede til: »Det var for min Hovmods Skyld.« — Hos Busck var han mindre fattet, og Busck fortalte ved Vennemødet 1868, at Grundtvig kom dertil med dyb og inderlig Bekymring, men at Vorherre trøstede ham med Troens Ord. — Oppe paa sin Mark havde Busck bygget et

Lysthus, hvorfra der var en vid og dejlig Udsigt til alle Sider, Der sad de, og Grundtvig spurgte da Busck: »Har du Pen og Blæk?« hvortil Busck svarede Ja. »Sæt dig da hen«, sagde Grundtvig, »og skriv, hvad jeg siger dig til.« Og saa sagde han, som Busck skrev:

»Sov sødt, Barnlille, lig rolig og stille, sov sødelig, sov, som Fuglen i Skov, som Blomsterne blunder i Enge! Gud Fader har sagt: Staar, Engle, paa Vagt, hvor mine de smaa er i Senge!	Med Fingrene grande slaa Kors for din Pande, med Gudsbornets Røst slaa Kors for dit Bryst, saa kan ingen Djævel dig gæste; saa skal om din Daab med Saligheds Haab sig Mindet i Barmen rodfæste...«
---	--

Og nu var det, som Tungsindet var blæst bort med det samme.

Sangen »Sov sødt, Barnlille« hører til det smukkeste, Grundtvig har skrevet, og overhovedet maa der gives ham Ret i, at han i mange Aar ikke havde været Digter, som han var det under og efter den store Anfægtelsens Krise i Foraaret 1844. Vi kan fra Aarets første Halvdel nævne foruden Mindesangen om Thorvaldsen og Vuggevisen, Sangene ved hans Faders, Moders og Søsters Grave, det mærkelige Digt »Ved min egen Grav«:

»En Træl af Kød og Blod og tiggerarm paa Mod, en Kæmpe dog i Færd sig hviler trøstig her i Kraft af Barnedaab med Herlighedens Haab.	Paa Herrens egne Ord ved Kirkens Bad og Bord i Jesu Navn udvalgt at tro og haabe alt, og i hans Kirke Skød at trodse Synd og Død, og i hans Vennelag at vente paa hans Dag med Evighedens Krans med Kærlighedens Glans.«
Faa levede saa frit og virkede saa bundet, og sjælden for saa vidt, blev Døden overvundet, fordi mange længe ej slog ind paa gamle Vej.	

Et dejligt lyrisk Digt »Skovhuset« hidrører ogsaa fra det første Halvaar af 1844.

Grundtvig kunde derefter, glad og trøstet, rejse op i Nordsjællands yndige Egne. I Hillerød glædede han sig ved at høre Nattergalen Aften, Midnat og Morgen, og skildrede den dejlige Sommernat i sit skønne Digt:

»Køligt det lufter
i Maaneskin brat,
Blomsterne dufter
i Midsommernat.«

Torsdag den 23. Maj kom han hjem og overraskede sin Kone alene, mens »de andre var paa Spejderi efter et Lyststed, som Kongen og Dronningen havde befalet dem.«

Dermed hang det saaledes sammen. Baronesse Stampe paa Nysø havde tilskrevet Dronningen, at det var aldeles nødvendigt at faa Grundtvig ud paa Landet, og bedt om et Bidrag til et Landsted for ham i Sommertiden. Herpaa havde Dronningen svaret saaledes:

»Kære Baronesse Stampe! Jeg er Dem uendelig forbunden for Underretningen om vores kære Grundtvigs Behov af Landluft i Sommer. Jeg skal sørge for, at han faar et passende Landsted. Hvor gerne overlod jeg Dem den Glæde og stak mig bag ved Dem, som Æren egentlig tilkommer; thi hos Dem opstod Tanken om et Ophold paa Landet. Dog, naar Gaven til sligt Ophold kommer fra Kongen og mig, tror jeg, den mindst saarer hans Delikatesse, og at glæde og vederkvæge denne Ven er jo Hovedhensigten. Gud opholde ham længe, denne Kæmpeaand, denne Profet, der ej gælder i sit Fædreland, fordi han ser en Menneskealder ind i Fremtiden. Hans Bortgang vilde være mig og den lille Flok, der af Hjertet hænger ved ham, et uopretteligt Tab.

Hvor er det mig kært, at jeg ganske deler Deres Begjstring for de udmærkede Aander. Gud opvække mange saadanne i det ubeskrivelig elskede Danmark! . . . .«

Dronningen sørgede altsaa for, at han kunde faa en Sommerbolig paa Landet; og de, der var paa »Spejderi«, fandt paa Lille Tuborg ved Strandvejen, hvor Grundtvig tog det i Øjesyn den 24de, hvorefter han med sin Familie kørte en Tur i Dyrehaven. Her mødte de Kongen og Dronningen, hvad der fremgaar af det Brev, han Dagen efter modtog fra den sidste: »Hvor det overraskede mig at se Dem i Dyrehaven i Aftes og saa vel og munter af Udseende! Gud være lovet!!! Da jeg kom hjem, fandt jeg Deres kære Brev og blev ret sjæleglad over at erfare af samme og af Brev fra Peter Bojsen, at De selv og Familie samtykker i Kongens og Dronningens Ønske, at De tilbringer Sommeren paa Landet i frisk og sund Luft. Nu havde vi rigtignok ønsket Dem

baade en videre Udsigt over Sundet og det majestætiske Rygstød af Dyrehaven, men i en kristelig Atmosfære vil De leve i Tuborg. — — — — Jeg erfarer nok, naar De først er flyttet ind paa Tuborg, og da skænker De mig et kært Besøg paa Sorgenfri.«

Grundtvig flyttede saa ind paa Tuborg og kom sig godt i de landlige Omgivelser; han var Kongeparret meget taknemmelig for Sommerboligen og udtrykte sin Glæde og Tak i Digtet »Lille Tuborg«, som han overrakte Dronningen paa hendes Fødselsdag den 28. Juni.

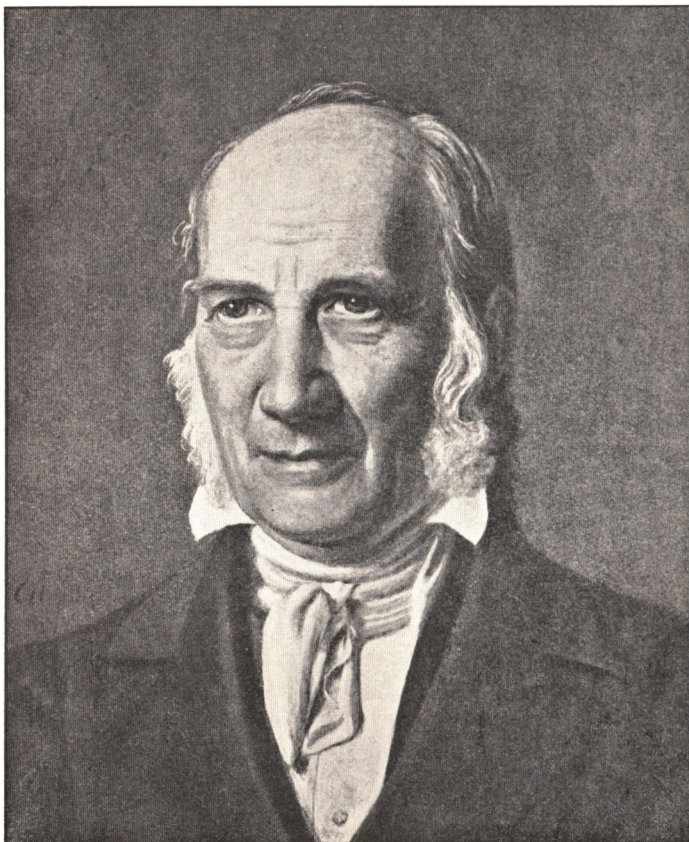
XIII.

Tilnærmelse til de national-liberale. — Slutningen af Kristian VIII.s Regeringstid.

Skønt Grundtvig ikke troede paa de Velsignelser, en lovgivende Rigsdag vilde berede Danmark, kom han dog fra 1844 til noget Samarbejde med de national-liberale. Han havde fælles med dem levende Interesse for Danskheden i Sønderjylland, for Enighed og Samarbejde mellem de tre nordiske Folk og for Presse-, Forenings- og Forsamlingsfrihed; og dette Fællesskab førte til et Samarbejde, der en kort Tid satte hans venlige Forhold til Kongen og Dronningen paa en alvorlig Prøve, en Prøve, hvori det dog bestod.

I sine »Politiske Betragtninger« havde Grundtvig opfordret Sønderjyder, der var skrivedyndige, til at sige deres Mening om Sønderjyllands Forhold, og i Slutningen af 1831 udgav Flensborgeren Professor Kr. Paulsen i Kiel sin Bog »om Hertugdømmet Slesvigs Folkelighed og Statsret«, der siden blev Fanen, hvorunder der i denne Sag kæmpedes. Denne lille Bog og Paulsens senere af Trykkefrihedsselskabet udgivne Skrift: »Det danske Sprog i Hertugdømmet Slesvig« klarede op baade for de national-liberale og for Grundtvig, og de mødtes snart i Kampen for den fortrykte Danskhed i vort Grænselandskab. Ved Efterretningen om den Begejstring, Sangen: »Sie sollen

Grundtvig.

ihn nicht haben« havde vakt blandt Hjemmetyskerne, skrev saaledes Grundtvig en morsom Vise: »Behold I kun jert eget« osv.; og da P. H. Lorenzen i November 1842 havde talt Dansk i Stændersalen, kom Grundtvig med et »Nyaarsønske i Danske Samfund«, hvori han udtalte sig om Nødvendigheden og Beskaffenheden af en dansk Oplysning og Dannelse, og hvormed fulgte en munter Kæmpeviser om »Hr. Peder fra Sønderborg« (∴ P. H. Lorenzen) med Omkvædet: »Nemmer I vel det, Danske!«

Allerede tidligere havde Grundtvigs Ven, Professor Flor i Kiel, faaet Spørgsmaalet rejst om en dansk Folkehøjskole i Sønderjylland, og den 22. Januar 1842 havde 14 Mænd udsendt en Indbydelse til at tegne Aktier i en saadan Skole. Lige saa varm, Grundtvig var for dette Foretagende, lige saa tvivlende og køligt tog de national-liberales Hovedorgan »Fædrelandet« paa Sagen. Bladet følte sig navnlig opfordret til at mane til Forsigtighed, fordi to af Indbyderne, Præsterne L. C. Hagen og L. C. Müller, »en Gang havde tilhørt det grundtvigske Parti, hvis Tilhængere vistnok i det hele er mindre godt skikkede til at indrette Undervisningsanstalter«. — Uagtet »Fædrelandets« uheldige Optræden, og uagtet D. G. Monrad i sit Blad »Dansk Folkeblad«, hvortil Indbydelsen var sendt, lod den trykke bagest i Bladet med de allermindste Typer og lod en Indsender angribe Planen skarpt, lykkedes det dog Flor at faa den national-liberale »Syvstjerne« i København til at støtte Skolen med et Laan paa 5000 Rigsdaler og en aarlig Gave af 600 Rigsdaler, foreløbig i 5 Aar. Saaledes begyndte Samarbejdet mellem Grundtvig og de national-liberale; og jo mere det sønderjydske Spørgsmaal, der forenede dem, kom frem i første Linje i den offentlige Forhandling, des mere maatte de nærme sig til hinanden.

Og dette maatte ske, efter at Regeringen den 29. Marts 1844 havde udstedt det uheldige Patent, der indskrænkede Brugen af det danske Sprog i Stændersalen til dem, »der ikke tiltror sig at være det tyske Sprog tilstrækkelig mægtige for at kunne betjene sig deraf i Forhandlingerne, og som af den Grund vil betjene sig af det danske Sprog«. Dette Patent vakte som bekendt et overordentligt Røre overalt i Kongeriget og blandt de Danske i Sønderjylland, af fødte en Mængde mere eller mindre hidsige Bladartikler, Erklæringer og Adresser; men den egentlige store Indsigelse

derimod blev gjort ved den store Folkefest paa Skamlingsbanke den 4. Juli 1844, hvori Grundtvig tog fremragende Del.

Det skandinaviske Selskab i København havde lejet et Dampskib for at sejle til Kolding i Anledning af denne Fest og gennem sin Formand Orla Lehmann sendt Grundtvig en Indbydelse til at følge med som dets Gæst. I denne siger Lehmann, at det er ham en kær Pligt at kunne forsikre, at hvis Grundtvig vil modtage Indbydelsen, vil baade hans Rejsefæller og de Venner, de skal gæste, kappes om at vise ham, hvor levende alle Danske paaskønner, hvad han er for den Sag, i hvis Navn dette Stævnemøde finder Sted.

Grundtvig tog mod Indbydelsen, fordi han gerne vilde være sammen med Ungdommen; men da han kunde indse, at hans Deltagelse i Festen ikke vilde være vel set af Dronningen, gik han den 1. Juli fra Lille Tuborg op til Sorgenfri for at faa en Samtale med hende derom. Saa vidt det kan skønnes, blev denne Samtale ikke synderlig indgaaende; og næste Dag drog Grundtvig til Kolding, hvor Københavnerne, og ikke mindst han, fik den mest begejstrede Modtagelse.

Paa Skamlingsbanke var der samlet 10—12,000 Mennesker, som fra Middag til Aften med en kortere Afbrydelse opmærksomt lyttede til de alvorlige Ord, der blev talt. — Efter at Sognefoged Kaj Hansen fra Vonsild havde aabnet Mødet, og Laurids Skau holdt den berømte Tale om Modersmaalet og dets Stilling i Sønderjylland i Øjeblikket, holdt Grundtvig en Tale, der — som »Fædrelandet« siger — i 5 Kvarter blev fulgt med usvækket Opmærksomhed, ofte afbrudt med jublende Bifaldsraab af den store Forsamling. »Og der kan,« fortsætter Bladet, »ikke tænkes noget større Bevis for, at Nordslesvigerne er danske baade i Sind og Skind, end den lynsnare Forstaaelse og lydelige Resonans, enhver selv den mindste Antydning fandt hos den talrige Mængde, hvoraf mere end de tre Fjerdedele var Bønder fra alle Nordslesvigs Egne.« »Vi skal saa meget mindre,« siger Bladet, »forsøge paa at gengive dette Foredrag, hvori nordisk Mytologi og nordisk Historie, storartet Lyrik og populær Munterhed, Sejrsforvisning og polemisk Skaanselsløshed blandede sig paa den for Grundtvig ejendommelige Maade, som vi antager, han selv vil nedskrive og i Trykken udgive det.«

Dette sidste har Grundtvig gjort, og for saa vidt kan vi

nu læse Foredraget (»Skovhornets Klang mellem Skamlingsbankerne«), men hvad Opskriften ikke kan meddele noget om, er det mægtige Personlighedens Indtryk, hans Fremtræden gjorde, og det vidunderlige Vekselstil, der under hele Talen var mellem ham og hans store Tilhørerkreds.

Han begyndte med en Hilsen til det dejlige Land, der laa udbredt for hans Øjne, og den bølgende Menneskeskare, der modtog ham med Jubel, men især hilste han de slesvigske Danemænd, Danmarks lyslevende Grænsefæstning, vel bygt af Jord, men kun som den almægtige bygger, der i Begyndelsen skabte Støvmennesket i sit Billede; han hilste dem, de kække og bolde Danemænd, som i to Aartusinder, om ikke længere, stod paa Vagt for det velsignede Fæderne-land, de hjerteligste Heltes og de elskeligste Kvinders ældgamle Hjem, stod paa Vagt mod det altid herskesyge, bryske og krigske Folk, hvis Kejsere satte en Ære i at være »Rigets Formerere«. Han mindede dernæst om, at ved Ejderen havde man i de ældste Tider til Værn haft en Jordvold, som kaldtes Holgerdiget, og dette maatte han tænke paa, da en af deres Talsmænd paa det genfødte Kongestævne*) gav Tyskeren, der truede med Frederik Røds-kæg, det Svar, at her slumrer Holger Danske, men naar han vaagner, leger han Himmelspræt med Trolde, saa de glemmer at spøge. »Og,« fortsatte han, »hvad dette den vaagnende Folkeaaands første vingede Ord bebudede, det skete brat, da det genlød i Fjendernes Lejr, at Holger Danske var staaet op fra de døde og kæmpede med Løvemod for Modersmaalet, saa Nordslesvigs Talsmand**) trods alle tyske Forbud, trods Jættelarmen af det usalige hensovne, skinhellige romerske Riges Genfærd, trods alt dette »talede Dansk og vedblev at tale Dansk«. Ja, »Nordslevigeren blev ved at tale Dansk«, det skal efter Aarhundreders Forløb være det kærnefulde Udtoq af eders Kæmpehistorie; thi dette lille Ord indeslutter i sig baade Kampens Størværk og Sejrskransen. Stor Kamp vil det koste at sætte Modersmaalet igen i sin Ret; thi vi har som Uffe Kamp mod to Tyskere, og høj og en plat; og skal

*) Nis Lorenzen, hvem alles Øjne nu søgte.

**) P. Hiort Lorenzen, hvis danske Taler i Stænderforsamlingen den 14. November 1842 kun gengaves med: »P. H. Lorenzen sprach Dänisch.«; »P. H. Lorenzen sprach abermals Dänisch.«; P. H. Lorenzen fuhr fort Dänisch zu reden« osv.

Kampen lykkes, maa vi som Uffe se at finde Faderens Rustning og Sværd.◀

Men for at det skulde lykkes, maatte der en Skole til, som tog særlig Sigte paa Danskheden, som lagde Hovedvægten paa Oplysning om, hvad der vedrører Folk, Fædreland og Modersmaal. En saadan Skole havde i mange Aar været hans sødeste Drøm, og Mangelen deraf hans bitreste Savn. Derfor var han rejst til Skamling for at ønske de slesvigske Bønder til Lykke med, at de havde gjort det første Skridt, Kæmpeskridtet, til Oprettelsen af en saadan Skole. De maatte endelig ikke lade sig skræmme af, at der i hele Danmarks Kongerige ej fandtes Mønster eller Mage, men komme i Hu, at det var dem, der fra Hedenold gik i Spidsen og gav os i Kongeriet Mønster, som det var værd at efterligne; det var her i Sønderjylland, at Dan samlede alle Danske til Kamp mod de paatrængende Tyskere og grundlagde den danske Trone, det danske Navn og det danske Rige; og det var her i deres Helligbæk, de første Danske blev døbt, og her i deres Midte, at Nordens Apostel, den gennem hele Middelalderen magesløse Ansgar havde sit danske Sæde. Og som de statshistorisk og kirkehistorisk havde gaaet i Spidsen, burde de ogsaa gøre det skolehistorisk. »Derfor op, I danske Mærkemænd, lad Danebrog vaje stolt paa Højskolen, som den vajede paa Bølgen blaa endnu i Kongedybet trods Havets Elefant og Englands den største Vovehals, men som Danebrog aldrig vil vaje mere, hvis ikke en dansk Højskole snart lærer Folket at skatte og bruge sit Modersmaal og med Folkeaadens Kraft at forfægte sin naturlige Ret til ikke alene at blive ved at tale Dansk, men at tiltales, at raadspørges, at høres og føjes, at styres og ledes paa Dansk, saa de fremmede efter Ordsproget maa stikke Fingeren i Jorden og lugte, hvor de er, lære at synge med de Fugle, de er iblandt, eller lære at tie, Skik følge eller Land fly.« — Efter at han dernæst havde fortalt Sagnet om Folke, sluttede han saaledes: »Der løber meget Vand til Strande, siger man, mens Mølleren sover; der er løbet endnu mere, mens Holger Danske sov, men nu skal der ikke løbe en Draabe mere, før alle Danemænd opløfter deres Stemme og synger en Vise til Folkes Ihukommelse og gør ved hans levende Minde det Kæmpeløfte, at før de indrømmer Fjenden en Straasbred af Marken, før skal de gøre som Folke og tømme hver sit Bæger af det varme Hjerteblod. Det høre

Himlen og lade det lykkes til Fædrenes Ære og Danmarks Gavn, skænke os alle Aand og Kraft som Vin i Guldbæger til glædelig at bringe det med Æren ældgamle Fædreland ethvert Offer, blodigt eller ublodigt, som dets Udfrielse af Fjendevold, dets voksende Velstand og voksende Glans udkræver!«

Under Sejladsen hjemad var Grundtvig hele Sommer-natten igennem i den mest levende Vekselvirkning med den Ungdom, der var om Bord; Kaptejnen paa det lille Skib maatte endog bede ham gaa over i den anden Side af Skibet, da man trængtes saa tæt om ham, at det hældede stærkt til den Bord, hvor han stod. Da de kom ud under Sjæl-lands Odde, hvor hans Ungdomsven P. Willemoes var falden den 22. Marts 1808, kom en Studentersangforening frem og sang hans »Kommer hid, I Piger smaa«, en Opmærksomhed, hvorfor Grundtvig paa sin Side takkede ved at fremsige det Vers, han i sin Ungdom havde skrevet til Mindestenen paa Oddens Kirkegaard over dem, der faldt i hin Kamp:

»De Snekker mødtes om Kvæld paa Hav,
og Luften begyndte at gløde;
de leged alt over den aabne Grav,
og Bølgerne gjordes saa røde.
Her er jeg sat til en Bavgasten
at vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Ben
under mig smuldre i Jorden.
Danske af Tunge, af Æt og af Id;
thi skal de nævnes i løbende Tid:
Fædrenes værdige Sønner.«

Da han med sin dybe Malmrøst fremsagde dette Digt netop paa dette Sted, greb Stemningen i den Grad alle, at endog den Mand, der stod til Rors, nær havde sat Skibet fast ved Odden.

Den hele Færd havde været til megen Glæde for Grundtvig, der havde forstaaet, at meget af, hvad han havde saaget, var i Færd med at spire; og ved Afskeden sagde han til sine unge Rejsefæller, at han for tidlig havde sørget over, at han nok kom til at tage Broderparten af Danmarks Arv og Odel med sig i Graven; thi nu forstod han, at der var Bejlere og Medbejlere nok til alt, hvad der var smukt og ædelt, højt og dybt, aandigt og hjerteligt og efterhaanden lyst og klart; og han fik et fuldtonende Ja til Svar.

At hans Ord paa Skamling havde gjort Indtryk, fik han yderligere Vidnesbyrd om i de mange skriftlige Taksigelser, der indløb til ham. Saaledes skrev den konstituerede Borgmester i Kolding, Saxild, idet han sendte Grundtvig en bortkommen Vadsæk: »Idet jeg opkaster mig til Tolk for vor lille Bys og dens Omegns Følelser, takker jeg Dem, fordi De uden at tage Hensyn til en lang Sørejses Besværligheder glædede os ved Deres Nærværelse, hvorved mangfoldige fik Lejlighed til at lære at kende eller i det mindste se en Mand, hvis Navn ikke vil glemmes, saa længe den danske Tunge er til.«

Grundtvig svarede herpaa: »Hvor behageligt det end var for mig med Deres meget ærede Brev af 5. Juli at modtage det eneste, jeg havde tabt paa en Rejse. saa rig paa Vinding, at Tabet var ubetydeligt, saa var dog Brevet selv mig langt behageligere, og nu glæder det lille Uheld mig ordentlig, da det giver mig den bedste Lejlighed til at bevidne Dem og gennem Dem hele Kolding By min uskrømtede Tak baade paa egne og gamle Danmarks Vegne for den altid sjældne og i Danmark længe mageløse Venlighed og Gæstmildhed, hvormed Byen modtog saa mange personlig ubekendte, blot fordi de kom som Børn af den fælles Moder for at ære hendes Maal og hendes Minde. Aldrig skal jeg glemme, at Kolding var den første By i Fædernelandet, der rakte den gamle Daneskjald en Krans af bedre Blade end Lavrbærtræets, ja en Krans af Bøgeblade, der fra Hedenold ikke blot dirrede ved hvert Greb i Modersmaalets Guldkharpe, men hvælvede en Løvsal over Fuglereden, saa den fandt Læ for de skarpe Vinde, der i alle Lande har truet Folkesangen med Ødelæggelse.«

Redaktør Koch bad i begejstrede Ord om hans Tale til »Danevirke«, Skamlingsbankeselskabet gjorde ham til Æresmedlem, L. Skau bad ham komme igen ad Aare osv.

Men Grundtvigs Velynderinde, Dronning Karoline Amalie, var bedrøvet over, at han havde gjort de national-liberale Selskab, og over, at han havde talt ved en Fest, der baade efter Kongens og hendes Mening virkede »opæggende«. »Jeg længes meget efter at høre, hvorledes det gik paa Skamlingsbanken«, skrev hun; men da hun havde læst »Fæderlandet's« Referat fra Festen og Karakteristik af Grundtvigs Tale, blev hun vred og udlod sig til hans senere Svigersøn

P. Bojsen med, at de 10,000 Festdeltagere sikkert kun havde været til Stede i Aviserne, hvor det var saa let at samle dem.

Grundtvig skrev da følgende Brev til hende: »Allernaadigste Dronning! Modtagelsen af 500 Rigsdaler til Asylskolen er det min Skyldighed at bevidne, og om de 10,000 paa Skamlingsbanke vilde det være mig en Lyst at fortælle, naar jeg ikke havde vidst, at Deres Majestæt, desværre, har lidt Skade paa det Øre, der vender mod Slesvig-Holsten. Nu vil jeg derimod kun sige, at dersom Deres Majestæt havde været til Stede og med egne Øjne set, at de 10,000 stod ikke blot paa Papiret, men paa Guds grønne Jord, stod og ventede taalmodigt paa Tungen, der vilde tale deres betrængte, ja gennem Aarhundreder undertrykte, hellige og retfærdige, men efter det sidste Patent, som det synes, fortvivlede Sag, og havde saa Deres Majestæt med egne Øren hørt Bondesønnen, Bondekarlen, Folkehelten fra Sommersted tale Modersmaalets Sag ikke blot med de samme Ord, der nu staar optegnede i »Fædrelandet«, men med en Hjertesorg, en Heltemine, en folkelig Majestæt, som vore Døgnblade mindst af alt kan optage eller betegne — dersom Lykken havde været Danmark saa god, da vilde Dronning Karoline Amalie med det danske Moderhjerter og den angelske, ja engelske Skjoldmøbarm aldrig mere laane Slesvig-Holsteinerne Øre til at betragte den retfærdigste Folkesag under Solen i et skævt og fjendtligt Lys, som om det ikke var Nordslesvigerne, de trofaste Vogtere for det grønne Gudhjem, der sukkede, der harmedes, der glødede, der stred for deres Fædres Aand, deres levende aandfulde Modersmaal, men kun en Haandfuld »Schand Knaben«*) som jeg og mine Lige, der trodsede Sandhed og Ret, oprørte Folket og forstyrrede Freden. Nej, aldrig vilde Majestæten betragte Danmarks Opstandelse fra de døde og Modersmaalets Genfødelse i Fædrenes Kæmpaaand med saadanne højtyrke Øjne og aldrig høre paa Folkestemmen med saadanne plattyske Øren, om end disse Øjne og Øren ved en sørgelig Fejltagelse og en ubegribelig Øjenforblindelse og en mageløs Misforstand havde vundet de sidste Skjoldungers Bifald, hvis Øjne just skulde have funklet under den forhaanede Danebrog, hvis Tunge skulde have

---

*) »Schand Knaben« var et af Tyskerne opfundet Skældsord for »Skandinaver«.

svunget Mjølner mod Danmarks Fjender, og hvis Hoveder da skulde have laant Norden Guldkværnen i Gyldenaaret.

Hertil maa jeg føje, at ligesom jeg aldrig har talt til saa mange Øren paa een Gang, aldrig talt med Danebrog vajende, Bøgeskoven sjungende og Østersøen bølgende for mine Fødder, aldrig talt saa længe og dog saa mageligt, saa muntert og dog saa lysnende, saa har jeg heller aldrig talt for bedre Øren; thi jeg ænsrer ikke Hurraraabene, der lyder lige stærkt, skønt derfor ikke ens fra enhver Mangfoldighed med aabne Munde; kun at Stilheden og Opmærksomheden voksede, jo længere jeg talte, jo alvorligere Talen blev, jo mere den krævede Eftertanke straks og Offer herefter; det beviser mine Øjne klart, at Dansk er Nordslesvigernes Modersmaal, at det er elsket som en Moder, at det finder aabne Øren mellem Skamlingsbanke som en sølvhaaret Dronning, naar hun sidste Gang i sin Børnekreds udskifter sine Klenodier med gavnmild Haand, naar hun gaar til Hvile, til Moderhertets klare Spejl, til Gengæld for den uvisnelige Hæderkrans, hvormed ædle Børn altid pryder deres Moders Gravhøj.«

Paa dette Brev svarede Dronningen ikke, men synes til P. Bojsen at have ladet sig forlyde med, at Grundtvig ikke havde helt rent Mel i sin Pose, siden han ikke havde sendt hende en Opskrift af sin Tale paa Skamlingsbanke. Derfor sendte Grundtvig hende den med en Skrivelse, hvori han gør gældende, at da han er den eneste af de gamle kongeligssindede, der kan tiltale Ungdommen, bære over med dens Fejltrin, men ogsaa revse dens Kaadhed, saa griber han enhver Lejlighed til at komme i Forbindelse med den og tror, at Kongens og Danmarks Venner skulde glædes og kun deres Fjender græde derover.

Heller ikke dette Brev besvarede Dronningen, hvad enten hun saa — som Grundtvig skrev til Rørdam — var vred eller bedrøvet. Han skrev saa efter at have aflagt et fornyet Sommerbesøg hos Gunni Busck et tredje halvt spøgende Brev, som hun heller ikke svarede paa, men rejste med Kongen til Jylland uden at give ham Lejlighed til en Samtale.

Hans Sommerophold paa Tuborg med de ugentlige Søndagsrejser ind til Vartov affødte saadanne Digte som »Strandvejen«, »Kongedybet«, »Marmorkirken« og »Børsen«. Strandvejen, hvorfra han hørte Bølgernes Skulp i Sundet, lod ham drømme om Nordens Gyldenaar,

der spirede i Kongedybets Vaar. Marmorkirken, trods sin ranke Rejsning »byggt til Ruin« en Kirke uden Alter, uden Daab, uden Orgel, uden Haab. Men han maa gøre Indsigelse mod den Plan, som var oppe, om at omdanne den til et Teater. Det maa lige saa lidt ske, at Kirken gøres til en Fjællebod, som at Menneskelivet, stort anlagt, men tidlig blevet til en Ruin, gøres til en Farce. Man maa derimod haabe paa Genfødselse og Fuldendelse for Kirken som for Menneskelivet. I Digtet »Børsen« taler han om, hvordan det kunde synes, at dette Hermestempel, hvorpaa dog Nordens Kæmpeaand med Kong Kristians Haand havde sat sit Stempel, var viet til Undergang. Han veed imidlertid et Ord, som kan gøre lyst, naar det lyder ret fra oven og finder Genklang fra nedent, og det er Ordet Frihed,

»Frihed til i Magtens Skygge
rask med Haand og Mund at bygge
— det er Folkelivets Sjæl.«

I September 1844 udgav Grundtvig de Foredrag over græske og nordiske Myter, som han havde sluttet i For-aaret. »Bragesnæk« kaldte han Bogen, som han tilegnede Dronningen med et Digt, der sikkert er det smukkeste af de mange, han har skrevet til hende. Saa kom der endelig Brev fra hende, dateret Boller (ved Horsens) den 26. September. Deri siger hun, at hun havde tænkt ikke at skrive til ham, da hun har en Dadel paa Hjertet, som hun helst vilde udtale mundtlig; men efter at have modtaget Mytebogen maa hun sige ham hjertelig Tak. — Hendes Utilfredshed med ham var naturligvis grundet paa hans Rejse til Skamlingsbanke og paa Talen, han der havde holdt, som hun fandt under hans Værdighed, hvem Vorherre i saa mange Henseender havde været saa mageløs gavmild imod, som kunde være en Klippe i Kirken og burde være et Lys, der skinner paa Bjerget. Han kan maaske som Digter og mulig som Historiker undskylde denne Rejse og denne Tale, men som Herrens Tjener kan han ikke, og hun er vis paa, at Vorherre ikke billiger hans Adfærd, der har bragt hende til at sande, hvad han tidligere har sagt om sig selv: at der endnu var megen Hedenskab hos ham.

Hun ender dette uforbeholdne Brev med at udtale sin Glæde over, at han har følt sig saa vel paa Tuborg, og med

at meddele, at hun kommer hjem den 8. Oktober og haaber da at se ham.

Inden Dronningen kom hjem, havde dog Grundtvig sagt »Farvel til Tuborg«, hvori det hedder:

»Aarstiden vel som Skjalden ældes, Pludselig, mens Farvellet klinger
Sommer i Vang som hans forgik, ud over Hav og op i Sky,
Solen af Skyer overvældes, Drømmenes Hær paa Fuglevinger
blinker kun mildt et Øjeblik; flokker om Skjalden sig paa ny;
Blomsten visner, og Løvet falder, Haven blomstrer, og Skoven praler,
Dagens stækkes, og Vintren kalder, gennemtonet af Nattergaler
skænker hver Fugl en Dvaledrik. som i Skærsommers Morgengry.

Skjalden med Hu til Vinterdvale, Villigt de følger ham til Byen,
Skjalden med Gru for Frost og Kuld, gør ej en Gang en Mine sur,
nykker: Farvel, I Sommersale, skal uden Gru for Vinterhyen
Have og Lund saa skyggefuld! flagre med Sang i Dronningbur,
Ak, Farvel, I Sommerfugle! kvidrer aarle og kvidrer silde
Ungdomsdrømme, som Graahaar om den Sommer paa Tuborglille,
skjule, Havfruen fin bag Borgemur.
laane dem Lød og Glans af Guld.

Den 11. Oktober meldte Dronningen sin Hjemkomst og indbød i de venligste Ord Grundtvig til at besøge sig den 16de. Han svarede herpaa: »Paa Onsdag skal jeg, om Gud vil, have den Glæde atter at se Majestæten og høre, at skønt Ordsproget siger: Saa mange Hoveder, saa mange Sind, kan Hjerterne dog godt stemme overens, fordi Hovederne ikke kan faas under een Hat. — — Det raa, kolde Vejr drev mig fra Tuborg i denne Maanedes Begyndelse, men endnu i Slutningen af September oplevede jeg nogle saa yndige Dage, at de vilde været nok til at gøre mig Opholdet uforglemmeligt. — Tilfældigvis, som Verden siger, men ved en besynderlig Tilskikkelse, som troende føler, kom jeg i Sommerens Løb til at oplyse en lille norsk Pige, som hendes Fader, Rektoren i Frederikshald, ønskede konfirmeret af mig, og skønt jeg gik nødig dertil — — —, har jeg sjælden eller aldrig kunnet tale til en ung om de Ting, der hører til Guds Rige, med saa megen Friskhed og Inderlighed som der. — Den uventede Lejlighed, som Opholdet paa Lille Tuborg aabnede mig til en glædelig Embedsgerning, er mig ogsaa et haandfaaet Pant paa, at Gud vil høre min Bøn og rigelig velsigne Dronningen for den store Naade imod mig, for stor til i nogen Maade at blive frugtesløs. Ja, Deres Majestæt kan tro, at det er mit Hjertes inderlige Bøn, saa meget mere, som jeg ogsaa her

kan synes kun at skønne lidt paa en saa overvættets Godhed, der i Guds Haand vist var Midlet til at gengive mig Livskrafterne og Ligevægten, der aldrig var i større Fare, som jeg klarere ser, jo mere de vender tilbage, og saa vist, som det piner mig, at Deres Majestæt kan tænke, at jeg — netop, hvor jeg ikke kunde dele Majestættens Anskuelse — skulde have handlet letsindigt uden at beraade mig med Gud i Himlen og tænke paa det Regnskab, jeg skylder ham, alle Kongers Konge, der agtede mig tro og satte mig i Embedet. — Dog, jeg er vis paa, at han vil gøre det godt alt sammen og retfærdiggøre sin Tjener, som maa adlyde Gud mere end Mennesker, men adlyder intet Menneske med saa megen Glæde, naar han tør, som Deres Majestæt.«

Til den Konfirmation, der omtales i dette Brev, skrev Grundtvig Salmerne: »Barnelivets fagre Dage« og »Velkommen, Morgenrøde«.

Om de Forhandlinger, Grundtvig den 16. Oktober og ved andre Lejligheder har haft med Dronningen om det sønderjydske Spørgsmaal, kan have haft stor eller lille Del i den Vending, der i de følgende Maaneder indtraadte i Kongens og Dronningens Betragtning af de Personer, de med Hensyn til den sønderjydske og skandinaviske Sag havde haft saa meget imod, kan sagtens ikke nu oplyses; men Vendingen er klar nok, og at Grundtvig har haft nogen Indflydelse, er sandsynligt.

Ogsaa med Hensyn til det skandinaviske Spørgsmaal kom Grundtvig til at arbejde sammen med de national-liberale. Grundtvig var Skandinaver fra sine unge Dage; han havde glædet sig 1809, da Svenskerne valgte den danske Prins Kristian til Tronfølger, og han havde sørget og sunget vemodigt, da den unge Prins døde 1810; han havde ønsket og arbejdet for, at Svenskerne da skulde have valgt Frederik den Sjette til Tronfølger.

Til Norge følte han sig paa mange Maader knyttet, ikke mindst ved det varme Venskab, der forbandt ham med Professorerne Hersleb og Stenersen, men ogsaa ved de ikke faa Venner, hans kirkelige Anskuelse fandt i Norge; især ved dens fromme og lærde Talsmand W. A. Wexels. — Til Sverige var han vel ikke knyttet med saa mange Baand; dog sluttede Professor Dr. Bergqvist i Lund, Kirkehistori-

keren Thomæus i Kristianstad og Provst Ahnfelt i Farelhult sig til hans kirkelige Anskuelse, og mellem ham og Geijer udveksledes venlige Hilsener, ligesom Grundtvig satte stor Pris paa Biskop Thomander («Han veed, hvor Lyset skal staa!» udbød Grundtvig, da Thomander flyttede et af Alterlysene i Frue Kirke, hvor han prædikede under Kirkemødet 1857). Domprovst Wieselgren udtalte efter et Besøg hos Grundtvig, at han aldrig havde truffet nogen større »Skjald i Konversation«. Frederika Bremer taler om ham som den, der med Aandens Ild, med Sprogets Magt forrest blandt Danmarks Profeter og Skjalde kaster flammende Blik snart over Troslivets Dybder, snart over Fortidens Myter, dem han fortolker i Filosofemer og Digte, og snart over den unge Skandinavismes Morgenrøde, over Broderfolkernes Forbund. Dr. O. P. Sturzenbecker fandt 1846, at »Grundtvig er en usædvanlig energisk Natur og en i mange Henseender mærkelig, om end af højst modstridende Elementer sammensat Personlighed, yderst konservativ i Politik og Teologi, men som Patriot en af de første, der dybere har anet og klarere forudset hele den skandinaviske Rørelse, der nu med saa mægtig Styrke arbejder sig frem gennem de nordiske Folks yngre Slægtled, og hvis storartede Fremtoninger den Dag i Dag er hans, den ærværdige, hvidhaarede Gubbes reneste Glæde og Stolthed. Han er en Mand med en utrolig Lærdom, som formelig bivuerer mellem sine Bøger og Pergamenter. Naar han optræder som Taler, og det sker ikke sjælden, er det med en Værdighed som en Fortidens Skjald eller Lagmand, og hans Ord, snart af poetisk Flugt, snart af en aldeles ejendommelig Humor, hans mange slaende Citater af Sagaer og Krøniker, hele hans udtrykfulde Foredrag og Gestikulation, alt dette har noget, der henriver hans Tilhørerkreds.»

At Grundtvig glædede sig ved den levende Tankeudveksling og Vekselvirkning i det hele, der fra Fyrerne begyndte mellem Nordens Folk, og at han, saa vidt muligt, tog levende Del deri, følger af sig selv.

Derfor skrev ogsaa Dronningen den 4. Juli 1845, lige efter at det store skandinaviske Studentermøde fandt Sted i København, til ham: ». . . Meget har jeg tænkt paa Dem og den begejstrende Glæde, Vorherre har skænket Dem i det skandinaviske Besøg. Hvor interessant for Historikeren at have oplevet et saadant historisk Moment. Hvor be-

gejstrende for Digteren at have skuet Nordens Fremtids friske og kraftige Haab. Hvor velsignet for Herrens ivrige Tjener blandt denne Ungdom at finde slig Sympati for Herren og hans Kirke!«

Grundtvig havde ved Studentermødets store Fest i Dyrehaven den 25. Juni holdt en Tale »så flödande af sprittande lif och humor, att den genialiske åldrige talaren flere gånger afbröts af högt bifall och lifliga utbrott af munterhet,« siger den svenske Beretning om Mødet.

Han begyndte med, at selv om han ikke havde haft andet at sige end at lykønske Norden med den Aand, der trods alle synlige og usynlige Bomme, Bølger og Bjerge havde samlet dem, og sig selv til at have oplevet denne Dag, saa maatte han have taget Ordet; men han havde mere at sige. Han skulde nemlig udbringe en Skaal for Nationaliteten, og han vilde da sige, hvad han i Nordens Aand forstod derved.

I det 18de Aarhundrede havde man talt om den østerigske Nationalitet i Ungarn, Bøhmen og Lombardiet, saa man klarlig nok havde betragtet sig som Verdensborgere, der fandt deres Fædreland, hvor de fik deres Brød, og kunde gøre et hvilket som helst Sprog til deres Modersmaal. Det var en tragikomisk Tid, og man kunde baade le og græde over den Troskyldighed, hvormed det forsikredes, at al naturlig Forskellighed hos Menneskenes Børn enten som Folkefærd eller som Enkeltmænd kun var en Lyd. — I det 19de Aarhundrede og især paa saadanne Højtidsdage som disse tænker og kæmper man sig vel efterhaanden ud af denne fortvivlede Tankegang, der truede med at gøre alle Folkefærd og alle Mennesker dumme, slette og slaviske; men hvad man kæmper sig ud af, det er man jo endnu mere eller mindre inde i, saa det maa ikke undre os, at vi endnu midt i Norden kan høre ymte om den svenske Nationalitet i Finland, den norske i Finmarken og selv om den danske i Holsten og Lauenborg, mens der paa den anden Side ymtes om en splinterny udelukkende nordisk eller skandinavisk Nationalitet, der skulde opsluge de tre ligesom Faraos magre Køer slugte de fede uden selv at blive fede deraf. Thi hvis vi, folkelig talt, ikke var andet end Skandinaver, da vilde Rusland snart bevise os, at det hørte til Nordens Enhed, at vi indlemmedes i det nordiske Verdensrige. — Alt dette er imidlertid kun Overgangstidens Pinagtighed og bør ikke komme nogen til

Skade paa hans gode Navn og Rygte, ligesom det heller ingen Skade gør, naar vi kun flittig mødes og taler rent ud af Skægget, som vore Konger i de tre Riger gjorde, naar de i gamle Dage mødtes paa Hisingen eller Danholmen. — Disse Kongemøder er et herligt Vidnesbyrd om, at de fribaarne Stammer, hvorefter vi er udsprungne, tidlig følte, der var noget fælles, som selv deres kronede Hoveder skulde bøje sig for; og de er tillige et Spejl, der viser os, hvordan vi skal mødes værdigt og til fælles Bedste. Det sker, naar Stammerne mødes som kronede Ligemænd, der føler med Glæde at de i Nordens Aand har meget tilfælles, som de kun i venligt og virkeligt Fællesskab kan besidde og benytte, men glemmer derfor ikke, at de hver især har meget ejendommeligt, som de for ingen Pris vil opgive og heller ikke bør opgive, da fribaarne Stammer ikke bør spændes i Ensformighedens Tvangstrøje, hvor smukt et Navn man end vil give den. — Der er jo imidlertid en lille Hage ved Sagnet om Kongemødet her i Norden; thi gamle Bøger i hvert af Landene fortæller, at naar dets Konge steg til Hest, holdt de andre Tøjle og Stigbøjle for ham. Lad os imidlertid enes om, at det skiftevis var dem alle tre, der steg saa majestætisk til Hest, saa bliver Sagnet især fortræffeligt at spejle sig i; thi kun da kan Fostbroderskabet i Norden være sundt og fast, naar Danske, Norske og Svenske føler sig gennemtrængte af de fælles Følelser, at alle tre Stammer kun ved hinandens Hjælp kan bestige den høje Hest i Nordens Aand . . . . Saaledes har jeg nu sagt Dem, hvad jeg mener med Nationaliteten, saa jeg har intet imod, at man kalder Norden treenigt, naar det er Trefoldigheden uførtalt, og aandeligt talt vil jeg selv sige, vi har et fælles Fædreland, fordi Nordens Aand er den gamle Folkeleder i alle tre Riger, men borgerligt talt har hver Stamme dog sit, og hjerteligt talt har vi et trefoldigt Moderskød, hvor Modersmaalet og alt, hvad der i Forkærlighed inderligst forbinder os med vore nærmeste paarørende, maa ske sin fulde Ret, saa vi ved Fostbroderskabet intet mister, som er værd at eje, men vinder, hvad aldrig kan besiddes ved udelukkende Egenkærlighed og hadsk Misundelse, men kun i venligt Fællesskab med ædel Kappelyst: Fællesaanden, der maa besjæle os, lige saa vel for, at hver Stamme kan udvikle sin Ejendommelighed, som for at vor Avindsmænd altid kan finde et kronet Hoved fast i Sadlen.

Grundtvig var ogsaa med ved Studentermødet i Kristiania 1851, og han deltog endnu i Mødet i København 1862. Og de skandinaviske Kirkemøder i København 1857 og 1871 talte ogsaa ham blandt de ivrigste og glædeste Deltagere.

Endnu paa et Omraade kunde Grundtvig arbejde sammen med de national-liberale: i Kampen for Pressefrihed. Han mente vel, at Kongens Enevælde i Øjeblikket var den bedste Regeringsform; men han hævdede med stor Styrke, at Folket maatte have fuld Ytringsfrihed, og at ethvert Baand paa den er fordærveligt. Den gældende Trykkelov (af 27. September 1799) havde, siger han, nedslaaet Modet og afbrudt Oplysningsværket mere, end mange veed. Den kom som falden fra Skyerne, og det varede længe, inden man i Læseverdenen lagde Mærke til andet end Sædet paa Vand og Brød, Tugthuset, Slaveriet, Landsforvisningen og Hensrettelsen, hvormed der truedes for lidt »sort paa hvidt«, som man dog af Erfaring vidste var noget, der hverken slog Folk ihjel eller styrtede Troner, men noget, som selv det godmodigste og elskeligste Menneske i et overilet Øjeblik eller en ophidset Stemning fremfor alt i de letsindige Ungdomsaar kunde lade slippe af Pennen uden mindste Tanke om at gøre Ulykker. Disse Trusler og et Par afskrækkende Eksempler (P. A. Heibergs og M. C. Bruns Landsforvisning) og vel især de ældre Skribenters pludselige Tavshed eller vemodige Klager og betænkelige Miner gjorde, at de unge Skribenter, som jo maa vokse op i Læseverdenen, enten udeblev eller vendte sig for det meste bort fra det virkelige og nærværende Menneskeliv, især fra alt, hvad der kunde kaldes politisk og republikansk eller i levende Forstand folkeligt, saa var der ikke med det nye Aarhundrede opstaaet Digtere, der dels af Naturen er Vovehalse i Ordets Kreds og dels i Politiken den Gang betragtedes som uskyldige Børn, da vilde aabenbart selv Navnet af en dansk Literatur i Slutningen af Menneskealderen 1800—30 været forældet, men selv nu oplivedes Dagsliteraturen mest ved Pennefejder om Navneværdi og Kejserens Skæg og blev til sidst saa tom og øde, at »Læsefrugterne« og den indbyrdes Undervisnings »Læsetabeller« var den danske Literatur ypperste Nyheder.

Disse Udtryk findes i hans »Forord« til en Afhandling fra 1845, hvori han stærkt fraraadede Vedtagelsen af det

Udkast til en ny Trykkelov, som Regeringen i 1844 havde forelagt Stænderforsamlingerne i Viborg og Roskilde. Kongen havde udtalt som sin Hensigt hermed at hæve alle unødvendige Indskrænkninger af Trykkefriheden og ved bestemte, alvorlige Lovbestemmelser at sætte Skranke for dens Misbrug. Men Grundtvig holder for, at i den Retning er Udkastet forfejlet og værre end Forordningen af 27. September 1799.

For det første skulde alle Ugeskrifter og Dagblade gennem Politiet anmeldes i Kancelliet og stille en Kavtion af 2000 til 4000 Rigsdaler som Sikkerhed for Betalingen af Bøder, hvad dog Forordningen af 1799 ikke kender noget til. For det andet var Forordningens Paragraf om Fornærmelse mod fremmede Lande udvidet til at omfatte »bitre og nedsættende Fremstillinger af en venskabelig Stats Forfatning eller de Forholdsregler, der følges af sammes Rege-ring«. »Altsaa,« siger Grundtvig, »kan ingen faa Lov til at tale nedsættende f. Eks. om Frankrigs (parlamentariske) Forfatning, der jo er Danmarks (enevældige) fuldstændig mod-sat«. For det tredje vilde Ytringsfriheden med Hensyn til indenlandske Forhold ogsaa blive stærkt indskrænket, hvis Udkastet bliver til Lov. Det havde saaledes ombyttet Forordningens Udtryk »Regeringsform« med »Statsforfatning«, hvorved det hele var blevet usikkert. Regeringsformen: arvelig, uindskrænket Monarki er nemlig en klar Sag, mens Statsforfatningen: Grundforholdet mellem den uindskrænkede Konge og det fribaarne Folk er en meget dunkel Sag. Oprettelsen af Folkeraadet er nemlig en Forandring eller Udvikling af Statsforfatningen, men ikke af Regeringsformen. For det fjerde fandt han Udkastet Forbud alt for strenge med Hensyn til Fornærmelser mod alle dem, der efter Kongeloven kunde komme til at arve den danske Trone. Hvor mange det var, vidste ikke en Gang han, der dog havde befattet sig en Del med de danske Kongers Slægtregistre. Men »dette, at ingen dansk Skribent maatte i Blad eller Bog skrive fri-modig om nogen venskabelig Stat eller om nogen Prins, der mulig kunde komme til at arve den danske Trone, vilde da tilsammentaget udgøre et saa mageløst Forbud mod al den Tidshistorie, som var værd at læse, at Kancelliet vist selv vilde forfærdes ved at se det i Kraft«. Og saa var der for det femte kommet en splinterny Bestemmelse til i Udkastet, der truer med Bøder fra 200 til 1000 Rigsdaler eller efter Omstændighederne med Fængsel fra 2 Maaneder til et Aar,

enhver, der søger at opvække Had og Forbitrelse mellem de forskellige Statsdele eller de forskellige Samfundsklasser i Staten«. En saadan Bestemmelse vilde jo til enhver Tid være farlig, men i hine Dage, da Kampen imod Slesvigholstenerne, og da Bondevennernes Agitation var i fuld Gang, maatte den gøre Forbitrelsen ulægelig, mens der ved virkelig fri Forhandling om Spørgsmaalene kunde være Haab om mindelig Overenskomst.

Grundtvig følger i sit Skrift Udkastet fra Paragraf til Paragraf og slutter med indstændig at fraraade dets Vedtagelse. Det blev da ogsaa henlagt, og paa Kongens personlige Foranledning udstedtes den 3. Juni 1846 en »Plakat om nogle midlertidige Lempelser i Anordningerne om Trykkefriheden«. Her tillodes det Bladene under det sædvanlige Ansvar at optage politiske Meddelelser, og det tillodes, at Skrifter paa over 6 Ark kunde udgaa uden Censur (før 24 Ark), og at Censuren for mindre Skrifter ikke maatte medtage mere end to Døgn. Endelig fastsattes det, at intet beslaglagt Blad eller Skrift kunde sagsøges for sit Indhold (Beslaglæggelsen var Straf nok), medens den paagældende Redaktør eller Forfatter frit kunde gaa til Domstolene.

Med denne Plakat var i Virkeligheden Brodden brudt af Pressekampen; og medens Sagsanlæg, Beslaglæggelse og Bøder havde forbitret Sindene, navnlig i Aarene 1842—44, blev de nu sjældnere og sjældnere, saa med Hensyn til Pressens Forhold var Kristian den Ottendes to sidste Regeringsaar en rolig Tid.

Endnu var der et vigtigt Spørgsmaal oppe i disse Aar, hvori en Del af de national-liberale kunde gaa sammen med Grundtvig, nemlig Spørgsmaalet om Tvangsdaab af Baptisternes Børn. De egentlige Modstandere i en Kamp, der i Fyrreerne stod herom, er Mynster og Grundtvig, skønt det ser ud som en Kamp mellem Kancelliet og Præsten (siden Biskop) P. Kr. Kierkegaard.

Efter Kristian den Ottendes Tronbestigelse havde Bap-
tisterne indsendt forskellige Andragender til Kancelliet om
Trosfrihed for deres Sekt. Erklæringer herom indhentes
fra Biskopperne, hvis overvejende Flertal bestemt fraraadede
at give en saadan almindelig Religionsfrihed, og heri var
Kancelliet enigt, men fandt det tvivlsomt, hvorledes Sagen

skulde ordnes for de Personers Vedkommende, der var gaaede over til Baptismen, og navnlig, hvorvidt Baptisternes Børn skulde have Lov til at forblive udøbte. Det mente f. Eks. Stemann og Ørsted, mens Bentzen og Holm indstillede, at Børnene burde døbes, og at der skulde beskikkes dem en Værge, der havde at drage Omsorg herfor. Lange fraraadede almindelige Forholdsregler. Kongen, der under denne Sags Forhandling blev stærkt paavirket af Mynster, sluttede sig til Bentzen og Holm, og den 27. December 1842 udstedtes en Plakat, der bestemmer, at hvis Forældrene ikke inden en fastsat Tid lod deres Børn døbe, skulde der af Øvrigheden beskikkes Værger, der saa, hvad end Forældrene sagde, skulde føre dem til Daab.

I Kraft af denne Plakat mødte i Begyndelsen af Aaret 1843 Gaardmand Jørgen Hansen af Pedersborg ved Sorø som beskikket Værge for den baptistiske Indsieder Jens Jensens Barn hos Sognepræsten i Pedersborg, Lic. Kierkegaard og forlangte Barnet døbt. Kierkegaard, der ikke med god Samvittighed kunde udføre denne Daab mod Forældrenes Vilje, nægtede at udføre den og indsendte straks gennem Biskop Mynster en Ansøgning om Fritagelse derfor.

Biskoppen, der som Præst havde staaet i et venligt Forhold til Kierkegaards Fader og godt kendte Sønnen fra hans Hjem, tilskrev ham straks efter et privat Brev, hvori han udtaler, at Kierkegaards Andragende har bedrøvet ham langt mere, end Kierkegaard aner, og beder ham indstændig endnu en Gang at prøve sin Samvittighed uden forudfattet Mening. Er Loven urigtig, falder Ansvaret paa dem, der har givet den, men en gejstlig skal fremfor alt lyde Kongens Befalinger. Hvad Kierkegaard havde anført om Ordinationsløfte og Præsted, har ikke mindste Betydning. Sakramentet kan godt forvaltes sømmeligt ved en tvungen Daab; andre end Forældrene kan godt svare Ja paa Barnets Vegne. Og med Hensyn til Opdragelsen er Baptistbørnene ikke værre stillede end aabenbare ryggesløse og ugudelige Forældres Børn. Han beder til Gud, at hans Forestillinger maa finde Indgang hos Kierkegaard. Paalægge en anden Præst at udføre, hvad der er Kierkegaards Pligt, vil han ikke; men han har intet imod, at Kierkegaard formaar en anden Præst dertil.

Samtidig med Brevet til Biskoppen havde Kierkegaard skrevet til Grundtvig om Sagen, og denne svarede den 14. Februar saaledes: »Kære Ven! Vistnok vil jeg styrke Dem

baade til at holde Daaben i Ære og til alt godt; men var De ikke slet ikke saa ny i Embedet, maatte jeg undres over, at De finder en Prøve tung, som mig synes ingen Præst i Sjælland er bedre end De baade indvortes og udvortes skikket til at bære med Glæde. Sagen er jo saa soleklar, at hvem der ikke kan se mere, kan dog immer se, at Statskirken prostituerer sin Daab ved at prakke den paa Gendøberne med erklæret Forlov til at vaske den af, naar de behager; og De kan jo desuden godt paa en fin Maade lade baade Bisp og Kancelliet forstaa, at De ikke er bleven Præst i Pedersborg for Levebrødets Skyld, saa De derfor skulde besvære Deres Samvittighed, og at De virkelig tror at gøre Øvrigheden en Tjeneste ved at oplyse det forfærdelige Misgreb, man var i Færd med at begaa og nødvendig snart maatte komme til at fortryde. Og anser De endelig baade Bisp og Kancelli for umulige at komme til Rette med, da koster det Dem jo kun en Svip her ind at faa Sagen ordentlig gennemgaaet med Konge og Dronning, saa det vilde være et halvt Mirakel, om den gik Dem paa.

Men maatte nu selv dette Mirakel ske, før Regeringen lærte, at den er paa gale Veje, og at der ogsaa i Statskirken er Samvittighed, da formoder jeg dog, De ikke fik længere at flytte end til Sorø, hvor man jo nu siger for vist, at Rothe skal til Gladsakse, og hvor jeg dog virkelig nu har det Haab, at der bliver noget at gøre; og desuden maatte det jo være Mynster og Stemann, der maatte sætte Ryggene sammen for at skyde Dem ud; og skete det, turde jeg love for, det blev vedkommendes sidste Bedrift.

Derfor, se endelig til, at De tager Dem den Ting let og rolig, og lad Verden aldrig mærke, vi er forknytt for den. Vorherre hjælper nok og staar sikkert fast ved sit Ord, som vi endog har Lov til at huske ham paa, ikke at friste nogen over Evne, hvad han endog tager i den allerliberaleste Mening, det Vidnesbyrd maa jeg give ham. Nu De skal se, han vil fortjene det samme af Dem, naar De kun vil være frimodig og behandle den Sag som noget, der jo ikke kan være mindste Tvivl underkastet. Det gøre han, uden hvem vi slet intet kan gøre!

Hilsen fra os alle ved Deres Ven Grundtvig.◀

Dette Brev fra Grundtvig krydsedes med et andet fra Kierkegaard, hvormed han sendte Grundtvig alle Akter i Sagen. Det ses heraf, at han haaber, at Ørsted, til hvem

han privat har henvendt sig, vil være Frihedens Støtte i Kancelliet. I Grundtvigs Svar paa dette Brev bebrejder han Kierkegaard, at denne tager Sagen for subjektivt, som en Sag, der særlig angaar ham og hans Samvittighed, mens det dog er hele Menighedens Sag. Kierkegaard svarer, at skønt han ikke tør nægte, han maaske har tænkt for meget paa sig selv alene, saa er der dog to Ting, han maa gøre opmærksom paa: 1) At han udtrykkelig har afslaaet den Udvej, Biskoppen har foreslaaet, at anmode en anden Præst om at udføre Daaben. Og naar han ikke gør det, kan det jo ikke undgaa nogen Embedsbroders Opmærksomhed, at han ved sit Eksempel protesterer mod en saadan Daab. 2) Han føler i Øjeblikket intet Kald til en mere almindelig Kamp mod det falske i den hele statskirkelige Stilling. Hvis han faar Afslag paa sin Bøn, kan der maaske blive et saadant; men faar han Ja, kan man jo ikke nægte andre, hvad der er tilstaaet ham.

Biskop Mynster bragte denne Gang Sagen ud af Verden paa en lempelig Maade, idet han formaaede Kapellan N. P. Hansen i Sorø til at døbe Barnet.

Saa var der Stilhed indtil ved Nyaarstid 1845, da et andet af Jens Jensens Børn var blevet saa gammelt, at dets Daab ikke maatte udsættes længere. Kapellan Hansen var ogsaa villig til paa Værgens Anmodning at døbe dette; men da han kom til Pedersborg, var Moderen flygtet med Barnet — ingen vidste hvorhen. Dette gjorde saa stærkt Indtryk paa Hansen, at han erklærede, han ikke kunde have mere med Sagen at gøre.

Kierkegaard fik derefter gennem Provsten en Opfordring til at erklære, om han vilde udføre Daaben, naar Barnet blev skaffet til Veje, men sagde naturligtvis Nej, hvad han meddelte Grundtvig. Derpaa fik han et meget skarpt Paalæg om øjeblikkelig at døbe Barnet eller søge sin Afsked; men han vilde ingen af Delene, hvilket han ogsaa meddelte Grundtvig med Tilføjende af, at han meget ønskede at vide, om Ørsted havde deltaget i Kancelliets Beslutning, og med Ønske om, at Grundtvig vilde meddele Kongen Kancelliets Bestemmelse angaaende ham. Grundtvigs Svar herpaa, dateret den 18. Februar 1845, lyder saaledes: »Kære Ven! Det glæder mig at se af Deres Brev, at De har fast besluttet med Guds Hjælp hverken at give efter ved Daaben eller søge Deres Afsked, se til at blive i den Beslutning og rolig se paa, hvad andre vil og faar Lov til at gøre i denne Sag, ønsker

jeg Dem af mit Hjerte Naade, Lykke og Velsignelse; thi jeg er vis paa, at Sagen da ikke blot vil faa et taaleligt, men et godt og glædeligt Udfald. Hvad jeg har været bange for, var, at Kancelliet i Stedet for at true med Afsættelse, hvortil dog vel hører Lov og Dom, altsaa en Lov, der først skal gives, og en Dom, der — saa længe Loven fattes — kun med soleklar Uret kan fældes, skulde have valgt at sejppine Dem med stigende Mulκτη*), hvorved De var bleven nødt til at søge om Afsked og kunde da formodentlig ej en Gang have faaet Sagen for Retten, saa det er noget, jeg ej en Gang har turdet nævne og beder Dem selv endnu at tie med.

Angaaende nu Deres Ønske, at Kongen forud maatte vide, hvad Koncelliet har bestemt, da skulde jeg gerne se til at faa Kongen i Tale, og, hvis det ikke lykkedes, lægge Afskriften i Dronningens Haand, naar jeg troede, det kunde gavne Sagen eller Dem; men jeg tror det ikke; thi det videste, Sagen for Øjeblikket kunde drives ad denne Vej, var sikkert, at Kongen befalede Kancelliet først at prøve mildere Midler, og det vilde efter den herskende Tankegang føre lige til Mulκτηringen, som De vist med mig anser for det allerværste.«

Til Slutning meddeler han Kierkegaard, at baade det teologiske Fakultet og Hovedstadens Gejstlighed er paa hans Side, og at der derfra vil blive foretaget Skridt i Sagen.

Dette forholdt sig rigtigt. Efter nogen Forhandling og en mislykket Henvendelse til Biskop Mynster, nedsatte Konventet i København et Udvalg (Grundtvig, Professor Engelstoft og Stiftsprovst Tryde), der udarbejdede et Andragende til Kancelliet om, at 1) Daaben af Baptistbørn maatte udsættes, naar den ikke uden Tvang kunde iværksættes; og at 2) Præster, som anser den tvungne Daab for uforenelig med Daabens Væsen, forskaanes derfor.

Den 13. Marts blev dette vedtaget i Konventet »efter en haard Kamp,« siger Grundtvig, »mod de frafaldne: Spang, Martensen og hans Vaabendrager Paulli — — — og havde ikke Professor Clausen stridt mandelig ved min Side, var Slaget vist blevet tabt.«

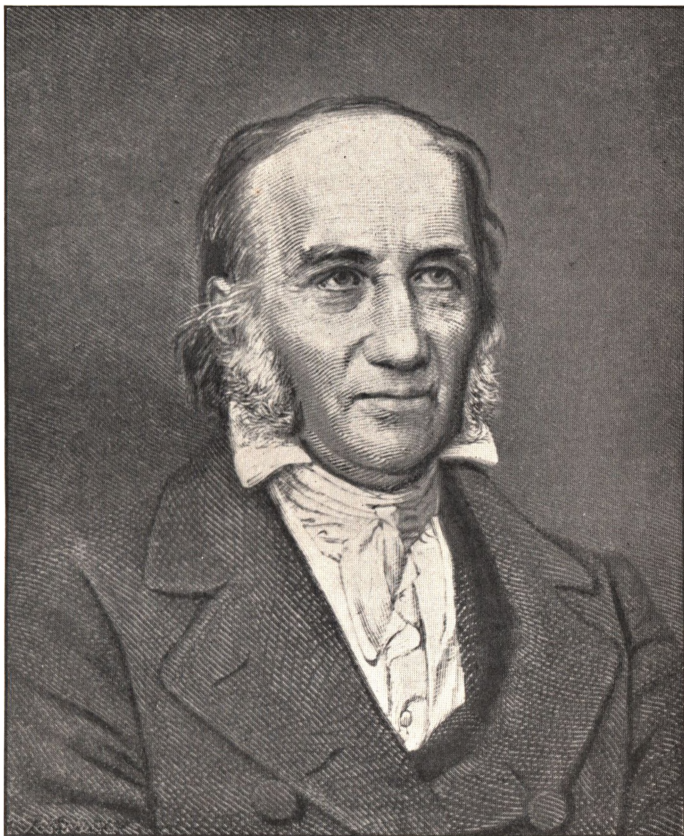
Konventets Andragende og en Samtale, Kongen havde haft med Pastor E. T. Clausen i Boslunde, der nu var i samme Stilling som Kierkegaard, fik Kristian den Ottende

*) Det var netop, hvad Mynster siden foreslog, da ogsaa W. Rothe, C. F. Rønne og E. T. Clausen nægtede at udføre Tvangsdaab.

til at overveje Sagen paa ny; og han fik Betænkeligheder ved at drive den videre, saa meget mere, som Kancelliet var uenigt. Stemann, der havde været imod Tvangsdaabens Indførelse, men nu, da den var lovbefalet, fordrede Loven overholdt, og Bentzen forlangte Kierkegaard tiltalt for Retten til Embedsfortabelse; men dette fraraadede Ørsted af al Magt i en Betænkning, der er et af Sagens smukkeste Aktstykker, og som vel ogsaa gjorde Udslaget. Man krænker, skrev han, Baptisternes Samvittighedsfrihed og træder deres Ret over deres Børn for nær. Stillingen er bleven uholdbar ved flere Embedsmænds misforstaaede Nidkærhed og ved de mange vægtige Stemmer, der har rejst sig mod Tvangsdaaben. Man giver Gendaab en anstødelig Sanktion, mere skadelig for Folkets kristelige Tro, end om man lod Baptisterne have frit Spil: dette er for ham forargeligt. Konventets Andragende fortjener den højeste Opmærksomhed; thi Tvang er uforenelig med Daabens Natur og Værdighed. Barnedaaben har kun fornuftig og kristelig Betydning, naar det i det mindste udvortes kan antages, at den vil blive et Tilknytningspunkt for Barnets Opdragelse i den kristelige Tro. Men ved Tvangen bliver det sandsynligvis blot bragt længere fra vor Kirke. Kierkegaards Vægning er ikke fremgaaet af en subjektiv Følelse, men af en velgrundet Overbevisning; og det er vigtigt, at man ikke driver Sagen mod ham videre; thi hans juridiske Grunde er intet værd, og han maa dømmes til Embedsfortabelse, hvis han bliver tiltalt.

Kongen saa af alt, at han maatte tage Plakaten af 27. December tilbage, og for at dække sit Tilbagetog bestilte han hos Dr. Rudelbach en kirkehistorisk Betænkning om Sagen, som leveredes i Juni 1846. Den afhandler i 7 Afsnit paa 79 tætskrevne Sider Baptisternes Lære og Stilling i Staten. Kancelliet tilstillede Mynster denne lærde Afhandling til Betænkning, og hans lange Erklæring derover er hvas, skarp og klar. Men Kongen havde alt endt Sagen med en Resolution af 30. Januar af 1847, hvori han udtaler, at Rudelbachs Betænkning og Ørsteds Erklæring havde overbevist ham om, at det var rigtigt, at Plakaten af 27. December 1842 bortfaldt, og at Sagen mod Kierkegaard hævedes.

Et Forsøg, Mynster efter Kongens Død gjorde for at redde Tvangsdaaben, strandede paa Kultusminister Madvigs Modstand, og efter den 5. Juni 1849 var jo Forsøg i den

Grundtvig.

Retning haabløse. Tvangsdaaben blev i øvrigt udtrykkelig afskaffet ved et Cirkulære af 25. Marts 1856.

XIV.

I Frederik den Syvendes Tid.

Efter det Forhold, hvori Grundtvig havde staaet til Kong Kristian den Ottende, var det naturligt, at han skrev Mindesange og holdt Taler og Foredrag om Kongen efter hans Død den 20. Januar 1848. Den mest kendte af disse Sange er sagtens den, hvis første Vers lyder:

•Danmark, paa din Vinterdag
sænk dit Hoved, sørg og klag!
Kongelyset er udslukket,
Kongeøjjet fast tillukket,
Kongehjertet, ak det brast •

Sangen tiltalte i høj Grad Dronning Karoline Amalie, men hun var ikke tilfreds med, at Grundtvig vilde have den sunget med Melodien »Dejlig er den Himmel blaa«; den var hende ikke højtidelig nok, og hun bad Grundtvig om at finde en anden. Grundtvig holdt Mindetaler over Kongen baade i Vartov Kirke og i Dronningens Kabinet, og han betegnede deri Kong Kristian som »en god og en i Livsalighed, Kundskab og Forstand sjælden Konge, som Riget og Folket smertelig savner og næppe tør vente erstattet«.

En Maaned efter Kristian den Ottendes Død styrtedes Ludvig Filip i Frankrig, og fra Paris bredte Bevægelsen sig til de fleste evropæiske Lande undtagen Rusland og England. Hos os kom den foreløbig frem som en Styrkelse af de national-liberale Bestræbelser for at faa en »Konstitution«.

Heri tog Grundtvig foreløbig liden eller ingen Del, men droges efterhaanden ind deri. Den 24. Februar skrev han saaledes til Dronningen: »I den forvirrede Bevægelse, som sikkert efter Sørgehøjtiden (Kongens Jordefærd) vil blive langt kendeligere, tager jeg saa liden Del, som det er en navnkundig dansk Skribent tilladeligt, og venter immer paa, at Vorherre, som selv er det sande Lys, vil klare Mørket, som

ruger over Fremtiden.« Den 1. Marts skrev han i et andet Brev: »Hvilket forvirret Røre der i Aar bevæges i Evropa! Skade, at Kong Kristian, som kunde det, ikke fandt Midler og fik Held til at give os en folkelig Grundlov, som det nu under den grænseløse Forvirring vil falde svært at opnaa!« Og den 8. Marts skrev han: »Deres Majestæt spørger, hvad jeg tænker om Dagens Begivenheder, og skønt det ingenlunde er altsammen glædeligt, hvad jeg tror vil udvikle sig deraf, baade for Frankrig og for hele Evropa, saa haaber jeg dog, vi i det mindste her i Danmark og Norden skulde derved faa Syn for, hvad man ej hidtil vilde se, at hvad vi end gør, staar Almuens og Folkemængdens Regeringstid for Døren, saa vi maa skynde os, alt, hvad vi kan, at opdrage og oplyse dem til at blive i det hele kloge og naadige Herrer. Da nu Deres Majestæt nok veed, at en saadan folkelig Opvækkelse og Oplysning var, hvad jeg forgæves gennem mange Aar søgte at skaffe et Arnested i Sorø, saa maa det være mig kært, at Verdensbegivenhederne prædiker endnu højere om Nødvendigheden deraf, end jeg kunde; men vist fristes jeg imellem til at tænke, at det nu turde være for silde at begynde paa, hvad vi næppe i Dag kan undvære. Dog, i denne som i alle Henseender stoler jeg paa ham, som er baade meget bedre og meget klogere end nogen af os, saa alt det gode, der er muligt, bliver ogsaa nok virkeligt, om vi end finder det utroligt.«

Snart var imidlertid Grundtvig inde i Bevægelsen. Den 14. Marts talte han i den slesvigske Hjælpeforening om, at det nu i Modsætning til den stille Tid efter 1815 var blevet en bevæget Tid. Og i en bevæget Tid skal man tage sig i Agt med, hvad man siger; thi da gaar Taleren som med Ild mellem Krudttønder. Han maa da tale forsigtigt, og det vil han nu gøre, da han skal tale om Danmarks Grænseskel, som nogle sætter ved Elben, andre ved Ejderen og atter andre ved Kongeaaen. For ham gaar det danske Land ikke længere, end man taler og vil blive ved at tale Dansk, altsaa til et Sted, — man veed ikke hvor — nede i Sønderjylland. Men en anden Kendsgerning staar fast: den, at Holsten hører til det tyske Forbund, Slesvig derimod ikke. Holsten er altsaa statsretlig langt videre adskilt fra Slesvig end fra Bajern og Würtemberg. Vi maa derfor kunne og kan derfor løse de Baand mellem Slesvig og Holsten, som vi selv har knyttet, og hævde Danskens utabelige Ret i Sles-

vig til i alle Maader at staa ved Siden af Tysken, saa Slesvig virkelig faar halv dansk og halv tysk Retspleje, Skole og Folkeraad.

Men uden Slesvigs Samtykke maa vi ikke gaa et Skridt videre og ikke under noget som helst Paaskud lægge eller smække det til Kongeriget; thi saa vilde man i Slesvig for det meste føle, at det gjorde ondt, og det kunde aldrig nytte Danmark at pine en Del tysk i sig, der aldrig blev dansk, saa lidt som irsk bliver engelsk, og vilde derfor altid gøre Splid, aldrig øge, men altid svække Danmarks samlede Styrke.

Grundtvig var, som det ses, ikke ejderdansk, saa lidt som han var ivrig for en »Konstitution«. Han tog derfor ingen Del i de national-liberales Kasinomøder og var ikke med i det store Folketog til Kristiansborg den 21. Marts. Det er dog fortalt af et Øjenvidne, at han fra sit Vindue i Nygade hilste venligt til sin gamle Modstander, Professor Clausen, da Toget gik forbi. Og fra den 22. Marts udgav han et Ugeblad »Danskeren«, hvorigennem man kan følge hans Tanker om Begivenhederne fra Uge til Uge lige til Udgangen af 1851.

Den 2. April udtalte han i »Danske Samfund«, at naar Danmark (som i 1801) faar Krig med England, da er det altid i det mindste paa en af Siderne af Vanvare, da de intet har at slaas, men meget at forliges om, medens derimod Danmarks Krig med Tyskland er en Slags Naturnødvendighed, saa det er altid en Fejltagelse, naar vi tror, vi har Fred med Tyskerne, da Vaabenstilstand er det højeste, der kan finde Sted mellem os, naar vi paa begge Sider vil ligne os selv. Tyskerne har nemlig sat sig i Hovedet, at der maa intet frit, selvstændigt Kongerige Danmark være til, og Danmark føler, at har det været et frit Kongerige i 2000 Aar, saa maa det have vundet Hævd paa sin Tilværelse som saadant.

Derfor — skrev han den 10. Maj — har Tysklands Krigserklæring imod os en langt dybere Grund end Holstens saakaldte Ret til uopløselig Forbindelse med Slesvig — man vil gøre hele Danmark til en tysk Admiralstat, og vi maa sige, det var en lykkelig Omstændighed, at dette Forhold blev klart, da der jo var Tale om en Rigsdag, hvor der baade skulde tales Dansk og Tysk, hvad han vilde anse for en stor Ulykke, da jo saa vore Bønder, hvis de vilde have Plads der, maatte se at faa sig lært Tysk. Han vilde derfor

ikke have Sydslesvigere paa den danske Rigsdag, selv om de danske Vaaben maatte vinde nok saa glimrende Sejre.

Den 7. Juni skrev han, at det ikke er for Slesvigs Skyld, vi er ragede i Krig med Tyskerne; det er, fordi vi er Naboer til dem; og overlod vi dem Slesvig i Dag, da vilde de i Morgen bevise os, at Nørrejylland hængte endnu langt nøjere sammen med Sønderjylland end Slesvig med Holsten; og overlod vi dem Nørrejylland, vilde de finde det soleklart, at de som Jyllands Besiddere maatte eje en Broderpart af den danske Flaade, som altid havde forbundet Øerne med Jylland, og for Danmarks egen Skyld maatte de saa se at faa Øerne med. Det grænseløse er Tyskerne i Kødet baaret. Men deri skal vi ikke ligne dem, og navnlig ikke søge at faa flere med os end dem, der er villige til at følge os.

Men hvad skal vi gøre med Slesvig? Lade det staa som afhængigt eller uafhængigt ved Siden af Danmark eller prøve paa at dele det?

Det sidste vilde være det nemmeste og vilde være at foretrække, naar ikke paa den ene Side de danske Slesvigeres Bifald var meget tvivlsomt, og paa den anden Side Frisernes og Angelboernes Stilling saa tvetydig, at de maaske ikke ret selv veed, hvor de vil hen.

Imidlertid var jo Krigen udbrudt; og var der Krig, saa skulde der efter Grundtvigs Mening være Krig. Hans to Sønner gik med i Krigen som frivillige, og at det ikke alene var med hans gode Vilje, men efter hans Ønske, kan ses af hans Digt:

»Det er en underlig, en hellig Stund,
naar gammel Fader beder Sønner unge,
fribaarne som han selv paa Kirkens Grund,
gaa sjæleglade did, hvor Kugler sjunge,
hvor, som det synes, Himlen ej har Stemme,
hvor Fred er husvild og kun Død har hjemme.

Det er en underlig, en hellig Stund,
hvis Hjerte har den gamle end i Livet
og Tro paa, hvad der gløded i hans Mund,
og Syn derfor, at selv er han som Sivet,
og Haab derom, at Sønner hans vil træde
i Fædres Spor til Faderaandens Glæde.

Det er en underlig, en hellig Stund,
for Graahaarsskjalden og for Kirkesvalen,
som elsker sine ret af Hjertens Grund
og svæver halvvejs alt i Skyggedalen,
og kan, hvis han ved Graven skal staa ene,
ej trøstes af al Verdens Bavgastene.»

Og som hans Sønner var legemligt med i Kampen, hvorfra de kom hjem som Officerer og med Ridderkorset, var Faderen aandeligt og hjerteligt med, og han havde en Sang til hver Sejr og til hvert Nederlag og Mindesange over de faldne, hvad enten han kendte deres Navne eller ej. Her skal blot nævnes hans vældige Opsang: »Danmarks Løve, ryst din Manke«, hans Trøstesange over Nederlagene ved Slesvig og Egernførde, hans Sejerssange efter Slagene ved Fredericia og Isted, hans Mindesange over Vilhelm Blom, Brødrene Dalgas og den ubekendte, dødelig saarede Menigmand fra Istedslaget, der ved Synet af de tagne Kanoner udbød: »Ak, Herre Gud! skulde jeg endnu have den Glæde i dette Liv!« Men især maa nævnes Sangen fra Maj 1848, der efter 1864 ret er levet op paa Folkets Læber: »Fæderne-land ved den bølgende Strand«. Det var hans Ønske, at Kampen for Sønderjylland maatte blive ført med al mulig Kraft, saa da man efter Sejren ved Dybbøl den 5. Juni 1848 stadig underhandlede, skrev han:

»Vaabenstilstand i Maaneder tre,
den har vi haft jo, saa vidt jeg kan se.
Vaabenskipte i Dagene tre,
det har jeg savnet, og det gad jeg se.«

Da Frederik den Syvende lod udskrive Valg til en grundlovgivende Rigsforsamling, søgte Grundtvig at komme med, fordi han »gerne vilde give et dansk Ord med i Laget«, fordi han ønskede, at Troens, Tankens og Ordets Frihed skulde sikres saa godt som muligt ved den frie Forfatning. Han mente, at ingen var nærmere til at vælge ham end Danmarks Sømænd, hvis Pris han saa tit havde sunget, og stillede sig derfor i Københavns 11te, nu 8de, Valgkreds i Nyboder; men her stillede sig ogsaa Holmens Chef, og vel fik Grundtvig efter den ualmindelig livlige Valghandling de fleste Stemmer ved Kaaringen; men da det kom til skriftlig Afstemning, turde »Holmens faste Stok« ikke stemme mod Holmens Chef, saa han fik 369 Stemmer mod Grundtvigs 313.

Efter Valget indgav over 2000 Mænd fra forskellige Egne af Landet et Andragende til Regeringen om, at Grundtvig maatte blive kongevalgt Medlem af Forsamlingen; men det gik Regeringen ikke ind paa. Den valgte derimod Professor H. N. Clausen, der paa Valgdagen var falden i Præstø for

Bomuldsvæver Hans Hansen fra Mern, en vel begavet Mand, hvis Fortid imidlertid ikke ret taalte Dagslyset.

Før det almindelige Valg havde en Del af Grundtvigs Venner forhandlet med ham om at stille sig i Præstø; men da andre havde opfordret Clausen dertil, vilde Grundtvig ikke. Valget af Væveren vakte i Pressen en saa stærk Storm og fremkaldte hos mange Tvivl om det forsvarlige i at give almindelig Valgret, saa Væveren trak sig tilbage, inden Rigsforsamlingen traadte sammen, og der blev udskrevet nyt Valg til den 6. November. Nu opfordrede man atter Grundtvig til at stille sig, og han efterkom med Glæde Opfordringen. Bondevennerne opstillede imidlertid imod ham Sognefoged Jens Jensen fra Gromløse i Grundtvigs Fødesogn Udby og gennemagiterede Valgkredsen under Feltraabet: »Ingen Embedsmand og ingen Herremand!« Da Grundtvig kom ned til Valget, bad hans Venner ham ikke at tage ind hos Baron Stampes paa Nysø, saasom alle Herregaarde var mistænkelige Steder i Bøndernes Øjne. Grundtvig vilde naturligvis ikke fornægte sine Venner for at opnaa Valg til Rigsforsamlingen, men tog ind paa Nysø og kørte til Valgstedet i Baronens Vogn, ligesom han i sin Valgtale lod Vælgerne vide, at lige saa vist som han trængte til dem for at blive valgt, trængte de til ham for at ryste Væveren af sig. Da Jens Jensen derefter kom til at tale, talte han rask og flydende om, at Bønderne nok kunde være deres egne Talsmænd, og forklarede, hvad han vilde arbejde for, hvis han blev sendt til Tinge. I øvrigt, sagde han, var det ikke med Glæde, han stillede sig mod Grundtvig, der for 36 Aar siden havde konfirmeret ham, og hvem han maatte give det bedste Vidnesbyrd som frisindet Mand og ægte Bondeven. Ved at røre ved disse gamle Minder blev Jens Jensen bevæget og erklærede, at han vilde stemme paa Grundtvig og bede de andre Vælgere gøre det samme. De stemte da alle paa Grundtvig saa nær som 11 standhaftige. »Saaledes blev jeg da,« skrev Grundtvig, »valgt til Rigsdagsmand paa en forunderlig og dog i Grunden mageløs jævn og naturlig Maade, saa det glimrende aldeles fordunkledes af det kærlige.«

Grundtvig sluttede sig i Rigsforsamlingen ikke til noget af Partierne; han dannede, er der sagt, et Parti for sig selv, tit dog støttet af sin Ven Professor Flor. Han tog ganske livlig Del i Forhandlingerne, især om de store Grundspørgsmaal om Værnepligt, Valgret, Tros-, Tale-, Forsamlings-

Forenings- og Næringsfrihed samt de brændende Spørgsmaal om Krig og Fred.

Tschernings Forslag om Indførelse af almindeligt Værnepligt modsatte han sig og hævdede, at »det klogeste, den danske Krigsminister og den danske Regering selv midt under den farlige Krig, hvor alt staar paa Spil, kunde gøre, det vilde være ikke at udskrive en eneste Mand mere til tvungen Krigstjeneste, men at henvende sig til det danske Folks Fædrelandskærlighed og til den danske Ungdoms mageløse Frivillighed, en Frivillighed, der altid vil vise sig rede til at forsvare det gamle Danmark, saa længe det er værd at forsvare«. I Overensstemmelse hermed udtalte han sig mod »staaende Hære«, der aldrig er blevne oprettede til Fædrelandets Forsvar, men til Undertrykkelse af Folket og Folkefriheden eller til fordærvelige udenlandske Krige.

I det brændende Spørgsmaal om Valgretten udtalte Grundtvig, at han ingenlunde regnede Valgret til de utabelige Menneskerettigheder; han havde ogsaa haft Betænkeligheder ved, at man havde ladet Rigsforsamlingens Medlemmer vælge ved almindelig Valgret. Men »det vilde være uklogt og farligt at berøve Folket det allermindste af den Valgret, der uanmodet er givet det, som det kun har brugt een Gang, og vi vil dog ikke sige misbrugt ved at vælge os«.

Under Forhandlingen om de kirkelige Forhold kunde det ikke undgaas, at de to gamle Modstandere Mynster og Grundtvig tørnede sammen.

Mynster stillede Forslag om, at de fra Folkekirken afvigende Trossamfund kun ved særlig Lov kunde faa Ret til at holde offentlig Gudstjeneste, og om, at kun Medlemmer af anerkendte Religionssamfund skulde have Adgang til Nydelsen af fulde borgerlige Rettigheder, og det endda kun, for saa vidt disse ikke maatte medføre særegne Forpligtelser til Folkekirken. Grundtvig derimod gjorde gældende, at efter hans Overbevisning havde den ægte oprindelige Kristendom aldrig stræbt efter at faa et Rige af denne Verden, et borgerligt Herredømme over Folk og Riger. De Kristne har altid krævet fuldstændig Frihed for deres Tro og Gudsdyrkelse, men følt, at vilde de nægte andre den samme Frihed, forstyrrede de selv det Frihedselement, hvori Kristendommen ene kan aande, leve og trives. Hvor Trosfrihed fattes, der kan heller ikke den borgerlige Frihed slaa Rod, og naar man vil kyse os fra denne Frihed ved at opregne og udmale alle

de Farer, som den skal kunne føre med sig, da skal vi bære os ad, som naar nogen vilde kyse Livet af os ved at opregne alle de Farer, som Menneskelivet unægtelig er udsat for lige fra Vuggen til Graven. Vi bør svare: »Friheden duer til alt godt, Trældommen til intet godt i Aandens Verden; derfor vil vi have Friheden med alle dens Farer.«

To af Grundlovsudvalgets Medlemmer, B. Christensen og Gleerup, havde stillet et Forslag om ved en Paragraf i Grundloven at løse Sognebaandet, og dette Forslag kaldte naturligvis baade Mynster og Grundtvig frem — Mynster for at fraaade, og Grundtvig for at tilraade det. Mynster vilde hævde, at Folket ikke vilde have Sognebaandet løst; Forslag derom var jo i sin Tid forkastet af Stænderforsamlingen; deri fandt Grundtvig intet Bevis for, hvad man vilde nu, efter at Religionsfriheden havde sejret.

Flere Gange talte Grundtvig i Rigsforsamlingen kraftigt for Tale- og Skrivefriheden og nægtede sig intet med Hensyn til Angreb paa den ham saa forhadte Forordning af 27. September 1799.

Med Voldsomhed angreb han ligeledes baade Marts- og Novemberministeriet for den efter hans Mening alt for sløje Maade, hvorpaa Krigen blev ført.

Grundloven blev saa lidt efter Grundtvigs Hoved, at han ikke vilde stemme for den ved den endelige Afgørelse, men endnu mindre vilde han være i deres Selskab, der stemte imod. Han var fraværende ved Afstemningen.

I et aabent Brev til sine Vælgere siger han, at han vistnok ikke kan rose sig af at have udrettet stort i Rigsforsamlingen; men han har uden at smigre for noget Parti haft det fælles Bedste for Øje, har taget levende Del i alle vigtige Forhandlinger og er bleven hørt med Opmærksomhed.

Grundtvig blev valgt igen til at være Medlem af de følgende Rigsdage 1849—56 med en enkelt kort Afbrydelse, idet han undlod at stille sig til Genvalg i Præstø den 4. Avgust 1852, og efter at han under Kampen om Arve- og Toldsagen var valgt i Skelskør den 26. Februar 1853, faldt han ved Valget samme Sted den 27. Maj 1853 for Smed Søren Jensen af Rude, men valgtes igen i Præstø baade den 2. Juni og den 1. December 1854 og i Kerteminde den 21. Juni 1855.

Da han aldrig hørte til noget af Partierne, kom han heller ikke til at indtage nogen Førerstilling; han var en meget ivrig Modstander af alle Helstatsplaner og navnlig af

Ministeriets Ørsteds frihedsfjendske Politik og æggede ved sine skarpe Udtalelser derom sin gamle Modstander Mynster frem til et nyt Angreb i en Ordinationstale. Da Mynster sendte Dronning Karoline Amalie denne Tale, fik han følgende Svar: »Med Taknemmelighed har jeg modtaget Deres smukke Prædiken og Deres Brev, som giver mig Lejlighed til Gensvar. De finder det anstødeligt, at Præster sidder i Rigsdagen. Jeg finder, at i de første Aar, hvor man fra en, mange kær, men dog forældet Tid gaar over til en anden, hvor det nye først rigtig skal gestalte sig, er det et uafviseligt Gode, at Mænd som Grundtvig, Kierkegaard osv. osv. tager Del i Forhandlingerne, som skal beslutte om Tingenes Orden. Disse Mænds Væren blandt Rigsdagsmændene er mig Borgen for, at der ej vil undlades at drøfte alt, hvad der maa og bør siges, inden der tages en endelig Beslutning. Hvad Grundtvig angaar, da veed jeg, at han betragter det som et Guds Kald i dette Øjeblik at tale Fædrelandets Sag i Rigsdagen, og den Herre, som sender ham, vil nok vogte ham, saa han ej farer vild. Jeg var i Formiddags i Vartov, hvor han holdt en hjertegribende, velsignet Prædiken, hvori han til Slutningen sagde os, at han i sin Ungdom havde stridt under Korset som Sejersbanner, men nu i sin Alderdom betragtede det mere som en Vandringsstav. En saa ualmindelig Aand med en saadan Fylde af Kærlighed burde tilvisse anderledes paaskønnes iblandt os. O! at Gud snart vilde bønnehøre mig og bryde den Væg, der er bygget mellem Dem og ham, bygget af Djævelen, saa kun Herren selv kan bryde den! Men at den vil blive brudt, det veed jeg; thi begge er de af Vorherres ypperligste, dyrebareste Børn, og han vil drage Deres Hjerter til hverandre i Deres ældste Dage, og da vil den danske Kirke fejre sin Trolovelsesfest.«

Men hvad Grundtvig maatte døje af Mynster for sin Rigsdagsvirksomhed, forsløg dog ikke noget imod, hvad der kom fra anden Side. Hans Fætter, den berømte Læge Ole Bang, skriver saaledes en Gang, at alle fornuftige Folk anser ham for at være en saa komplet Nar, at hans Mage ikke findes blandt dem, der stiller sig offentlig frem, at hans Ytringer paa Rigsdagen røber den allerhøjeste Grad af Dumhed. Og ved en anden Lejlighed, at han er splittergal og gør bedst i snarest at age med Vogn til Bistrup.

Da Rigsdagens Lovgivningsomraade ved Fællesforfatningen af 2. Oktober 1855 var indskrænket til kun at omfatte Konge-

rigets særlige Anliggender, søgte Grundtvig ikke oftere Valg. — Imidlertid lod han sig i 1866 vælge til Medlem af Landstinget, fordi han var Modstander af den Sæmmensætning, dette efter det foreliggende Grundlovsforslag skulde have, og som det fik. Da han var 83 Aar gammel, var det naturligt, at han som Alderformand kom til aabne Tingets første Møde, og det gjorde han med følgende Ord:

»Efter at jeg har været en af Folketingets første Aldersformænd, maa det vel findes lidt sært, at jeg nu, som det synes, skal være Landstingets sidste Aldersformand. Men baade Tinget og jeg vil kunne trøste os, naar det kan blive vort sanddru Eftermæle: De var gamle Danmarks Rige, dets Folk og dets Frihed tro til Døden.«

Landstinget var imidlertid stemt for Forfatningsstridens Ophør, saa Grundtvigs Iver og Nidkærlighed foreløbig ingen Belydning fik; men han blev hørt med megen Opmærksomhed, naar han talte, og i en af sine sidste Taler takkede han Ministeriet og Tinget for den Ordets Frihed og Ørenlyd, der var bleven ham til Del langt over Forventning. Han vilde bede om Lov til endnu at sige et sidste Ord, bede Medlemmerne om at have lidt Taalmodighed med Aldersformanden, som begyndte med at tale kongeligt og folkeligt i Kristian den Syvendes Dage og gør saa endnu i Kristian den Niendes. Hans Ord, siger man, var i Ungdommen meget for skarpt og kongeligt, i Alderdommen meget for mildt og folkeligt; men ingen har dog nægtet, at hans Ord altid var dansk og fædrelandsk. Og han mente, at Følgen af, hvad Tinget stod i Færd med at gøre, vilde blive Bitterhed, Splid og Krebsgang, at Flertallet viste en alt for stor Sorgløshed, naar det ikke vilde skænke det tungeste Ansvar en alvorlig Tanke, selv ikke, naar en gammel Rigsdagsmand og Sagamand, Folkeven og Folketaler advarede og maatte, hvis han havde Ret, staa som Vidne fra Slægt til Slægt, saa længe Danmark staa, alt-saa — med Guds Hjælp — til Verdens Ende; »thi det er,« sluttede han, »min første og sidste Forudsigelse, at hvad man saa end gør, enten ude eller hjemme, saa vil sikkert Danmarks Rige bestaa, saa længe Bølgerne ruller.«

Det er bekendt, at Grundtvig og Tscherning efter Udkastets Vedtagelse vilde gaa til Kongen for at bede ham ikke at stadfæste det, men at de den 26. Juli fik den Besked, at han ikke kunde modtage dem eller gaa ind paa deres Andragende.

Jubilæer vil der altid indtræffe for Folk, der bliver saa gamle som Grundtvig, og af saadanne oplevede han 1853 sin 70 Aars Dag og 1861 50 Aars Dagen for sin Indvielse til Præst.

I Forbindelse med det første staar Oprettelsen af Grundtvigs Højskole, og i Forbindelse med det andet de billige Ud-gaver af hans Salmeværker.

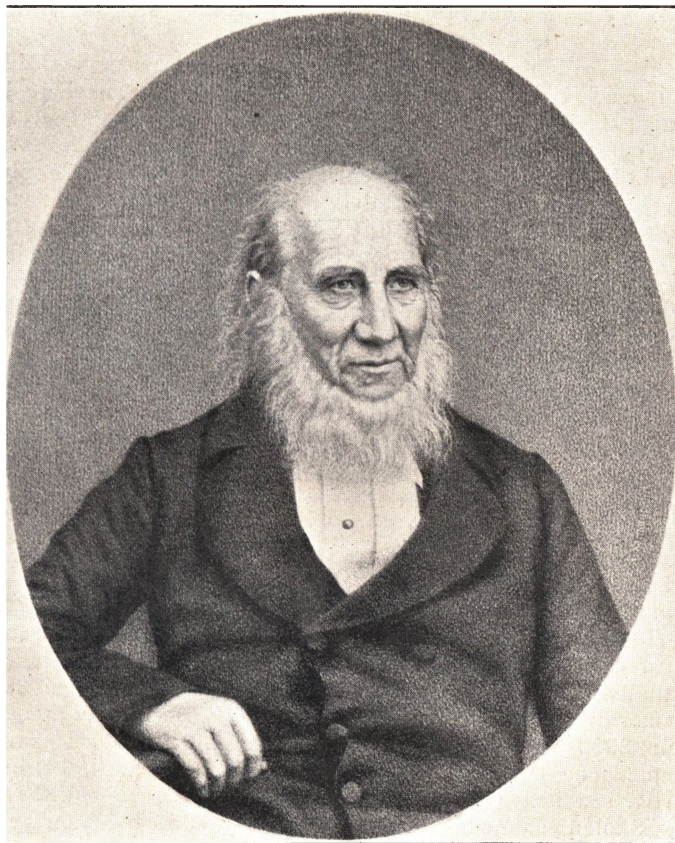
Grundtvigs Venner vidste, hvor nær det var gaet ham til Hjerte, at Kong Kristian den Ottendes Tanke om Folkehøjskole i Sorø var gaaet i Graven med Kongen; og de besluttede da til hans 70 Aars Dag at søge samlet en Sum, der kunde sætte ham i Stand til at indrette en Folkehøjskole efter sit eget Hoved og under sin egen Ledelse. 9 danske og 2 norske Mænd udstedte derfor i Maj Maaned 1853 en Indbydelse til at indsamle en saadan Pengesum.

Skønt Koleraepidemien lagde stærkt Beslag paa den private Godgørenhed dette Aar, og skønt Indbydelsen naturligvis ikke maatte komme offentlig frem, indkom der over 14,000 Kroner, som overrakte Grundtvig paa Aarsdagen. Da han denne Sommer havde været meget syg og nedtrykt og endnu var svag, havde han villet undgaa al Festlighed og var derfor tyet ud til sin Svoger Hofjægermester Carlsen paa Gamle Køgegaard; men her blev han opsøgt af en talrig Skare, der blev meget festligt modtagen paa Gaarden.

Klokken 1 den 8. September samledes man i den festlig smykkede Sal, hvor der foruden Bissens Marmorbuste af Grundtvig saas et Maleri af Kyhn, forestillende Grundtvigs Hjemegn og bestemt til en Gang at smykke hans Højskole, hvor det endnu findes. Man afsang da »Moders Navn er en himmelsk Lyd«, hvorefter Gunni Busck talte til Grundtvig og overrakte ham de 14,000 Kroner med et af 379 Danske og 92 Norske underskrevet »Gavebrev«, saalydende:

»Højærværdige Hr. Pastor Grundtvig!

De fylder i Dag de 70 Aar og staar iblandt os som den gamle Lærer, til hvis Røst vi, ældre som yngre, har lyttet med Tillid og Glæde. Som Herrens Tjener i den danske Kirke, som nordisk Skjald og Historiker, som Taler og Skribent har De henvend et halvt Aarhundrede med Kraft og Nidkærlighed kæmpet og levet for os og vore Efterkommere, og Gud, den almægtige, har lagt sin Velsignelse til Deres Gerning. Vor Tak vilde vi helst bringe Dem ved i Livet at vise, at De ikke har arbejdet forgæves; men dog har en Del

Grundtvig 1860.

af Deres Venner ogsaa følt sig tilskyndede til i Dag at give Dem et Tegn paa deres Taknemmelighed.

Det er blevet et kært Hverv for os . . . . at overrække Dem en Gave, hvormed vi beder Dem paa denne Deres 70 Aars Dag at grundlægge en folkelig Højskole, som skal ordnes efter Deres Bestemmelser og bære Deres Navn.

Vi veed det vel, at en Pengesum og især en saa liden som den, vi endnu kan bringe, kun kan danne en ringe Begyndelse til en Bygning som den Skole for Livet, der har staaet for Deres Øje; men vi tager det som et godt Varsel for, at Kærligheden til Fædrelandet, en levende Folkeoplysning og begge disses utrættelige Forkæmper ikke maa være ringe, siden en saadan Begyndelse har kunnet gøres i en betrængt Tid. Vi nærer den Fortrøstning, at den kan blive en god Begyndelse til et Værk, hvoraf De endnu i Deres Livs Aften maa kunne se glædelige Frugter, og at Samtid og Efterslægt vil bygge videre paa denne Grundvold til Guds Ære og til det Fædrelands Bedste, De tjente i Kærlighed.

Gud skænke Dem endnu længe Liv og Kraft til at virke iblandt os!«

Grundtvig, der ikke havde mindste Anelse om Sagen, takkede dybt bevæget for Gaven og lovede, at saa længe Vorherre vilde unde ham Liv og Kræfter, skulde han trøstigt og trolig arbejde i den Gerning, hans Venner her havde betroet ham, for det Maal, han tidlig havde higet efter og aldrig tabt af Sigte.

Da Sagen herefter kom offentlig frem, indkom der endnu en Mængde Bidrag, saa det hele gik op til over 30,000 Kroner, deraf 2400 fra Dronning Karoline Amalie og 4000 fra Fru Grundtvig, f. Carlsen. Grundtvig gav desuden Skolen 2800 Kroner til Fripladser for fattige Elever, Professor Fr. Hammerich 2000 og Frøken Betsy Nygaard 4000 Kroner i samme Øjemed; og Dronning Karoline Amalie gav Skolen 400 Kroner aarlig, saa længe hun levede.

Skolen aabnedes den 3. November 1856 paa den dertil købte og indrettede Gaard Marielyst ved København med en Tale af Grundtvig selv; og hvert Aar siden holdt han i Regelen en Tale ved hvert Eleveholds Ankomst, ligesom han ogsaa ved andre Lejligheder besøgte Skolen og altid med stor Interesse fulgte dens Arbejde. Marielyst er senere bleven solgt, og Skolen flyttet til Lyngby.

Ved Grundtvigs Præstebubilæum den 29. Maj 1861 præ-

dikede han selv »med ungdommelig Ild og Kraft« over Pauli Ord i Romerbrevet: »Trosretfærdigheden siger saaledes: Sig ikke i dit Hjerte: hvem vil fare op til Himlen for at hente Kristus ned, eller: hvem vil fare ned i Afgrunden for at føre Kristus op fra de døde? Men den siger: Ordet er dig nær i din Mund og dit Hjerte — det Troens Ord, som vi forkynder.« Efter hans Hjemkomst fra Kirken indfandt sig i hans Bolig paa Gamle Kongevej omtrent 50 Præster, der havde været til Stede ved Gudstjenesten; og som deres Ordfører udtalte Dr. Kalkar, at enhver Præst i Danmark, der forstod den Kunst at være Husholder i Guds Menighed, havde noget at takke Grundtvig for, havde faaet et Stød, en Tilskyndelse af ham, der enten havde ført til, at vedkommende havde sluttet sig til hans Discipelskare eller paa anden Maade maattet klare sig sin Stilling til de store Evighedsspørgsmaal.

Kirkeminister Monrad mødte med en kongelig Haandskrivelse, hvori det udtales, at da vore store Salmedigtere Kingo og Brorson havde været Biskopper, vil Kongen, at Grundtvig skal have Rang med Sjællands Biskop, for at det kan ses, at han ikke mindre end hans Forgængere paa Tronen sætter Pris paa en udmærket digterisk Begavelse anvendt i Kirkens Tjeneste.

Dronning Karoline Amalie overrakte ham paa danske Kvinders Vegne den syvarmede Guldlysestage, der nu pryder Alterbordet i Marmorkirken. Ved Overrækkelsen udtalte hun Ønsket om, at Grundtvig maatte opleve at se det Trosliv, der var vakt ved hans Prædiken, udvikle sig til det kærligste Samfundsliv.

Endelig overrakte hans gamle Ven Gunni Busck ham 6000 Kroner til et Fond, hvorved det gjordes muligt, at der altid vil kunne findes let tilgængelige, overordentlig billige Udgaver af Grundtvigs Salmer og Sange. Saadanne foreligger nu til overordentlig billige Priser.

I denne Forbindelse kan omtales den mærkelige Digtning, Grundtvig udsendte i sit 72de Aar: »Kristenhedens Syvstjerne«, om hvilket Biskop Martensen selv i et Stridskrift mod Grundtvig har udtalt, at den, der har skrevet denne Digtning, klarlig nok har drukket af de Kilder, der udspringer paa Aandens Højder. Dette store Digt tilligemed en Række Foredrag, han i 1861 holdt i sit eget Hus for en Kreds navnlig af unge studerende, og som er blevet udgivet under Titlen: »Kirke-Spejl«, indeholder hans særlige kirke-

historiske Betragtning, hvoraf det kan fremhæves, at naar Herren (Math. 28, 19) byder at kristne alle Folkeslag, og naar Apostlene paa Pinsefesten fik Naade til at tale, saa hvert Folk hørte dem forkynde Guds Størverk paa sit Modersmaal, saa vil Herren ikke alene i sin Kirke opretholde, men ogsaa benytte de forskellige folkelige (nationale) Ejendommeligheder, hvad jo ogsaa fremgaar af hans gentagne Lignelser om Ordet som Sæd og Menneskeverdenen som Jordbunden. Jordbundens Art er ingenlunde ligegyldig med Hensyn til Sædens Udbytte. Saaledes i Kirken, hvor Frugten i sit Væsen ganske vist altid svarer til Sæden, men i Mangfoldighed og Styrke ogsaa til Jordbunden. Ordets Frugt maa jo i Særdeleshed være Ord, saa de kristelige Livstegn maa især give sig til Kende som Bekendelse, Forkyndelse og Lovsang som Udtryk for den Tro, det Haab og den Kærlighed, der lever i Menigheden. Men — som sagt — Mangfoldigheden, Rigdommen og Fylden deri er ingenlunde uafhængig af Jordbunden. Derfor vil enhver aandfuld og indtrængende Betragtning af Kirkens Historie fæste Øjet paa Folkekirkerne hos de forskellige Hovedfolk; og Grundtvig udpegede som saadanne fremtrædende Folkekirker den ebraiske, græske, romerske, engelske, tyske og nordiske. Og jo mere indtrængende han studerede deres Ejendommelighed, des klarere blev det ham, at de profetiske Ord i de syv Menighedsbreve i Johannes's Aabenbaring (Kap. 2 og 3) havde deres Aendelse paa de syv store Folkekirker.

Det var ingenlunde nogen ny Tanke hos ham; thi allerede 1841 havde han skrevet:

At Ordet hører Munden til,
 og Skrift er kun dets Skygge,
 de lærde ej betænke vil,
 og mens paa Skrift de bygge,
 de paa den Skrift ej give Agt,
 som Herrens Mund har selv
 tilsagt,
 hans Hjertens Ven optegnet.

Paa Antikrist og Babels Fald
 de fleste vilde grunde,
 og Rigets Aar og Dyrets Tal
 udgrunde, om de kunde.
 Men Herrens Breve himmelblaa
 var alt for jævne og for smaa
 til stort om dem at sige!

Hvor Efesos og Smyrna laa
 jo vidste Skolepoge,
 og i de andre fem man saa
 sædvanlig Ravnekroge,
 hvis Engel og hvis Menighed
 for evig sank i Glemsel ned,
 før end de kom til Orde.

Og dermed gav man sig tilfreds
 og Sjæle vederkvæged!
 I denne Lystestagekreds
 sig Frelseren bevæged!
 Det var Syvstjernen Aand ved
 Aand,
 som i Vorherres højre Haand
 oplyste Kirkehimlen!

<p>O, vogt dig! sagde Herren blid, dit Lys ej bliver Mørke! Men hvad var den Oplysningstid, da Aander skabte Ørke; da man paa Skriften var saa klog, men oversprang i Aandens Bog Vorherres Sendebreve!</p>	<p>Luk Øjne op, o Kristenhed! Se, det er klart som Solen, at Mesteren, som alting veed, vor Drot paa Kongestolen, han ej til Ravnekroge skrev, men til de Hjul, som Værket drev i Aandens Klokketaarne.◀</p>
---	--

Endnu maa nævnes hans livlige Deltagelse i de store skandinaviske Kirkemøder 1857 og 1871 og hans betydningsfulde Indlæg i disses Forhandlinger.

XV.

Grundtvigs Familieforhold og sidste Aar.

Grundtvig var, som bekendt, ligesom Kingo, tre Gange gift. Om hans første Hustru Elisabet Kirstine Margrete Blicher er der alt fortalt. Grundtvig har mange Gange i Taler og Digte udtalt sig om, hvad hun var for ham. Da han viede P. O. Bojsen og sin Datter Meta, ønskede han for denne, at hun maatte blive en trofast Præstekone som hendes Moder og hendes Mands Moder og som hans egen Moder.

Dronning Karoline Amalie regnede hende blandt sine Forbilleder. Der var tre Kvinder, hun gerne vilde ligne: Fru Grundtvig, Dronning Marie og Grevinde Reventlow, f. Rantzau.

Grundtvigs gamle Ven og senere kirkelige Modstander, Dr. Rudelbach, skrev efter hendes Død om hende: »Til visse var hun en ædel Sjæl, var alt for sin Mand og sine Børn. Vel veed jeg, hvor lidt et saadant fattigt Ord har at betyde mod det dybe Saar, som Herren alene kan læge; men dog vilde jeg udtale det for at bevidne, hvor klart den saliges Billede staar for mig, som jeg saa ofte har haft Lejlighed til at beundre i hendes stille, bramfri Færd, hvorved hun ganske opfyldte det apostoliske Grundbillede af den kristne Kvinde (1ste Peter 3).◀

Frederik Barfod, der var Husven i det grundtvigske Hjem, har skrevet om hende: »Hendes sjælelige Ynde var ikke mindre end hendes store legemlige Skønhed. Hun var mild og blød, men trofast i sin Kærlighed og udholdende i

Grundtvig 1862.

sin Taalsomhed; hun var stille og bly, men det stille Vand havde her den dybe Grund, og hos den bly Kvinde var der baade Kraft i Viljen og Liv og Højhed i Tanken. Man skulde færdes en Stund med hende, inden man saa og ikke oversaa hendes Betydning; men en mere gudhengiven Sjæl, en renere Hustru og ømmere Moder skal man sjælden finde. Hun glimrede ikke i Selskabslivet, men hun hyggede og smykkede den hjemlige Arne, og man gik aldrig forgæves til hende om Raad og Deltagelse, ej heller var de længste Syner hende for lange, eller de højeste Maal hende for høje, eller de største Ofre for store.*

Hun fødte Grundtvig tre Børn: 1. Johan (1822—1907), der gik frivillig med i Krigen 1848 og kom hjem som Officer og med Ridderkorset. Han var iøvigt teologisk Kandidat, Politiker og Historiker, sad nogle Aar i Rigsdagen og havde Ansættelse i Rigsarkivet, hvorfra han ved 60 Aars Alderen trak sig tilbage. I sine senere Aar arbejdede han for Københavns Folkebogsamlinger. — 2. Svend (1824—83), der meget tidlig kastede sig over Studiet af Folkeviserne (særlig danske, svenske, norske, færøiske, islandske, skotske, engelske og tyske) og i det hele over nordisk Sprog og Litteratur. Han gik som Broderen med i Krigen som frivillig menig Soldat og kom hjem som Officer og med Ridderkorset. 1863 blev han ansat som Docent ved Universitetet og udfoldede i de følgende 20 Aar en meget rig og betydningsfuld Lærer- og Forfattervirksomhed. Hans stort anlagte Værk: »Danmarks gamle Folkeviser« vil af de fleste Videnskabsmænd vel blive anset som hans Hovedværk. — 3. Meta (1827—87), der blev gift med Præsten P. O. Bojsen (1815—62). Hun var en stovt og kæk Kvinde, der havde en særlig stor Plads i sin Faders Hjerter.

Som Aarene gik, og Fru Grundtvig blev mere og mere sygelig, formørkedes hendes Sind, saa hvor meget de to Ægtefæller end holdt af hinanden, blev det vanskeligere for dem virkelig at være hinanden til Trøst. Et Digt, Grundtvig skrev til sin Datterdatter Elisabet Bojsen, viser det:

• — Se, derfor jeg dig ønske vil, saa agtes større maa det Savn,
 hvad muligvis dog kan slaa til, og dufte sødere det Minde
 at du maa svare til dit Navn,* end hende selv, hvis trætte Fod
 din Byrd, dit Kald som Danekvinde, nu til Opstandelsen sig hviler,

*) Elisabet (Gudsfrygt) Margrethe (en Perle).

hun, som sit Navn dig efterlader
 og Yndets Glans, hvormed du
 smiler!

Ja, gid i dig din Bedstemoder
 opkaldt maa staa forklaret op
 som Glansen paa de dybe Floder,
 naar den forgylder Bjergets Top!
 De Baand, som hos min ædle Viv
 til hendes Sorg og ingens Glæde
 i Dybet bandt det skønne Liv,
 som vilde lydt sig selv udkvæde,
 de Baand, som nu for hende brast,
 kun som de gamle Bjerge flyttes,
 gid de for dig maa være Bast,

gid allerhelst de aldrig knyttes!
 Da skal du straae i din Kreds,
 Huskredsen, hun saa ømt omfavned,
 ej mindre from, men mer tilfreds,
 med Perler kransede Gudsfrygts-
 navnet,
 som nu dit Smil fra Blomsterengen
 med Paradisets Efterskin
 forplanter over Sottesengen
 sig til den skønnes blege Kind.
 Gid saa dit Lys i Vinterdage
 med Barnet født i Betlehem
 maa kaste nyfødt Glans tilbage
 paa Mindet om din Moders Hjem!*

Fru Grundtvig døde 14. Januar 1851, og samme Dag fik Grundtvig et Brev, hvori Dronning Karoline Amalie udtalte sin hjertelige Deltagelse. Dagen efter skrev Inge-mann: »Jeg har i den senere Tid ofte tænkt paa dig og paa det stille Hus med Sygelejet, din kære Kone laa paa — jeg har sendt hende mangan Hilsen med Søsteren; nu veed jeg, hun er der, hvor vi om føje Tid med Guds Hjælp skal være hos hende i Herren med Fred. Det milde, venlige Ansigt, hvormed hun altid modtog mig, ser jeg nu i den Glans og Herlighed, hvormed det en Gang vil modtage de gamle Venner. Gud styrke dig til at bære Sorgen og Savnet. Naar du kan, saa giv dit Hjerte Luft og Lettelse ved et Billede af hende med Aandens og Ordets Farver. — Hun fik dog den Glæde at opleve sine Sønners Lykke som Med-kæmpere for gamle Danmark og som tro Vogtere ved Leddet; Johan saa hun jo paa sit sidste Sygeleje. Hils dem begge hjertelig fra mig! Deres Lykke og Hæder har ogsaa glædet mig, og den Sorg, de nu føler, deler jeg, Hils ogsaa din kærlige Meta og den kære Jane og Poulina.*) Gud velsigne dig og dem alle! Min Kone sender ogsaa dig og dine den hjerteligste Hilsen; hun tænker ogsaa paa dig og dine med inderlig Deltagelse.

Der var meget, vi skulde tale sammen om; men om de Ting, der hører denne Verden til, taler man med Rette kun lidt og sagte i Sørgehuset; deres Forgængelighed træder os ogsaa der saa nær, at deres Betydenhed synes ringere; — og den Klarhed i alt, som vi attraar ved at veksle Tanker,

*) Fru Grundtvigs Søstre.

synes os saa nær, naar vi tænker paa dem, som gik forud til den rette Klarhed.«

Paa dette Brev svarede Grundtvig kun med en Takkehilsen ved en yngre Ven (Algren), og Ingemann sendte da en Maanedes Tid efter et Mindedigt, der ikke var ledsaget af noget Brev:

»Tit gamle Seer
bøjer sit Hoved tavs;
ak, hun er borte,
hun, som ham elsked mest!
Ej mer han hører
Ordet med Kærligheds
lifligste Hjerterøst
fra Livets Sommer!

Ej mer han skuer
Øjet, som minded ham
om Nordens dybe,
herlige Himmelspejl;
den Sjæl, som stille
lyttet til Skjaldens Flugt,
svæver nu over ham
paa Himmelstraaler.

Men graanet Seer
løfter sit Tankeblik,
hans Aand fornemmer
Straalen fra Livets Hjem.
Fra Aandens store,
evige Fædreland
hvisker hans Ungdomsbrud:
Guds Fred, du kære!

Og atter ser han
Øjet, som minded ham
om Markens Kornblomst
og om det dybe Hav.
Han atter hører
Røsten med Skovduens
yndigste Hjerteklang
fra Livets Sommer,

Til djærve Sønner
flyver Velsignelser
med Danekvindens
Fryd i forjættet Land;
til Hjertets Datter
aander hun Himmelfred
og til hin Sjøleblomst
i Barnevuggen.

Guds Fred hun aander
ud fra sit Paradis
til dem, hun elsked,
og dem, hun aldrig saa.
Dybt Skjalden føler
Paradisluftningen,
ser i Guds Rige ind
med stille Lovsang.«

Herpaa svarede saa Grundtvig den 18. Februar: »Kære Ingemann! Skønt Rigsdagsklokken slaar i dette Minut, maa jeg dog gribe Pennen, før Haanden bliver valen paa ny, dels fordi jeg virkelig skammer mig lidt over min tilsyneladende haardnakkede Tavshed, og især fordi jeg kan se paa den tomme Konvolut, at er du end ikke bleven vred over min Uskriftmæssighed, saa er du dog bleven ked af den.

Nu da, først og fremmest: inderlig Tak til dig og din Lucie for eders Deltagelse, som jeg vel gjorde sikker Regning paa, men saa just derfor gerne Forsikringen om. Og naar jeg derfor ej siden skriftlig har ladet høre fra mig, da er det ikke blot, fordi jeg er kommen ud af Vane med at

skrive til dig og har Hænderne fulde, men især fordi jeg i den første Tid kun meget ugerne talte, selv med Venner, om min Lises Lidelse og Død. Hun led nemlig meget og meget længe, og jeg led ikke lidet, saa da Gud »for Kristi Blod gjorde Afskedstimen god«, da takkede jeg ham af mit inderste Hjerte baade paa hendes og mine Vegne, og kunde intet Øjeblik ønske hende tilbage med en efter Lægernes enige Udsagn ulægelig Sygdom og et, saa vidt jeg kunde skønne, til Døden utrøsteligt Hjerte. Da jeg nu om alvorlige Ting aldrig siger andet, end hvad jeg mener, saa troede jeg ikke at burde skrive til Lises og mine gamle Venner, som har set, hvad hun var for mig gennem en hel Menneskealder, og kunde ikke se, hvad der laa under de kolde, døde Bogstaver, saa jeg kunde let i deres Øjne faa Skin af en Ukærlighed eller Følesløshed, som jeg, hvor lidt jeg ellers ænser Skinnet, kun saare nødig vilde og maatte ville have. Nu derimod, da du maner mig langt anderledes med det kærlige Blik paa de henrundne, virkelig idylliske Dage og det hvide Papir, end om du havde læst mig Teksten, — nu maa jeg i Guds Navn baade sige og skrive, hvad sandt er, uden ængstelig at spørge, hvordan det vil se ud, — og det er sandt: jeg kunde ikke længer trøste og opmuntre den ædle Sjæl med det tunge Sind, og hun kunde da heller ingenlunde trøste og opmuntre mig, som dog ogsaa trænger langt mere til begge Dele, end Verden veed, eller med Guds Hjælp skal faa at vide. Derfor sørgede jeg vel inderligt ved hendes Dødsseng, men ikke ved hendes Grav, hvor jeg sagde af mit inderste Hjerte: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet.«

Dette Brev bidrager til at forklare, hvad Ingemann ikke kunde faa i Hovedet, selv efter at Grundtvig havde faaet det i Hjertet, og hvad selv Gunni Busck havde ondt ved at forlige sig med: at Grundtvig alt i Begyndelsen af August 1851 var forlovet og den 25. Oktober blev gift med Ane Marie Elise Toft, f. de Carlsen. Hun var født den 4. August 1813 og blev den 9. Juni 1840 gift med Godsejer, Hofjægmester Harald Toft til Rønnebæksholm, der allerede døde den 24. November 1841 og efterlod hende Datteren Haralda, som fødtes tre Maaneder efter Faderens Død.

Grundtvig havde gjort hendes Bekendtskab i 1845, da til hans Overraskelse en Tjener en Aftenstund kom og meldte,

at Fru Toft fra Rønnebæksholm med sin Moder og sine Søstre vilde aflægge ham et Besøg.

Alt, hvad han den Gang vidste om Fru Toft, var, at hun stod eller syntes at staa i Spidsen for de »gudelige Forsamlinger« i Sydsjælland, og at hun havde Mod og Mandshjerte til at trodse den offentlige Mening. Han maatte imidlertid ogsaa tro, at han trods al sin Bestræbelse for at være »billig« mod disse Forsamlinger maatte være hende en Torn i Øjnene, og han ansaa derfor Besøget for en Slags Udæskning. Derfor spurgte han allerede i Begyndelsen af deres Samtale, om Fru Toft ikke vidste, hvad det var for en sjællandsk Herregaard, hvor Biskop Mynster sagde, man kryede sig af at have haft en gudelig Forsamling paa 500 Sjæle. Jo, svarede Fru Toft, skønt det var Snak baade med Kryheden og med Antallet, saa kunde Biskoppen ikke have ment nogen anden sjællandsk Herregaard end Rønnebæksholm. Dette korte, kække Svar tiltalte Grundtvig i høj Grad, og snart var de i en levende, højroestet Samtale om Forsamlingerne, hvis ægte »Hellighed« og levende, frugtbare »Kristelighed« han havde mange Indvendinger imod, men som han mente, han indrømmede al den Ret over for Verden, hun kunde forlange. Hun sagde ham siden, at hun aldrig havde mødt nogen Mand, der havde taget saa haardt paa hende eller dog paa, hvad hun elskede snart højere end sig selv. Det, der saarede hende allerdybest, var, at Grundtvig havde sagt, at det ikke blot var ugudeligt, men taabeligt at forfølge de gudelige Forsamlinger, da deres »Hellighed« ikke kunde skære nogen i Øjnene, og da den »Skikkelighed«, de unægtelig befordrede, jo maatte tækkes Verden; Resten, fandt han, var en sel-skabelig Smagssag. Grundtvig forstod siden godt, at end ikke al Verdens Grovheder maatte saare den stolte Adelsfrue og for Alvor gudfrygtige Kvinde saa dybt som, at en Mand, om hvis kristelige Gudsfrygt og Oplysning hun havde høje Tanker, med største Sikkerhed erklærede det, hun satte saa megen Pris paa som Opbyggelsesmiddel, for ingen Ting.

Trods den haarde Medfart kom Fru Toft snart igen, fordi hun haabede hos Grundtvig at faa Svar paa nogle for hende vigtige Spørgsmaal, som hun forgæves havde forelagt flere Præster, der enten ikke kunde eller ikke vilde besvare dem, men indsvøbte sig mere eller mindre i deres præstelige Værdighed, der ikke tillod dem at behandle saa vanskelige Spørgsmaal med ustuderede Kvinder. Over for slig paatagen

præstelig Værdighed var hun, siger Grundtvig, ikke blot saa vantro som alle kloge Koner, men rent ubarmhjertig.

Med Grundtvig kunde hun imidlertid tale om alt, hvad der laa hende paa Sinde, og han siger, at han aldrig har mødt nogen Mand eller Kvinde, med hvem det har været ham en saadan Lyst og Trøst at skifte Ord som med hende, der aldrig snoede sig fra noget og aldrig gav ham Ret, før hun saa, hun selv havde Uret, og som altid gav ham de Tanker, hun tilegnede sig, tilbage i en Skikkelse saa lyslevende, saa egen og saa yndig som Sønnen, hun fødte ham.

Da Grundtvig 1846 en Gang skulde holde et Foredrag i Næstveds »Danske Samfund«, gæstede han efter hendes Indbydelse Rønnebæksholm. Han spurgte, om hun ikke vilde med til Næstved og høre Foredraget, hvortil hun sagde Nej. Grundtvig tav og lod hende naturligvis have sin Frihed, men ved Tilbagekomsten og Afskeden spurgte han hende dog, om det ikke var af en pietistisk Grille, at hun ikke tog Del i Folkelivets Ytringer.

I 1848 var Grundtvig igen i Næstved, og da var Danskheden brudt igennem hos Fru Toft, saa da mødte hun i »Danske Samfund«.

Naturligvis blev der baade af Venner og Fjender sagt meget, da de to holdt Bryllup; Dronning Karoline Amalie sagde vistnok det mest træffende: »Det er et stolt Par!«

I Foraaret 1853 blev Grundtvig angreben af den samme Sygdom som i 1844: Nervesvækkelse og et Tungsind af en meget alvorlig Art. Han rejste da ud paa Landet til sin Hustrus Herresæde Rønnebæksholm. Paa Grund af al den løse Tale, der er ført derom, og alt det Blæk, der er spildt derpaa, er der Grund til at gøre opmærksom paa, at han rejste, inden der var udbrudt Kolera i København, og under Epidemien rejste han hveranden Søndag ind og prædikede i Vartov, saa der var slet ingen Grund for de voldsomme Angreb, de københavnske Blade (undtagen »Fædrelandet«) med »Dagbladet« i Spidsen rettede paa ham for hans »Flugt«, og endnu mindre Grund er der for disse Angrebs Gentagelse i vore Dage, efter at de adskillige Gange er viste tilbage.

Fru Jutta Rørdam, Fru Grundtvigs Søster, der ogsaa opholdt sig paa Rønnebæksholm, skrev den 28. Juni til sin Mand: »Med Grundtvig synes jeg, det er noget bedre; det er ikke legemlig Sygdom, han har lidt af, men jeg tror, det

er aandelig Anfægtelse.« To Dage efter skriver hun: »Med Grundtvig er det endnu ikke rigtig godt, og som Følge deraf ser man ikke meget til Marie, da han slet ikke kan taale, at hun er borte. De spadserer sædvanlig tre Gange om Dagen, og en stor Del af Eftermiddagen maa Marie læse for ham. Hun læser hver Dag to af hans Prædikener fra 1832 for ham, saa skriver han et Udtog af dem, som jeg tror, han vil lade trykke. Det, at han oversætter et Kapitel af det nye Testamente om Formiddagen, siger Marie, hjælper saa meget til at berolige hans Sind. Det er ikke underligt, (at) hos saadanne stærke Ege er Stormen, naar den kommer, ogsaa vældigere, og det er, som den tog stærkere fat i dem. Men jeg tænker, det er, som vi alle skal føle og forstaa, at vi er kun som Rør, der knækkes og henvejres af Vinden, dersom ikke Herren holder os oppe.« Den 7. Juli skriver hun: »I Dag er Svend og Johan Grundtvig komne, og om nogle Dage kommer nok Bojsens. Jeg tror, at Grundtvig er meget glad ved, at alle hans Børn kommer her ud, for jeg har kunnet mærke, at naar der gik nogle Dage, og han ikke hørte fra dem, var han urolig.«

Den 15. Maj 1854 fødte Fru Marie Grundtvig en Søn, hvis Fødsel han straks meldte Dronningen med følgende Linjer: »Deres Majestæts kærlige Deltagelse i alt, hvad der angaar mig og mit Hus, og Deres naadige Befaling gør mig det til en kær Pligt endnu i Aften at meddele Dem, at for en halv Time siden blev min herlige Kone forløst med et stort Drengbarn, der kan skraale som den bedste af hans Alder. Stort andet kan han vist ikke endnu, men den kærlige Gud, som har skænket ham Livet, kan og vil sikkert ogsaa gøre ham dygtig til al god Gerning; thi han er en Gud, som aldrig lader Haabet beskæmmes.«

Til Ingemann skrev han den 16. Maj: »Mig har Vorherre gjort den forunderlig store Glæde, at der i Aftes blev mig født et stort, velskabt Drengbarn med en vældig Stemme, saa der kan med Guds Hjælp blive en vældig Raaber af ham, naar han faar Stunder til at vokse og faar noget at sige, som er værd at høre. Med ham kan jeg da, om Gud vil, naa et godt Stykke ind i næste Aarhundrede, og dersom da Danmarks Historie i dette Aarhundrede bliver værd at beskrive, tænker jeg, han gør det bedste dermed i det næste . . . .«

Fru Grundtvig havde det straks efter Fødselen godt, og

da Drengbarnet den 26. Maj blev døbt, var hun oppe og sad i en Lænestol; men hun kunde til sin store Sorg ikke selv amme ham, og hun fik i det højre Bryst en Byld, der efter menneskeligt Skøn blev Aarsag til hendes Død, der indtraf den 9. Juli s. A.

Dronningen var en af de første, der bevidnede Grundtvig sin Deltagelse i hans store Sorg. Hun skrev: »Saa er det sket, som vi saa længe frygtede, saa længe haabede ikke vilde ske! Den elskede og elskende har forladt Dem. Hvor øde, hvor tomt omkring Dem! Mit Hjerte fatter Deres dybe Vemod; Gud styrke Dem! Jeg trykker Deres Haand med det inderligste Venskab og sørger dybt med Dem.«

Grundtvig svarede herpaa: »Allernaadigste Dronning! Inderlig Tak for Deres hjertelige Deltagelse i min usigelig store Sorg! Jeg har længe været for lykkelig til at kunne skønne paa andet, end hvad der gjorde mig saa lykkelig, som vist kun faa Mennesker har været. Ja, jeg lo vel ad det, da min Marie en Gang fortalte mig, at en af hendes Søstre havde sagt om os: det kan vist ikke vare, for de har ligesom stjaalet sig ind i Paradis; men nu siger jeg ganske alvorlig: der var meget sandt i det . . . «

For at Grundtvig ikke helt skulde synke hen i Smerten over sin Hustrus Død, arbejdede hans Venner og især P. Rørdam paa at faa ham til at prædike igen; og han rettede sig hurtigere, end det var ventet.

Grundtvigs og Fru Maries Søn Frederik Lange Grundtvig arvede efter sine Forældre saavel Kærligheden til Folk, Fædreland og Modersmaal som Forskertrangen, den levende Sans for Poesi, den overordentlige Arbejdskraft og Virkelyst.

Han tog statsvidenskabelig Eksamen 1881, men benyttede den aldrig. Derimod syslede han i sin Ungdom med Naturvidenskab, Sagn og Folkeminder, dels her hjemme, dels i Amerika, hvortil han rejste, efter at han 1881 havde ægtet den svenskfødte Birgitta Christina Nilsson. I Amerika blev han Præst for den danske Menighed i Clinton (Iowa) og havde en betydelig Virksomhed blandt de Danske derovre i det hele taget.

Han delte sin Faders kirkelige Anskuelse og søgte og fandt Støtte for den ved at gennemløbe alt, hvad der er skrevet paa Latin og Græsk af Kirkefædrene fra Apostlene til Avgustin.

Han var med til at grundlægge de Danskes Præsteskole i Des Moines og til at stifte et dansk Folkesamfund i Amerika.

Da hans Helbred begyndte at vakle, kom han her hjem og havde det, som det syntes, en Stund taalelig godt. Han tog da mod et Arbejde som Rejsepræst for »Kirkeligt Samfund af 1898«; men inden han fik ret begyndt paa denne Gerning, tog Sygdommen ham ned, og han døde den 21. Marts 1903.

I sine Barneaar havde han vel været Grundtvig til megen Trøst under Savnet af hans Moder; men tomt var der imidlertid i Huset, og Grundtvig faldt hen i sine gamle Uvaner med ikke at gaa i Seng, men hænge over sine Bøger Nætterne igennem uden regelmæssig Søvn. Det var derfor sikkert en stor Lykke for ham, at han den 14. April 1858 kunde indgaa nyt Ægteskab med Asta Tugendreich Adelheid Reedtz, f. Komtesse Juel-Vind-Frijs (1826—90), Enke efter Udenrigsminister, Godsejer H. C. Reedtz til Palsgaard.

Der blev naturligvis talt meget om dette Ægteskab, spottet derover og let derad, ja Biskop Martensen fandt det endog passende at indføre følgende Ord derom i sin kristelige Etik: »Vi indrømme, at det er lidet opbyggeligt at se Præster som højt bedagede Oldinger indgaa det andet eller tredje Ægteskab.« Han paadrog sig imidlertid herved følgende Svar af Biskop Monrad: »Jeg har kendt en højbaaren, højhertet Kvinde, som var bleven aandelig vakt af en gammel Præst, anden Gang Enkemand. Hun følte stor Lyst til at yde ham Gengæld for det meget, han havde været for hende; hun ønskede at bygge en fast Mur omkring ham mod det daglige Livs mangehaande Smaabekymringer og Smaafortrædeligheder, for at han til det sidste kunde leve frit og uforstyrret i sine store aandelige Syner. Hun ventede heraf stort Udbytte for sig selv og antog ogsaa, at det vilde være en Velsignelse for hendes Børn at komme i nær, daglig Berøring med en saadan mægtig Personlighed. Hendes Tilbud blev modtaget, og hendes Forventning skuffedes ikke. Den gamles Hjem blev atter det kære Samlingssted for Børn og Børnebørn og alle de gamle Venner. Verden kan smile, den er berettiget til at smile, den gamle smilte vel selv med; men jeg skønner ikke, at man er berettiget til i den kristelige Etik's Navn at udtale nogen Fordømmelsesdom. Dømmer ikke!« Der er ingen Tvivl om, at den udmærkede, livlige og opofrende Kvinde, som Fru Asta Grundtvig var, gjorde

Grundtvigs sidste Aar lyse og glade, ligesom hendes storartede Gæstfrihed og Jævnhed gjorde deres Hjem i høj Grad tiltalende for hans Venner.

I Grundtvig tredje Ægteskab fødtes 1860 en Datter, Asta, senere gift med Professor, Dr. med Kr. Poulsen.

Om sine tre Ægteskaber har Grundtvig en Gang sagt, at det første var en Idyl, det andet Romantik, og det tredje et Eventyr.

Fru Asta Grundtvig døde 1890.

Grundtvig skulde endnu opleve Frederik den Syvendes Død og Krigen 1864. Og det er værd at lægge Mærke til, at da saa mange tabte Modet efter Tabet af Als, da mange raabte paa Fred for enhver Pris og mente, at al videre Kamp for Sønderjylland var unyttig, ja at Danmarks sidste Time var kommen, da udsendte han sit mægtige »Trøstebrev til Danmark«, hvori han siger:

•Værst af alt det er i Grunden
Tegn paa Fjendens Overmagt.
midt iblandt os Helvedhunden
Garm har sine Hvalpe lagt,
som i Ørerne os tude:
Mod er Vanvid, Haab er ude!«

Men, trods dette sørgelige Tegn, fortsætter han :

»Den Gang jeg var ung af Alder,
var vor Fremtid midnatsmørk,
da hos Hel var gemt vor Balder,
og vor Folkvang var en Ørk —
Skjaldene dog turde love
Danmark Guld og grønne Skove.

Nu da efter Istedslaget,
Storværksdaad ved Frederiksstad
atter vajed Sejersflaget

hos »Niels Juel« i Birtingsbad —
har nu Skjaldene opgivet
Danmarks Haab og Folkelivet?

Skal det spørges, jeg alene,
Aflægsskjald paa Gravens Rand,
turde mellem Bøvtastene
aande Liv i Skyggers Land,
turde vente af Guds Naade
løst i Solglans Danmarks Gaade?«

Nej, siger han, det skal ikke spørges. Danmark er ganske vist som en Enke, lig hende ved Nains Port, og vi kan kun tænke os dets Redning som ved et Vidunder; men dette vil sikkert ske; thi, siger han:

»Hvis kun i det himmelhøje
Fred og Frihed har en Ven.
Danmark, vend til ham dit Øje,
stol kun paa, han lever end;
da er, trods Stormagter stride,
Overmagten paa din Side.

Ja, jeg ser ham nær i Aanden,
ham, der ynkes inderlig,
ham, der raader Bod paa Vaanden
med Livsordet uden Svig;
himmelsk Trøst af hans: græd
ikke!
Moderhjertet skal inddrikke.«

Ved det store Besøg af Sønderjyder, der fandt Sted i September 1865, talte Grundtvig ved den af hans gamle Modstander Professor Clausen indviede slesvigske Sten i Dyrehaven bevæget og betagende over det gamle Ord: »Det er tungt at skille dem ad, der gerne vil tilsammen være.« Han mindede om det store Skamlingsbankestævne 1844. Nu var de samlede under forværrede Omstændigheder, hvorved han ikke blot tænkte paa den ulykkelige Krig og den skammelige Fred; den vilde snarere tjene til at sammenknytte end til at adskille Hjerter; men Tiderne var forværrede ved, at der manglede saadanne Kæmper som P. H. Lorenzen, Hans Nissen og Laurids Skau. De vilde ikke have taalt, mente han, at man lukkede Rødding eller ved et Pennestrøg gjorde Skolen i Haderslev, der var vristet ud af det »tyske« Kancellis Knytnæver, tysk, eller at man ophævede den fri danske Menighed i Flensborg. Hvis man imidlertid paa den Maade vil blive ved at berøve Nordslesvigerne deres Midler til aandelig Opbyggelse og Oplivelse, da maa disse vende Statskirken og Statsskolen Ryggen og søge deres Opbyggelse og Oplysning udenfor disse Anstalter. Men derved vilde vel Evropa faa Øjnene op, og Tyskland vel ogsaa. »Oplever jeg,« sluttede han, »end ikke, at Nordslesvig vinder Sejr paa den ene eller anden Maade, saa har jeg dog Haab; thi jeg opgiver ikke den Tro, at Stortyskland en Gang skal finde, at det er for tungt at skille dem ad, der gerne vil tilsammen være. Det ske!«

Da det Udvalg, der havde indbudt til de skandinaviske Kirkemøder 1857 (i København), 1859 (i Lund) og 1861 (i Kristiania), frygtede for, at det vilde være for tidligt at indbyde til Møde i København igen i 1863, foreslog Fru Grundtvig, at Grundtvigs Venner skulde mødes i København i September, og saaledes begyndte de saakaldte »Vennemøder«, der er blevne fortsatte til nu, og hvor Grundtvig, saa længe han levede, var Hovedordfører.

Den 8. September 1863 — Grundtvigs 80 Aars Dag — forsøgte man at samles i Grundtvigs Hus og Have; men da der mødte 8—900 Mennesker, samledes man Dagen efter i Kasino. Grundtvig talte ved dette Møde for Præstefrihed: Præsternes Tilladelse til efter bedste Overbevisning at forkynde Ordet og forvalte Sakramenterne uden at bindes af andre Læreforskrifter end den hellige Skrift.

Vennemødet i 1865 var naturligvis stærkt præget af Begebenhederne Aaret forud, og det i 1866 af Birkedals og hans Menigheds Stilling, og det fik endvidere en særlig Interesse ved den mærkelige Tale, Kold efter Grundtvigs Opfordring holdt om sin Skolegerning.

1867 holdtes intet Vennemøde paa Grund af Grundtvigs Sygdom. En Søndag havde han teet sig underligt i Kirken, og ved Middagsbordet talte han forvirret, skrev Begæring om Afsked, fordi det var uudholdeligt at være i Folkekirken, meldte Udenrigsministeren, at en præjsisk Flaade var under Opsejling, og bad ham tage Forholdsregler mod, at Byen blev overrumplet. En Dag i Paasketiden var han helt rasende og vilde til Kirken. Saa blev han imidlertid bragt ud paa Landet (til Frederiksdal); og hen ad Sommeren kom han til klar Bevidsthed igen. Da hans Omgivelser saa fortalte ham, hvordan han havde været, blev han dybt bedrøvet, men han følte sig snart i Jesu Navn trøstet; og Søndagen før Jul begyndte han igen at prædike.

1868 indbød han selv til Vennemøde og talte da om Forholdet mellem Kirke og Skole.

I 1869 var der mødt flere end nogen Sinde før; og Grundtvig talte da om de kirkelige Forhold i Sønderjylland. »Saa snart I ikke længere,« sagde han, »kan faa Lov til at høre og føre, at nyde det lille Guds Ord, der har alt stort i sig og føder det af sig, da maa I, dersom den Tid kommer, før end Herrens Naade igen forener os, træde ud; men I bør dog ikke gøre det, uden for saa vidt det kan blive med eders fælles Samtykke.«

Paa 60 Aars Dagen efter sin Indvielse til Præsteembedet (den 29. Maj 1871) talte Grundtvig over Stamfaderen Jakobs Ord: »Se, jeg dør, men Gud skal være med eder!« Og samme Aar holdt han under det skandinaviske Kirkemøde sin sidste folkelige Tale til en større Kreds ved den slesvigske Sten i Dyrehaven. Han kastede et Blik tilbage paa Danmarks Skæbne i de sidste Aarhundreder og fandt ud, at vi trods Fredsslut-

ningerne 1645, 1660, 1814 og 1864 ikke havde lidt ubodelige Tab, naar Prøjsen opfyldte sit Løfte om at lade Afstemning afholde i Nordslesvig og at afstaa de Distrikter af Nordslesvig, der ved en saadan erklærede at ville være danske.

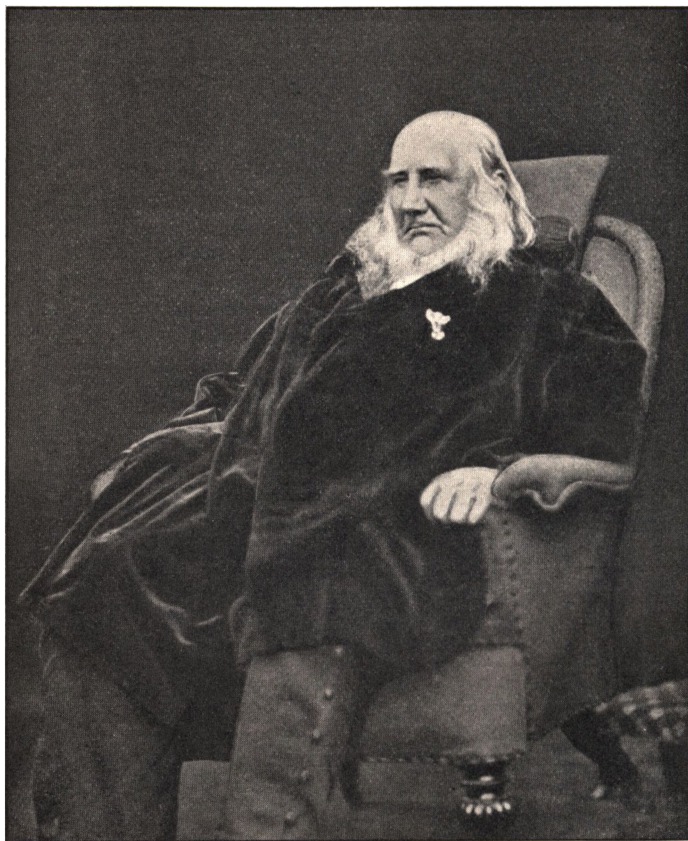
Sin sidste Prædiken i Vartov holdt han den 1. September 1872, Dagen før sin Død, over Herrens Ord til den taknemmelige Samaritan: »din Tro har frelst dig!«

Den Dag var der flere til Middag i Grundtvig Hus, og Talen kom bl. a. ind paa Politik. I denne Samtale advarede Grundtvig meget stærkt det forenede Venstre mod at binde sine Medlemmer ved Partibeslutninger uden for Rigsdagsmøderne, og han vilde have Besked om, hvorfor man havde udelukket Lars Dinesen af Partiet. Dernæst talte man om Nordens Stilling over for en mulig Verdenskrig. Man spurgte ham, om vi skulde gaa med Rusland i en Krig mod Tyskland og Sverige; hertil svarede han: »Nej, aldrig!« Om vi da skulde gaa med Tyskland og Sverige? »Ja,« svarede Grundtvig, »hvis Tyskland giver det danske Slesvig tilbage.« Skal vi gaa med, spurgtes der, hvis Tyskland, Sverige og England angriber Rusland? »Ja,« sagde Grundtvig meget bestemt, »saa skal vi gaa med.«

Mandagen den 2. September holdt han Morgenandagt som sædvanlig, gik derpaa ind i sin Stue for at begynde paa Udarbejdelsen af sin Prædiken til næste Søndag. Under et Hvil i dette Arbejde læste hans Søn Frederik for ham af Geijers »Svenska folkets historie« og »Historisk Arkiv«. Klokkeren 3 om Eftermiddagen vilde han hvile lidt; hans Hustru kom da ind lagde et Tæppe til Rette om ham, ved hvilket han saa meget mildt paa hende. Derefter gik hun ud et Øjeblik, og da hun kom ind igen, var han død. »Han sov hen, som Sol i Høst gaar ned.«

Den 5. September blev Liget ført til Frelsers Kirke paa Kristianshavn, og der holdtes Sørgehøjtiden den 11. September. Omtrent Fjerdedelen af Danmarks Præster havde givet Møde i deres Embedsdragt og faaet Plads i Kirkens Kor. Professor Clausen og Biskop Martensen saas i Midten af den forreste Række. Der var mødt Repræsentanter for Kongen, Enkedronningen og Kronprinsen og i Grunden for hele Folket. Den store Kirke var stuvende fuld, og flere Gange saa mange var der udenfor.

Mange Taler blev der holdt, og mange Salmer blev sungne. F. Bojsen talte over Eliesers Ord: »Hold mig ikke

Grundtvig 1872.

tilbage; Herren har givet mig Lykke til min Rejse. Lad mig drage, at jeg kan komme til min Herre!« P. Rørdam holdt en højt ejendommelig Tale over Ordet om den kongelige Tjener i Kapernaum: »Og Manden troede det Ord, Jesus sagde til ham.« Han gav en levende Karakteristik af Grundtvigs Liv og Virksomhed gennem Sætninger som: »Datter min, lær dig til i Tide, syng som jeg bort din Sorg og Kvide, syng dig glad« — »Saa er vi alle Kongebørn skønt fattige og ringe« — »Saa vokser vi i Herrens Fjed« — »Gælden er betalt« — »Saa rejser vi til vort Fædreland.« P. A. Fenger talte om, at Grundtvig havde »stridt den gode Strid, fuldkommet Løbet og bevaret Troen«. Derefter foretog han Jordpaakastelsen; og et mægtigt Ligtog fulgte Kisten til Banegaarden. Uden for Vartov gjordes der Holdt, og der blev sunget. Fra Banegaarden førtes Liget med Ekstratog til Køge, fulgt af 700 Mænd og Kvinder. Overalt, hvor Toget kom frem; ringedes der med Kirkeklokkerne, og Arbejdere paa Markerne standsede og blottede Hovedet, mens Toget kørte forbi.

Fra Køge gik Ligtøget ud til det Gravsted ved Gamle Køgegaard, som Hofjægermester Carlsen havde ladet indrette for sin Hustru, Clara, f. Komtesse Frijs. Her havde Grundtvig, da han jordede sin anden Hustru, udtalt Ønsket om at blive stedet til Jorde, og det skete nu. Ved Graven talte først Professor Fr. Hammerich om Grundtvig som en Kampens, Synernes og Fremtidens Mand. Derefter bragte Bjørnstjerne Bjørnson en Tak til Grundtvig fra Norge for de stærke Venner og stærke Tanker, han sendte derop i Landets første Selvstændighedstid, og dernæst for og fra de Præster, der med Wexels i Spidsen havde »fremstillet et Stykke Menighed lovsyngende for Herrens Aasyn«; for og fra alle de Skolelærere, der med Ole Vig i Spidsen »har ladet Herren høre Barnejubelen om sit Navn«; samt for alle Folkehøjskolelærere, »som med Opofrelse og Begejstring har kunnet udsende Bondegutter med Sæd hver til sin Bygd«. Hvad Grundtvig har gjort for at forene Nordens Stammer, er større, end hvad der er gjort af nogen før ham; thi han har forenet dem om een Opgave. — Og endelig talte H. Svejstrup stemningsfuldt og betagende, mens Solen dalede, om Grundtvigs Død som en smuk Solnedgang efter en rig Dag. Aldrig har vist Ordene: »Han sov hen, som Sol i

Høst gaar ned, lydt, som de lød ved den Lejlighed. Svejstrup sluttede med at bekende Troen og bede Fadervor.

Af de Sange, der blev sungne ved Jordefærden foruden Grundtvigs egne, maa fremhæves Hos trups:

»Kimer, I Klokker, nu sluktes en Sol over Mulde,
længe den kæmped mod Mørket med Straalerne fulde,
sildig den sank,
stor i sin Nedgang og blank.
Æren er Guds i det høje.

Kimer, I Klokker, dog ikke til Suk for den døde,
Aftenens Guld over Graven vil Morgenens møde
kimer til Dag!
Lyset har vundet sin Sag.
Æren er Guds i det høje.

Dagen, den signede, som han har prist, mens det skumred,
lyse nu over hans Støv, naar det længe har slumret,
fatte hans Værk,
vokse sig solklar og stærk!
Æren er Guds i det høje.

Kimer, I Klokker, om Herren, som skænked ham Kraften,
kimer om Guldet fra Himlen, som gyldned hans Aften.
Kimer for Jord:
Sejer og Fred i Guds Ord!
Æren er Guds i det høje!»

Ved det kirkelige Vennemøde Dagen efter blev bl. a. sunget Bjørnsons Sang, hvori det hedder:

»Ligesom Vølven i Nordfolkets Gry
steg over Sagnenes Vande,
talte om alt under Hav, over Sky,
dukked som synkende Lande, —
Talen tilbage, evindelig ny,
skulde stande; —

Saadan i Nordfolkets Nytid han staar, —
under nys dukked hans Pande, —
Synerne efter som Solskyer gaar
over de havslagne Lande; —
Nordfolkets Udsigt i tusinde Aar
Skal de rande. — — — —»

